

**Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»**

**Міжнародна науково-практична
конференція**

**«ДОСЛІДЖЕННЯ РІЗНИХ НАПРЯМІВ
РОЗВИТКУ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК»**

29–30 листопада 2019 р.

**Одеса
2019**

УДК 80:001.8(063)

Д70

Д70 **Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук :**
Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 29–
30 листопада 2019 року. – Одеса: Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень», 2019. – 184 с.

Подані на конференцію матеріали видаються в авторській редакції.

Рекомендовано до друку рішенням Правління
ГО «Південноукраїнська організація «Центр філологічних
досліджень» від 25 листопада 2019 р. (протокол № 131).

УДК 80:001.8(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. УКРАЇНЬСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Випасняк Г. О.

«ПОСОЛ МЕРТВИХ» ЯК НОСІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ Т. МАЛЯРЧУК «ЗАБУТТЯ»
ТА Н. МОРИКВАС «КОРНЕЛІЯ») 9

Гандзюк О. М.

ОПРАЦЮВАННЯ ТЕМИ «СПІЛКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» (КУРС «УКРАЇНЬСЬКА МОВА
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»)..... 13

Груба Г. В.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНЬСЬКОЇ
ПРИЙМНИКОВОЇ СИСТЕМИ..... 17

Жевак З. В.

МІФОЛОГЕМА ЗЕМЛІ У РОМАНІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА
«ТРИ ЛИСТКИ ЗА ВІКНОМ»..... 19

Зарудняк Н. І.

ВІДТВОРЕННЯ ТРАГЕДІЇ УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ
У НАРИСІ О. ДЕ «S.O.S.» 23

Корнійчук О. І.

ЕВОЛЮЦІЯ ЖІНОЧОГО ОБРАЗУ
У ТВОРАХ ДАРИНИ ГНАТКО 26

Кременіш Г. В.

ХУДОЖНЄ ЗОБРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ МОТИВІВ
У НОВЕЛІСТИЦІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА 29

Мудрак М. В.

СИМВОЛІКА У «КНИЖЦІ» ІВАНА ВИШЕНСЬКОГО 33

Січкач С. А., Денисюк І. А.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОЕТИЧНИХ
ТЕКСТІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 36

Тендітна Н. М. СМЕРТЬ У ХУДОЖНЬОМУ ВТІЛЕННІ ЄВГЕНА ГУЦАЛА	40
--	----

НАПРЯМ 2. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Шкиль Е. П. ИДИОСТИЛЬ КАК СПОСОБ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ АВТОРА (НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭЗИИ А. А. ФЕТА).....	44
--	----

НАПРЯМ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Белінська І. Д., Котовська Т. І. ОБРАЗ ВЕСНИ У РАНЬОГО ВІЛЬЯМА БЛЕЙКА (НА ПРИКЛАДІ АНАЛІЗУ ВІРША «TO SPRING»)	49
--	----

Вещицька І. О. ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕНТЕЗІЙНОГО СВІТУ У ТВОРІ ДЖ. Р.Р. ТОЛКІНА «ПОВЕРНЕННЯ КОРОЛЯ»	51
--	----

Кінджибала О. С. ЛІНГВОЕТИЧНА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ КОРЕЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ	55
--	----

Мельникова К. С. ОСНОВНІ ЕТАПИ ЗМІНИ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЛІТЕРАТУРІ ІРЛАНДІЇ ХХ СТОЛІТТЯ	59
--	----

Тереховський В. М. АБСУРДНІСТЬ ВІЙНИ НА ОСНОВІ РОМАНУ КУРТА ВОННЕГУТА «БІЙНЯ НОМЕР П'ЯТЬ».....	62
---	----

Тереховський В. М. ХРИСТИЯНСТВО ЯК РЕЛІГІЯ ВІЙНИ НА ОСНОВІ РОМАНУ КУРТА ВОННЕГУТА «БІЙНЯ НОМЕР П'ЯТЬ»	65
---	----

Швець Г. В. СПОЖИВАЦЬКЕ СУСПІЛЬСТВО У ВИБРАНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ. (АНАЛІЗ З ПОГЛЯДУ ПОЗИЦІЇ «ПРАВО НА ЖИТТЯ»).....	67
---	----

НАПРЯМ 4. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Артиш О. О.

ПОЛІТКОРЕКТНІ НАЙМЕНУВАННЯ МАЛОПРЕСТИЖНИХ
ПРОФЕСІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ..... 71

Білас Ю. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ..... 74

Бірук Ю. В.

ОСОБЛИВОСТІ ТА СПОСОБИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ЗАСОБІВ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНОМУ
АМЕРИКАНСЬКОМУ РОМАНІ ЕНДІ ВЕЙРА «МАРСІАНИН» 78

Бородкіна Г. О.

СТРАТЕГІЇ ДИСТАНЦЮВАННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСІ ДЕБАТІВ БРИТАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ 81

Герасимович І.-М. В.

ПОЛІТКОРЕКТНІСТЬ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ 85

Згурська О. І.

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО
ПОЛЯ КОЛІР В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ..... 88

Зозуля Ю. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙ
У СУЧАСНИХ ПІСНЯХ НА РІЗНИХ МОВЛЕННЄВИХ
РІВНЯХ НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ
ТА АНГЛІЙСЬКИХ МОВ 90

Козак С. В., Ящук І. О.

ФРЕЙМ «VENENMEN» У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ
ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ..... 94

Кравчук О. І.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЗАПОЗИЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ІМЕННИКА У СУЧАСНІЙ
НІМЕЦЬКІЙ МОВІ НА ПРИКЛАДІ ЗМІ..... 96

Лук'яновець І. М.

ОСОБЛИВОСТІ ФАБУЛИ Й СЮЖЕТУ ПОВІСТІ РЕЯ БРЕДБЕРІ
«ВИНО З КУЛЬБАБ» 99

Матковська М. В. СПЕЦИФІКА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ТВОРІВ В. ВУЛФ ТА ДЖ. ДЖОЙСА	102
Михненко В. В. КОНЦЕПТ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОЇ НАУКИ	106
Наконечна О. В. ВПЛИВ РЕМАТИЧНОГО ТА ТЕМАТИЧНОГО ЧЛЕНУВАННЯ ВИСЛОВЛЕННЯ НА АСПІРАЦІЮ ГЛУХИХ ПРИГОЛОСНИХ В НІМЕЦЬКОМУ МОВЛЕННІ.....	109
Параска В. С. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>ХОРОБРИСТЬ</i> В ДИТЯЧОМУ КІНОДИСКУРСІ.....	111
Савка Я. С. МЕТАФОРІЗАЦІЯ У КОГНІТИВНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	114
Скворцова С. А. ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ДІЕСЛІВ МЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ЗА ДАНИМИ СЛОВНИКІВ).....	116
Skubtschenko D. O. DEUTSCH ALS EINE WISSENSCHAFTSSPRACHE.....	120
Столяр Р. Р. ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ WATER У TED TALKS НА ЕКОЛОГІЧНУ ТЕМАТИКУ.....	122
Фінчук Г. В., Зубілевич М. І., Скребкова М. А. СУТНІСТЬ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ШИРОКОЗНАЧНИХ СЛІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)	125
Яременко М. С. ВАРІАТИВНІСТЬ МЕЛОДІЙНОГО КОНТУРУ У ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПАХ.....	128
НАПРЯМ 5. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВознавство	
Баркарь У. Я. ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЇ ЯК МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	131

Малиновська Г. Р.
ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ
«ГРОШИ/MONEY» В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ
МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ 134

Петренко Є. М.
КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНОГО
ВЕРБАЛІЗАТОРА ЕМОЦІЇ «РОЗПАЧ» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
(НА МАТЕРІАЛІ ГРАК)..... 138

Сапун К. В.
ТУРИСТИЧНА ЛЕКСИКА: ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ
ТА ЇЇ КОМУНІКАТИВНІ ФУНКЦІЇ 141

НАПРЯМ 6. ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

Гладун Д. В.
СУЧАСНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПЕРФОРМАНС І ТЕКСТ.
«БЕЗКІНЕЧНА ПОДОРОЖ, АБО ЕНЕЇДА»:
ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРОПІСУ 145

НАПРЯМ 7. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Гладишук В. О.
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕРБАЛЬНИХ
ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ 148

Тукова Т. В., Асламова М. В.
УЧАСТЬ СТУДЕНТА-МЕДИКА У РОЗРОБЦІ НДР КАФЕДРИ
ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ 150

НАПРЯМ 8. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Бондаренко О. М.
ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНИЙ ФАКТОР ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ
АДЕКВАТНОГО ПЕРЕКЛАДУ 154

Топалова Т. В.
ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ ІТАЛІЙСЬКОЮ
МОВОЮ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДЖ. МАРТІНА
«ПІСНЯ ЛЬОДУ ТА ПОЛУМ'Я» 156

Філіппова А. С. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ДЖОЗУЕ КАРДУЧЧІ.....	159
--	-----

НАПРЯМ 9. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Бабятинська Ю. О., Гроза І. М. ВАГА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	162
--	-----

Варава О. Г. ПОРІВНЯННЯ КОНЦЕПТУ КОЛЬОРІВ В КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРАХ	164
--	-----

Машалига М. Ю. МІЖКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ: МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ДИСКУРС АНАЛІЗ.....	167
---	-----

Рокіцька Н. В. ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ.....	170
---	-----

Сорокина И. В. МЕЖЪЯЗЫКОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И ЗАМЕЩЕНИЯ ЛАКУН.....	173
---	-----

Стороженко Л. Г. МАСОВА КУЛЬТУРА ТА МАСОВА КОМУНІКАЦІЯ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	177
---	-----

Циганенко В. В. ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ГРУПАХ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-ФАРМАЦЕВТІВ	179
--	-----

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Випасняк Г. О.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов

*Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

«ПОСОЛ МЕРТВИХ» ЯК НОСІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ Т. МАЛЯРЧУК «ЗАБУТТЯ» ТА Н. МОРИКВАС «КОРНЕЛІЯ»)

Тематика національної пам'яті, вагомості її цілісності та поколінневої тяглості сьогодні розвивається у багатьох літературах, не лише постколоніальних чи пострадянських. У світі, охопленому глобалізаційними тенденціями, усталені національні ідентичності відчувається загроженіми. Тому у літературі дедалі частіше піднімаються проблеми минулого, а тим більше того, котре було зумисно пригноблене під тиском зовнішніх, передусім політичних, обставин.

Художню літературу, навіть якщо вона базована на історичній основі, не включають у науковий контекст історії. Проте, слідуючи за Й. Рюзенном, «історію можна розуміти як сукупність форм, змістів і функцій тих культурних практик (підкреслення мої. – Г. В.), через які люди інтерпретують своє минуле, щоб розуміти своє теперішнє і планувати своє майбутнє» [3, с. 16]. Автор розширює розуміння поняття «історія», включаючи її відображення у різних сферах, передусім культурному.

У сучасній українській прозі дедалі частіше обігрується тематика історичної пам'яті та безпам'ятства, апелюючи до актуальних подій сьогодення. Історична тема якнайкраще ілюструє причино-наслідковий зв'язок між сучасністю та минулим. При цьому тематична специфіка доповнюється відповідною системою образів. Йдеться передусім про тип персонажа-носія минулого. Його особливістю є навантаженість, чи радше перевантаженість пам'яттю, так і постпам'яттю, тобто як власною, так і тією, котра здобута опосередковано через батьківські та дідівські розповіді.

Метафора «посла мертвих» належить Аскольдові Мельничуку, американському письменникові українського походження, автору однойменного роману 2001 р., котрий в українському перекладі з'явився щойно у 2018 р. у Видавництві Старого Лева. Власне цією метафорою можна окреслити вищезгаданий тип образів, притаманних сучасній

українській прозі, яким властивий міцний зв'язок з минулим, з травмами минулого, що заважають продуктивно проживати сьогодення.

Такими є протагоністи романів Т. Малярчук «Забуття» та Н. Мориквас «Корнелія». Вони захоплені постатями відповідно – В'ячеслава Липинського та Корнелії Опришко. Остання, зокрема, привертає увагу як пізнє кохання поета Петра Карманського. Принагідно зауважимо, що протагоністок романів легко ототожнити із самими авторками, адже вони часто залучають окремі факти з власного життя, даючи читачеві простір для таких підозр. Якщо у випадку з романом Н. Мориквас специфіка жанру – роман-есеї – ототожнення протагоніста із власне автором є цілком закономірне, то у романі Т. Малярчук таку особливість можна зарахувати до авторських рис стилю – вплетення окремих автобіографічних елементів у канву роману.

В обох аналізованих романах в дію вступає незрозуміла сила, котра змушує протагоністок зацікавитися згаданими історичними постатями, їхніми долями. Такий прийом зумовлене асоціації з образом Дарини Гощинської – персонажа роману О. Забужко «Музей покинутих секретів». У цьому романі сила, котра змушувала Дарину здійснювати дослідження життя людей, зображених на фото з упівського підпілля, була трансцендентного характеру. Дарина власне виступала посланцем потойбічних сил, котрі за її посередництва хотіли розповісти світові про свою долю і про свою смерть.

У романі Т. Малярчук «Забуття» протагоністка намагається зрозуміти власне захоплення постаттю В. Липинського, але виразних врозумливих пояснень не може знайти, окрім як співпадіння дат народжень – 17 квітня – «ще одна річ, яка нас об'єднує, дивний збіг, який <...>плеаю, наче останнє виправдання своїй одержимості» [1, с. 8]. Вона по-іншому відчуває час – і теперішній, і минулий, і власне життя у часі, чи радше у поміжчасі: «Що далі в час, то він зриміший. Що довше живеш, то його більше. І всі інші часи, ті, в яких я не жила, але про які знаю, що вони були, обростають крупинку мого особистого часу, нашаровуються, накипають» [1, с. 8]. Час є володарем цього світу, «людське життя – його корм. Час поглинає все живе мільйонами тонн<...>. Проте не зникнення щеміло мені найбільше, а саме безслідність» [1, с. 9-10]. Протагоністка роману роздумує над тим, що саме так безслідно для української історії зникло чимало знакових постатей, зокрема й В. Липинський. Про нього інколи згадують у підручниках, проте це не є той діяч, якого вшановують і про якого пам'ятають, погляди і праці якого активно вивчають. Він не є в активному навіть науковому дискурсі, не те що суспільному. Роман Т. Малярчук не лише про Липинського, він про власне забуття. І на цьому авторка вирішила наголосити у назві твору. Забуття є головним героєм роману, адже воно з'являється тоді, коли потрібно вирвати когось із плину часу і людської пам'яті.

Якщо про Липинського це с'як-так пам'ятають, то вже про його секретаря, котрий зафіксував останні дні його життя, знають лише вузькі спеціалісти. «Вірний пес Липинського, його багатолітній секретар Савур-Ципріянович <...>. Невисокий рудоволосий чоловічок приблизно того ж віку, що й Липинський. Родом десь із-під Києва, хоча ніхто в жодній енциклопедії не знайде відомостей про місце його народження. Людина-привид. Людина-тінь» (підкреслення моє. – Г.В.) [1, с. 21]. Час з'являється у романі в образі синього кита, котрий поглинає все і всіх. Протагоністка роману відчуває на собі його вплив: «Він поглинає мене разом з усіма моїми думками, переживаннями, спогадами, але щоб насититися і могли функціонувати, йому потрібно безліч таких, як я, мільярди крихітних, майже невидимих світів. Вони перемішуються і стають поживою, але не стають одним великим світом синього кита» [1, с. 39].

Корнелія Опришко – це взагалі уособлення втраченої долі і втраченого життя у вірі ХХ століття. Одна з тих, кому пощастило «повернутися» завдяки письменницькому перу Н. Мориквас.» Не так то і просто вилуштити тебе із савану забуття, який щоразу затягується, що вкрай несправедливо» [2, с. 5]. Протагоністка роману-есею відчуває потребу і власну силу відновити втрачений зв'язок між минулим і сьогоденням. Отримавши у подарунок щоденник Корнелі, авторка «стала заручницею невисловленої долі» [2, с. 200]. Життєва історія Корнелії – доволі типова з-поміж західноукраїнських жіночих доль. Це своєрідний життєвий патерн, на який можна накласти долю багатьох дівчат і жінок, сучасниць Корнелії, більшість котрих були залучені до діяльності українського підпілля, а відтак після облав були схоплені і або загинули у катівні, або були вислані у табори. Журналістка з Петербурга, Анна, бабуся якої була родом з України, накладає історію Корнелії на долю своєї бабусі і знаходить чимало точок дотику.

Враховуючи жанр твору – роман-есеї – самозрозумілою, є присутність письменницької вигадки, зокрема виразною є авторське моделювання альтернативного життя Корнелії, якби вона зуміла втекти з катівні. Відштовхуючись від знайдених фактів життя Корнелії, авторка реставрує її світ, влітаючи долю дівчини у культурно-історичний контекст того періоду. Образ Петра Карманського у цьому випадку володіє найбільш потужною силою притягання фонових історичних контекстів.

Беручи до уваги розширення рамок історії, запропоноване Й. Рюезеном, і її розуміння як «форми інтерпретативного підходу до людського минулого» [3, с. 15], стає очевидним, що ті чи інші події можуть бути інтерпретовані з різних точок зору і набувати відмінних, часом цілком протилежних смислових акцентів. Проте якщо у класичній історії кожна інтерпретація потребує цілої низки фактичних обґрунтувань, то в художній літературі наявний простір для художнього

вимислу, а відтак – для власне інтерпретації минулого, враховуючи потреби сьогодення. Аналізовані твори наголошують на необхідності знання правдивої історії, позбавленої ідеологічних нашарувань та заборон.

«Минуле – це всього лиш припущення минулого. Кіптява, яка щільно покриває тривалі проміжки часу, – це історична обставина, а реальність – те, що всупереч усьому таки проступає назовні. Це не обов’язково найважливіша деталь цілої картини, навпаки, якась зовсім другорядна, дрібна дрібничка, на яку не звернув би уваги, якби бачив головне» [1, с. 72]. Власне в обидвох творах виведено постаті, котрі не є ключовими в українській історії, особливо Корнелія Опришко. Проте важливо те, що їхні долі є репрезентативними і справжнім документом їхньої епохи.

Й. Рюзен, пропонуючи нові шляхи історичного мислення в однойменній праці, розглядає літературу разом з іншими видами мистецтва в одному смислового ряді поруч із релігією, мораллю, педагогікою та риторикою як різні вияви історичної культури суспільства. Превалювання історичної тематики у сучасній прозі є важливим свідченням епохи, відображенням її потреб та цінностей. Це також вияв намагання змінити наявну історичну культуру, котра є наслідком численних маніпуляцій з минулим і оприявнити приховані раніше факти, історії невідомих чи зумисне забутих діячів з метою змінити хід сучасної історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малярчук Т. Забуття. Роман. Львів, Видавництво Старого Лева, 2016, 256 с.
2. Мориквас Н. Корнелія. Роман-есеї. Львів, Видавництво Старого Лева, 2015, 208 с.
3. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів, Літопис, 2010, 358 с.

Гандзюк О. М.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Волинська область, Україна*

ОПРАЦЮВАННЯ ТЕМИ «СПІЛКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» (КУРС «УКРАЇНЬСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»)

Оскільки спілкування належить до складного процесу «встановлення та розвитку контактів між людьми [3, с. 20], взаємодії особистостей, в основі якого лежить обмін думками, почуттями, волевиявленнями з метою інформування» [4, с. 149], на опрацювання цієї теми відводимо 4 години практичних занять.

Перше заняття проводимо за таким планом: 1. Спілкування і комунікація. 2. Функції спілкування. Види і форми спілкування. 4. Етапи спілкування.

На початку заняття після оголошення його теми та мети доцільно послухати короткий виступ на тему «Спілкування та комунікація». Після цього варто задати систему запитань: 1. Що таке спілкування? 2. Які науковці працюють над цією проблемою? 3. Поясніть, чому, спілкування належить до цілеспрямованого процесу «обміну інформацією між людьми в різних сферах їхньої пізнавально-трудової та творчої діяльності, який реалізується переважно за допомоги вербальних засобів» [2, с. 571]? 4. Чому фахівці виділяють професійне спілкування? Яка його специфіка? 5. Які правила спілкування ви знаєте? 6. Чи можна вважати синонімами поняття «спілкування» та «комунікація»?

Далі пропонуємо прочитати тест вправи № 1 підручника і пояснити специфіку ділового спілкування. Після цього студенти читають вправу № 2 (Шевчук С.В., Клименко І.В. – с. 167). і висловлюють свої думки стосовно тієї ролі, яку відіграє спілкування в професійній діяльності. Потім пропонуємо послухати коротенькі повідомлення на теми «Основні закони спілкування» та «Стратегії мовленнєвого спілкування». Далі студенти повинні відповісти на запитання, які стосуються другого пункту плану: 1. Що таке функції спілкування? 2. Чому функції спілкування багатоаспектні? 3. Поясніть контактну функцію спілкування. 4. Розкрийте інформаційну функцію спілкування. 5. Доведіть спонукальну функцію спілкування. 6. Обґрунтуйте координаційну функцію спілкування. 7. Поясніть емотивну функцію спілкування. 8. Проаналізуйте пізнавальну функцію спілкування. 9. Обґрунтуйте функцію налагодження стосунків. 10. Розкрийте

регулятивну функцію спілкування. 11. Хто відомий фахівець з теорії та практик тики спілкування? Які ще, крім перелічених, функцій, репрезентує спілкування?

Потім студенти мають пояснити, про які функції спілкування мова йде в наведених прислів'ях і приказках: *Кажи, не кажи, а своє слово держи; від солодких слів кислоти не посолодшають; Ліпше переконувати словами, ніж кулаками; На ласкаве слово не кидайся, а за грубе слово не гнівайся; Один скаже, другий прикаже; Гірше болить від язика, як від ножа.*

Під час опрацювання питання «Види і форми спілкування» пропонуємо навести приклади на види і форми спілкування, заявлені в підручнику (Шевчук С.В., Клименко І.В. – с. 152-153). А тоді просимо відповісти на запитання: на які види поділяється спілкування за: 1) участю чи неучастю мовних засобів; 2) формою представлення мовних засобів; 3) темою; 4) метою; 5) кількістю учасників; 6) характером; 7) мірою офіційності; 8) тривалістю; 9) свободою вибору партнера; 10) соціальними чинниками; 11) результативністю спільної взаємодії та досягнутим результатом. Далі кажемо перерахувати форми спілкування і назвати їх специфіку. Після цього студентам і варто проаналізувати з наведенням аргументів класифікацію Ф.С. Бацевича, яка представлена в його підручнику «Основи комунікативної лінгвістики» [1]. Тоді п'ятеро студентів по чергово називають та аналізують п'ять етапів спілкування пункту «Етапи спілкування».

Закріплюємо цю інформацію через систему запитань: 1. Які дії передбачає ретельна підготовка до спілкування? 2. Що необхідно на етапі орієнтації в ситуації і становленні контакту? 3. Чого доцільно дотримуватися на етапі обговорення питання (проблеми)? 4. Що таке аргументування? 5. Як варто діяти, щоб прийняти рішення правильно? 6. Як відбувається вихід із контакту? 7. Від чого залежить успіх професійного спілкування? 8. Які компетенції повинен мати комунікатор для правильного спілкування і досягнення мети спілкування?

У кінці робимо підсумок практичного заняття.

Друге заняття проводимо за таким планом: 1. Мова, мовлення, спілкування. 2. Невербальні засоби спілкування. 3. Гендерні аспекти спілкування. 4. Поняття ділового спілкування.

Після оголошення теми і мети заняття перевіряємо засвоєння студентами першого пункту плану. Три студенти по чергово називають й аналізують поняття «мова», «мовлення», «спілкування».

Пропонуємо коротко розкрити (на вибір) зміст одного прислів'їв про мову:

1. Слово до слова – зложиться мова.
2. Слово – вітер, письмо – ґрунт.
3. Красная мова находит добрі слова.
4. Пуста мова не варт доброго слова.

Засвоюючи невербальні засоби спілкування, спершу робимо коротку оцінку вербальної і невербальної комунікації: «Невербальні повідомлення можуть доповнювати, дублювати, замінювати вербальні повідомлення або суперечити їм, а також регулювати комунікативну поведінку співрозмовника. На відміну від вербальних повідомлень їм властиві багатозначність, ситуативність, синтетичність та спонтанність» [5, с. 55]. Говоримо студентам спочатку прочитати вправу № 9 (Шевчук С.В., Клименко І.В – сторінка 171), сказати, які нову інформацію вони отримали про невербальне спілкування, проаналізувати складники понять «кінетика», «праксодика і екстралінгвістика», «таксика», «проксеміка», пояснити, як реалізуються емоційні стани через положення рота, рухи губ, форму і яскравість очей, положення та кутики брів, рухи чолом, рухомість обличчя та його частин.

Далі хтось зі студентів, підсумовуючи, виступає з короткими повідомленнями на теми: «Класифікація невербальних засобів спілкування», «Кінесика – один із найважливіших засобів невербального спілкування».

Тоді пропонуємо розподілити речення з тексту Івана Багряного «Тигролови» в колонки «кінетика», «праксодика і екстралінгвістика», «таксика», «проксеміка»: *Григорій, як злодій, тихенько-тихенько поцілував її. Стара нишком хрестила їх. Хляпнув Гриць рукою по плечах. Сірко дружньо обхопив його ручищами за плечі. Наталка розповідала жваво. Грицько засміявся недовірливо. А очі дивляться прижмурено й насмішувато. Грицько метнувся до комори. Грицько стояв поруч. Гриць дивився похмурими очима. Родичі обмінялись дзвінками поцілунками. Григорій взяв її за руку і потяг геть за собою. ... за ними назирці хтось іде... А далі говорив насмішувато кепкуючи. ... підійшов, розпливаючись в широку радісну усмішку...*

Тоді опрацювати вправу № 14 (Шевчук С.В., Клименко І.В. – с. 175) для визначення ролі невербальних засобів спілкування у професійній діяльності.

Пізніше задаємо студентам такі запитання: 1. Що таке невербальні засоби спілкування? 2. Хто один з найвідоміших фахівців з питань спілкування? 3. Як розподіляються функції між вербальними і невербальними засобами спілкування? 4. Що таке міміка? 5. Які стани репрезентує міміка? 6. Які види поглядів розрізняють залежно від локалізованої спрямованості на співрозмовника? 7. Що таке жести? Які види жестів розрізняють за функцій ним призначенням? 8. Яке тлумачення мають найвідоміше жести? 9. Що таке поза? 10. Що таке хода? 9. Які засоби належать до ритміко-інтонаційних? 10. Які стани людини можна відтворити за допомогою тембру голосу? 11. Що відносять до текесичних засобів спілкування? 12. Які значення може мати потиск руки? 13. Що називається екстралінгвістичною системою?

14. Скільки видів дистанції і які саме виділяють у спілкуванні між учасниками процесу спілкування? 15. Що таке проксемика?

Далі студенти мають розкрити значення фразеологізмів, які стосуються невербального спілкування: *надути губи, на двері показати, губи закопирити, на задніх лапках, наквяти п'ятами, на кутні сміятися, на очах мати, на п'ясти наступати, наче в воду опущений, не повести бровою, не подати виду, пасти краєм ока, очі на мокрім місці, очі бігають.*

Після цього закріплюємо поняття гендерних аспектів спілкування. Пропонуємо відповісти на запитання: 1. Чому дослідження комунікативної взаємодії індивідів (жінка-чоловік) дуже важливі? 2. На що впливає гендерний статус учасників? 3. До яких підходів зводяться гендерні пошуки у лінгвістиці? 4. У яких сферах найяскравіше представлений стиль спілкування чоловіків і жінок. 5. Яка специфіка чоловічого стилю спілкування? 6. У чому полягають особливості жіночого типу спілкування. 7. Які найкардинальніші відмінності між чоловічим та жіночим типами спілкування? 8. Які мовні параметри відрізняють чоловіче і жіноче спілкування? 9. Які гендерні відмінності існують в етикетному спілкуванні? .

І, насамкінець, опрацьовуємо поняття ділового спілкування. Студенти мають відповісти на запитання: 1. Що таке ділове спілкування? 2. Яка мета ділового спілкування? Які особливості ділового спілкування? 4. На які запитання дає відповідь ділове спілкування?

Отже, практичне заняття на тему «Спілкування як інструмент професійної діяльності» передбачає види роботи для засвоєння студентами таких понять як спілкування і комунікація, функції спілкування, види і форми спілкування, етапи спілкування, мова, мовлення і спілкування, невербальні засоби спілкування, гендерні аспекти спілкування, ділове спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 342 с.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К, 2006. 711 с.
3. Чайка Г.Л. Культура ділового спілкування менеджера: Навч. посіб. К.: Знання, 2005. 442 с.
4. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. 3-те вид., виправ. і доповнен. К. Алерта, 2012. 696 с.
5. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2010. 312 с.

Груба Г. В.
магістрантка спеціальності «Середня освіта.
українська мова і література»
Маріупольський державний університет
м. Маріуполь, Донецька область, Україна

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРИЙМЕННОКОВОЇ СИСТЕМИ

Одним із важливих питань культури мови є нормативне використання прийменникових конструкцій. Серед найбільш поширених помилок школярів спостерігаємо неправильне вживання прийменників сучасної української літературної мови як в усному, так і писемному мовленні.

Особливості вивчення українських прийменників у школі розглянуто у працях К. Бурди [1], Т. Симоненкової [2], К. Стефанишин [3; 4], В. Ткачук [5] та ін.

Актуальним на сьогодні залишається вдосконалення методики формування комунікативних умінь та навичок у російськомовних школярів на уроках української мови.

Метою статті є висвітлення специфіки роботи над мовленнєвою культурою учнів шкіл із російською мовою викладання у процесі вивчення українських прийменників.

Традиційно прийменник як частину мови школярі вивчають у 7 класі. Як слушно зауважує К. Стефанишин, «завдання визначити прийменники в тексті, дібрати необхідний прийменник у процесі конструювання словосполучень, відредагувати прийменникові конструкції відповідно до норм правильності та вимог чистоти, виразності українського мовлення викликають у учнів значні труднощі» [4, с. 75].

Ураховуючи труднощі в процесі опанування відповідної теми, пропонуємо низку вправ, спрямованих на ефективне практичне засвоєння прийменниково-відмінкових форм.

1. Списати текст. Вставити прийменники. Виконати морфологічний розбір трьох прийменників (на вибір).

... першу пару вже спізналася. Бог ... нею. Можна зробити собі приємність і піти ... кафе. Це так класно – ... сніданок випити горнятко духмяної чорної кави ... сніжно-пихатою горою вершків і шоколаду та заїсти це щастя яблучним штруделем. Аліна сиділа ... студентському кафе, попиваючи каву, і читала. Кафку. Добре, коли ніхто не пхається тобі ... душу й не мусиш вдавати, ніби тобі цікаво, що хтось там говорить. Відтоді, як її найкраща товаришка Марта переїхала ... батьками мешкати ... Києва, Аліна так і не змогла

знайти спільної мови ... оточуючим світом. Мала кілька приятелів ... Інтернеті. Вони завжди уважно слухали, не перебиваючи, давали слухні поради, ніколи не наполягали ... власній правоті чи значущості (Дара Корній).

2. Скласти словосполучення, уживаючи слова, що в дужках, у відповідній відмінковій формі. Написати твір-мініатюру «Мій режим дня», використовуючи три словосполучення (на вибір).

Прокинутися на (світанок); на тому (тиждень); наближатися до (річка); зупинитися під (Маріуполь); хвилюватися перед (репетиція); гості з (Київ); їти по (суниця); вийшов зі (школа); відпочивав у (табор); згідно з (розклад).

3. Відновити прислів'я та приказки, дібравши продовження їх із матеріалу для довідок. Замість крапок уставити прийменники у або в. Пояснити їх чергування.

Скільки вовка не годуй, Лучив ... корову, Лякали цуку, гурті робити, доброго хазяїна своїй хаті

Матеріал для довідок: *що згори бігти; а понав ... ворону; і кочерги помагають; що ... озері втоплять; і соломинка не пропаде; він усе одно ... ліс дивиться.*

4. Відредагувати речення, правильний варіант записати. Визначити, із яким відмінком уживаються прийменники.

Крім того, у Аліні були ще інші друзі, найвірніші. Книги. Лишень там усе здається справжнім. Тому що із перших сторінок інтуїтивно розумієш – хоче тебе автор збити із пантелику, тобто надурити, чи навпаки, готовий привідкрити свою душу й впустити к неї хоча б на мить. І ти навипиньки, міцно тримаючись за руку провідника, крокуєш буквами-сходінками, потім реченнями, загортаючись у одягу чужих думок, приміряючи на себе переживання та роздуми автора (Дара Корній).

5. Перекласти словосполучення українською мовою. Перевірити правильність перекладу за допомогою словника. З'ясувати, які прийменники є відповідниками російського прийменника *по*. Скласти речення з трьома словосполученнями (на вибір).

Сообщить по телефону, по семейным обстоятельствам, экзамен по истории, специалист по программированию, олимпиада по зарубежной литературе, конференция по вопросам экологии, идти по бульвару, мастерская по ремонту одежды, по всем направлениям, подарить по букету.

Отже, робота над підвищенням рівня мовленнєвої культури передбачає насамперед якісне засвоєння норм літературної мови. Педагог-словесник має турбуватися про те, щоб його учні вільно користувалися в процесі комунікації різними прийменниково-відмінковими формами, розуміли лексичну сполучуваність тощо.

Перспективним є застосування новітніх технологій навчання у процесі опанування української прийменникової системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурда К. Л. Формування в учнів основної школи комунікативних якостей мовлення в процесі вивчення прийменників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2004. 185 с.
2. Симоненкова Т. Робота над підвищенням рівня культури мовлення учнів. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 8. С. 32–37.
3. Стефанишин К. Л. Робота над прийменником у 5 класі як підготовчий етап до усвідомлення його комунікативної ролі у структурі мовлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка. Соціальна робота*. Ужгород, 2017. Вип. 1 (40). С. 276–279.
4. Стефанишин К. Л. Супровідне вивчення прийменника в 6 класі: зб. наук. пр. [Херсонського державного університету]. *Педагогічні науки*. Херсон, 2017. Вип. 80 (2). С. 74–78.
5. Ткачук В. Прийменник як засіб зв'язку в словосполученні та реченні (7 клас). *Дивослово*. 2017. № 4. С. 29–32.

Жевак З. В.

магістрантка факультету української
філології та журналістики
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

МІФОЛОГЕМА ЗЕМЛІ У РОМАНІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА «ТРИ ЛИСТКИ ЗА ВІКНОМ»

З давніх-давен усі народи світу шанували та обожнювали землю. Мислення наших предків про її зовнішній вигляд були нарізно-манітніші. Одні уявляли її дрейфуючою, опуклою купиною, інші – жовтком у яйці. Не зважаючи на її зовнішній вигляд, первісний народ розумів, що без неї не було б життя. Землю вважали святою, бо вона дає все, що потрібно для існування людини і всього живого, тому її широко обожнювали. Вона ототожнюється з матір'ю, адже з неї створено першу людину. «Земля являється підніжжям усіх стихій світо творення» [1, с. 188]. Згідно вірувань українського народу, створення землі «походить від бога: «Загадав собі Господь за святу землю і плоди, і всякі порядки(...) Це зліплена Богом паляниця» [1, с. 189]. У єгипетській міфології богом землі вважався Пта (Птах). Зусиллям волі

він створив із землі свою плоть і став Богом. Згодом він захотів створити світ і інших Богів із своєї власної плоти, тобто із землі, і йому це вдалося [4, с. 32].

Міфопоетичні особливості творчості В. Шевчука аналізували Н. Городнюк, М. Жулинський, Г. Косарева, М. Павлишин, Г. Полякова, Н. Федорак та ін. Проте досліджень про міфологеми землі в романі «Три листки за вікном» у сучасному літературознавстві немає, що й зумовлює актуальність нашої розвідки.

У романі-триптиху В. Шевчука «Три листки за вікном» автор описує землю в різних кольорах, що викликають певні асоціації. Художнє зображення суходолу налаштовує на розгадку таємниць, що зустрічаються протягом твору. Згадується у романі «червонясто-синя нива» [5, с. 149], «червоно-сині поля» [5, с. 260], ототожнюються, залежно від перебігу життєвих подій головних героїв, з одного боку, із переживаннями приємними, а з іншого – з негативними. Кольористика міфологеми землі підсилює сприйняття та розуміння тексту. Символіка синього забарвлення асоціюється із чесністю, доброю справою, вічністю та відчуттям холоду [1, с. 473]. Червоний колір символізує радість, любов до життя, красу а також – мстивість та розруху [1, с. 474].

Змальовуються у творі лани і в інших кольорах: «рудувато-припухлі поля» [5, с. 149], «рудувато-сині ниви» [5, с. 259]. Як відомо, староукраїнська назва крові – руда. Враховуючи те, що в селі відбувається вбивство, кровопролиття, увесь простір, уся земля зображуються залитими рудою: «Я помітив, що в Анорія Хвостенка (...), дивної барви волосся. Мало воно рудуватий відлив, так само як і його одяга. Такого кольору була й гранатово-ряба хустка, яку заставив Хома Біда, – це була барва цього рудого краю. Село теж звалось Рудівка, бо все навколо таки й справді випромінювало рудизну: земля, хати й люди. Навіть солома на стріхах виглядала не як скрізь – росла, на червонясто-синій землі й набиралася тої барви ще на ниві» [5, с. 146]. У цьому випадку першостихія землі символізує насильство і смерть. Якщо ж розглянути фізичні властивості рудого ґрунту, то відомо, що він не дає життя і плоду: «(...) збиває та худоба червонясто-синю кураву, що покривала всю череду, начебто в рудий туман загортала» [5, с. 148]. Не тільки поверхня землі заповнена рудою, а й навіть у повітрі вона густо зависає: «покрила шлях(...) руда курава» [5, с. 151]. Тому, можна вважати, що зображення земної поверхні у червоних кольорах свідчить про надання їй негативних конотацій, що означають страх, вселяють у душі головних героїв велику тривогу.

Відповідно до вірувань українського народу, «перша людина – Адам – була виліплена з землі, а точніше, з червоної глини» [3, с. 52]. Петро Турчиновський помітив, що жителі Рудівки мають дивне забарвлення шкіри: «Земля поступово наповнює кожного з нас (...). Так ми готуємося поступово перетворитись у землю, хоч виходимо на світ, наче квіти, чисті

й непорочні...» [5, с. 152]. За уявленнями наших предків, земля народжує людей, а після смерті забирає у своє лоно [3, с. 53]. Герой, спостерігаючи за людьми, які при житті мають земляного кольору обличчя, дійшов висновку, що вони знаходяться на межі смерті. Адже люди поводяться дивно, не розповідають усього про злочин, який відбувся на околиці села. Мають байдужі, неживі обличчя. Тому й виникає асоціація з черствим, вмираючим народом не на фізичному, а на духовному рівні.

У притчі «Воля», поданій у першій повісті роману-триптиху, головний герой розповідає про чоловіка, що блукає пустелею: *«Довкола не було ані дерева, ані рослини – тільки гола порепана земля. Він ступав по тій землі, не полишаючи на ній ні сліду»* [5, с. 47]. Висушена земля стає неродючою, тобто не лишає нічого після себе. Знесилений, спраглий чоловік *«сів на голій землі»* [5, с. 47]. Автор підкреслює, що така земля є пустою: *«І мчав він швидше і швидше, щоб хутчий покинути цю землю, щоб подолати пустелю і знайти край обітований»* [5, с. 48]. Згідно християнських вірувань, земля є місцем вигнання з Едему та територією каяття й терпіння, «очищенням тіла та душі від гріхів перед «вічним життям у раю» [2, с. 289]. Перебуваючи на мертвій землі, герой прагне віднайти блаженний спокій: *«І трісла біля його колін земля з неї проткнулася перша прорість. Він зросив її слізьми й побачив, що біля нього лежить сучка палиця. Тоді взяв чоловік палицю й почав спускувати довкола рослини землю»* [5, с. 49]. У прагненні вижити чоловік починає обробляти землю, адже всі прадавні народи займалися землеробством. Вони навчилися брати від землі найцінніше – плід.

Прадавні слов'яни називали землю живою, бо вона давала життя і житу, і пшениці, і усякій пашниці. «Земля наша мати, всіх годує», «Земля дає все і забирає все», – стверджують прислів'я [2, с. 287]. Таке трактування знаходимо і в романі В. Шевчука: *«Дрижали, мов живі, зорі, сипали золотий пісок проміння й обрушували його на землю, а та оголилася, розімліла й дихала, ніби жива»* [5, с. 83]. Автор одухотворює суходіл, наділяє його здатністю дихати.

Земля є жіночою стихією. У романі під час інтимної близькості Петро Турчиновський ототожнює свою кохану із землею: *«Ніде ні дерева, ні бадиллини, тільки розпечена земля, що гнулася під моїми ногами, наче луб'яна. (...) Ліг на землю й обійняв її. (...) Став часткою цієї землі, та й був нею»* [5, с. 158]. Головний герой прагнув жіночої ласки і ніжності. Отримавши бажане, він перебував у стані невагомості: *«От-от мав відірватися від землі»* [5, с. 159]. Виникає асоціація, що такий ейфорійний стан окрилює, ніби готує людину до польоту. Тобто земля трактується неоднозначно. Вона може виступати символом гріхопадіння та місцем блаженства.

Також В. Шевчук описує землю як ніжну та лагідну особу: *«Земля була тепла, нагріта»* [5, с. 239]. Як вже згадувалось вище, давні українці називали землю матір'ю. Тільки мама щиро може зігріти своєю теплотою.

Земна твердинь є тою основою, що все тримає на собі. Ілля Турчиновський із першої частини роману згадує: «земля ніби здригнулася піді мною» [5, с. 59]. Такий фразеологізм викликає думки, що герой перебуває у нестійкому стані. Коли земля йде з-під ніг, то втрачається стійкість у тих чи інших життєвих ситуаціях.

У другій частині роману відбувається вбивство. Господар вирішив перевірити свого найманця Петра Знайду, чи ретельно він стереже його добро. Вночі підкрадався до господарства, а Петро почув, що хтось підкрадається і вдарив по голові шаблею, оскільки вважав того злодієм. Йому було на той час ще не відомо, що господар насправді є його батьком. Автор передає почуття через зображення землі, порівнюючи її фізичний стан зі станом душевним: «*Степ лежав навкруги сухий і зморений, бо не випала із вечора роса і не овільжила землю*» [5, с. 241]. Тобто вода не дала змогу землі стати родючою: «*Земля сохнутиме без роси, але їй у той день не буде дано вільги*» [5, с. 242]. Таке трактування асоціюється з тим, що Петро міг отримати те, що найбільше хотів – родину, але втрачає її: «*(...) насіння висіється в землю, але не проросте*» [5, с. 242]. У сухій, мертвій землі немає життя. Отже, не будуть почуті молитовні зітхання Петра, його прохання воз'єднатися з рідною сім'єю.

Міфологема землі у романі «Три листки за вікном» у зображенні пейзажу також описується стихія землі: «*(...) унизу світила притьмареним зелом (...) простора миса землі*» [5, с. 27]. Згадуються в романі й осінні краєвиди: «*Обважніла від води земля, лежала, покрита яскраво-жовтим листям, і дихала пряно й волого*» [5, с. 258]; «*Листя навколо палало – велика пожежа запалила землю*» [5, с. 412]. Гуляючи по місту і спостерігаючи за такою красою, герої роману отримують задоволення, душевний спокій. Такий опис асоціюється з гармонійним поєднанням людини з природою.

Отже, міфологема землі в романі В. Шевчука «Три листки за вікном» символізує страх, переживання, каяття та муки, асоціюється з місцем гріхопадіння та неземного блаженства, може пригорнути до себе, як рідна мати, й зігріти теплом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтович В. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 664 с.
2. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с.
3. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ : Орфей, 2002. 448 с.
4. Рак И. Мифы древнего египта. Екатеринбург : У-Фактория, 2007. 400 с.
5. Шевчук В. Три листки за вікном : роман-триптих. Київ : Рад. письменник, 1986. 587 с.

Зарудняк Н. І.

старший викладач кафедри української літератури,
українознавства та методик їх навчання
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна*

ВІДТВОРЕННЯ ТРАГЕДІЇ УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ У НАРИСІ О. ДЕ «S.O.S.»

Нарис Олександера Де «S.O.S.», написаний у 1948 році, є відчайдушною спробою письменника вразити світову громадськість трагедією своєї батьківщини. Власне, назва твору «S.O.S.» – це передсмертне прохання українця, який замерзав на «вирубках дикої Карелії», про допомогу, вже не для себе, «для нього особисто помічч не потрібно» [1, с. 160], а для тих, хто продовжував жити в нелюдських умовах.

Твір написаний у Ньюгейтстріті, міг бути і демонстрацією того, що чекало на емігрантів, які не повернулися після II Світової війни в Україну, в разі депортації додому.

«S.O.S.» Артем вирізав на стовбурі зрубаної сосни, але сил, щоб поставити останню крапку, не вистачило, і це те, що зринає в його згасаючій свідомості як не виконане, що дуже хотів би ще встигнути зробити: «Хочеться встати і додобати крапку в кінці» «S.O.S.» таку велику, щоб кожен запримітив, прочитав і прийшов на поміч [1, с. 160]. Він навіть не знає, кого прохає про допомогу, куди потрапить зрубана колода, але знає, що вона «готова до відправи до берега озера, а потім, як розтане лід, річками до портів... і потім далеко-далеко... може, до британських портів. Хоч для Артема це не є важливим. Найважливіше, щоб в тих портах побачили його прохання помічч – цих три літери видовбаних в корі – S.O.S – без крапки вкінці... Таки крапку мусить поставити!» [1, с. 160]. Не випадково про крапку згадує і в останню мить, після того як у мареннях, уже не відчуваючи холоду, був біля родини в Україні, біля дружини, дітей, з якими тепло і з якими почувався щасливим. В останню мить, перед тим як назавжди закрити «стомлені очі», повертається до реальності: «Він згадав про крапку. Так... треба кінчити... лише він не в силі підвестися...» [1, с. 160].

За допомогою низки деталей автор відтворює жахливі, нелюдські умови, які наклали свій відбиток на Артема: «беззубі ясна, на яких пустотою залишився слід цинги» [1, с. 160], почорніле від вітру обличчя, стара дірява заяложена фуфайка, змучене тіло і втомлена душа, перемерзле тіло, голод вже не відчувається, здерев'янілі коліна, неголене обличчя...

Автор не жаліє читача, детально відтворюючи відчуття замерзаючого Артема: «мороз, що із впертістю добрався крізь діри..., жалить гадючими

язиками» [1, с. 159], «мороз ще більше напружує свої сили, щоб ... задавити в холодних пазурах, – тисне зо всіх боків, хапається переможно за кістки, добирається до споду вимученої душі...» [1, с. 159]; «Руки не хочуть працювати. Пальці шукають теплої місця – лізуть за пояс штанів і там не знаходять теплоти; ноги згинаються в колінах, наче на плечі всіяся багатотонний великан, і він сідає під грубу колоду» [1, с. 160]; «В очах блиснула сльоза і наче від дотику до холодного повітря, здригнулася, скотилася до перенісся і застигла» [1, с. 160].

Автор зображує смерть Артема як двобій з природою, якій він може протиставити лише надію, але яка «не в силі боротися із жорстокою стихією» [1, с. 159]. Особливого напруження письменнику вдається досягнути завдяки контрастам: *мороз*, який із впертістю добрався до Артема, – «на самому споді втомленої душі *жевріє огник тепла*, його надія» [1, с. 159]; *мороз* хапається за кістки – надія «втомлено, краєчком *вогняного язичка*... дотуляється до перемерзлого тіла» [1, с. 159]; «*Теплий вогник* надії цілує лоскотливим язичком беззубі ясна» [1, с. 160]; «вже стративши *останній огник* надії» [1, с. 161]. Контраст білого і чорного: «вже не б'ються пухкі *сніжинки* в його *почорніле* ... обличчя» [1, с. 159]. Контрастно змальовані пейзажі – зимовий карельський, з сонними силуетами ялин; сірим озером, покритим снігом і льодом; простеленим полем снігу, під яким спочивають грубезні пні; червоним сонцем, яке багрянить біду блакить полярного неба; білими пухкими хмарами з кривавими хребтами, і літній степовий, з суголовками рідного поля, теплою, соковитою; з запашним степовим повітрям, яке переповнене ароматом польового полину і досягаючого збіжжя; де дихається на повні груди; з польовими волошками, які збирає донька. Дикі карельські ліси ворожі: «хмари з кривавими хребтами сунуть ... і здається Артемові, що лише вони є справжнім ворогом його життя, бо вони, – ось як тільки насунуть на нього, – обгорнуть в біле простирало і задавлять, як яструб курчатко» [1, с. 159]. Навіть асоціації з яструбом і кучам видають в Артемові степовика. Полиновий край є частиною його, з «дітками», «діточками», які «бач, як повиростали! Русоголові, по батькові пішли...» [1, с. 160]. Артема люблять, за ним сумують: «Василько і пустувати перестав: тримається за батькову руку... заскучав...» [1, с. 160]. А на вирубках «хмари... вони, обкривавлене страхіття, повзуть і повзуть до нього, щоб задавити» [1, с. 160]. «Очі знову зустрілися з кровохребетними хмарами ... Ось вони вже спустилися до нього і кров'яною хвилею вдарили в лице... він здригнувся, більше зігнувся, наче в намаганні підсунути під тіло ялини, але ... закрив стомлені очі» [1, с. 161]. Автор не говорить прямо про смерть Артема, але тим трагічніше сприймається усвідомлення її читачем: «Його вже не лякали обкривавлені хмари» [1, с. 161].

О. Де зворушливо змальовує у творі образ Артема. Чоловік до останнього думає про порятунок інших, не боїться смерті, і, не

зважаючи на безвихідну ситуацію, не втрачає надії. Він люблячий батько, любить свою дружину, рідну землю. У нього багатий внутрішній світ, він наділений казковим світосприйняттям: уявляє, що мороз втік і полетів шукати свою сестру-метелицю. Артем уміє бачити прекрасне у всьому: переставши відчувати холод, уявляє, що мороз міг полетіти десь слухати глухарів. Тим більше вражає читача цинічне, безжальне ставлення арапів, в запалих очах яких темно-червоними тінями блищать «відбитки закривавлених хмар, що повзуть, повзуть і повзуть, щоби закутати все навкруги» [1, с. 161]. Арап наказує «убрать» тіло Артема: він мав цінність лише живий як знаряддя праці. «Дві зігнуті постаті тягнуть за ноги замерзлого трупа вирубом дикої Карелії» [1, с. 161].

Твір закінчується своєрідним пуантом: Артемові здавалося, що його справжні вороги – хмари, а насправді в ополонку в Топозері «Артемові тіло вкинули вони...» [1, с. 161]. Займенником і закінчується нарис.

Образ хмар має подвійну символіку – це і лихо в житті Артема, це і лихо цілої країни, спричинене радянською владою. І марно сподіватися на допомогу, бо хмари повзуть, «щоби закутати все навкруги – і недокінчений «S.O.S», і борозну в снігові, прокладену замерзлим тілом, і ополонку в Топозері, в яку Артемові тіло вкинули вони...» [1, с. 161]. Символічним у творі є і червоний колір, він кровавий, колір червоного прапора, радянської держави, колір, який відбивається у очах арапа, колір крові, насилля і жаху.

У своїх поетичних творах О. Де розвінчував уявлення про СРСР як державу, де всі співають, сміються, задоволені своїм становищем, прославляють існуючий лад. Цілком послідовним у його творчості став і прозовий твір «S.O.S», у якому він викриває справжнє обличчя держави, де людина не має жодної цінності, жодних прав, у якій люди зникають безслідно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Де О. І. Під чужим небом. Лондон: Чайка, 1966. 214 с.

ЕВОЛЮЦІЯ ЖІНОЧОГО ОБРАЗУ У ТВОРАХ ДАРИНИ ГНАТКО

Образ жінки, як головної героїні, давно з'явився на літературній арені, а остаточно закріпився у новітній, чого є твори письменників минулих століть. У минулих століттях він хоч і був традиційним, але, в основному, був другорядним, проте у сучасній літературі починає трансформуватися – жінка стає рівноправною чоловікові.

Микола Євшан у своїй статті «Жінка в українській літературі: Жени рускіє» (2009) досліджує жіночий образ ще з часів Київської Русі, згадуючи княгиню Ольгу та Ярославну – саме в них він вбачає сильних жінок. Щодо подальших періодів історії підкреслює неабияку роль жінки у житті чоловіка та сім'ї: «... Жінки брали зброю і як львиці боронили своїх дітей, застеляли кистьми своїми і кровно поливали землю українську» [4, с. 57]. Тут же автор згадує і Марусю Богуславку, і Роксолану. А дослідник Ярослав Поліщук зазначає, що такий образ був створений наперекір чоловічому – «слабкого, стомленого, розчарованого життям, звідси звідчасного... Так складається ситуація, в якій риси внутрішньої сили, незалежності сконцентрованості все частіше перебирає на себе жінка» [5, с. 55]. Також дослідник вважає, що поява такого образу тісно пов'язана з приходом в українську літературу таких письменниць, як Леся Українка та Ольга Кобилянська («Прагнення модерної особи», 2000).

Науковець А.Ткач про жіноцтво зазначає, що в українській традиції жінка була не лише господинею і домашньою берегинею, але й невід'ємною частиною суспільства, наділялася правами. На неї покладалося не лише ведення домашнього господарства, а виховання дітей, формування духовності й моральності в суспільстві. Народ вірив у її могутній виховний потенціал, вроджену педагогічну талановитість. Матріархальний устрій ще в давнину був характерним не лише для українського народу, а й для усіх народів світу. Тому, напевно, у весільних піснях головну роль виконують жінки: мати молодої, мати молодого. Підтвердженням тому, що дівчата вільно собі обирали чоловіків, є спостереження, описані Бопланом у 1651 р. Тут же він розповідає про становище жінки у сім'ї, її стосунки з чоловіками та описує саме весілля, де найбільше уваги належить нареченій [6, с. 2-3].

Усі героїні Лесі Українки, чи то Оксана з «Боярині», чи Мавка з «Лісової пісні» представлені в одному ключі. У їхньому характері відчутна міць і сила духу. Традицію вищезгаданої письменниці підтримує і Ольга Кобилянська, яка зображує своїх героїнь рішучими,

впевненими у собі, нерідко вони виконують головну роль у родині, здатні вирішити матеріальні проблеми рідних та близьких, постійно за себе та піти на самопожертву (Наталя «Царівна», Олена «Людина»). Проте однією з найголовніших рис, яка відрізняє її героїнь від попередниць є жага до самоствердження та самовдосконалення, пошук свого «я» (подекуди і творчого) у світі.

У сучасній літературі та мистецтві жіночий образ здебільшого розглядається у феміністичному дискурсі, проте йому не вистачає спрощеної об'єктивної точки зору без концепції «бой-жінки» та культу «наджінки», тому це дослідження набуває **актуальності**. **Об'єктом** дослідження є образ жінки в сучасній літературі, а **предметом** – романи сучасної української письменниці Дарини Гнатко: «Душа окаянна» (2017) [1], «Катерина» (2016) [2], «Мазуревичі» [3], «Проклята краса» (2016) [4], «Скеля червоного сонця» (2019) [5].

Не можна сказати, що всі жіночі образи, як і раніше, є однотипними, навпаки – кожний митець по-своєму описує жіночий образ. У вищезгаданих книгах жіночий образ постає перед нами доволі своєрідним, до того ж у кожному романі він цілком самотній. Так, у романі «Катерина» бачимо романтичну ніжну дівчину, яка у другій частині твору стає рішучішою та жорсткішою. У «Душі окаянній» попівна має «серце з перцем», може не тільки перечити батькові, але й схильна до гріха, хоча в кінці твору ми бачимо її тихою, вірною дружиною. А у «Проклятій красі» змін як таких не відбулося: дівчина кохала, страждала, змінила місце проживання, продовжує самозречено кохати. У «Мазуревичах» кожна з героїнь не є схожою на попередню, вони як представниці одного роду змінюються та еволюціонують у кожному з п'яти поколінь, де остання, Ярина, стає образом сильної та незалежної жінки. «Скеля червоного сонця» описує три типи жінок: яка прагнула кохання і відібрала його у сестри (Феодосія), яка вирішила помститися через кохання (Мирослава) і ту, яка намагалася врятувати своє кохання, поборовши родове прокляття (Богдана). Тому ці образи не є однотипними.

Не зважаючи на певну різницю в характерах героїнь Дарини Гнатко, можемо побачити між головними героїнями спільні риси. Загалом їх можна об'єднати за такими критеріями:

1) Важка доля:

Головна героїня роману «Катерина» з дитинства не знає материнської любові та потерпає від знущань мачухи. Її наречений гине, після чого мачуха починає сватати її за старого багатого козака. Ганнуся з «Проклятої краси» страждає через свою вроду: її ображає тітка та сестри, через неї руйнується сім'я її колишнього коханого, її чоловіка засилають до Сибіру як політичного в'язня. У «Душі окаянній» розповідається про Марту – попівську дочку, яку силоміць одружили зі старим полковником, вона втрачає нареченого та двох дітей.

2) Нешасливе перше кохання:

Друг дитинства Катерини все ж таки зізнається їй у коханні та хоче поборитися з дівчиною, проте у день сватання його вбиває старий козак, який сватається до дівчини. Красуня Ганна закохується в одруженого чоловіка і змушена відмовитися від свого кохання задля збереження його сім'ї та честі своєї родини. Наречений Марти покидає дівчину, внаслідок чого вона втрачає його дитину. Чоловік Мирослави закохується у її сестру Феодосію та відвертається від своєї дружини, а нареченого Ярини вбиває як ворога народу її власний батько.

3) «Несподіване» кохання:

Катерина стає коханою польського пана, а пізніше – його дружиною. Марта знаходить своє щастя поруч з пасинком, а Богдана – з колишнім нареченим покійної сестри. Ганна стає дружиною сусіда-полковника, а Ярина – зведеного брата, якого кохала ще у юності.

4) Сильна жінка:

Ніжна та добра Катерина стає Катариною (як її називає чоловік) – жорсткою та сміливою жінкою, яка може не тільки підняти голос, але й захистити себе та свою родину від ворогів. Ганна (потім вже – Анна) знаходить у собі сили захищати свого чоловіка та себе від машини репресій, протистоїть НКВД та тікає разом з коханим із заслання за кордон. Побита життям Марта поспішає на допомогу коханому, що потрапив у полон, не лише визволяє його, супроводжує до безпечного місця, але й виховує хлопчика-сироту, якого називає сином. Ярина, на відміну від своїх попередниць, протистоїть батькові-тирану та стає вільною від нього, має можливість сама вибирати собі долю. Богдана бореться з сімейним прокляттям і духом Мирослави, після чого знаходить своє щастя.

5) Жорстокі батько або мати:

Лиха мачуха знущається над Катериною, але, коли та стає пані, змінює своє ставлення до неї. Батько силоміць відвозить Ганну до міста та відмовляється від неї, коли та виходить заміж без його благословення. Старий священник віддає доньку Марту за старого козака, змушує доньку позбутися від дитини та проклинає її, коли та не хоче слухатися його. Над Мирославою ж знущається мати, і налаштовує проти старшої доньки молодшу Феодосію, яка пізніше вбиває сестру. Батько Ярини вбиває її нареченого та стає причиною гибелі її матері, внаслідок чого дівчина з дитинства його ненавидить.

Зважаючи на різноплановість і одночасну схожість героїнь Дарини Гнатко, можна сказати, що образ жінки у сучасній літературі навіть у творчості однієї мисткині не є однорідним, про що свідчать вищезгадані твори. Сила духу та м'якість характеру, ненависть і кохання гармонійно співіснують у жіночому образі сучасної авторки, що роблять їх цікавішим і приваблюють читачів з різними смаками та різного віку. Саме вони є героїнями жіночого роману – великого епічного твору,

який має декілька сюжетних ліній, або одну, насичену подіями, з гострою соціальною, побутовою чи психологічною тематикою, і написаний він жінкою-письменницею про жінок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатко Д. Душа окаянна: роман / Дарина Гнатко. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. – 288 с.
2. Гнатко Д. Катерина: роман / Дарина Гнатко. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 256 с.
3. Гнатко Д. Мазуревичі. Історія одного роду: роман / Дарина Гнатко. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. – 336 с.
4. Гнатко Д. Проклята краса: роман / Дарина Гнатко. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. – 240 с.
5. Гнатко Д. Скеля червоного сонця: роман / Дарина Гнатко. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. – 336 с.
6. Євшан М. Жінка в українській літературі: Жени рускіє / М. Євшан // Дивослово. – 2009. – № 5. – С. 57-60.
7. Поліщук Я. Прагнення модерної особистості / Я. Поліщук // Українська література в загальній школі. – 2000. – № 5. – С. 55-60.
8. Ткач А.А. Образ жінки в українських весільно-обрядових піснях / А. А. Ткач // Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство. – 2013. – Вип. 28. – С. 154-160. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknukim_myst_2013_28_24.

Кременіш Г. В.

бакалавр філології, студент магістратури
філологічного факультету

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ХУДОЖНЄ ЗОБРАЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ МОТИВІВ У НОВЕЛІСТИЦІ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

З іменем Григора Тютюнника, одного з яскравих представників неореалізму в українській літературі 60–70 років ХХ ст., пов'язують таку визначальну тенденцію української прози другої половини минулого століття, як поглиблений психологізм.

Психологізм як родова ознака літератури реалізує себе у психологічному аналізі, який не тільки передбачає певну систему засобів характеротворення, але і формування у творчості письменника певної, саме йому притаманної, системи психологічних мотивів. Проте

аналіз художніх творів в аспекті психологізму в методиці літератури й досі залишається малодослідженою проблемою.

Основні форми психологічного зображення, до яких зводяться у кінцевому рахунку всі конкретні засоби та прийоми відтворення внутрішнього світу, це – «зображення характерів «зсередини» (пряма форма), тобто шляхом художнього пізнання внутрішнього світу діючих осіб, що виражається за допомогою внутрішньої мови, образів пам'яті та уяви» і «психологічний аналіз «ззовні» (непряма форма), що виражається в психологічній інтерпретації письменником виразних особливостей мови, мовної поведінки, мімічних та інших засобів зовнішнього прояву психіки» [1, с. 191].

Особливого значення набувають засоби вираження психологізму в епосі, зокрема у жанрі новели. «На невеликій площі новели створює неповторні образи лише той, хто стоїть на рівні сучасного розуміння людини, її соціально–психологічної природи, знає досконало структуру внутрішніх монологів, володіє високою культурою пантомімічної мови і образної характеристик душі, не інформує про загальновідомі речі, а досліджує різні соціальні типи дійсності» [4, с. 228].

Основним прийомом психологізму у новелістиці Гр. Тютюнник є використання художньої деталі, яка відіграє велику роль у створенні будь-якого образу, надає йому виразності, життєвості, переконливості. При змалюванні картин життя письменник «протокольно» не фіксує всіх подробиць, а виділяє з них найхарактерніші, показові, аби образ «у всій своїй повноті та багатогранності постав перед духовним зором читачів» [2, с. 5]. Це пояснюється здатністю кожної людини, залежно від її досвіду, домислювати необхідні компоненти, яких бракує, і ставати на час знайомства з твором його своєрідним співавтором.

Гр. Тютюнник довів використання художньої деталі до високого рівня, в його творах це провідний засіб характеротворення персонажів, їх ставлення до навколишнього світу. Нерідко художня деталь у письменника переростає в мікрообраз, який стає лейтмотивом для цілого твору, і нерідко саме деталь винесена у заголовок твору, щоб підкреслити свою винятковість. Прикладом цього є новели «Три зозулі з поклоном» та «Зав'язь».

Особливого значення у творчості митця також набуває розповідь від третьої особи. Цей прийом орієнтований на таку форму психологічного аналізу як авторська розповідь про думки та почуття героїв. «Нейтральний оповідач може прокоментувати самоаналіз героя, розповісти про ті душевні рухи, які сам герой не може помітити або в яких не хоче сам собі зізнатися» [3, с. 10].

Психологічне авторське зображення наявне у новелах «Кленовий пагін», «Вуточка», «Перед грозою», «На перекаті», «На згарищі», «Холодна м'ята», «Печена картопля».

У новелах «Зав'язь», «В сутінки», «Три зозулі з поклоном» засобом психологізації виступає внутрішній монолог – безпосередня фіксація і відтворення думок героя, яка більшою чи меншою мірою імітує реальні психологічні закономірності внутрішньої мови.

Психологічні мотиви малої прози Григора Тютюнника виразно засвідчують екзистенційну тенденцію авторського погляду на дійсність, реалізуючись, разом з тим, у реалістичному стилі.

Одним з центральних та послідовно втілених у новелах Тютюнника є мотив самотності, який художньо розгортається у контексті тем сирітства, безбатьківства; втрати або відсутності кохання, родини; несумісності й дисгармонії особистості й зовнішнього світу в умовах воєнної та повоєнної дійсності.

Мотив самотності чітко прослідковується в новелах «Кленовий пагін» та «Вуточка». Герої цих новел – старенькі, покинуті люди, які не втратили надію дочекатися тепла від оточуючих та рідних. Христоня чекає хлопчика, Ілька-патропацького, якого він не забув, а сліпа одинока Вуточка чекає своїх синів.

Письменник використовує прийом протиставлення, який виявляється в описі динамічності життя навколо немічних старих людей, які ніби завмерли у німому та покірному примиренні з власною долею. У новелах наявні влучні художні деталі, які посилюють почуття туги та відчаю героїв.

Мотив самотності у новелах Тютюнника вимальовується крізь доли загублених, майже кинутих напризволяще людей, які незалежно від віку відчувають одну й ту ж саму моральну втому та безсилля перед великим та безжальним світом, у якому вони скрізь чужі.

З мотивом самотності тісно пов'язаний мотив безбатьківства, що є біографічним. Як відомо батька Григора Тютюнника – Михайла, було заарештовано у 1937 році за доносом сусіда і замучено молодим у концентраційному таборі. За свідченням друзів письменника, Григир згадував про нього мало не щодня. Тож недаремно мотив дитячого сирітства знаходить своє вираження у творах митця, зокрема таких як новела «В сутінки», де хлопчик, за відсутності батька, намагається замінити його роль у сім'ї. У новелі «Перед грозою» батько головного героя також пішов на фронт, полишивши сім'ю, яка вимушена тепер бідувати.

Письменник активно використовує прийом звукопису та доповнює описи промовистими епітетами, символами, з метою посилення ефекту «застиглості» у відчай та самотності. Наявні художні деталі змальовують не лише зовнішній вигляд героїв, а й їх психологічний стан та умови їх важкого, злиденного життя.

Психологічний мотив безбатьківства проявляється у долях дітей, які були змушені рано подорослішати, нести на собі тягар відповідальності не тільки за своє життя, а й за життя слабкіших. Ці діти прагнуть

подолати усвідомлювану неповноцінність, вчатьса самостійно вирішувати власні проблеми, не чекають допомоги від інших, нікому не довіряють.

Найбільш яскраво мотив кохання, який у Григора Тютюнника часто сполучається з мотивом екзистенційної самотності людини, розкривається в новелі «Три зозулі з поклоном». Новела присвячена найвищому людському почуттю – Любові, яка позбавлена нищих почуттів. Герої поважають один одного, допомагають у біді та зберігають світлу пам'ять про своїх коханих, навіть якщо ця любов прирікає їх на самотність.

Перше кохання найбільш виразно розкривається в новелі «Зав'язь», яка є чудовим зразком психологічної прози, написаної з простотою, вражаючою щирістю кожного слова та образу. Зав'язю є народження першого почуття Миколи до юної Соні.

У новелі «Оддавали Катрю» письменник майстерно змальовує кохання в умовах повоєнної дійсності за якої народна мораль, щирість, душевна чистота українського селянства протиставляється моралі міста в основі якої приховування почуттів, скутість, відкидання старих звичаїв.

При зображенні героя в момент закоханості, письменник використовує прийом самоаналізу через внутрішній монолог, авторську оповідь, інтонацію голосу, означення виразу очей, обличчя, рухів, міміки, жестів, пози. Гр. Тютюнник фіксує увагу на відтворенні еволюції кохання, вводить вагомі психологічні штрихи в характеристику почуттів, веде оповідь від першої особи, вдається до авторського коментаря.

Мотив кохання у творах Гр. Тютюнника ґрунтується на естетичній категорії прекрасного, на високій народній моральності. Автор відображає різні стани почуття: його зародження й пробудження, чекання та прагнення любові як умови подолання самотності, кохання як основи гармонії родини.

Отже, у новелістиці Гр. Тютюнника наявні психологічні мотиви самотності, безбатьківства та кохання, які автор виражає за допомогою промовистих художніх засобів. Своєрідність емоційно-психологічного зображення відчувається в особливій, тільки йому притаманній манері оповідання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нарівська В. Міфологема зав'язі в прозі Гр. Тютюнника / В. Нарівська // Національний характер в українській прозі 50–70-х років ХХ століття. – Дніпропетровськ, 1994. – С. 172–200.

2. Святовець В. Ф. Художня деталь і подробиця в творчому процесі / В. Ф. Святовець. – К., 1977. – 8 с.

3. Тульчинська Н. М. Своєрідність художнього вираження психологізму у творчості Григора Тютюнника: автореф. дис...канд. філол. наук / Н.М.Тульчинська. – Дніпропетровськ, 2002. – 15 с.

4. Фащенко В. У глибинах людського буття: Етюди про психологізм літератури / В. Фащенко. – Одеса : Маяк, 2005. – 640 с.

Мудрак М. В.

магістр I курсу

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

м. Київ, Україна

СИМВОЛІКА У «КНИЖЦІ» ІВАНА ВИШЕНСЬКОГО

«Книжка» Івана Вишенського – найвідоміший твір полеміста, який аналізували в історичному, культурному, риторичному і навіть психоаналітичному аспектах. Тема нашої роботи зосереджена передусім на художній вартості обраних текстів, тобто таких, які мають власну окреслену художньо-образну систему й, зокрема, символіку. Для дослідження ми обрали шосту, сьому та восьму глави із «Книжки» («Извѣщение краткое о латинской прелести», «О еретикох», «Загадка философом латинским») як такі, що містять найбільше символічних елементів.

Символ виражає найглибші аспекти дійсності, що не піддаються раціональному осмисленню, «найпотаємніші» модальності людського ества; О. Лосєв сутність символу тлумачить не як дійсність чи заданість, а як породжуваний принцип, що передує дійсності; у прихованій формі символ містить усі вияви окремої речі чи явища завдяки узагальненості та ідейній насиченості [6]. Символ – це образ в аспекті своєї знаковості і водночас знак, наділений органічністю міфу та невичерпною багатозначністю образу [1, с. 386]. Кожен символ постає образом, але якщо образ передбачає тотожність самому собі, то символ акцентує на «виході» образу за свої межі, на існуванні ще кількох сенсів, смислів, тісно пов'язаних із образом, але йому не подібних [1, с. 386].

Смислова структура символу багатозарова; а його смисл – не наявність, а динамічна тенденція, тобто сенсові нашарування не дані безпосередньо, а тільки задані, закладені в символі [1, с. 388].

Найбільш розгалуженим та багатозаровим в обраних текстах постає символ змії і пов'язана з ним зміїна мудрість («змия», «мудрость змиина»). У шостій главі цей символ майже без змін запозичено із Нового Завіту – полеміст цитує слова Ісуса Христа із Євангелія від Матея і наголошує: «Будете мудри, як змия» [4, с. 96]. Змія тут не спокусник, не образ сатани й не один із чинників загрози, а носій

особливого знання, мудрості, неземного досвіду, той, хто вміє зберегти голову (віру, дух, істину), навіть з роздробленим тілом (плоттю). Схожа властивість змії – умирати за безпеки тіла, а не голову: «Должно и нам во время испытания все тело наше предать на смерть, одну лишь главу сохраняя...не отрицаясь Христа, как делали святые мученики» [1, с. 309–310]. Це – один вимір семантичного змісту символу змії: мудрість, вірність, духовний розум.

У сьомій главі Вишенський репрезентує інший, полюсний набір конотативних значень символу. Змія тут порівняна з еретиками (тобто католиками): «А понеже еретик ест осужден, то что ты хочещи...слышати что здраво от него?...И како не боишися бесѣдовати с змисю?» [4, с. 121]. Тут актуалізовано всі протилежні біблійні значення змії: спокусник, лукавець (2 Кор. 11: 3), носій злої хитрості (Бут. 3: 1), передвісник нещастя і загибелі (Одк. 12: 9). У бестіарії змія теж представлена амбівалентною твариною, їй притаманні значення диявола, що перемагає обтяжену гріхами людину, і сріблολюбця [2, с. 125].

Символ голови-віри тісно пов'язаний із символом змії: зміїна мудрість потрібна для того, щоб зберегти голову (тобто віру) без тіла (тілесної думки, гріховної плоті). Дихотомія («голова – тіло») залучена до основного протиставлення «Книжки» – католицької та православної конфесій: «И первое убо погуби латина главу, еже ест вѣру...» [4, с. 96]. Цей символ теж багатопаровий, але, на відміну від змії, наділений переважно позитивними якостями: вищий розум, духовне життя; у деяких давніх міфологіях – єдність, символ центру, еманція [5, с. 144].

Символ голуба вжитий у контексті ознак, притаманних вірянам. Якщо змія виступає носієм мудрості, то голубові насамперед притаманне смирення і покора: «Ты же...простою, смирением и незлобием цѣломудрия, якоже голуб...» [4, с. 101]. Тут простежуються не лише новозавітні впливи, але й певні семантичні коди зі Старого Завіту. Йдеться, зокрема, про книгу пророка Осії, де Осія Ефраїм звинувачений у змішанні з народами, і тому порівняний із нерозумною, простою голубкою [Ос. 7: 11]. Цей символ містить не лише настановну спонуку (бути смиренними), але й імпліцитно виражений докір (не бути занадто наївними).

«Око мыслѣное» тлумачимо в тісному зв'язку з головою-вірою. У буквальному розумінні через око («Світло тіла – око. Як, отже, твоє око здорове, все тіло твоє буде світле...» [Мт. 6: 22]) голові можна досягнути віри: : «Ниже бо может комедийник к разуму христову око мыслѣное прострѣти...дондеже... в простотѣ и смиренни не станет» [4, с. 100]. Око протиставлене розумові як відчуття (інтуїтивність, містичне осягнення) – мудруванню, практицизму (раціональному осягненню, що уособлено в фігурах Аристотеля та Платона). Великий вплив на таке протиставлення має ісихастська традиція, яка постає

взірцем для Вишенського – елліністичний християнський містицизм, що виступає проти раціонального пізнання [7, с. 299], і в основі якого – поняття Божественної енергії, яка пронизує увесь світ і долучитись до якої може кожен вірний [8, с. 355–356].

Поняття «духовного розуму» постає протилежним до безпосереднього раціонального світогляду (містичний гнозис на противагу дієвому праксису): «И доколѣ еще плотское и внѣшнее мудрование проходит...и о собѣ высоко мудрствует, ниже помечтати о разумѣ духовном не может» [4, с. 100]. Дотичний до цього символ «очи смысла здраваго», що має ознаки осяяння, наближення до знання є необхідним чинником для пізнання: «Сице убо отверзый очи смысла здраваго в латинском костель...смадоразумие и бесплодие узриши» [4, с. 111]).

«Разум духовный» ужитий і в гносеологічному аспекті: «Почерпѣте же от своя премудрости философское и открыйте ми тые врата которие до разума духовнаго отверзаются...и како ся отворяют, ключ ми ознаймѣте!» [4, с. 123]. Щоб досягти духовного розуму, треба пройти крізь ворота, до яких необхідний ключ. Ворота і ключ – поширені біблійні символи, яким теж притаманна амбівалентність. Ворота (або врата) у Старому Завіті вживані або як ворота життя, небесні ворота [Бут. 28: 17], або як ворота правди [Пс. 117: 19], або як ворота смерті, смертної тіні [Йов 38: 17] [Пс. 67: 21]. Ключ у Святому Письмі позначений символікою всемогуття і влади, цими ключами володіє Ісус Христос (пор. синонімічні назви Вседержитель або Пантократор); це ключі від Царства Небесного [Мт. 16: 19], і від смерті, пекла [Одкр. 1: 18], і від криниці безодньої [Одкр. 9: 1]. Тож полеміст у смисловому блоці пропонує ніби два шляхи: шлях світла – залишитися у православ'ї, чи шлях темряви – перейти у католицитво, «до диявола» і, відповідно, зрадити істинну віру.

Отже, як бачимо, переважна більшість символів у текстах Івана Вишенського біблійного походження. На них, однак, нашаровуються значення символів із міфологій, звідки вони перейшли до Біблії, чи поширених духовних практик (наприклад, ісихазму). В аналізованих творах це передбачає певну амбівалентність, суперечність та багатоплановість кожного із символів. Така семантична багатозначність впливає на прочитання окремих смислових блоків та цілих глав загалом, і допомагає простежити зв'язок із традиціями та претекстами, якими користувався полеміст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверинцев С. Собрание сочинений. София-Логос: словарь / под ред. Н. П. Аверинцевой, К. Б. Сигова. Киев: Дух і літера, 2006. 912 с.
2. Белова О. В. Славянський bestiарий: словарь названий и символики. Москва: Индрик, 1999. 320 с.

3. Біблія або Святе Письмо Старого та Нового Завіту; повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, араміїськими та грецькими текстами / пер. І. Хоменка. Видавництво отців Василіян, 2007. 1480 с.

4. Вишенский Иван. Сочинения / подг. текста, статья и коммент. И. П. Еремин; АН СССР. Москва, Ленинград: Изд-во Академии наук СССР, 1955. 327 с.

5. Кэрлот Хуан Эдуардо. Словарь символов / перевод. Москва: REFL-book, 1994. 608 с.

6. Лосев А. Проблема символа и реалистическое искусство. URL: https://royallib.com/book/losev_aleksey/problema_simvola_i_realisticheskoe_iskusstvo.html (дата звернення: 11.11.2019).

7. Мозговий І. Формування і поширення на Україні ісихастської редакції неоплатонізму (XIV – XVII ст.). Людина і творчість: гуманістичні вияви. Дрогобич: Вимір, 1998. Вип. IV. С. 296–306.

8. Пелешенко Ю. В. Українська література пізнього Середньовіччя (друга половина XIII – XV ст.): Джерела. Система жанрів. Духовні інтенції. Постаті. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Стило, 2012. 608 с.

Січкач С. А.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичного мовознавства
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини*

Денисюк І. А.

старший викладач кафедри практичного мовознавства
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна*

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Розвиток української літературної мови, новий виток якого започаткував Тараса Шевченко, – категорія об'єктивно історична, однак функціонування літературних норм у суспільстві відбувається при постійній їхній соціальній оцінці (і переоцінці) у складній і неоднозначній взаємодії позамовних і внутрішньомовних факторів, стихійного й свідомого, загального та індивідуального. Ступінь кодифікації літературної мови неоднаковий у різні періоди її розвитку,

особливо тоді, коли бракує загальномовних нормативних граматик і словників.

Проблеми мовотворчості Т.Шевченка розв'язували багато дослідників на мовному матеріалі різних структурних рівнів (див. праці Л. Булаховського, В. Ващенко, Г. Грабовича, С. Єрмоленко, В. Жайворонка, В. Ільїна, Ф. Колесси, А. Кримського, Л. Масенко, А. Мойсієнка, В. Русанівського, Н. Слухай, А. Стебельської, П. Тимошенка, Ю. Шевельова та ін.).

Мовотворчість Т.Шевченка вже у XIX ст. набуває високої авторитетності, що зумовлює лексикографічну інтерпретацію його поетичних текстів. В українській лексикографічній традиції виразно представлено два її основні аспекти: поетична (письменницька, авторська) та загальномовна, загальнолітературна. Поетичну лексикографію репрезентують ряд словників. Перші спроби укласти такий словник були зроблені ще на початку XX ст. Так, у 1916 році в Миколаєві вийшов у світ «Словничок Шевченкової мови» Нестора Літописця (псевдонім). У наступному, 1917 році, той самий автор видав у Херсоні «Українсько-російський словничок до «Кобзаря» Т.Г. Шевченка». У 1951 році видавництво Дніпропетровського університету видало повний і дуже корисний словопоказчик до поезій Тараса Шевченка, укладений В. Ващенком і П. Петровою.

В академічний «Словник мови Шевченка» (1964) [5] внесено всі слова, що вживаються у творах і листах поета, у написах під його малюнками, а також українські слова, що зустрічаються в російських повістях і листах. Він спирається на авторитетне академічне видання: «Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у десяти томах». Його завдання – розкрити обсяг лексики, вживаної Шевченком, відобразити значення саме Шевченкового слова, донести до читача творчу манеру поета, тонкі художні засоби його мови. «Словник мови Шевченка» охоплює понад 10 тис. слів і свідчить про велике багатство лексики нашого поета. Виявлено не тільки всі слова, а й усі випадки вживання кожного слова Шевченком. Далі, в разі потреби, слово дістало тлумачення на основі прикладів його вживання саме в мові цього автора. Найбільш характерні цитати-ілюстрації з творів поета також розміщені в Словнику. Тут визначено не тільки основні значення слова, а й найбільш виразні їх відтінки і стилістичні особливості. Нарешті, кожне слово, вміщене у Словнику, має так званий граматичний довідник, у якому вказано всі наявні у творах у Шевченка форми і видозміни цього слова з посиланнями на відповідний том і сторінку зазначеного вище академічного видання.

Важливим здобутком поетичної лексикографії є Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка. Вона точно відзначає, де в творах поета чи в їхніх варіантах і в яких контекстах з'являється кожна вжита Т. Шевченком словоформа, як українська, так і російська. «Конкор-

данція» реєструє 18401 одиницю поетового текстового корпусу, і подає всі випадки (83731) вживання словоформ у межах 22241 рядка поезії [3]. Це дослідження є найбільш вичерпним і найдокладнішим показником будь-якого поетичного корпусу українського автора.

Не втрачає своєї актуальності і «Граматики-стилістичний словник Шевченкової мови» І.Огієнка. Це друга спроба автора практичного використання мовотворчості поета. Перша була незавершена через політичні мотиви та примусовий виїзд автора за межі України. Матеріали до Словника було втрачено. У 1932-1933 роках, поновивши роботу над створенням Словника мови Шевченка, І.Огієнко вибирав з творів поета не все, а тільки те, що має практичне значення при вивченні сучасної літературної мови. Основою для виписок послужив «Кобзар» Т. Шевченка у виданні Василя Доманицького, оскільки саме це видання, на думку І. Огієнка, найточніше передає Шевченків оригінал. У Словнику подано широкий матеріал для вивчення Шевченкової мови (власне, мови його «Кобзаря») взагалі, але разом з тим його укладено так, щоб він міг стати довідником і з сучасної літературної мови. Хоч у його основу скрізь покладено Шевченкову мову, проте обов'язково зазначається і сучасна літературна форма.

Говорячи про другий аспект лексикографічної традиції, необхідно відзначити, що шевченківські тексти виступають як лінгвістичне джерело для цілої низки українських словників різних типів (найбільш послідовно – для «Малорусько-німецького словаря» Є. Желехівського і С. Недільського та «Словаря української мови» за редакцією Б. Грінченка). Досвід цих праць було широко використано наступними словниками як у цілому, так і щодо шевченківських текстів. Створений у другій половині ХХ ст. академічний тлумачно-нормативний «Словник української мови» (в 11-ти томах) увібрив у свій реєстр лексичні багатства української мови з кінця ХVІІІ ст., від І. Котляревського, до 70-х років ХХ ст. Цей перший в історії вітчизняної лексикографії великий український загальномовний Словник налічує 134 тисячі реєстрових слів, спираючись на різноманітний лексичний матеріал попередніх лексикографічних праць (у тому числі «Словника мови Шевченка») та первинних лінгвістичних джерел.

Словникова кодифікація віддзеркалює уявлення авторів словників про мовну норму, яке може бути не завжди адекватне наявній нормі. Так, при кодифікації того чи іншого мовного елемента можуть виявлятися суб'єктивізм та індивідуальні смаки автора лексикографічної праці.

На наш погляд, на прикладі «Малорусько-німецького словаря» Є. Желехівського та С. Недільського, «Словаря української мови» Б. Грінченка, Словника української мови в 11 томах, Словника мови Тараса Шевченка та численних мовних фактів з Шевченкового ідіолекту

може бути продуктивним висвітлення ролі мовотворчості поета у процесі нормалізації лексико-семантичної системи української мови.

У передмові до першого тому Є. Желехівський відзначає власне намагання вичерпно зібрати і лексикографічно опрацювати «словниковий склад «живого малоруского язика» у його усному та літературному розвою». Наявність у Словнику лексем як із Східної, так і Західної України свідчить про те, що упорядник намагався подати лексику, характерну для різних регіонів України.

Реєстр «Малорусько-німецького словаря» містить різноманітні шари української лексики, почерпнутої з різних джерел, коло яких було досить широке: збірки народної творчості, «виписки з усіх руських письменників України, Галичини й Буковини, руські шкільні підручники, а також рукописні лексичні матеріали» [1, с. 152] У Словнику зафіксовано понад 64 тисячі слів. З них з поміткою «шевченківське» – 1000.

До Словника входить використана поетом українська лексика, незалежно від її семантичної та граматичної характеристики. Орфографія слів відповідає тексту цитованого видання творів Т. Шевченка. Тому, очевидно, цим зумовлена відсутність деяких з цих слів у «Словнику мови Шевченка» або фіксація їх у різних, не наведених у названому Словнику, формах. З тисячі слів, що фіксуються Є. Желехівським з посиланнями на Тараса Шевченка, до сучасної української літературної мови увійшли 83% (що засвідчується СУМом). Серед них 13% слів, які мають незначні відмінності у написанні. Зазначимо також, що 35% лексем, зафіксованих Є. Желехівським, послідовно подає у своєму «Словарі» Б. Грінченко.

Реєстр «Словаря української мови» Б. Грінченка містить різноманітні шари української лексики, коло яких досить широке. З 1853 слів, що експлікуються Шевченковими рядками у «Словаре» Б. Грінченка до сучасної української літературної мови увійшли 97% (що засвідчується СУМом). Серед цих лексем виділяються 5% слів, які мають незначну відмінність у написанні, що зумовлюється неусталеністю правопису на той час та церковнослов'янськими.

Дослідження на матеріалі «Малорусько-німецького словаря» Є. Желехівського та С. Недільського, «Словаря української мови» за редакцією Б. Грінченка, Словника української мови в 11-ти томах та «Словника мови Шевченка» в 2-х томах дає змогу встановити не лише діапазон лексико-семантичного відображення предметного світу у творах Т. Шевченка, але й кількісні та якісні характеристики його лексики, релевантної з погляду кодифікаторів літературної норми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Желехівський Є. Лист до М. Драгоманова від 17 жовтня 1872 р. // Драгоманов М. Літературно-публіцистичні праці: У 2 т. К., 1970. Т. 2. С. 152-288.

2. Желехівський Є., Недільський С. Малорусько-німецький словар: В 2 т. Л., 1886.
3. Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка: В 4-х т. Edmonton-Toronto. 2001.
4. Словарь української мови / Упорядкував, з додатком власного матеріялу Б. Грінченко: В IV т. Т. 1. К., 1907. 495 с.; Т. 2. К., 1908. 578 с.; Т. 3. К., 1909. 506 с.; Т. 4. – К., 1909. 563 с.
5. Словник української мови: В 11-ти т. К., 1970-1980.

Тендітна Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та літератури
Донбаський державний педагогічний університет
м. Слов'янськ, Донецька область, Україна

СМЕРТЬ У ХУДОЖНЬОМУ ВТІЛЕННІ ЄВГЕНА ГУЦАЛА

Смерть стає головною характеристикою тієї епохи, яку відображає у своїх творах письменник. А це воєнний та повоєнний час. Здебільшого одним реченням Євген Гуцало передає особисту трагедію героя, родини чи навіть цілого села: «У них не повбивало, а твого батька вбило» [1, с. 83]; «І Гордій не повернувся, царство йому небесне... і ніхто на нашому кутку не вернувся» [1, с. 95]; «...жінка випалила в лежанці не соломною чи картоплинням, а якимись патронами... тут у хаті й почало стріляти і рватись, діти бігом до хати, всакають, бачать: лежить їхня мати в крові на долівці... Отак зготувала їсти...» [1, с. 99]; «Осичиху замучили... а двоє діточок... у вогонь покидали...» [1, с. 231].

Широко досліджена у творах прозаїка реакція різних за віком, статтю, професіями та соціальним статусом героїв на смерть, які позначаються, у, першу чергу, на фізичному стані. Натуралістично виписані картини загибелі та мертвих тіл викликають цілу галерею почуттів в окремих героїв: «Прямо перед ним лежали трупи. Яків Несторович бачив їх, уже міг би зупинитись, але ноги самі рухались, поки сказав їм – стійте. Ноги стали – й аж тоді зупинився він сам. Учителю довго, але з якоюсь засліпленою увагою приглядався до одного обличчя... і неспроможний був перевести погляд на обличчя поруч... – Пролетіли коні... – прошепотів учитель фразу, читану колись давно й тепер виплилу з закутків свідомості, але ніяк не міг пригадати її кінця, де йшлося про пісню. – Коні пролетіли... не сумнівався, що це були Сашко Бандуристий, Геня Бабанов, Ілько Яловий. Пустка вгорі, в небі, схожа на порожнечу в його душі – така ж тоскна й така ж чорна. Відчував, що не може звідси нікуди йти – немов пропав для нього весь

світ і все у світі, а zostалися тільки оці три тіла в осінній траві, з якими він зв'язаний по-батьківському... Він ступив кілька кроків убік, за куші, й зрозумів, кого не вистачало для повного смутку: Уляна й Макар лежали одне біля одного, трохи більші, ніж у житті, а й тут так само близькі, а можливо, ближчі. Яків Нестерович опустився біля них додолу й заплющив очі. Коли отямився, навколо вже стояла ніч, а він бачив сам себе в класі – без стін, із зоряним небом замісто стелі» [1, с. 22].

У творі «Нічний півень» Є. Гуцало досліджує страх дитини на подію смерті. При цьому він не лише натуралістично описує мертве тіло, але ще й детально змальовує емоційний стан дитини: «Червоноармієць лежав гори знак. В одній руці тримав ліхтарик, а другу поклав на груди, наче прислухався до серця, Іван усміхнувся, думаючи, що червоноармієць спить, і легенько поторсав його за плече. В наступну мить голова в пілотці повернулася вбік, і хлопець, побачив, як розплющується праве око. Розкривалося повільно, спершу показуючи мертвий сухий блиск зіниці, потім поступово появлялася глуха, каря невидючість усього ока. Іван заціпенів, щось у душі обірвалося, щось переповнило її сліпим гнітом, – і хлопець невідривно дивився в те холодно-допитливе око, не в силі змигнути, не в силі одвести погляд. Потім, не тямлячись, почав повільно спускатися вниз, а руки й ноги не слухались, а все тіло задерев'яніло, стало неслухняне та неповоротке, як язик у роті... губи в нього посіріли, неначе попелом присипані» [1, с. 48]. Щоб не піддавати стресові, який щойно пережив сам, й свого молодшого попутника, хлопчик не говорить йому про смерть червоноармієця: «Й чим далі вони йшли, тим більше йому хотілося вірити у свою брехню... З кожним кроком хотілось вірити в це так само чисто, як вірив Коник-стрибунець, хотілось дивитись навколо незатьмареними очима...» [1, с. 49]. Але побачене й пережите ще довго не даватиме йому спокою: «Щось заважало говорити й душило в грудях. Зараз, поруч із Грицюньом, він здавався собі дуже дорослим, майже старим, і йти було важко, наче на плечах ніс прожиті роки і їхні злигодні» [1, с. 49].

А у творі «Бель Паризьєн» письменник розкриває перед читачами стан матері, яка несла на руках мертву дитину: «А в моїх вухах все ще крик стоїть. Отой давній крик, коли тітка Несвітайлиха несла на руках убиту дитину» [1, с. 73]. Цей крик пробуджує підсвідомість іншої героїні, у якої починаються дивні видіння: «...буває, що бачу людину, якої давно нема. Бачу Туркеню, отак недавно бачила, вона ще перед війною переставилась. Наче йде вона з відрами до криниці, а побачила мене, то зупинилась... Отже знаю, що Туркеня давно померла, що це мені лише ввижається, а кортить заговорити, сказати їй добрий день...» [1, с. 74].

Смерть дитини довгий час не відпускає і Горпину з твору «Оповідання про однорого»: «Що мені робити – жити чи вмирати?» –

думала Груня, подовгу сидячи в хаті зі складеними на грудях руками» [1, с. 189].

В оповідання «Шапка» автор досліджує хвилювання доньки від батьківської похоронки. «Марта мовчала перший день, мовчала другий. «Що в неї сліз нема? – дивувалися сусіди. – Поплакала б, легше стало б». Але вона не плакала, тільки марніла на виду, марніла. А потім почала всім казати, що хоче їхати і Німеччину... Проте не поїхала...» [1, с. 209]. Він зумів підкреслити трагедію дівчини, використавши цікаві порівняння: «Була схожа на гілляку, відламану од зимового дерева: і схожа на живі гілляки, а з весною вже не зазеленіє, а з весною й стане видно, що мертва» [1, с. 209].

У шоковому стані знаходиться і Василь після загибелі Ніли з Сергуньком: «Уже здогадувався, що могло статись, і сам боявся своєї здогадки. Ноги зразу ж задерев'яніли, повітря стало глевке, важко було дихати, а в очах все потьмарилось. «Ні, ні, ні» – тільки й повторював пошепки, шастав поглядом поміж берестами – і весь час боявся натрапити на щось страшне й несподіване» [1, с. 79]. Подія впливає на всі його органи чуття, які гальмують життєво важливі процеси: «Він раптово спинився, непорозуміло дивлячись перед собою. Відмовлявся будь-що розуміти, не міг повірити, не приймав... Непорушно завмер, навіть не відчуваючи, як холоне його тіло, як мертвою вагою наливаються обвислі руки. Раптом захотів затулити долонями обличчя – і неспроможний був підвести руки. В горлі застряв крик, не міг дихнути. Занудило, Василь ступив убік, упав на коліна – і його вирвало» [1, с. 79].

Але, найчастіше, смерть пов'язується у Є. Гуцала із запахами: «Й останнім його відчуттям було відчуття свіжого духу лісової землі, такої пахкої...» [1, с. 104].

Письменник досліджує й стан убивці, не зважаючи на те, що для дітей смерть батька мала б принести порятунку: «Дядько мовчав. Ще недавно запрошував їх у гості, був приятний, хоча й заклопотаний, а тепер ось і не гляне на них. Діти відчули цю незрозумілу відчуженість... А сам був радий, що вже темно, що діти не бачать його обличчя» [1, с. 26].

Зрідка натрапляємо у текстах і на частини описів поховальних ритуалів: «Ходила на цвинтар, на могилу, – той горбик землі був для неї протягом кількох років найдорожчий» [1, с. 189].

Є. Гуцало обов'язково у своїх творах дошукується і причини смертей. В основному це вогнепальні поранення, пов'язані з нещасними випадками: «Десь воно гралося із дідлахами, а вони гвинтівку знайшли, бавились. Та й стрельнуло котресь...» [1 с. 73]. Перебігом військових подій: «Мене поранило... І голос у нього був зовсім кволий, наче він ледве переводив дух» [1, с. 44]. Чи невдалими хлопчачими іграми:

«Недавно радавські хлопці подались до кар'єру, де був склад усяких набоїв, грались там із міною чи бомбою, – порвало трьох...» [1, с. 98].

Він вдало передає настрої того часу, коли навіть ігри малюків були пов'язані зі смертями. Діти несвідомо імітують поведінку дорослих. Так, у творі «Діти війни» читаємо: «Це – похоронна. Й так, як узяла колись похоронну з поштаревих рук Харитина мати, так само бере зараз і дочка. Повільно, з округленими очима. І, навіть не розгорнувши, починає плакати» [1, с. 82]. А кладовище теж стає місцем для хлопчачого дозвілля: «Хтось інший промине сільське кладовище... а Блажчук і тут, поміж могил, спроможеться на знахідку, і буде ця знахідка... гільзою, капсулем, затвором від гвинтівки» [1, с. 90].

Героям Є. Гуцала притаманні роздуми про смерть, які інколи лякають не тільки рідних, але й читача: « – І здається, що я не помру ніколи, розумієш? – Розумію, – мовив батько, вмить відчувши холодок непевної тривоги в грудях. Звідки в сина ці думки? Й чи давно? А може, народилися уперше саме сьогодні... У твоєму віці ще рано думати про смерть» [1, с. 145]. Залишаючи місце для подальших роздумів... Але вже власних...

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуцало Є. Пролетіли коні: оповідання та повісті / вступ. слово Л. Вороніної. Київ: Вид-во гуманіт. л-ри, 2008. 384 с.

НАПРЯМ 2. РОСІЙСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Шкиль Е. П.

аспірантка відділа російського мови
*Інститут мовознавства імені А. А. Потебні
Національної академії наук України
с. Київ, Україна*

ИДИОСТИЛЬ КАК СПОСОБ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ АВТОРА (НА МАТЕРИАЛЕ ПОЭЗИИ А. А. ФЕТА)

Целью является рассмотреть особенности индивидуального стиля А. Фета. Реализация поставленной цели предполагает решение конкретных **задач**: определить языковые факторы, влияющие на формирование и развитие языковой личности автора, проанализировать систему русского стиха на материале поэзии А. Фета, обобщить и выделить языковые особенности поэтического текста, признаки его организации.

Объектом исследования является поэтический идиостиль как носитель и один из образцов художественного текста определенной эпохи.

Предметом исследования является язык идиостиля А. Фета как проводник художественного текста.

Современная наука представляет следующее определение идиостиля: под термином «идиостиль» понимается совокупность «глубинных текстопорождающих доминант и констант определенного автора, которые определили появление этих текстов именно в такой последовательности» [9]. Можно сказать, что индивидуальный стиль является способом построения текста.

О.С. Ахманова определяет индивидуальный стиль как комплекс важнейший стержневых стилевых элементов, фигурирующих в произведениях писателя «в определенный период его творчества или распространяющихся на все его творчество в целом» [1, с. 445].

Понятие идиостиля нередко связывают с явлением идиолекта: «Идиолект – языковые составляющие в их функциональном применении, а, следовательно, в горизонтальных связях, которые эксплицируют семантику языковых единиц в контексте и обнаруживают знание языковой личностью законов синтагматики и парадигматики, действующих в языке, необходимых в текстообразовании» [6, с. 36-42]. Идиолект представляется фазой формирования идиостиля, последний

обладает ограниченной упорядоченностью элементов, большей системностью, иерархической организованностью.

М.А. Федотова отмечает следующие различия между понятиями «идиолект» и «идиостиль». Под идиолектом понимается «совокупность формальных и стилистических особенностей, свойственных речи отдельного носителя данного языка», а под идиостилем – «индивидуальная манера, способ которым исполнены данный речевой акт или произведение, в том числе литературно-художественное», наряду с этим формируется индивидуальный отбор средств и комбинация языковых знаков [10, с. 220-225].

Таким образом, индивидуальный стиль представляет собой совокупность содержательных (экспрессивных, эстетических) и формальных лингвистических характеристик, свойственных произведениям конкретного автора. Именно система всех характеристик делает уникальным и исключительным авторскую манеру воплощения индивидуальной языковой картины.

Языковая личность писателя/поэта предполагает понятия «идиолект» и «идиостиль», которые формируют ее различные уровни. Самобытность индивидуального авторского стиля возникает в результате выбора поэтом определенных стилистических конструкций. Благодаря структурно-языковым особенностям авторского текста раскрывается не только уникальность идиолекта поэта, но и осуществляется замысел автора. Идиостиль отражает языковую личность автора, художественное воспитание которого рисует индивидуальную картину мира при помощи индивидуального использования языка.

Ведущей чертой идиостиля А. Фета, обуславливающей отбор языковых средств, необходимых при создании философской лирики, является метафизический взгляд автора на основные категории. Философская составляющая ложится в основу его художественного стиля и становится определяющей чертой идиостиля автора.

Одной из главных особенностей индивидуального стиля А. Фета, по мнению исследователей, является «параллелизм в изображении человека и природы» [7, с. 430]. Наиболее ярко данная черта проявляется в стихотворении «Шёпот, робкое дыханье...»: «В стихотворении «Шёпот, робкое дыханье...» полная лирических событий летняя ночь рисуется как прелюдия, начало счастья и радостного дня новой жизни» [7, с. 431].

Характерной особенностью индивидуального стиля А. Фета является музыкальность его стихотворений. Г.В. Векшин отмечает важную роль повторов в создании мелодии стихотворения в лирике А. Фета. Повтор – важнейший вид связности текстов. Типы повтора относятся к идиостилевым показателям [3, с. 51].

Б.Я. Бухштаб выделяет несколько видов повторов у А. Фета: повторы целых стихов («Мы встретились вновь после долгой

разлуки...»), опоясывающая форма («Фантазия») – последняя строфа повторяет первую («Я пришел к тебе с приветом...»), два начальных стиха в обратном порядке повторяются в двух конечных стихах («Месяц зеркальный плывет по лазурной пустыне...»), сложные повторы – последняя строфа объединяет (с вариациями) первые два стиха первой строфы с двумя последними стихами второй строфы («Певице») [2, с. 113].

Е.Р. Кузнецова отмечает важное значение ритма в создании музыкального рисунка стихотворений А. Фета: его сюжетообразующую функцию: «Ритм в лирике А. Фета становится полноправным, весомым элементом структурирования формы и развития сюжета» [5, с. 112]. М.А. Глушкова выделяет в творчестве А. Фета такую идиостилевую черту, как *фрагмент* [4, с. 6]. Как отмечает М.А. Глушкова, для такого жанра, как *фрагмент*, характерны незавершенность композиции, недосказанность, концентрация на ускользающих, сиюминутных переживаниях лирического героя и отражениях его чувств; действие происходит как бы в настоящий момент: разный временной план сходится в точке настоящего [4, с. 15]. В таких стихотворениях преобладает настоящее актуальное время, т. е. действие совпадает с моментом речи. К примеру, стихотворение «Шёпот, робкое дыханье...» представляет собой цепь номинативных предложений, каждое из них выражает «бытие предмета в настоящем времени» [8, с. 437].

В стихотворении «Шепот, робкое дыханье» в качестве приемов звуковой организации текста выступают: анафора фонетическая (использование повторяющегося союза «и»), ассонанс – акцент на звуках [o], [a], [e]; аллитерации, строящиеся на повторении сонорных звуков [p], [л]. Отличительная особенность стихотворения – отсутствие глаголов. Почти все существительные сопровождаются указательным местоимением *этот*, которое повторяется в стихотворении 24 раза. Метафоры «серебро ручья», «пурпур розы», «отблеск янтаря» и эпитеты «робкое», «сонный», «ночной», «милого», «волшебные изменения» направлены на усиление выразительности образов изображаемых объектов, на подчеркивание их наиболее существенных особенностей. С помощью антитезы «робкое дыханье – трели соловья», «ночные тени – отблеск янтаря», «лобзания – слезы» выражается контраст художественной речи. При описании мира природы А. Фет вводит вопросительные и восклицательные конструкции, усиленные различными междометиями, характеризующие умение восхищаться жизненными событиями, миром природы, испытывать глубокие эмоциональные чувства: восторг, отчаяние, печаль, радость и т. д. В качестве данной конструкции выступает риторическое восклицание «И заря, заря!». Для создания индивидуального высокого стиля автор использует архаизм «лобзанья». Для стихотворения также характерны повторы, многосоюзие – передача нарастания движения, инверсия

«робкое дыханье», «свет ночной» и параллелизм, заключающийся в изображении мира природы и мира человека.

Если в стихотворении «Шёпот, робкое дыханье...» два законченных предложения, то стихотворение «Это утро, радость эта...» – одно длинное предложение, представляющее собой цепь однородных членов, завершающихся обобщающим словом (*это всё – весна*). А перенос логического ударения на последнее слово *неть* (оно переносится с предпоследнего стиха на последний стих) и выделяет главное смысловое слово стихотворения: *любовь*. Помимо простого называния весенних проявлений есть одно сравнение (*эти капли – эти слёзы*) и сравнение-отрицание (*этот пух – не лист*). Кроме того, анафора в стихотворении прослеживается благодаря использованию повторяющегося глагола «рассказать». Ассонанс выстраивается на акценте звуков [o], [a], [e], а аллитерация – на повторении звуков [c], [в], [p]. Для создания образности используются олицетворения «лес проснулся», «солнце по листам затрепетало».

В стихотворении «Поделись живыми снами...» отличительной чертой является бессоюзие, такое построение речи, когда союзы, соединяющие предложение, опущены. Данная особенность придает стихотворению стремительность, динамичность, помогает передать быструю смену картин, впечатлений, действий.

В стихотворении «Чудная картина» ассонанс прослеживается в акценте на звуках [a], [e]; аллитерация строится на повторении сонорных звуков [p], [л] и глухого [с]. Эпитеты «чудная», «белая», «полная», «высоких», «блестящий», «далеких», «одинокий»; олицетворение «и саней далеких одинокий бег»; инверсия «небес высоких», «саней далеких» позволяет организовать падение логических ударений в стихотворении на прилагательные. Во второй строфе поэт обращается к повтору-перифразе «полная луна» – «свет небес», «белая равнина» – «блестящий снег»; Синтаксический параллелизм ряда словосочетаний (чудная картина, белая равнина, полная луна) усиливает ощущение гармонии от восприятия окружающей картины.

А. Фет использует в стихотворении прием безглагольности, передавая настоящее время с помощью назывных предложений и употребления личного местоимения «ты», краткого прилагательного «родна» («как ты мне родна»). На уровне синтаксиса все стихотворение представляет собой одно сложное предложение.

Суммируя вышесказанное, можно сделать следующие выводы. Индивидуальный стиль поэта является коммуникативно-когнитивным пространством языковой личности, формирующимся в художественном дискурсе. Язык индивидуального стиля имеет лингвотипологическую сущность, поскольку проявляет с идиостилиями иных личностей художественный дискурс эпохи. Индивидуальный стиль поэта осваивает возможности и потенциал языка художественной литературы.

Язык индивидуального стиля поэта является носителем определенного варианта, лингвотипологические основы которого присущи художественному тексту конкретного времени.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М. : Сов. энциклопедия, 1969. – 608 с.
2. Бухштаб Б.Я., А.А. Фет. Очерк жизни и творчества. – Л. : Наука, 1974. – 136 с.
3. Векшин Г.В. Очерк фоностилистики текста: звуковой повтор в перспективе смыслообразования: монография / Московский государственный университет печати. – М. : МГУП, 2006. – 461 с.
4. Глушкова М.А. Философская лирика А.А. Фета: проблематика, поэтика, жанровое своеобразие: автореф. дис. ... канд. филол. н.: 10.01.01 Нижний Новгород, 2010. – 24 с.
5. Кузнецова Е.Р. Музыкальный элемент как особенность сюжетостроения в русской лирической поэзии XIX – XX вв.: А.Н. Апухтин, Я.П. Полонский, А.А. Фет, Н.С. Гумилев, Г.В. Иванов, эволюция музыкальности: дис. ... канд. филол. наук: 10.01.01. – Самара, 1999. – 193 с.
6. Леденева В.В. Идиостиль (к уточнению понятия) // Филологические науки. № 5, 2001. – С. 38–41.
7. Лотман Л.М. А.А. Фет / История русской литературы. В 4-х тт. Т. 3. Л. : Наука, 1980. – 430 с.
8. Современный русский язык: Учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «Филология» / под ред. П.А. Леканта. – 3-е изд., стереотип. – М. : Дрофа, 2002. – 560 с.
9. Универсальная научно-популярная энциклопедия «Кругосвет» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.krugosvet.ru> (дата обращения: 27.10.2009).
10. Федотова М.А. К вопросу о разграничении понятий идиостиль и идиолект языковой личности. Записки романо-германской филологии. Вып. 1. – М. : Высшая школа, 2013. – С. 220–225.

НАПРЯМ 3. ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Белінська І. Д.

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій
Тернопільський національний економічний університет

Котовська Т. І.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

ОБРАЗ ВЕСНИ У РАННЬОГО ВІЛЬЯМА БЛЕЙКА (НА ПРИКЛАДІ АНАЛІЗУ ВІРША «TO SPRING»)

Поет-романтик В. Блейк – представник буремної романтичної епохи, яка зняла чимало ідеологічних та естетичних табу, в тому числі й в сфері художнього трактування природи. Якщо в попередні епохи бароково-рокайльний чи класицистичний пейзаж був чимось подібним до театральної декорації, покликаної акцентувати додаткові нюанси людського життя, то в романтизмі природа набуває самоцінного характеру й сама постає певним центром, носієм об'єктивних цінностей, з якими коригуються думки, почуття та вчинки людей. Відповідно виникає інтерес до концепцій пантеїстичного характеру, які, на відміну від звичної християнської теологічної моделі (і внутрішньо залежного від неї деїстичної моделі XVIII ст.) мислять Божество не трансцендентним, позаприродним, а намагаються відчутти подих духу в житті реального ландшафту. Концепт природи у Блейка має виразні особливі риси якраз завдяки пантеїстичному характеру митецьких вирішень обох майстрів.

Між тим даний аспект дослідження дозволяє вирішити немало конкретних проблем, які виходять за межі власне літературного пейзажу. Адже пантеїстичне світосприйняття несумісне з християнською вірою; отож, «сретичні» як на християнина позиції Блейка можна оцінити набагато точніше із залученням категорії пантеїстичного концепту.

У рамках невеликої наукової розвідки це зробити можна проте лише на відповідно «малому» й конкретному матеріалі. Тому ми обрали за об'єкт аналізу вірш В.Блейка «To Spring».

Тема весняного оновлення природи – одна з «вічних тем» мистецтва, закарбована ще у національному фольклорному досвіді. Весна – образ архетипного плану, який корениться в народній підсвідомості й породжує неповторні національні літературні модифікації: достатньо пригадати, що у всіх народів світу існували колись божества Весни, на зразок слов'янської Весни-весняночки.

Отож, найперше цікаво спостерегти, чи ж репрезентовано у Блейка цікавість до цього глибинного, міфологічного плану образу весни.

Відомо, що цікавість до народних джерел літератури в першу чергу властива романтизму німецькому. Блейк же, до мозку кісток городянин, від фольклору був досить далекий: ті англійські романтики, які певною мірою на фольклор спиралися (Вордсворт, Кольридж), були від нього молодші, й їхні шляхи пересікалися епізодично. Та вірш Блейка «To Spring» (цикл «Пісні невинності», 1789) містить традиційні образи народної творчості.

Пісні ці «зображують світлий світ дитинства начебто крізь призму свідомості немовляти, яка ще не пройшла спокуси життєвим досвідом. Це своєрідна ретроспективна утопія безгрішного й щасливого дитинства людства...», – писав В. Жирмунський [2, с. 21]. Автор уживає чисті й яскраві фарби для створення образу «юного світу», в якому впадають в око неповторні у своїй конкретності деталі.

O thou with dewy locks who lookest down
Thro' the clear windows of the morning...[1, с. 57]

Сповнена жагучого, язичницького еротизму картина осипання цілунками Землі, що палко прагне цих дотиків генія Весни, який очікується на «західному острові» з нетерпінням:

O deck her forth with thy fair fingers; pour
Thy soft kisses on her bosom; and put
Thy golden crown upon her languish'd head,
Whose modest tresses were bound up for thee [1, с. 57]

Водночас Геній весни начебто зітканий з напівматеріального ефіру, плоть його розріджена:

Come o'er the eastern hills, and let our winds
Kiss thy perfumed garments...[1, с. 57]

І ця виразна спиритуалізованість зображення свідчить вже й про заглиблення автора в сакральні тексти давнини, канонічні й гностичні, й визначає більш характерну для стилістики Блейка орієнтацію на мовно-образні стереотипи біблійного характеру і традиції християнського образотворчого мистецтва (їх вплив очевидний і в живопису Блейка).

Вірш Вільяма Блейка «To Spring», присвячений весняному оновленню природи демонструє імпліцитно присутнім у поета пантеїстичним концептом природи, яка постає вічно живим і творчим началом буття. Автори водночас і насичує еротичністю, як це спостерігається і в фольклорі, весінне оновлення природи, і

одухотворює цей момент, водночас відмовляючись від традиції зводити роль пейзажу до тла, до декорації.

Подальші дослідження у цій сфері значно б доповнили і узагальнили це спостереження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блейк У. Избранные стихи: Сб. / Сост. А. М. Зверев. На англ. и русск. яз. – М.: Прогресс.– 1982. – 558 с.
2. Жирмунский В. Вильям Блейк // Блейк В. Избранное. В пер. С. Маршака. – М.: Худож. л-ра, 1965. – С. 5–34.

Вещицька І. О.

студентка VI курсу факультету іноземної філології

Науковий керівник: **Жуковська В. В.**

кандидат філологічних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕНТЕЗІЙНОГО СВІТУ У ТВОРІ ДЖ. Р.Р. ТОЛКІНА «ПОВЕРНЕННЯ КОРОЛЯ»

Постановка проблеми. Протягом багатьох років фентезі є предметом наукових досліджень лінгвістів. У сучасному літературознавстві досі не існує сталого визначення терміну «фентезі». Цей жанр розвивається дуже стрімко, з'являються нові підвиди, класифікації та напрями. Це ж стосується і мови: виникають нові лексеми, створюються оказіоналізми та неологізми, що є одним із головних джерел поповнення лексичного складу мови.

У запропонованій статті висвітлено лексичні особливості фентезійного твору на прикладі роману Дж. Р.Р. Толкіна «Повернення короля». Незважаючи на підвищений інтерес до творчості Дж. Толкіна, лексичні особливості обраного для аналізу твору ще не є повністю дослідженими.

Мета статті полягає в аналізі авторських неологізмів Дж. Р.Р. Толкіна, способів їх творення та джерел походження.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичним дослідженням та аналізам романів Дж. Толкіна присвячена значна кількість праць зарубіжних та вітчизняних учених, серед яких – С. Алексеев (2013), Н. Прохорова (1992) (вивчали моделювання вторинного світу творів Толкіна); Т. О'Ніл (1979), Т. Філіган (1996) (займалися вивченням архетипового виміру романів Дж. Толкіна); Н. Мамаєва (2001), М. Штейнман (2000) (аналізували жанрову природу творів); Р. Кабаков

(1989), М. Каменкович (1995) (розглядали інтертекстуальність робіт Толкіна); П. Федоров (2000), М. Сиверцев (2001) (вивчали філософсько-теологічні особливості трилогії «Володар пернів»).

Проте вивченню лексичних особливостей науковці приділили менше уваги, визначенням авторських неологізмів займались – Кушнір Л.О. (2016), Четова Н.Й. (2012), Фадєєва О.В. (2016).

Виклад основного матеріалу. Характерною ознакою фантастичного світу Дж. Толкіна виступає велика кількість авторських неологізмів, які були створені письменником для опису територій, земель, епох, історичних подій в Арді, найменування предметів, мов для різних народів чи імен героїв. Світ митця багатий на літературні нововведення.

В літературі існує відносно новий термін «толкінізми», який і узагальнює велику лексичну групу нововведень автором [4, с. 123]. «Толкінізми» стали настільки вживані, що у 1970-му році слово «hobbit» увійшло до «Малого Оксфордського словника», а словник «Longman» додав іменник «hobbit» як вигадану істоту, маленького зросту, що живе у норі в землі.

У своїх творах Толкін створює авторські неологізми трьома способами:

1) способом словотворчої деривації – творення нових слів із вже існуючих морфем за відомими моделями (зазвичай продуктивними). Найбільш розповсюдженим способом творення неологізмів є префіксація, суфіксація, префіксально-суфіксальний спосіб, зворотна деривація, усичення основ або поєднання основ. Наприклад: *Middle-earth* – «*There are countless things still to see in Middle-earth*» [5, р. 81];

2) шляхом використання слів з некодифікованих підсистем мови або ішномовних слів – з жаргонів, просторіччя чи діалектів. Наприклад: *Valar* – збірна назва богів, можливо походить від фінського *vala* (клятва, присяга), хоча у штучній мові *vala* – сила, могутність, бог. Наприклад: «*Now come the days of the King, and may they be blessed while the thrones of the Valar endure!*» [5, р. 138];

3) способом семантичної деривації – розвиток у вже існуючого слова нового вторинного значення. Наприклад: *Pippin* – ім'я хобіта в романі, первинно – назва маленьких яблук, як-от: «*Last of all Merry and Pippin said good-bye to the old Ent...*» [5, р. 146].

Відповідно до походження, у досліджуваному творі виокремлюємо такі авторські неологізми:

1) неологізми, що мають англійське коріння, наприклад: *Goldilocks* – «..., and *Rosie-lass*, and *Merry*, and ***Goldilocks***,...» [5, р. 176];

2) неологізми, у яких наявні елементи древніх мов, наприклад: *Simbelmynë* – «*Hither shall the flowers of simbelmynë come never unto world's end*» [5, р. 27], *Archet* – «...*hiding in the woods beyond Archet...*» [5, р. 153];

3) неологізми, що представляють собою поєднання сучасних та давньоанглійських афіксів. Вони часто мають змінені початкові значення, наприклад, сполучення кельтської і сучасної англійської (*The Chetwood* – Chet кельтське «ліс» + wood англ. «ліс», сполучення давньоісландської і сучасної англійської (*Mirkwood* – Mirk походить від давньоісландського «myrkviog» + wood – англ. «ліс»), *Breehill* – кельтське «пагорб» + hill англ. «пагорб»), сполучення давньоанглійської і сучасної англійської (*The Gladden Fields* – давньоанглійське «glaedene» означає «рис» + сучасне англ. «field» означає «поле») [5, p. 35];

4) неологізми, що містять міфологічні алюзії, наприклад: *Moria* – «*Boromir did not lead the Company from Moria...*» [5, p. 9], *Mirkwood* – «*...and north in Mirkwood and beyond...*» [5, p. 14].

Створюючи імена героїв, Дж. Толкін комбінує сучасну англійську мову, древні діалекти та інші мови, наприклад:

1) імена людей – *Elendil, Boromir, Theoden, Aragorn, Faramir, Denethor*;

2) хоббітів – *Frodo Baggins, Bilbo Baggins, Peregrin Took, Gandalf the Grey, Sauron, Tom Bombadil, Saruman the White (Sharkey), Radagast the Brown, Goldberry*;

3) гномів – *Bofur, Dwalin, Bain, Gimli, Gloin, Thorin, Bifur*;

4) ельфів – *Legolas, Gil-Galad, Elwing the White, Elrond, Luthien Tinuviel, Arwen*;

5) чаклунів – *Gandalf the Grey, Sauron, Tom Bombadil, Saruman the White (Sharkey), Radagast the Brown, Goldberry*;

6) орків – *Gothmog, Grishnakh, Ugluk, Shagrat*;

7) ентів – *Goatleaf, Thistlewood, Treebeard, Appledore, Ferny*.

Варто зазначити, що, аналізуючи номінації у творі «Повернення короля», ми відмітили використання фонетичних засобів експресивності: асонанс та алітерацію (*Beren, Gorbag, Fladrif, Mordor, Grishnakh, Boromir, Uruk-Hai, Tobold*), оноματοпею або звуконаслідування (*Ghan-buri-Ghan, The Cracks of Doom, Gollum, Grip*) та риму (*The Old World*). Таким чином Дж. Р.Р. Толкін намагається досягти еффонічного або какофонічного ефекту, в залежності від мови певної раси. Наприклад, еффонічними іменами можна вважати (*Elessar, Luthien Tinuviel, Mithrandir, Gil-Galad, Tol Brandir, Lake Evendim, Lsen*) – це позитивні герої, протагоністи. Какофонічними є такі імена (*Wolf, Gorbag, Balrog, Shelob, Sharkey, Ugluk, Shagrat*) – антагоністи. У творчості Дж. Р.Р. Толкіна, пов'язаній з ельфійськими мовами, домінував естетичний вимір, еффонія [3, p. 194].

Також можна спостерігати цікаві особливості щодо нововведених автором назв різних предметів та об'єктів матеріального світу, в назві та суті яких простежується схожість із реальними аналогами. Так, слово

mithril подається як деякий аналог слова срібло, що в свою чергу позначає вид коштовного каменю:

«...and the crown was bright in the morning, for it was wrought of mithril and gold» [5, p. 65],

«...and its gates were wrought of mithril and steel...» [5, p. 138].

А, наприклад, слово **lembas** – позначає собою предмет матеріального світу, який несе споживчу цінність і в ньому, принаймні судячи із милозвучності та вимови, одразу помічаються яскраво виражені риси штучної дельфійської мови. Наприклад з контексту у реченнях ми дізнаємось, що це їжа:

«But I guess they disliked the very look and smell of the **lembas**» [5, p. 104], «Sharing a wafer of **lembas**...» [5, p. 107] та «Keeping back the precious **lembas** for the evil days...» [2, p. 355].

Неологізми характеризують події фантастичного світу, а не реального і, можливо, тому вони здаються читачеві настільки дивними, незвичайними, але водночас неймовірно милозвучними. Напевне через це, неологізм як літературне явище – слово нововведення, але в будь-якому випадку його значення можна аналогізувати із реальним світом [1, с. 57].

Узагальнюючи вищесказане, зауважимо, що неологізми автора – це неповторна частинка його світобудови. Дж. Толкін приділив увагу кожному елементу свого творіння, створюючи неіснуюче у реальному. Незважаючи на багаторічне вивчення його авторських словотворень, твір досі є джерелом для літературних аналізів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божко Е.М. Анализ приемов передачи квазиреалий в переводе на русский язык романа Дж. Р.Р. Толкина «Властелин Колец», выполненном А.А. Грузберггом / Е. М. Божко – Екатеринбург, УДК 811.111:811.161[03]
2. Новиченко Л. Вчора. Сьогодні. Завтра. – У кн.: Проблеми. Жанри. Майстерність. – К.: Рад. письменник, 1976. – Вип. 1. – С. 10-36.
3. The Letters of J. R. R. Tolkien. A Selection Edited by H. Carpenter with the assistance of C. Tolkien. – London: George Allen & Unwin, 1981. – 463 p.
4. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. Parts 1–3 / J.R.R. Tolkien. – N. Y.: Ballantine Books, 2006. – Part 1: 462 p.; Part 2: 402 p.; Part 3: 494 p.
5. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. Parts 3. The Return of the King. – N. Y.: Ballantine Books, 2006. – 177 p.

Кінджибала О. С.
асистент кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ЛІНГВОЕТНІЧНА СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ КОРЕЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ

Тема авторської казки у корейській культурі потребує ретельного вивчення, оскільки до цього моменту об'єктом дослідження філологів були в основному фольклорні казки.

Дослідженню корейських казок та їх перекладу присвячено ряд робіт вітчизняних та закордонних науковців, серед яких треба виділити праці Проппа В. Я, Гусева В. Е. Сперанського М. Н., Нікуліної Н. І., Кім Є. Г. та інших. Основною метою дослідження є вивчення особливостей, специфіки та складнощів перекладу корейських авторських казок.

Переклад – це, безсумнівно, дуже старовинний вид людської діяльності. Як тільки в історії людства утворилися спільноти людей, мови яких відрізнялися, з'явилися і «білінгви», які допомагали спілкуванню різномовних етносів [5, с. 2]. Корейської мова, як одна з представниць аглютинативної групи мов при перекладі українською мовою зазнає набагато більшої кількості трансформацій. Труднощі для здійснення лексичних трансформацій при перекладі з корейської на українську являють власне лексичні особливості корейської мови. Можна виділити п'ять таких особливостей: 1. Велика кількість іншомовних запозичень. Найбільшу частину запозичень у корейській мові складають слова китайського походження (한자) – близько 75%. 2. Різноманітність діалектів (сатурі) на Корейському півострові. Крім того, що корейська літературна та розмовна мова різняться в Північній та Південній Кореї, А. Холодович виділив шість основних діалектів корейської мови, особливості яких також слід знати і враховувати при перекладі. 3. Наявність у корейській мові ідіом, жаргонів, розмовної лексики, евфемізмів, спеціальної лексики (термінології), архаїзмів. 4. Наявність особливих форм ввічливості – суфікс ввічливості –ㄴ(ші), який приєднується до другої основи дієслова і вживається у випадках, коли друга чи третя особа у якомусь відношенні вища, ніж той, хто говорить, або коли з ним чи про нього розмовляють ввічливо. 5. Наявність особливої лексики – слів, які імітують звуки – звуконаслідувальна лексика, та слів, які характеризують певні дії – образо наслідувальна лексика. (Кечжак-кечжак – споживання їжі без особливого бажання; кхуль-кхуль – дрімання; ирирон – ричання тигра та ін.) [4, с. 3] Кожна мова протягом свого історичного становлення

вбирає в себе особливості звичаїв і характеру народу, який нею спілкується, факти його історії, тобто все, що пов'язано з етнографією колективу, який користується цією мовою. Особливості ці настільки істотні, що прийнято говорити про мовну картину світу, як рідну, для тих хто нею користується. У вигляді лінгвоетнічних компонентів ці особливості в більшій чи меншій мірі входять в будь-який текст на цій мові. Перекладачеві, як експерту в області лінгвоетнічних реалій, ці знання потрібні в максимальному обсязі. Для перекладу більшості текстів на стадії підготовки до перекладу йому потрібен деякий обсяг фонові інформації. Лінгвоспецифікою тексту перекладач повинен володіти активно, оскільки вона часто не дана в тексті в концентрованому вигляді, а розсіяна в ньому або зашифрована, і його завдання – упізнати специфіку, виходячи з повних активних знань. С. Влахов і С. Флорін лінгвоетнічну специфіку тексту тлумачать, як «національну й історичну своєрідність» [3, с. 5].

В.С. Виноградов виділяє поняття фонові інформації. Воно включає в себе факти історії, особливості державного устрою та географічного середовища національної спільноти, характерні предмети матеріальної культури, фольклорні поняття – все те, що в теорії перекладу зазвичай називають реаліями.

Під реаліями в перекладознавстві розуміють не тільки самі факти, явища і предмети, але і їх назви. Поняття, що відображають реалії, носять національний характер і відносяться до категорії безеквівалентної лексики, яку О.М. Верещагін і В.Г. Костомаров визначають як слова, що служать для вираження понять, відсутніх в іншій культурі і в іншій мові.

Види лінгвоетнічних реалій: ситуативні реалії; інтертекстуалізми; екзотизми. Коли мова йде про відображення в тексті особливостей поведінки, звичаїв, звичок народу, які не зводяться до вживання окремого слова, а впливають на специфіку предметного змісту тексту, слід вживати термін ситуативні реалії [2; 172]. Ситуативні реалії, що відображають звичаї і звички народу, зазвичай передані за допомогою більш об'ємного відрізка тексту ніж мінімальним об'ємом тексту що передає в основному клішовані перифрази. Наприклад, як у казці «Як Йоннам щастя малював»:

«Зголоднілий, він з'їв застрягаючий у горлі холодний ячмінь, надів на плечі чіге, Взяв сокиру і побрів на гору.» – Тільки людині ознайомленій з культурою корейців зрозуміло, що мова йде про Чіге – заплічні носилки, корейське пристосування для перенесення вантажу на спині.

До народних звичаїв, які можуть зустрітися в тексті у вигляді ситуативних реалій, відносять і прикмети, і правила народної етики: не можна стояти на порозі – там духи живуть, сидіти у кімнаті в капелюсі – непристойно, заходячи в будинок треба знімати взуття – внутрішній

простір будинку священний і недоторканий. Звичаї народу можуть вкладати різний зміст, тому їх можна по-різному оцінювати з точки зору етики і змісту. Через це ситуативна реалія повинна бути прокоментована. Якщо текст публіцистичний, то можливий короткий коментар всередині тексту. Якщо художній, то тільки примітка. У створенні ситуативних реалій іноді бере участь такий позамовний елемент, як мова жестів. У різних народів один і той самий жест може нести в собі геть протилежне значення, що є характерною ознакою ситуативної реалії. Різними жестами оформляється ситуація вітання у різних народів: англійці вітаються кивком голови, французи цілуються, українці тиснуть один одному руку, а корейці кланяються. Незважаючи на свою екзотичність, ситуативні реалії в тексті є власне перекладацькою проблемою і не потребують спеціальних засобів передачі, і завдання наше полягає лише в їх повноцінному розпізнаванні. Дещо складніше справа йде, якщо ситуативна реалія спирається на якийсь екзотизм, в тексті не згаданий. Наприклад: 여자 는 잠시 사라 졌다 가 밥상 을 들고 나타 났어요. (Жінка зникла і незабаром з'явилася з підносом в руках).

밥상 «папсан» – це корейський традиційний обідній столик. Як відомо, зазвичай корейці їдять сидячи на підлозі, а не на стільцях, тому й столи у них відповідного розміру, маленькі, на маленьких ніжках. У нашому ж розумінні обідній стіл це добротний стіл, за яким може вміститися вся сім'я.

В українській мові немає еквівалента слову «밥상», тому враховуючи лінгвоетнічну специфіку тексту, ми замінили це слово більш зрозумілим для нас – «піднос». При дослівному перекладі фрази, у читача незнайомого з корейською культурою може виникнути здивування, оскільки з контексту не ясно, що мова йде про традиційний корейський маленький обідній столик. Специфічною проблемою перекладу є також особливий розряд лінгвоетнічних реалій, оформлених у тексті як прямі чи приховані цитати різноманітних текстів, відомих носіям даної мови з культурно-історичного досвіду. Це можуть бути фрагменти з популярних кінофільмів. Такого роду, текстові вставки, або інтертекстуалізми, навіть при точному, еквівалентному по відношенню до вихідного тексту перекладі, не зможуть виконувати ту ж комунікативну функцію, яку вони виконують у вихідній культурі. Тому перекладачі вдаються до зовнішніх і внутрішніх коментарів [1; 175].

Завдання перекладача полягає в тому, щоб в процесі перекладу відновити єдність тексту. Екзотизмами прийнято називати такі лексеми в мові, які позначають реалії побуту та громадського життя, специфічні для будь-якого народу, країни або місцевості [1; 181]. За тематичним принципом їх можна поділити на три групи:

1. Географічні реалії – терміни фізичної географії: степ (Росія), фіорд (Норвегія), преріях (Латинська Америка), савана (Африка). 2. Етнографічні реалії:1) Одяг та взуття: ханбок (Корея), постолі (Росія); 2) Будівлі та предмети побуту: хата (Росія), сауна (Фінляндія); 3) Національні види діяльності і назва діячів: скальд (Ісландія), бард (Ірландія);4) Звичаї, ритуали, ігри: гилка (Росія), тамада (Грузія); 5) Міфологія і культу: Дід Мороз (Росія), троль (Скандинавія); 6) Реалії-заходи і реалії-гроші: аршин (Росія), вона (Корея). 3. Суспільно-політичні реалії: більшовики (Росія), віги торі (Англія).

Практично всі вони передаються на перекладі за допомогою міжмовної транскрипції: борщ – Borschitsch, і лише для деяких існує можливість лексичної заміни за принципом генералізації поняття: мійоккук – Seaweed soup. Розуміння іноземного тексту та іноземної мови це складний процес, який вимагає не тільки знання іноземної мови, а так само фонові знання про культурні, соціальні та ін. особливості носіїв іноземної мови.

З усього вищевикладеного, ми можемо зробити такий висновок: для того, щоб правильно перекладати, висловлювати свої думки і розуміти іноземну мову, перекладачеві необхідно активно володіти лінгво-етнічними реаліями. Зробити це можна, пізнавши мову, якою говорять представники даного культурного соціуму. При цьому у вираз «пізнати мову» ми вкладаємо дещо відмінне від традиційного значення: ми маємо на увазі не здатність вирішувати за допомогою цієї мови певні комунікативні завдання, а глибоке проникнення в семантику мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение: Учебное пособие для студентов филологического и лингвистического факультетов ВУЗов / И.С. Алексеева; – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 347 с.
2. Ким Е.Г. – Лексико-семантические особенности корейских сказок/ Хабаровск, 1997.
3. Ли Вон У / Как Ённам счастье рисовал, издательство детская литература, 1989.
4. 4. Пешкова І.С. / Лексичні особливості корейської мови та їх значення для перекладу на українську мову / КНЛУ / 2011, с.4. 5. Теорія літератури. – М., Наука, 1995. – 495 с., с. 234.

Мельникова К. С.

викладач кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ЕТАПИ ЗМІНИ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЛІТЕРАТУРІ ІРЛАНДІЇ ХХ СТОЛІТТЯ

В літературі Ірландії ХХ століття відображені найгостріші проблеми та протиріччя часу. Саме ірландська література дає ключ якщо не до вирішення проблеми національної ідентичності, то до визначення загальних тенденцій розвитку художньої культури. Література Ірландії протягом тривалого часу розглядалася як маргінальне явище та залишалася на периферії світової літератури. «Країна довгий час була частиною Британської імперії, ірландська мова була примусово замінена англійською, літературні традиції втрачені або дуже трансформовані» [5, с. 85]. Північноірландська криза загострила національні та релігійні протиріччя. Література цієї країни оголила гострі проблеми національного самовизначення, привернула до себе увагу читачів і дослідників. На Заході тільки в 80-ті роки ХХ століття з'явилися історики ірландської літератури та перші серйозні дослідження. Творчість видатних ірландських прозаїків У. Тревора, Д. Хогана, Дж. Фарела, поетів П.Каванаха, Дж. Монтегю, Ш. Хіні та драматурга Б. Фріла розглядається сьогодні вже з точки зору цілісності художньої та національної проблематики. А аналіз творчості Дж. Джойса зусереджує нашу увагу на національній конкретиці Ірландської літератури, де історія та міфологія стали найнадійнішим джерелом національної самоідентифікації.

Ірландська література ХХ століття може бути зрозуміла тільки в контексті національної історії, її колоніального минулого та постколоніального сьогодення. Їй властиві докладний життєпис, занурення в минуле та переосмислення цінностей, романтичні надії. Особливо яскраво мотиви повернення до рідної землі, що зберігає культурну пам'ять, і сумного прощання зі старою Ірландією лунають в поезії Дж. Монтегю (зб. «Повільний танець», 1975; «Кам'яниста земля», 1972). П. Каванах, один з найвидатніших письменників ХХ століття, відомий розповідями про життя ірландців через показ їхніх повсякденних справ і побуту. А Ш. Хіні західна критика вважає одним з найбільш значущих ірландських поетів. Головною темою в його творчості є проблема вибору між вірністю собі як поетові та патріотичним обов'язком (збірки «Смерть натураліста», 1966; «Північ», 1975).

Сама концепція національної ідентичності в культурному та літературному процесі в Ірландії зазнавала змін. Якщо протягом чверті століття до революції основною темою літературних творів було

національне визволення, то з набуттям державного суверенітету поглибилася тенденція пошуку загальноєвропейського шляху, з'явилася критика націоналізму. Драматичним також був перехід літератури з ірландської мови на англійську. Але ірландська література не тільки не припинила існування, а подарувала світові видатних письменників Дж. Джойса, О'Кейсі, Ш. Хіні та ін., представників нової, англо-ірландської літератури. Ірландська мова зберегла та навіть посилила свій глибокий символічний вплив на культурне життя країни та самосвідомість ірландців через парадокс: саме втрата рідної мови зумовила зміцнення та кристалізацію національного самовизначення. Протиріччя між двома релігіями, двома мовами, стан перелому надають художньої творчості ірландців особливої виразності. Джойс трагічно та песимістично сприймав політичну дійсність. Письменник, на відміну від митців Ірландського відродження, ніколи романтично не прикрашав дійсність, критично ставився до ірландського націоналізму. У своєму останньому романі «Поминання за Фінеганом» (1939) письменник звертається до міфів і фольклору, обіграє традицію ірландського усного оповідання.

Часто ірландський роман являє собою масштабне історичне полотно, зображення соціальної, політичної, релігійної боротьби. У романі Дж. Фарела «Проблеми» (1970) мова йде про руйнування Великого будинку, символу домінуючої протестантської громади Північної Ірландії. Головний герой, майор британської армії, протягом всієї розповіді намагається знайти своє місце в напівзруйнованому готелі, але безуспішно. Він не може домовитися з господарем готелю, Едвардом Спенсером, протестантом, прихильником Британської корони. Пожежа в готелі, в якій гине Спенсер, символізує конфлікт у країні перед проголошенням Республіки Ірландія в 1922 році. Католичка Сара теж нехтує його коханням. Майор не в змозі ані врятувати готель, ані знайти своє місце в цій реальності.

Три найбільші романиста Ірландії ХХ століття У. Тревор, Дж. Белвілл і Д. Хоган по-різному залучають до своєї розповіді історичний матеріал. Наприклад, у романах У. Тревора «Зраджені долею» (1983) та «Тиша в саду» (1988) сімейні історії символізують англо-ірландські взаємини.

«У літературі північноірландського конфлікту намітилися дві основні тенденції зображення трагічних подій історичного минулого Північної Ірландії: одна з них – це більш-менш достовірне зображення конфлікту на межі літератури та журналістики, як правило, з націоналістичних позицій, інша пропонує ... аполітичну особистісну розповідь від імені героя, який намагається залишитися в стороні від руйнівного політичного контексту» [4, с. 127]. У 90-ті роки ХХ століття молоді ірландські письменники відходять від колишнього розуміння національної ідентичності. Вони народилися в 60-ті, вже після

військових дій, тому в своїй творчості намагаються піти від конфлікту та насильства. Вони бачать інші особисті та культурні перспективи, далекі від традиційного ірландського патріархального укладу. Яскравим прикладом нового художнього та культурного пошуку є романи «Серед жінок» Дж. МакГарена (1990), «Палаючий верес» К. Тойбіна (1992), «Товстий хлопець» Г. Патерсона (1992), «Місто «Титаніка» М. Костело (1994). Головна героїня «Міста «Титаніка» створила «Мирну асоціацію», яка прагне до припинення збройного конфлікту. Жінка намагається побудувати нове безпечне життя, перш за все, для своєї родини. Сестри в романі Д. Маден «Один за одним в темряві» (1996) відкидають традиційний уклад своєї родини. Музикант Грейс в романі Б. МакЛаверті «Ноти Грейс» (1997) складає прекрасну музику та не боїться в патріархальному суспільстві одна виростити дитину. Як ми бачимо, поняття ірландського національної ідентичності в ХХ столітті весь час трансформується, поступово переходячи від консервативної моралі та кровопролитної боротьби до пошуку особистої свободи.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Каменное поле» ирландской поэзии // Иностранная литература. 1977, № 7. I а.л.
2. Костарева Е.В., Стринюк Е.А. Концепт «Североирландский конфликт» («The Troubles»): методика исследования и репрезентация на материале медийного и художественного дискурсов // Вестник Томского государственного университета. Филология. 2017. № 48. С. 19-44.
3. Наталя Лисак. Мовна ситуація і мовна політика в Республіці Ірландія та Північній Ірландії. // «Всесвіт», Український журнал світової літератури. <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/500/41/>
4. Стринюк С.А. Конструкция и деконструкция национальной идентичности в современном ирландском романе (Роберт Маклайам Уилсон «Улица Эрика», Шеймас Дин «Чтение в темноте») // Вестник Пермского университета. 2015. Вып. 1(29). С. 126-135.
5. Шеина С.Е. Национальная специфика англо-ирландской литературы // Проблемы филологии, культурологии и искусствоведения. Московский гуманитарный университет. 2007. № 2. С. 85-91.

АБСУРДНІСТЬ ВІЙНИ НА ОСНОВІ РОМАНУ КУРТА ВОННЕГУТА «БІЙНЯ НОМЕР П'ЯТЬ»

Через усі твори К. Воннегута червоною ниткою проходять три основні теми: абсурдність війни, необхідність контролю над технічним прогресом і порятунок нашої планети. Перша тема повністю розкрита в романі «Бійня номер п'ять». У цьому творі Курт Воннегут трощить стереотипні уявлення читача про війну. «Чому починаються і ведуться війни? Хтось своїм розумом намагається придушити все, з його точки зору, другорядне і незначне, підпорядкувати світ своєю схемою. Привід? Відновити порядок і істину. Результат? Прояв хаосу» [2, с. 104].

Воннегут говорить, що світ абсурдний, світ порожній, світ не має ніякого сенсу. Ми структуруємо абсурдний світ нашим розумом. Не потрібно думати, ніби життя має сенс. Проте наш розум намагається надати сенс життю. Людський розум – це форма війни. Людина влаштована так, що агресія закладена в її природі. Чим розумніша людина, тим вона агресивніша, тим більше вона буде говорити про війну, пояснювати її логічно, заковувати її в історичні парадигми. Війна є проєктом чистого розуму.

Особистості, які розпочинають війну, вважають, що вони «знайшли істину», за яку вони власне готові вбивати інших. Проте істини не існує, говорить Воннегут. І розум, який намагається створити ці істини, здійснює насильство над людиною, заганяє людську свідомість в прокрустове ложе схем. Це найстрашніше, що може бути. Чому ми починаємо війну? Тому що ті, проти кого ми йдемо, живуть не так, як треба, не так, як нам хочеться. Ось ми прийдемо, і розповімо їм, як правильно. Воннегут інтерпретує бомбардування Токіо, бомбардування Дрездена, долю Хіросіми і Нагасаки.

Тож що сталося в Дрездені? Його знищили з лиця землі. Чому? Щоб помститися німцям. Тому що німці знищили купу інших міст – бомбили, мучили і знущалися над людьми. З точки зору логіки, бомбардування Дрездена, це правильний акт, акт відплати, відновлення статусу кво. Але це був жакхливий удар по людині та світовій спільноті.

Безглуздість всього, що пов'язане з війною – одна з провідних ідей Воннегута. Письменник, як і деякі його попередники, знищує міф про героїзм і солдатське братерство. На війні цього немає, оскільки кожен сам за себе, перебуває в жаху від того, що відбувається, а братство зображається як марення, як ахінея. У романі американський полковник,

котрий просив називати себе Скажений Боб, вмираючи, говорить, що «ось хлопці, ми ж брати, приїжджайте до мене, дружина зажарить вам індичку». А його ніхто не чує, крім Вірі, якому немає до слів полковника ніякого діла, бо ж у нього жакливо болять ноги, і в цей момент він думає тільки про себе.

Герой – це той, хто народжує істину, благородна людина, його поважають. Героїчний проект з точки зору Воннегута є дуже небезпечним. У романі герої – це англійці. Не німці, не американці, не росіяни, а саме англійці. У романі розповідається історія полонених англійських пілотів, і в полоні їх всі поважають, всіляко їм допомагають (надсилають провіант, виділяють окреме житло). Навіть німці їх дуже сильно поважали, і самі англійці відчують себе героями. І ось до них прибувають американські полонені, і тут виявляється, що американці – не найприємніші люди. І англійці разом з німцями обговорюють, які жакливі люди, американці, навіть гірше росіян. Герой – це щось протиприродне, це роль, нереальна, сумнівна. І англійці грають саме таку роль героїв. Вони не такі симпатичні, як деморалізовані американці. Англійці в полоні займаються нісенітницею – вони нагодували прибулих американців, які три тижні не їли; американців відразу ж вивернуло, їм від цього не стало краще. Потім вони показують їм спектакль, але який спектакль цікавий людям, які тільки що прибули з-під обстрілу? Все це не безглуздість війни, яка не має жодного змісту.

Перші фрази тексту вже намічають тему, яка і стане матерією сюжету: «Майже все це сталося насправді. У всякому разі, про війну тут майже все правда. Одного мого знайомого і справді розстріляли в Дрездені за те, що він взяв чужий чайник. Інший знайомий і справді погрожував, що переб'є всіх своїх особистих ворогів після війни за допомогою найманих убивць...» [1].

Воннегут визначає свій аспект війни: він замислив показати не ту війну, про яку вже написано і сказано в кіно все, тобто про її жорстокість. Звичайно, війна – «бійня» теж присутня в книзі Воннегута: він пише про фашистську машину знищення, про концтабори, про рабську працю, свічки, котрі зроблені з жиру спалених євреїв, циган, бродяг та інших ворогів режиму. Але в романі немає баталій, ситуацій прямого військового протистояння, бойових втрат супротивників в умовах бойового зіткнення. Немає і переможних інтонацій в описі останнього року війни, коли, здавалося б, вся аура оповіді повинна була б бути просякнутою передчуттям щасливого результату війни для персонажів роману. Загалом, усе те, що становить жанрову природу військового роману, в «Бійні номер п'ять» – відсутнє.

Навпаки, в сцені зустрічі супротивників в Дрездені постає якась зворотна картина: сто полонених американців, котрих чекає перемога, віддані під конвой восьми жителям Дрездена, серед яких хлопчики, літні люди і два інваліди. «Вони знали, яких у них безглуздий і

нездоровий вигляд. Один з них шкутильгав на протезі і ніс в руках не тільки гвинтівку, але і палку. Однак їм було визначено добитися повної покори і поваги від високих нахабних розбійників-американців, вбивці, котрі щойно явилися з фронту. І тут вони побачили бородатого Біллі Пілігрима, загорнутого у блакитну тогу, зі срібними черевиками на ногах, з руками, які він ховав у муфту. Вісім кумедних дрезденців пересвідчилися, що ці сто кумедних потвор, що стоять перед ними, і справді є тією сотнею пропахлих порохом американських вояків. Вони проходили усмішками і зайшлися реготом. Де й подівся весь їхній переляк. Кого їм було боятися? Перед ними стояли людські істоти, ще більш покалічені та дурнуватіші, ніж вони. Перед ними були персонажі з якогось кабаре» [1].

Цей, і по-суті, всі інші дрезденські епізоди, що передують жахливо-фантазмагоричній картині бомбардування Дрездена, котре стало естетичною кульмінацією всього художнього світу Воннегута, на зовнішньому рівні роблять світле, полегшене враження подолання катастрофи, коли людина впевнена, що все страшне позаду і їй здається, що вона пододала усі біди. Полоненні вже й ніби не полоненні: вони миють вікна, підмітають і т.д., немов готують своє місто до прийому дорогих гостей. А робота на сиропному заводі дозволяє їм потайки поповнювати свій організм «вітамінами». До того ж, налаштовуючи американців на дорогу в Дрезден, один англієць говорить про це місто як про найбезпечніше на той момент. Та й сама поїздка в Дрезден була «цілковитою розвагою». І коли відчинилися двері вагонів, «перед американцями виникло прекрасне місто – такого вони ще ніколи не бачили. Воно вимальовувалося в небі химерними м'якими контурами, казкове неправдоподібне місто. Біллі згадав картинку в недільній школі – «Царство Небесне». Завдяки цьому прийому ще більш несподівано настає наступна хвиля катастрофи і те «Царство Небесне» для більше ніж 25 тис. людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воннегут К. Бійня номер п'ять, або Хрестовий похід дітей: роман / пер. з англ. Р. Райт-Ковалевої. СПб: Крісталл, 2001. 160 с.
2. Черньш Н. В. «Бійня номер п'ять» Курта Воннегута, або війна, якої немає. Мінськ: РИВШ, 2009. С. 103-111.

Тереховський В. М.

студент VI курсу

Національний університет «Острозька академія»

м. Острог, Рівненська область, Україна

ХРИСТІЯНСТВО ЯК РЕЛІГІЯ ВІЙНИ НА ОСНОВІ РОМАНУ КУРТА ВОННЕГУТА «БІЙНЯ НОМЕР П'ЯТЬ»

Уже в самій назві роману «Бійня номер п'ять, або Хрестовий похід дітей» закладено парадоксально несумісні поняття: «бійня номер п'ять» має буквальный сенс – це бійня, і Воннегут наполегливо підкреслює саме це значення протягом всієї оповіді. Проте вже на рівні заголовка пронумерована «бійня» не сприймається буквально, перекреслює біблійний сенс «хрестового походу» і таким чином зумовлює трагічний результат «дітей». Назва роману може бути прочитана як «Бійня...дітей», оскільки дві основних теми роману – «біблійна» і «дитяча» – намічені вже в епіграфі:

Ревуть бики.

Теля мукає.

Розбудили Христа – немовля,

Але Він мовчить [1].

Друга світова війна постає в романі не тільки з точки зору головного героя, але й з точки зору автора, котрий вільно входить в оповідь і навіть пояснює в преамбулі до основного сюжету, про що, навіщо і як він збирається писати книгу про Дрезден. Він повідомляє про те, що сам їздив в Дрезден в 1967 році, встигає розповісти про німецького таксиста, мати якого згоріла під час бомбардування, і ця інформація завершується першим спокійно-іронічним коментарем «такі справи». Цей коментар потім буде супроводжувати всі згубні епізоди оповіді і перетвориться в унікальний рефрен, який розповідатиме або просто повідомлятиме читача про численні смерті, і в якому трагічна інтонація все більш переважає над іронією.

Воннегут піддає іронічній критиці християнство. «Біллі в дитинстві мало не кожен день починав і кінчав із роздумів про катування та жахливі рани. На стіні його крихітної спальні висіло неймовірно натуралістичне розп'яття. Військовий хірург оцінив би скурпульозність, з якою митець відтворив кожен анатомічну деталь Христових ран – від списа, від тернового вінця, а також дірки, пробиті цвяхами. Христос із розп'яття, що висіло над його ліжком, помер жахливою смертю. Це було жалогідне видовище. Такі справи»[1]. Але співпереживання Біллі до помираючого Христа в такому заплутаному світі пояснити нічого не можуть. Тому Воннегут вдається до деміфологізації образу Ісуса Христа. В заміні «омертвілим» християнським цінностям Воннегут пропонує «Космічне Євангеліє» Кілгора Траута. Еліот Роузвотер, сусід

Біллі по палаті для душевнохворих, читає це «Євангеліє», в якому розповідається про прибульця з космосу, котрий був дуже схожим на тральфаматорця.

«Цей прибулець провів дуже ґрунтовне дослідження християнства, щоб хоч трохи розібратися з питанням: чому християнам так легко бути жорстокими. І він дійшов висновку, що бодай частково проблему можна пояснити тим, що всі події, описані в Новому Заповіті, подано досить недбало. Він припускав, що метою Євангелія, крім інших речей, було навчити людей милосердя, навіть щодо наймізерніших з-поміж них. Але насправді Євангеліє вчить ось чого:

Перш ніж вбивати когось, як слід переконайся, чи немає в нього зв'язків. Такі справи.

Недоліком оповіді про Ісуса Христа, на думку прибульця з космосу, було те, що Христос, хоча й був дуже непоказним, насправді доводився Сином Найвпливовішої Істоти в усьому Всесвіті. І читачі це добре розуміли. Тому, коли вони доходили до сцени розп'яття, вони, цілком природно, припускали, що (і Роузвотер зачитав це місце вголос) – М-да, ці придурки не того замордували!

А ця думка породжує іншу, а саме: «Є такі, кого можна мордувати». Кого? Тих, у кого немає зв'язків. Отаке» [1].

Витоки такого усвідомлення людської сутності Воннегут знаходить в християнській релігії. По-суті, основа християнства – страждання і самобичування людини. Християнська релігія надає життю сенс, каже, що історія повинна розвиватися логічно, тобто так як треба, як завгодно Господу Богу. Тут починається насильство. Релігійна думка несе в собі потужний заклик до насильства.

Чому Бог зруйнував Содом і Гоморру? Тому що вони не відповідали задумові Господа, по якому все повинно бути правильно, по Його закону. Але хто сказав, що життя не повинне бути схожим на життя в Содомі та Гоморрі? Людина не може відкинути своєї гріховності, бо таке життя опозиціонує її природі. Починаючи від часів гріхопадіння і вбивства Авеля Каїном, війна і бажання проливати кров просочилися в кров людини і людина, котра в своїй сутності хижак, вподобала це заняття і ніколи не зможе собі в цьому відмовити.

Воннегут намагається створити свою власну етичну систему, основу на розумі ті науковому пізнанні світу. Тому, включаючи в свою систему все, навіть найменше проявлення людяності, він руйнує християнське вчення. Саркастичне переосмислення християнських догм зустрічається досить часто на сторінках роману. Біллі співчутливо слухає розмову про книгу, в якій прибулець досліджує питання: «чому християни так легко стають жорстокими...»[1] Висміюючи християнські ілюзії, письменник критикує і буржуазну, механізовану – тральфаматорську – цивілізацію, котра підготувала людині місце «комахи, яка застрягла в янтарі».

Саме цивілізації Воннегут ставить те ж питання, що і прибулець з космосу: чому цивілізація, народжена в християнському світі так легко проявляє жорстокість до інших людей? А війна – це і є цивілізація в її найдосконалішій формі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воннегут К. Бійня номер п'ять, або Хрестовий похід дітей: роман / пер. з англ. Р. Райт-Ковалевої. СПб: Крісталл, 2001. 160 с.

Швець Г. В.

старший викладач кафедри іноземних мов
Львівський інститут економіки і туризму
м. Львів, Україна

СПОЖИВАЦЬКЕ СУСПІЛЬСТВО У ВИБРАНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ. (АНАЛІЗ З ПОГЛЯДУ ПОЗИЦІЇ «ПРАВО НА ЖИТТЯ»)

Суспільство ХХ століття характеризувалось боротьбою жінок за свої права. Феміністки активно виступають за право на самовираження, право голосувати, репродуктивні права, зокрема, право на аборт. Однак, саме останнє спричинило розкол у суспільстві й серед феміністок зокрема. Особливо гостро питання абортів постало саме в кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Право вибору – народжувати чи ні – призвело до того, що жінки потрапили у пастку своєї ж боротьби. Патріархальне суспільство вдало використало бажання жінки звільнитися від обов'язку бути матір'ю. Жінка, сама того не усвідомлюючи, знову стала жертвою, підкореною чоловікові, у світі, де вона нібито має права. Секс став нормою сучасного суспільства. Про нього відкрито говорять і показують не тільки дорослим, а тепер уже й дітям. «Статева освіта» не є чимось дивним навіть для дошкільнят. Насолода – основа гедоністичного ставлення до життя обидвох статей – виявляється дуже егоїстичною з погляду позиції «право на життя».

У романі Алана Сіллітоу «У суботу ввечері, у неділю вранці» чоловіки та жінки ігнорують усталені норми моралі. Таким чином, Артур виправдовує свої стосунки з двома одруженими сестрами [5, с. 135]. Ідея максимального задоволення, безтурботного уявлення про сексуальну мораль і безвідповідальність пронизує весь роман. У ту ніч, коли жінка, з якою він регулярно спить, недоступна, Артур зустрічається з Вінні, сестрою Бренді, і спить з нею, забувши про Брендю [5, с. 83].

Проблема позашлюбних вільних стосунків піднімається також у романі Вільяма Фолкнера «Дикі пальми». Шарлотта покидає чоловіка і дітей задля Гаррі, інтерна. Вона бажає лише розваг і власного задоволення, вважаючи, що усі проблеми можна вирішити. Шарлотта не хоче нічого емоційно зв'язуючого між собою та Гаррі; вона не хоче розвитку кохання, а скоріше стагнації любові. Зрештою, вона помирає через проведення процедури аборту коханцем. Отож, Шарлотта – жертва сексуальної революції і поглядів на вільні стосунки.

Дія роману Маргарет Дребл «Камінь на шиї»/«Жорна» відбувається в часи так званої сексуальної революції і розповідає історію Розамунд Стейсі, випускниці Кембриджу. Розамунд незаймана на початку роману – це стан, який як вона сама відчуває, є незвичним у її соціальному колі: «Я ходила навколо з червоною буквою, вишитою на пазусі... але А означало «Утримання», а не «Перелюб». Врешті-решт я навіть повірила, що отримала таким чином своє покарання, бо так довго марудила і вагалася, і тремтіла. Якби я кинулась, незалежно, у вісімнадцять років, сповнена щедрої пристрасі, як це роблять інші дівчата, я б уникла цього» [2, с. 21-22].

Як вважає героїня роману, ідея сексу – повсюди. Знання про нього призводить до нього [2, с. 21]. Розамунд твердо вірить у свої інтелектуальні здібності, її ставлення до власної сексуальності є досить складним, сором'язливим і бентежним. Щоб інші не вважали її занадто розсудливою і старомодною, Розамунд паралельно зустрічається з двома чоловіками, при цьому вона досі незаймана, оскільки кожен з її партнерів вважає, що вона займається сексом з іншим. Таким чином, «утримання від сексу, а не сам секс, неприйнятне в сучасному суспільстві» [4, с. 23].

Наслідком сексуальної цікавості Тома Крика та Мері Меткаф у дитинстві є почуття нещастя та провини головного героя «Земля води» Грема Свіфта. Статева цікавість Тома й Мері у дитинстві згодом замінюється і страхом, і божевіллям. У своєму таємному місці зустрічі на вітряному млині Том Крик зауважує, що «з нас двох вона була сміливішою. Саме її пальці вперше засвербили й почали працювати ще до того, як я зважився...» [7, с. 51]. Вагітність Мері призводить до послідовності подій, включаючи її аборт і подальшу стерильність, смерть Фредді Парра й Діка Крика, а також її власну психічну нестабільність.

Апогей зображення суспільства, в якому секс – норма, показано у романі Дж. Апдайка «Подружні пари». Група друзів, яка є головною для роману, потрапила в Тарбокс, намагаючись уникнути бурхливого життя у великому місті. Однак, їхнє життя у Тарбоксі нудне, що змушує героїв шукати розради в таких речах, як гуляння; замість того, щоб добре піклуватися про дітей, вони надмірно п'ють і крутять романи; у них з'являються хобі, які приносять більше шкоди, ніж користі. Навіть

незважаючи на те, що почуття спільноти значною мірою переважає у романі, читач швидко виявляє нескінченну невірність Піта Ханема перед дружиною Анджелою; він зраджує їй із безліччю інших одружених жінок: Джорджиною Торн, Беа Герін та жінкою, з якою він врешті-решт залишається, Фоксі Вітмен. У творі майже всі персонажі невірні своїм партнерам [8].

Апдаєк говорить, що «Подружні пари», звичайно, не про секс як такий: він (роман – *Г.Ш.*) про секс як релігію, що виникла несподівано, як єдине, що залишилося» [6, с. 37]. Отож, твір показує несерйозність і легковажність вільних стосунків, котрі призводять до ворожнечі і трагедії. Піт розлучається з Анджелою, виїжджає з Фоксі в інше місто, де вони стають новою парою. Майже всі колишні сусіди-пари припиняють дружні відносини. Кінець твору неоднозначний, адже автор каже, що вони стали ще одною парою, тож можливо через вільні стосунки, і ця нова пара зрештою може розійтися.

Про сучасний світ, у якому секс «був надто легким» [1, с. 221] говорить Командир у романі «Оповідь служниці» Маргарет Етвуд. Наступний уривок показує, що могло бути причиною створення Гілеаду: «Проблема була не лише з жінками <...> Основна проблема була з чоловіками. Для них більше нічого не було... Їм більше нічого було робити <...> Я не говорю про секс <...> Це було частиною цього: секс був занадто легким. Будь-хто міг просто його придбати. Не було за що працювати, за що боротися. У нас є статистика того часу. Чи знаєш, на що вони найбільше скаржилися? Немоżliвість відчувати. Чоловіки навіть відмовлялися від секеу. Вони відмовлялися від шлюбу» [1, с. 221].

Гедоністичне суспільство зі своїм безконечним бажанням задовольнити власні потреби вдало використовує людські настрої. Так, жіноче прагнення до незалежності й того, щоб бути сприйнятою у патріархальному світі, було перекручено й представлено таким чином, щоб стати вигідним. Займатися сексом модно, адже в сучасному світі можна не перейматися через таку проблему як небажана вагітність.

Не дивно, що художні твори саме кінця ХХ – початку ХХІ століть відображають всю сутність «абортивного бізнесу». Персонажі цих творів прямо чи опосередковано отримують матеріальну вигоду завдяки індустрії абортів та вільних статевих стосунків у споживацькому гедоністичному суспільстві. Так, практично у всіх досліджуваних творах згадується факт того, що персонажі змушені платити велику суму за аборт (часто гроші позичають у подруг чи їх дають чоловіки – батьки абортваної дитини). Споживацьке суспільство, якому вигідні аборти, висвітлене зокрема у таких творах: «Кінець шляху» Джона Барта, «Літо» Едіт Вортон, «Алфі» Біла Нотона, «Правила дому виноробів» Джона Ірвінга, «Війни статей» та «Переплетені життя» Мардж Пірсі.

Уседозволеність в суспільстві пожинає плоди правил і законів останнього. Бажання породжують проблеми, проблеми потребують вирішення, вирішення проблем потребує коштів, пошук коштів часто призводить до інших проблем, які потребують вирішення, і так далі по колу. Зрештою, коли нібито вирішується первинна проблема, породжена бажанням, залишається жінка і її самотність. Саме таку ситуацію відображають вибрані досліджувані художні твори. Споживацьке суспільство – поруч із клаптиками абортованої плоті ненародженої дитини – залишає нікому не потрібну, ізольовану, самотню, «пусту оболонку» того, хто колись вважався Жінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Atwood, Margaret. *The Handmaid's Tale*. Great Britain: O.W Toad, 1986.
2. Drabble, Margaret. *The Millstone*. Plume, 1984.
3. Faulkner, William. *The Wild Palms*. Published by Vintage Books A Division of Random House New York. First Vintage Edition, September, 1964.
4. Roxman, Susanna. *Guilt and Glory*. Studies in Margaret Drabble's Novels 1963-80. Stockholm: Almqvist & Wiksell International, 1984.
5. Sillitoe, Alan. *Saturday Night and Sunday Morning*. Pan books: London, 1960.
6. Singh, S. Fire, Rain, Rooster: John Updike's Christian Allegory in Couples. *International Fiction Review*, 23 (1 and 2), 1996. Retrieved from <https://journals.lib.unb.ca/index.php/IFR/article/view/14328>.
7. Swift, Graham. *Waterland*. Picador, 2002.
8. Updike, John. *Couples*. Ballantine Books, 1982.

НАПРЯМ 4. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Артиш О. О.

асистент кафедри англійської філології
факультету іноземних мов

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ПОЛІТКОРЕКТНІ НАЙМЕНУВАННЯ МАЛОПРЕСТИЖНИХ ПРОФЕСІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

В основному політкоректність зачіпає такі питання, як захист прав жінок, національних меншин, інвалідів та людей похилого віку. Поряд з даними питаннями вона намагається прибрати негативне ставлення до людей, які займаються деякими видами діяльності. В основному мова йде про підвищення статусу непопулярних або малопrestiжних професій, перш за все, обслуговуючого персоналу [1, с. 121]. Це особливо актуально для США, тому що кар'єрному росту там надається велике значення. Оскільки суспільство не може обійтися без таких професій, одним з нечисленних способів надати їм вагу і значущість є заміна назв деяких посад більш милозвучними [2, с. 96].

До таких непопулярних професій, в першу чергу, відноситься професія прибиральниці і двірника. Щоб підкреслити важливість людей, відповідальних за турботу про прибирання приміщень або вулиць, в англійській мові замість *garbage collector* прийнято використовувати вирази *sanitation man*, *sanitation engineer* або *garbologist*, замість *road-sweeper – street orderly*, замість *janitor – environmental hygienist, custodian, building engineer* або *building maintenance engineer*. Відповідно приміщення, де зберігаються засоби для прибирання, раніше називалося *Janitorial*, а зараз – *Custodial*.

До непопулярних видів діяльності також відноситься праця обслуговуючого персоналу. В англійській мові майже вийшло з ужитку слово *servant*, оскільки воно несе відтінок сервільності, а значить, є принизливим. Воно давно замінене нейтральним *housekeeper*, а в американському варіанті англійської мови можна зустріти евфемізм *help* для позначення помічника по господарству; підкреслюється добровільність праці, а не підпорядкування [5, с. 87].

Евфемістичних заміन зазнають назви посад дрібних службовців в офісах і компаніях. Наприклад, замість *filing clerk* (діловод) в британському варіанті англійської мови можна зустріти словосполучення

information retrieval administrator [6, с. 52]; замість *secretary – personal assistant* або *administrative assistant*, замість *clerk in the law office* в американському варіанті англійської мови використовується словосполучення *service lawyer* [3, с. 395] тощо.

До вчителів в англomовному світі сьогодні ставляться з меншою повагою, ніж раніше. Щоб висловити повагу до них, в англійській мові з'являються нові евфемізми як для самої професії, так і для всієї діяльності, з нею пов'язаної. Вчителі перетворилися в *educators*, *classroom managers*, *learning facilitators*, які володіють ефективними *instructional delivery skills*, які вони демонструють на *microteaching sessions*. Навчання називається *learning process*. Учні не вчать, а *spend time on task* в своєму *learning environment*.

Як приклади евфемістичних заміни інших малопрестижних професій можуть бути такі словосполучення: *exterminating engineer* або *vermin control officer* замість *rat catcher*; *noctician* замість *night-watchman*, *vehicle appearance specialist* замість *car washer*, *canine control officer* замість *dog catcher*, *footwear maintenance engineer* замість *bootblack*, *nursing-home care assistant* замість *nurse* (в значенні медсестри або доглядальниці), а для позначення няні, яка доглядає за кількома дітьми, в британському варіанті англійської мови використовується лексема *childminder*, а в американському – *daycare provider* або *child care provider* [4, с. 200] тощо.

Такого роду заміни покликані висловити повагу, бажання догодити представникам даних професій або справити враження на слухача. Вони відносяться до стереотипної ввічливості в сфері зайнятості та торгівлі.

В українській мові є схожі риси. Зустрічається доволі багато випадків евфемістичної заміни назв фізично важких і малопрестижних професій. У список заміни можна включити такі евфемізми, як *фахівці з контролю за дотриманням правил паркування транспортних засобів* (паркувальники); *фахівці з контролю за зовнішнім виглядом транспортних засобів* (мийники автомобілів); *член служби вертикального транспортування* (ліфтер); *працівник сфери ритуальних послуг* (могильник) тощо.

З цілком зрозумілих причин в українській мові з'явилися такі евфемізми, як *трудівник села* (замість *селянин*), *оператор машинного доіння* (замість *доярка*), *механізатор* (замість *тракторист*). Даний ряд евфемізмів характерний для української мови, але не зустрічається в англійській. Село у нас асоціюється з чимось негативним: малограмотним, темним і навіть тупим (*Ну ти і село!*).

Вже частіше можна зустріти такі назви, як *промоутер*, *сейлзменеджер*, *мерчендайзер* і т.п. Поява такого роду запозичень іноді ускладнює спілкування, оскільки вони розраховані виключно на тих, хто розуміє, що позначають дані слова, а для інших залишаються загадкою. Однак мета надання значущості даним професіям досягнута.

В українській мові існує чимало евфемізмів на позначення професій сміттяра і прибиральниці. Для підняття статусу даних професій сьогодні використовуються такі евфемістичні заміни, як *фахівець з клінінгу, клінінг-оператор, менеджер з клінінгових послуг, менеджер з дезінфекції* або *менеджер з прибирання/по господарству*. Як бачимо, значну роль тут відіграє вживання слова *менеджер*, яке останнім часом набуло особливої популярності. Воно може мати на увазі кого завгодно, від начальника до секретарки, яка варить каву, або навіть прибиральниці, надаючи ваги і значущості займаній посаді.

Всі розглянуті приклади вказують на те, що в суспільстві завжди існували і будуть існувати важкі і низькооплачувані професії, статус яких можна підняти лише на словах. В англійській та українській мовах евфемістичній заміні піддається велике розмаїття професій. Проте в англійській мові найчастіше спостерігаємо заміну на абстрактні іменники з розмитою семантикою, в українській мові – на запозичені слова, які звучать престижніше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Москвин В.Г. Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка. 2-е изд-е. М.: ЛЕНАНД, 2007. 264 с.
2. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. М.: Слово, 2000. 262 с.
3. Andrews E. Cultural Sensitivity and Political Correctness: The Linguistic Problem of Naming // American Speech: A Quarterly of Linguistic Usage. Vol. 71. No. 4. P. 389-404.
4. Burrige A.K. Euphemism and Dysphemism. Language Used as Shield and Weapon. NY: Oxford Univ. Press, 1991. 245 p.
5. Gardner J.F. Politically Correct Bedtime Stories: Modern Tales for Our Life and Times. New York, Toronto, Oxford, Singapore, Sydney: John Wiley & Sons Inc., 1994. 120 p.
6. Lutz W. The New Doublespeak. NY: HarperCollins Publishers, 1996. 194 p.

Білас Ю. Ю.

студентка кафедри прикладної лінгвістики
*Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Останнім часом вивченню перекладацького процесу приділяється велика увага теоретиками та практиками перекладу. Проблема перекладацьких трансформацій як проблема теорії та практики перекладу викликає великий інтерес з боку як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, та набуває все більшої важливості. Серед них такі відомі лінгвісти, як І.В. Арнольд, Л.С. Бархударов, В.Г. Гак, В.Н. Комісаров, Л.К. Латишев, С.Є. Максимов, Я.І. Рецкер, О.Л. Семенов, О.Д. Швейцер та інші.

Хоча до цих пір поняття трансформації трактується лінгвістами неоднозначно, можна стверджувати, що це перетворення, за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць мови оригіналу до одиниць мови перекладу. Ці перетворення називаються перекладацькими трансформаціями. Перекладацькі трансформації становлять собою особливий вид міжмовного перефразування, яке суттєво відрізняється від трансформацій у рамках однієї мови. В залежності від характеру одиниць мови оригіналу перекладацькі трансформації поділяються на *стилістичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, лексичні та граматичні*.

- Суть *стилістичних трансформацій* міститься у зміні стилістичного забарвлення одиниці, що перекладається.
- *Морфологічні трансформації* являють собою заміну однієї частини мови на одну чи на кілька інших частин мови.
- Суть *синтаксичних трансформацій* полягає у зміні синтаксичних функцій слів та словосполучень.
- *Семантичні трансформації* здійснюються на основі різноманітних причинно-наслідкових зв'язків, що існують між елементами тих ситуацій, що описуються.
- *Лексичні трансформації* становлять собою відхилення від прямих словникових відповідників та виникають, головним чином, тому що об'єм значень лексичних одиниць вихідної та перекладної мов не співпадає.
- *Граматичні трансформації* полягають у перетворенні структури речення у процесі перекладу згідно з нормами мови перекладу.

Однак більшість лінгвістів виділяють дві основні: *граматичні та лексичні*. Причому, треба враховувати той факт, що часто ці два види трансформацій поєднуються один з одним.

Необхідність граматичних трансформацій викликається, в першу чергу, відмінностями в структурі двох мов, яке проявляється в повних або часткових розбіжностях. Лексичні трансформації потрібні через лексичні розбіжності різної семантичної структури мов, тобто розбіжністю значень слів, різної сполучуваності або відсутність слів відповідного значення в мові, на яку робиться переклад, або через відмінності у вживанні слів.

Таким чином, для досягнення «адекватності перекладу», перекладач використовує трансформації «з тим, щоб текст перекладу з максимальною можливою повнотою передавав всю інформацію, укладену в початковому тексті, при суворому дотриманні норм». Використання перекладацьких трансформацій, в першу чергу, диктується передачею вихідного змісту, виразом думки оригіналу. Головна мета перекладу – досягнення адекватності. Основне завдання перекладача при досягненні адекватності – вміло застосувати різні перекладацькі трансформації для того, щоб текст перекладу як можна більш точно передавав всю інформацію, укладену в тексті оригіналу при дотриманні відповідних норм мови.

Перекладацькі трансформації є особливим видом перефразування – міжмовне, яке має істотні відмінності від трансформацій у рамках однієї мови. «Коли ми говоримо про одномовні трансформації, то ми маємо з причини фрази, які відрізняються один від одного по граматичній структурі, лексичному наповненню, мають (практично) один і той же зміст і здатні виконувати в даному контексті одну і ту ж комунікативну функцію» [2, с. 292]. Порівнюючи початковий текст і текст, що перекладається, ми мимоволі відзначаємо, що деякі відрізки початкового тексту перекладені «слово в слово», а деякі – із значними відхиленнями від буквальних відповідностей. Особливо привертають увагу на себе ті місця, де текст, що перекладається, відповідно до мовних засобів абсолютно не схожий на результатний. Отже, в нашій мовній свідомості існують деякі міжмовні відповідності, відхилення від яких ми і сприймаємо як міжмовні трансформації.

Базовим поняттям перекладацької теорії є поняття еквівалентності. Коли говорять, що фраза на іноземній мові та її переклад еквівалентні один одному, мається на увазі, перш за все, їх семантична еквівалентність, тобто співвіднесеність з однією і тією ж предметною ситуацією. А.Д. Швейцер розрізняв два види семантичної еквівалентності – компонентний і денотативний [6, с. 215]. Враховуючи, що при перекладі ми маємо справу зі змістом, тобто одним із семантичних компонентів мовної одиниці, можна сказати, що семантична еквівалентність досягається завдяки наявності в текстах одних і тих же сем. У цьому випадку тексти знаходяться у відношенні компонентної семантичної еквівалентності. Другий вид семантичної еквівалентності, іменований денотативною, пов'язаний з явищем мовної вибірковості. Суть її

полягає в тому, що один і той же предмет і предметна ситуація можуть бути описані з різних сторін за допомогою різних ознак: наприклад, «Картина висить на стіні» (предикат стану), «Картину повісили на стіну» (предикат дії) і «Я бачу картину на стіні» (предикат сприйняття). Різні семантичні предикати перехресшуються і є взаємозамінними завдяки тому, що описують одну й ту ж ситуацію. На відміну від компонентного рівня семантичної еквівалентності, на рівні денотативної еквівалентності спостерігається семантична розбіжність між вихідним текстом і текстом перекладу. Ставлення еквівалентності тут засноване на прирівнювання різних, але співвіднесених з однією і тією ж предметною ситуацією семантичних компонентів.

Таким чином, для досягнення семантичної еквівалентності потрібні різноманітні перекладацькі перетворення (трансформації або заміни). На рівні компонентної еквівалентності в основному використовуються трансформації, що зачіпають граматичну структуру висловлювання. Рівень денотативної еквівалентності вимагає складніших лексико – граматичних трансформацій, що тягнуть за собою зміни в семантичній структурі висловлювання.

Уточнюючи зміст, вкладений в поняття «перекладацька трансформація», слід зазначити, що існують визначення, запропоновані багатьма науковцями. Різні вчені по-різному визначали перекладацькі трансформації. Так, наприклад, Р.К. Міньяр-Белоручев дав таке визначення: «Трансформація – основа більшості прийомів перекладу. Полягає у зміні формальних (лексичні чи граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі» [4, с. 237].

Я.І. Рецкер ж визначає трансформації як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення іншомовного слова в контексті і знаходимо йому український відповідник» [5, с. 214].

Л.К. Латішев, беручи до уваги два критерії адекватного перекладу – рівноцінність регулятивного впливу вихідного і переказного текстів, і їх семантико – структурну подібність, – описує перекладацькі трансформації, як «відступ від структурного і семантичного паралелізму між вихідним і перекладеним текстом на користь їх рівноцінності в плані впливу» [3, с. 140].

Однак основоположним прийнято вважати визначення Л.С. Бархударова. Він звів всі види граматичних трансформацій, що здійснюються при перекладі, до чотирьох елементарних типів [1, с. 240], а саме:

1. *перестановки* (зміна розташування мовних елементів в тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу, тобто слів, словосполучень, частин складного речення);

2. *заміни* (заміна форми слова, частин мови, членів речення, синтаксичні заміни в складному реченні, простого речення на складне,

складного речення на просте, підрядного речення головним, головного речення підрядним);

3. *додавання* (відновлення при перекладі випущених в мові оригіналу «доречних слів»);

4. *опущення* (випущення тих чи інших «зайвих слів» під час перекладу)

У цілому, виходячи з визначень, робимо висновок, що перекладацькі трансформації – це міжмовні перетворення, перебудова елементів вихідного тексту, операції перефразування з метою досягнення перекладацького еквівалента. Також необхідно зазначити, трансформації рідко зустрічаються в «чистому вигляді». Як правило, різного роду трансформації здійснюються одночасно, тобто поєднуються одна з одною – перестановка супроводжується заміною, граматичне перетворення – лексичним і т.д. Уміння легко і вільно ними користуватися – запорука адекватного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Леонид Степанович Бархударов. – Москва : «Международные отношения», 1975. – 240 с.

2. Кухаренко В. А. Интерпретация текста : учебник для студентов филологических специальностей / Валерія Андріївна Кухаренко. – 3-е изд., испр. – Одесса : Латстар, 2002. – 292 с.

3. Латышев Л. К. Курс перевода: эквивалентность перевода и этапы его достижения / Лев Константинович Латышев. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.

4. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Юрий Константинович Миньяр-Белоручев. – М. : Воениздат, 1980. – 237 с.

5. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Яков Иосифович Рецкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 214 с.

6. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика: Статус, проблемы, аспекты / Александр Давыдович Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.

Бірук Ю. В.
магістрантка факультету романо-германських мов
Науковий керівник: **Крайчинська Г. В.**
кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет «Острозька академія»
м. Острог, Рівненська область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТА СПОСОБИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗАСОБІВ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНОМУ АМЕРИКАНСЬКОМУ РОМАНІ ЕНДІ ВЕЙРА «МАРСІАНИН»

Модальність – це понятійна категорія, що виражає відношення мовця до змісту висловлення, цільову настанову мовлення, відношення змісту висловлення до дійсності. Вона може мати значення твердження, наказу, побажання, припущення, вірогідності, ірреальності та інших, виражається різними граматичними й лексичними засобами: спеціальними формами способу; модальними дієсловами та словами; інтонаційними засобами. Різні мови граматично по-різному виражають значення модальності [1].

Сучасні виміри категорії модальності враховують її навантаження не лише в синтаксично-формальній та семантичній структурі речення, а й цілісному зв'язному тексті, роль особи мовця (з його знаннями, оцінкою знань і вираженого ставлення до повідомлюваного) в актах комунікації. Розкриття її сутності як функціонально-семантичної категорії, розрізнення в ній об'єктивної модальності (як відношення змісту повідомлення до дійсності у вимірах реального та ірреального) та суб'єктивної (як ставлення мовця до повідомлюваного) уможливають комплексне дослідження сукупності засобів її вираження на різних рівнях мовної системи [2].

Для виявлення особливостей функціонування категорії модальності у сучасному періоді розвитку англійської мови було обрано світовий американський літературний бестселер. Вперше книга була опублікована 2011 року, робота вважається дебютною для американського письменника Енді Вейра. Цей роман є яскравим прикладом саме сучасної англійської мови де не лише використані лексичні одиниці сленгу, жаргону, професіоналізмів, технічної лексики, але й є багато прикладів використання граматичних конструкцій, які характерні для сучасного періоду розвитку англійської мови.

Текст наповнений такими засобами категорії модальності, як модальні дієслова 1671 одиниць (can/could + negative forms; may/might, must, have to/have got to, need, ought to, should, would, shall, will, dare); форми умовних способів 264 приклади (Conditional mood, Subjunctive I, Subjunctive II, Suppositional mood); було проаналізовано 76 модальних фраз (I suppose, I think, I guess, I believe); та модальні слова у кількості

203 одиниці. (certainly, probably, perhaps, of course, indeed, possibly, (un)fortunately, maybe, really, evidently, absolutely actually, obviously). Автор використовує вище перелічені модальні засоби для опису психоемоційного стану героїв, а також щоб показати ймовірнісне вирішення сюжету і зацікавити реципієнта.

Проаналізувавши модальні дієслова у тексті роману, можемо дійти висновку, що суб'єктивна модальність виражена саме цими граматичними засобами. Епістемічна модальність виражена дієсловами *can/could*; *may/might*, вони найчисленніші у тексті і у співвідношенні майже 1:1 виражають як епістемічну так і деонтичну модальність висловлення. Варто також зазначити, що *can* виражає і динамічну модальність (фізична можливість). Дане дослідження показує цікавий факт, що дієслово *must* (одна з науживаніших одиниць) з'явилося лише 9 разів у тексті. 5 з 9 одиниць проявило епістемічну модальність, решта функціонували як форми деонтичної модальності.

Модальне значення «можливості» є складовою частиною семантичного значення таких модальних дієслів як: *can*, *could*, *may*, *might*. Дієслово *can* пов'язане з вираженням «реальної можливості», у той час як *may*, на відміну від *can*, виражає лише думку (людини) про проблематичність, тобто здогад, припущення, допущення можливості. Не випадково дієслово *may* в тексті вживається рідше (48 разів), ніж *can* (494 разів); останнє, пов'язане з виразом суб'єктивного, «людського», це маркований член опозиції – *can/may*. Наприклад: *You'd be amazed at how fast you can get going with a tiny acceleration over a long time* [3, с. 4]. *They may have even had a brief discussion about recovering my body, but regulations were clear* [3, с. 10].

Було досліджено всі можливі модальні дієслова, але в тексті відсутні такі модальні дієслова як *ought to* та *shall*. Так як роман «Марсіанин» це приклад сучасної англійської мови, то не дивно що такі застарілі форми модальних дієслів не були використані автором жодного разу. Замінниками стилістично і семантично послужили *should* і *will* відповідно.

Проведене дослідження дало змогу виявити, що з основних модальних дієслів найчастіше автор використовував – *can/could* (712 одиниць разом із заперечною формою); з катенативів та модальних ідіом найбільш уживаними були напівдопоміжні модальні одиниці, а саме – *have to* (187); з адвербіальних модальних слів (модальні прислівники) – *probably* (62 одиниці); із форм модальних умовних способів найбільша кількість вживань становить категорія *Conditional mood* (186 разів); серед модальних фраз найбільша кількість вживань становить фраза *I think* (46 разів).

Модальних слів у тексті статистично більша кількість, ніж модальних фраз. Загальна кількість слів із фразами співвідноситься у відношенні 2:1, але фактично оцінюючи їхню цінність у тексті роману,

то можемо співставити їх у відношенні 1:1. Так само як і модальні фрази, слова як окремий засіб категорії модальності виражають функцію різного ступеню впевненості і припущення, тобто є засобом епістемічної модальності.

Отже, дослідивши специфіку вживання основних модальних дієслів у художньому тексті на прикладі сучасної американської літератури, нам вдалося визначити, що найуживанішим є модальні дієслова *can/could*, тоді як усі інші модальні дієслова є менш вживаними. Кожне значення модальних дієслів *can/could* представлене у тексті численними прикладами, що дозволяє висловити попередні міркування щодо їх важливості в творенні авторської манери художнього зображення дійсності.

Таким чином всього було досліджено 2214 засобів категорії модальності у тексті роману Енді Вейра «Марсіанин». За отриманими результатами можемо зробити висновок, що весь текст роману пронизаний модальними засобами. Суб'єктивна модальність виражена модальними дієсловами, фразами і формами умовних способів. Об'єктивна модальність виражена формою майбутнього часу (Future Simple) *will (wil) + bare infinitive*. В даному романі жодного разу не використовувались *shall, ought to*, можемо припустити, що ці слова у сучасній англійській мові все рідше зустрічаються або й взагалі не зустрічаються. Так їх можна досі зустріти як художній засіб для ілюстрації розмови попередніх десятиліть, але у сучасному романі Енді Вейр не використовував такі застарілі форми вираження суб'єктивної та об'єктивної модальності.

Автор Енді Вейр використовує дану граматичну категорію дуже часто протягом усієї оповіді. Різні засоби Вейр використовує із різною метою, але в цілому на меті цього художнього тексту є передача психоемоційного стану головного героя, опис ситуації в якій той опинився і пошук ним рішення життя і смерті. Якщо прибрати усі засоби категорії модальності, то текст роману буде мати лише фактологічне навантаження і цілком втратить свою кульмінацію, емпатичність і вплив на читача. З усіх засобів найкількіснішими були використані модальні дієслова, які передають у романі епістемічну, деонтичну та динамічну модальність.

Стиль Енді Вейра характеризується використанням модальних дієслів – 1671 одиниця (*can/could + negative forms; may/might, must, have to/have got to, need, ought to, should, would, shall, will, dare*); форм умовних способів – 264 приклади (Conditional mood, Subjunctive I, Subjunctive II, Suppositional mood). Також було проаналізовано 76 модальних фраз (*I suppose, I think, I guess, I believe*); та модальних слів у кількості 203 одиниці. (*certainly, probably, perhaps, of course, indeed, possibly, (un)fortunately, maybe, really, evidently, absolutely actually, obviously*). Результати у відсотковому співвідношенні –

модальні дієслова 76%, форми умовних способів 12%, модальні слова 9%, модальні фрази 3%.

Використання вище перелічених засобів категорії модальності характеризується більшим ступенем передачі психо-емоційного стану героя, його характеру та особистого вираження відношення до подій. Засоби категорії модальності у Вейра забезпечують яскраве емоційне обрамлення і зображення внутрішнього стану головного героя, а також решти персонажів роману (хоч їхня поява на сторінках роману не така часта). Більше того модальність допомагає реципієнту глибше зрозуміти відношення мовця до змісту сказаного або реальності, яка його оточує. У романі «Марсіанин» переважають засоби, які виражають суб'єктивну думку мовця, показують певну ступінь впевненості, припущення або рекомендації та наказу; а також найменшою кількістю відносно решти засобів виражений умовний стан. Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що основною метою модальності у романі є вираження сумніву та припущення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекетова А. Д. Функціонування модальних дієслів в англо-мовних художніх текстах. Молоді фахівці – майбутнє науки. 2014. № 5. С. 25–32.
2. Скибицька Н. В. Епістемічна модальність в англійській мові (діахронічний аспект): Автореф. дис. канд. філол. наук : Київ., 2004. 21 с.
3. Weir A. *The Martian*. London: Penguin Random House UK, 2015. 369 с.

Бородкіна Г. О.

студентка факультету іноземних мов
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

СТРАТЕГІЇ ДИСТАНЦІОВАННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ДЕБАТІВ БРИТАНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ

В умовах сьогодення дослідження, що проводяться з метою вивчення практичного застосування мови, займають одне з найважливіших місць серед напрямків у лінгвістиці. Незважаючи на те, що прагмалінгвістика є відносно молодим напрямком філологічних досліджень, вченим вдалось досягти значних успіхів.

Прагмалінгвістика як наука займається дослідженням функціонування комунікативних категорій в мовленні, які в свою чергу

виступають загальними поняттями та включають в себе відомості про спілкування і норми, згідно з якими воно будується. Комунікативними категоріями виступають такі поняття, як ввічливість, грубість, мовчання, емоційність, тощо.

Категорія ввічливості відіграє вагомий роль у побудові та регуляції міжособистісної комунікації, яка є однією з найважливіших сфер діяльності особистості. На сьогоднішній день серед вчених не існує єдиної думки щодо визначення комунікативної категорії ввічливості. П. Грайс [3], Р. Лакофф [4] та Дж. Ліч [5] репрезентують ввічливість як принцип кооперації, суть якого полягає в намірі співрозмовників співпрацювати для максимальної ефективності спілкування. Науковці розробляють власні положення, зокрема, максими ввічливості, завдяки яким можливе досягнення цієї мети.

П. Браун, С. Левінсон [2] і Т. Ларіна [1] розглядають ввічливість як засіб, що сприяє «збереженню обличчя» в комунікативних ситуаціях, що можуть нанести йому шкоду. Теорія ввічливості, запропонована цими вченими, включає в себе такі полярні поняття, як «позитивна ввічливість» або «ввічливість зближення», та «негативна ввічливість» або «ввічливість дистанціювання». Кожний тип ввічливості відповідає тому «обличчю» (позитивне або негативне), яке мовець прагне «зберегти». Перший спрямований на скорочення дистанції між комунікантами і досягнення згоди, а також включає в себе емоційне зближення, в той час, як другий, навпаки, – спрямований на збереження або збільшення дистанції та виявлення поваги до автономії слухача.

В основу аналізу дискурсивного матеріалу парламентських дебатів нами було покладено теорію саме Т. Ларіної, в якій вона формує поняття ввічливості «зближення» та ввічливості «дистанціювання» замість понять П. Браун та С. Левінсон «позитивна» і «негативна» ввічливість. Слідом за думкою Т. Ларіної вважаємо, що поняття ввічливості «зближення» і «дистанціювання» краще виражають функцію, яку вони здійснюють у комунікації.

Т. Ларіна виокремлює чотирнадцять стратегій «зближення» і одинадцять стратегій «дистанціювання». На основі останніх нами був проведений аналіз дискурсивного матеріалу парламентських дебатів, адже дотримання дистанції, а також регламентних норм і вимог ведення політичного дискурсу є невід'ємною умовою ефективної комунікації у політичній сфері, а також частиною політичної культури в англomовному суспільстві, яка історично формувалась протягом багатьох століть. Для англomовної культури спілкування, зокрема політичного, притаманні ознаки індивідуалізму, що зумовлюють дотримання дистанції, виявлення індивідуальної свободи та особистісної незалежності в прийнятті рішень.

В політичному дискурсі дебатів парламенту Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії ввічливість «дистанціювання» реалізується в наступних стратегіях:

– стратегія використання імпліцитних мовленнєвих актів: «висловлюйся опосередковано» (Albert Owen: *Will he please tell the House why that was the case?*);

– стратегія ухильності: «задавай питання, будь ухильним» (Mr Speaker: *I think the position is pretty clear, to be honest. Overall responsibility lies with the most senior Minister. I do not think that the Minister for the Cabinet Office would disavow that proposition for a moment.*);

– стратегія надання вибору: «надавай слухачу вибір, можливість не здійснювати дію» (Mr Steve Baker: *Further to that point of order, Mr Deputy Speaker. Can you advise me whether there is any way we can highlight in this House the profound injustice whereby some Members can achieve high office in the Committee system by virtue of their party affiliation, yet continue to hold high office after they have abandoned their party?* – Mr Deputy Speaker: *I am not going to get into that argument.*);

– стратегія мінімізації припущення про бажання адресата: «мінімізуй свої припущення про бажання адресата» (Grahame M. Morris: *Do you mind, Mr Gapes, if I give way to my hon. Friend?* – The Chair: *That is a matter for you.*);

– стратегія маніфестації песимізму: «будь песимістичним» (Tom Blenkinsop: *Does my hon. Friend believe that maybe, just maybe, we need Treasury Ministers to attend these debates?*);

– стратегія мінімізації ступеню втручання: «мінімізуй можливу шкоду» (Steve Brine: *I do not want to speak for long, and will make three brief points.*);

– стратегія виведення мовця і слухача з дискурсу: «виводь мовця і слухача з дискурсу» (Caroline Flint: *The Government say that the cap will save £65 million. Others say that its consequences – uprooting families, forcing them out of their homes and into temporary accommodation – could cost nearly twice that.*);

– стратегія апелювання до норми: «представляй мовний акт як загальне правило» (Mike Gapes (in the Chair): *Order. Interventions are not allowed.*);

– стратегія вибачення: «вибачайся» (James Gray: *I congratulate the hon. Gentleman on securing this extremely important debate, and I apologise for missing the first few moments of his speech.*);

– стратегія маніфестації поваги: «використовуй прізвища, титули» (Mr Speaker: *The hon. Member for Edinburgh West (Christine Jardine) is being addressed by her leader, which is a very solemn matter.*).

Слід зазначити, що одинадцята стратегія – стратегія лаконічності «будь небагатослівним» – не знаходить вираження у нашому

дослідженні, адже її головним маркером виступає довжина висловлювання, а не мовленнєві засоби.

Найпоширенішими мовленнєвими засобами для реалізації зазначених стратегій і тактик є як лексичні, так і граматичні засоби, серед них: хеджі, модальні дієслова *can / could, may / might, will / would* для постановки питань, а також модальні дієслова *must, have to, should* для позначення зобов'язань, парентетичні лексичні одиниці *perhaps, probably, maybe*, пасивний стан, умовний спосіб, безособові речення, тощо.

Таким чином, реалізація стратегій «дистанціювання», які передбачають збереження дистанції між співрозмовниками, в нашому випадку, учасниками дебатів, зменшення тиску на адресата, а також повагу до особистісної автономії, широко представлена у політичному дискурсі дебатів парламенту Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Наше дослідження підтверджує тезу про те, що застосування стратегій «дистанціювання» є основоположною засадою для побудови такого спілкування між членами парламенту, яке відповідає нормам політичної культури, і водночас є результативним для підданих Сполученого Королівства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ларина Т. В. Категория вежливости и стиль коммуникации : Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций / Т. В. Ларина. – М., 2009. – 516 с.
2. Brown P. Politeness : Some Universals in Language Use / P. Brown, S. Levinson. – L. , NY, etc. : CUP, 1987. – 345 p.
3. Grice H. P. : Logic and Conversation / H. P. Grice // Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts, ed. by Peter Cole and Jerry L. Morgan. – New York : Academic Press 1975. – P. 41–58.
4. Lakoff R. T. The logic of politeness ; Or, minding your p's and q's / R. T. Lakoff // Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society, 1973. – P. 292–305.
5. Leech G. Principles of Pragmatics / Geoffrey Leech. – London, NY. : Routledge, 1983. – 250 p.

ПОЛІТКОРЕКТНІСТЬ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Політична коректність зародилася в США в другій половині двадцятого століття. За останні десятиліття вона перетворилася у відпрацьований механізм поведінки в різних ситуаціях, який добре відображає широко деклароване в західноєвропейських країнах дотримання інституту прав людини і дотримання принципів ліберально-демократичної культури. Оскільки західні країни, як правило, намагаються дотримуватися раціональних принципів в усьому, в тому числі і в мові, політична коректність стала свого роду способом життя на Заході, диктуючи певні стандарти соціокультурної і мовної поведінки.

Політкоректність зачіпає освітню систему, науку, релігію, повсякденне життя; домінує в інтелектуальному і культурному житті; стає обов'язковою за законом. Очевидна тенденція до підвищення рівня політкоректності в літературі, періодичній пресі та інших джерелах масової інформації.

Однак політкоректність не є прерогативою лише американського суспільства. Багато лінгвістів [1, с. 135; 4, с. 95] відзначають, що в даний час цей феномен має інтернаціональний характер. Завдяки англійській мові, яка став за останні кілька десятиків років мовою міжнародного спілкування, до цього процесу залучаються все нові суспільства. Цьому також сприяло прагнення наслідувати американський спосіб життя, що спостерігається в багатьох європейських країнах, при цьому культурні спільноти, аналізуючи нові для себе проблеми, створюють нові мовні форми і виробляють способи їх вживання.

Дане явище не було б так поширене, якби в західних країнах не було потреби в такого роду лексемах. Тому правильніше було б говорити про зустрічні тенденції: про існування потреби в коректних висловах всередині самих європейських країн і про вплив американського світогляду.

Метою руху за політичну коректність було і залишається бажання покінчити з соціальною та расовою несправедливістю, подолання конфронтації між різними соціальними верствами й етнічними групами, захист прав особистості. При цьому прихильники політкоректності ведуть боротьбу як на політичній арені, домагаючись скасування дискримінаційних законів і правил, так і в мовній сфері, створюючи нову термінологію.

Те, що сьогодні називається політичною коректністю, відноситься в основному до мови. Бути політкоректним означає, в першу чергу,

вміння спілкуватися на делікатні теми, не ображаючи співрозмовника й одночасно зберігаючи сенс сказаного. З цього випливає, що політична коректність сприяє стримуванню відкритого вираження вербальної агресії, яка може послужити поштовхом до різного роду конфліктів. Це відбувається за рахунок особливої регламентації мови, пов'язаної з уявленнями про те, що заміна одних мовних одиниць іншими, більш коректними, може змінити культурну традицію, а значить, і ставлення людей до того чи іншого явища.

Основна маса трансформацій зачіпає лексичний склад мови, оскільки лексика є найбільш рухомим рівнем мовної системи, який миттєво реагує на зміни в суспільстві. Обмеження накладаються на вживання того чи іншого слова або виразу, що вказує на недосконалість людей. В даний час спостерігаємо постійне збільшення числа заборонених слів і заборона занадто конкретне обговорення деяких сфер життя, що знаходить відображення в спеціальних словниках політкоректної лексики.

Регламентація мови поширюється не лише на засоби масової інформації, а й на художню та наукову літературу, а також на розмовне мовлення. Можна сказати, що політкоректність вплинула на англійську мову, фактично перетворившись на подобу самоцензури в усіх сферах ЗМІ. Вживаючи політично коректну лексику, мовець бере до уваги відомі приписи суспільної моралі; вживаючи пряме позначення – зазнає громадському осуду. Людей, які виражають свої думки некоректно, характеризують негативно. В результаті відбувається досить певний соціальний контроль мовної ситуації і самоконтроль мовцем власної мови. При цьому немає чіткого визначення того, що є образливим. У мовних ситуаціях намагаються дотримуватися такого принципу: людина уникає слова або виразу, якщо вона не впевнена, що вони можуть бути сприйняті як образливі. Можна сказати, що головним гаслом політичної коректності стали слова *Watch What You Say* (*Стеж за тим, що говориш*). Одночасно для того, «щоб уникнути комунікативного дискомфорту, в англо-американську мовну культуру «впроваджуються» нові мовні одиниці, елімінуються «гострі кути» расової, етнічної, соціальної, фізичної та гендерної ідентифікації» [2, с. 76]. Отже, політична коректність є спробою вирішення різного роду конфліктів за допомогою мови.

Багато вчених вказують на неточність терміну *політична коректність*, тому що він підкреслює безпосередній зв'язок з політикою, хоча насправді це явище набагато ширше і включає різні аспекти життя. Так, С.Г. Тер-Мінасова вважає, що в під цим словосполученням мається на увазі, в першу чергу, мовна коректність [3, с. 215]. І.В. Привалова зазначає, що поняття політична коректність ще не знайшло термінологічної чіткості в мові і може трактуватися як принцип ввічливості, політичну правильність, мовний такт тощо [2, с. 295].

Спроби ввести інші терміни, такі як *комунікативна коректність* (С.Г. Тер-Мінасова), *культурна коректність* і *мовний такт* (Т.В. Кисельова, О.Ф. Іванова), не мали великого успіху. Зміни стали неможливими, тому що термін став звичним і сталим. Саме його запозичили й інші мови. У французькій мові політкоректність звучить як *politiquement correct*, а в німецькій мові можливі два варіанти: *political correctness* / *politische Korrektheit*.

Отже, політкоректність є одним з найважливіших компонентів спілкування в англomовних країнах, оскільки має на увазі вміння вибрати по відношенню до іншої людини найбільш вдалий спосіб поведінки, спосіб поводження з нею. Явище відображає прагнення носіїв англійської мови подолати наявну в суспільстві і усвідомлювану суспільством дискримінацію по відношенню до різних членів цієї спільноти. Сама ідея більш дбайливого ставлення людей один до одного є, безсумнівно, позитивною. Внаслідок цього політична коректність отримала широке поширення не лише у США, але і в багатьох розвинених країнах Заходу. В даний час можна говорити про присутність деяких елементів політкоректності і в українській мові і культурі.

Необхідно також відзначити, що політкоректність має яскраво виражений нормативний характер, включаючи в себе комплекс заборон і приписів, в тому числі мовних кодексів, що забороняють використання певних виразів. Безперечно й те, що це явище має позитивну сторону: людям доводиться проявляти тактовність і стриманість у мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Москвин В.Г. Эвфемизмы в лексической системе современного русского языка. 2-е изд-е. М.: ЛЕНАНД, 2007. 264 с.
2. Привалова И.П. Интеркультура и вербальный знак (лингво-когнитивные основы межкультурной коммуникации): монография. М.: Гнозис, 2005. 472 с.
3. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. М.: Слово, 2000. 262 с.
4. Цурикова Л.В. Политическая корректность как социокультурный и прагмалингвистический феномен // Эссе о социальной власти / под общей ред. Л.И. Гришаевой. Воронеж: Воронежский гос. ун-т, 2001. С. 94-102.

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ КОЛІР В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Розуміння мови як системи у сучасній лінгвістиці конкретизується в концепції польової моделі мови. Поняття поля трактується різними дослідниками по-різному. Але це не заважає проводити на базі різних теорій поля аналіз багатьох явищ мови. На сучасному етапі розвитку лінгвістики існують різні визначення лексико-семантичного поля і різноманітність поглядів щодо його розуміння. Одні дають максимальний перелік ознак семантичного поля (цілісність, впорядкованість, взаємозначимість елементів, повнота, розмитість кордонів, безперервність) [1, с. 11], інші наголошують на включенні в поле слів різних частин мови [3, с. 59]. В цілому різні теорії збігаються в тому, що лексико-семантичне поле розглядається як спосіб відображення дійсності і є системою.

У сучасній лінгвістиці лексико-семантичне поле – це семантико-парадигматичне утворення, що має певну автономність і специфічні ознаки організації: спільну нетривіальну частину у тлумаченні, ядерно-периферійну структуру, існування зон семантичного переходу. Їхня будова повторює принципову будову багатозначних слів [2, с. 12].

3. Вердієва у структурі лексико-семантичного поля колір виділяє такі частини:

1) ядро поля, що представлене родовою семою – компонентом, навколо якого розгортається поле. Оскільки ядро є лексичним вираженням смислів, або семантичних ознак, воно може замінити кожен із членів парадигми, будучи представником усієї парадигми;

2) центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, загальне з ядром і між собою, значення;

3) периферія поля складається з одиниць, що є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Вони деталізують та конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи перебувають у зв'язку з іншими семантичними полями утворюючи при цьому лексико-семантичну цілісність мовної системи;

4) фрагменти поля є вертикальною ядерною і центрально-периферійною структурою, яка за своєю семантикою утворює окрему гіпергіпонімічну структуру різнотипного складу [4, с. 20]. (див. рис. 1.1).

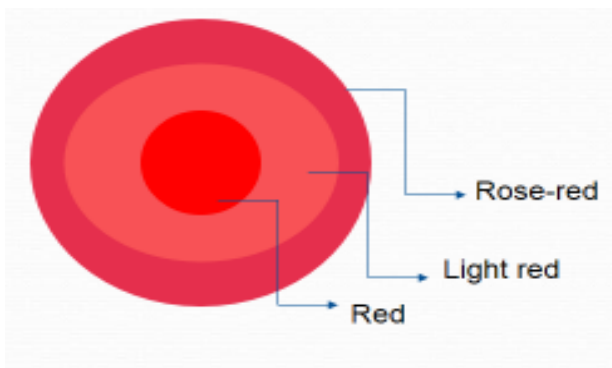

Рис. 1.1. Лексико-семантичне поле «red»

Отже, ми отримали чітке уявлення про лексико-семантичне поле колір. З'ясовано, що поле – це семантико-парадигматичне утворення, яке має ядро-периферійну структуру та зони семантичного переходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Лексико-семантическое поле в языке и тематическая сетка текста // Арнольд И.В. // Семантика. Стилистика. Интертекстуальность: Сб. ст. / Науч. ред. П.Е.Бухаркин. – СПб.: Изд-во С. Петерб. ун-та, 1999. – 259 с.
2. Африкантова Л.К. Лексико-грамматический характер цветообозначений в научных и художественных текстах // Системность языковых средств и их функционирование: Межвуз. сб. статей. Куйбышев, 1989. – 116 с.
3. Венкель Т.В. Особливості функціонування позначень кольору в англійській мові. //Матеріали міжнародної наукової конференції «Нові підходи до філології у вищій школі». Збірник наук. праць. – Запоріжжя, 1998. – С. 21-23.
4. Вердиева З.Н. Семантические поля в современном английском языке / З.Н. Вердиева. – М.: Высшая школа, 1986. – 203 с.

Зозуля Ю. О.

студентка

Науковий керівник: **Альбота С. М.**

кандидат філологічних наук

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙ У СУЧАСНИХ ПІСНЯХ НА РІЗНИХ МОВЛЕННСВИХ РІВНЯХ НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ МОВ

Кожній людині властиво відчувати та виражати емоції. Емоції – це особливий клас психічних станів, які відображають ставлення людини до навколишнього світу, до інших людей, до самої себе та до результатів своєї діяльності.

Вплив емоцій на людину активно досліджується психологами, які переконані, що, незважаючи на силу переживання, у людському організмі відбуваються зміни фізіологічного характеру. Як зазначає Керрол Ізард, переживання емоції змінює рівень електричної активності головного мозку, визначає ступінь напруження м'язів обличчя і тіла, керує зміною діяльності ендокринної, кровоносної та дихальної систем [4, с. 39].

Психологи часто визначають емоцію як складний стан почуттів, що призводить до фізичних і психологічних змін у людському організмі. Емоційність пов'язана з цілим рядом психологічних явищ, таких як: темперамент, особистість, настрої та мотивація. Емоції впливають на думки, поведінку, на кожне рішення, яке ми приймаємо, і на те, як ми бачимо світ. Незважаючи на те, що дана сфера активно досліджується, у цій галузі ще багато невідомого.

У процесі пізнання предметів і явищ дійсності індивід реагує, показує своє ставлення в різних оцінках, почуттях, що, безперечно, знаходить своє вираження в мові. Таким чином, емоції є складним продуктом духовно-пізнавальної діяльності людини.

Вивчення способів їх відображення в мові та відображення прийнятих у цій мовній спільноті уявлень про позитивність / негативність емоцій має особливе значення з точки зору подальшого розвитку лінгвістичних методів вивчення емоційності.

Мова – це основний засіб людського спілкування. Вона не тільки забезпечує обмін інформацією, але й також є відображенням емоційного стану мовця.

Інтерес до вивчення лінгвістичного аспекту емоційної сфери особистості з'явився відносно недавно і спричинив виникнення нової галузі мовознавства – емотіології, яка збагачується активними дослідженнями вчених волгордаської школи на чолі з В.І. Шаховським,

а також працями М.О. Красавського, Ю.Д. Апресяна, вітчизняних лінгвістів Ю.Ф. Прадіда, М.В. Гамзюка та ін.

Досліджуючи емоції, слід також згадати доволі контроверсійне питання впливу культури на прояв та вербалізацію емоцій. У сучасній лінгвістичній науці існує два погляди на цю проблему:

1) культурно-релятивістський – емоції є етно-специфічними, тобто здатність переживати залежить від типу культури, лінгво-етнічної належності людини [1, с. 227];

2) універсальний – емоції універсальні, і будь-яка емоція відкрита для переживання людиною незалежно від її національності та культурних чинників, а національно-специфічним може бути тільки ставлення до емоцій [2, с. 18].

Вчений В.І. Шаховський також намагався поєднати ці дві теорії. Він вважав, що емоції є невід’ємною частиною природного розвитку людей і, на його думку, саме тому вони універсальні у всіх національностях. Однак поряд з так званими фундаментальними емоціями, які притаманні усім народам та расам, спостерігаються й емоції визначені соціальними параметрами і які є специфічними для певних культур.

У тлумачних словниках зафіксована величезна кількість слів на позначення емоцій, проте у межах універсального підходу психологи зазвичай розрізняють «фундаментальні», або «базові» емоції. Такі емоції спільні для всіх, вони притаманні всім здоровим людям, є однаковими у представників різних культур, що проживають на різних континентах. Кількість «фундаментальних», або «базових» емоцій відрізняється у трактуванні представників різних шкіл.

Наприклад, учений К. Отлі вважав, що основні емоції яскраво виражені фізіологічно та мимічно і мають біологічну основу. Він виокремив п’ять основних емоцій, а саме: anger (гнів), disgust (відраза), anxiety (збудження), happiness (щастя), sadness (сум) [5, с. 55].

К.Е. Ізгард вважає, що фундаментальних емоцій є десять: anger (гнів), contempt (презирство), disgust (відраза), distress (страждання), fear (страх), guilt (провина), interest (інтерес), joy (задоволення), shame (сором), surprise (здивування) та поділяє їх на позитивні (interest, happiness, surprise) та негативні (anger, sadness, disgust, fear, shame, guilt). Усі інші емоційні процеси вчений розглядає як комбінації та модифікації вищезазначених базових емоцій [4, с. 63].

Сучасна пісня – це своєрідний феномен, який став об’єктом вивчення не лише в лінгвістиці, але й у музикознавстві, психології, когнітивістиці, компаративістиці та в інших сферах наукової діяльності.

Музикознавці вивчають пісню, аналізуючи звукову палітру. Слід зауважити, що музика також є потужним впливом на людські емоції і часто домінує над вербальними засобами.

Сучасний психолог О.С. Борисова, вивчаючи причини популярності сучасних пісень, стверджує, що так звані «поп-хіти»

дають можливість людині відчути психологічний комфорт. Для певної групи слухачів – це розвага, простота, доступність, емоційність сприйняття музики, тобто задоволення найпростіших музичних потреб слухача.

Цікавими як для слухачів, так і вчених, які досліджують феномен пісень у різних аспектах, є рок-музика, реп, акустичні пісні, бардівські твори, бо у них наявні нові форми підготовки людини до мінливої соціальної реальності та пошук відправних точок моральної свідомості.

Ю. Є. Плотницький зазначає, що популярна музика стала одним із шляхів поширення англійської мови у світі, а молодь багатьох країн нерідко краще знайома з англійськими (переважно англійськими та американськими) виконавцями, ніж з вітчизняними: «Глобальний характер поширення текстів англійськомовного пісенного дискурсу не може накладати певний відбиток на ці тексти, здебільшого, в плані їх спрощення: текст пісні не повинен мати складних граматичних явищ, реалій та ідіом, які можуть виявитися незрозумілими аудиторії, для якої англійська не є рідною мовою» [3, с. 21].

На думку багатьох лінгвістів, вербалізація емоцій зреалізована на всіх рівнях мови. Як зауважує Т.Л. Коваль, оскільки емотивність може бути властивою одиниці будь-якого рівня мови, то логічною є класифікація експресивних засобів відповідно до рівнів мовної структури, що передбачає виділення принаймні таких їх видів: фонетичні, лексико-стилістичні, морфологічні, синтаксичні.

Аналізуючи **фонетичні засоби** вираження емоцій, слід сказати, що звуки, інтонація, паузи, наголоси посідають важливе місце в структурі експресивності пісенного тексту.

Диференційною ознакою пісні є подовження голосних. Для прикладу, подовження звука [o] в українській пісні Святослава Вакарчука «Я так хочу» або «ohhh» у пісні американського виконавця Еда Ширана «Shape of You» посилюють емоцію радості.

На **лексико-стилістичному** рівні мовне вираження емоцій у сучасних піснях найчастіше реалізується фразеологізми та стійкими словосполученнями.

Наприклад, у пісні «All of Me» – американського виконавця Джона Ледженда: cards on the table, to be out of someone's mind, pin someone down, have one's head under water. Ці стійкі вислови вербалізують емоцію страждання.

«Двічі в одну річку не ввійдеш»(пісня з репертуару Лілії Ваврин) – фразеологізм, з допомогою якого вербалізуються емоції провини.

На **морфологічному рівні** емоційне вираження реалізується зростанням кількості і ролі займенників та вигуків і зменшення кількості сполучників.

Наприклад:

У пісні «All of Me» американського виконавця – John Legend-а:
«Cause *all of me* Loves *all of you*.... Give your *all to me*, I'll give *my all to you*.»

У пісні «Леля» української виконавиці Таяни:

О-о-о-о-ой, щастя досі ти не знала

О-о-о-о-ой, чуда від нього ти ждала

Важливими **стилістико-синтаксичними засобами** досягнення експресивності сучасної пісні є односкладні речення, еліптичні речення, парцеляція:

Наприклад,

Я. Дихати. Хотіти.

Я. Припиняти. Розмова.

Я. Натискати. Відлік.

Тільки. Майбутнє. Готовий. – ONUKA,»Vidlik» – вербально реалізовано емоцію інтересу

Отже, емоційно-вербалізований «портрет» пісень – це емотивне та емоційне поєднання різноманітних засобів, які мають величезний вплив на людську свідомість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисова Е. С. Психологические особенности категориальной организации восприятия музыки учащейся молодежью с разным уровнем музыкального образования: дисс. ... канд. психол. наук / Поволжская гос. соц.-гум.акад. Самара, 2009. 227 с.
2. Жегалина Г. В. Способы выражения эмотивности в эрзянском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.07 / Жегалина Г. В.; Морд. гос. ун-т им. Н. П. Огарева.– Саранск, 2000. – 18 с.
3. Плотницкий Ю. Е. Лингвостилистические и лингвокультурные характеристики англоязычного песенного дискурса: дисс. ...канд. филол. наук: 10.02.04 / СГПУ. Самара, 2005. 21 с.
4. Izard E.C. The Psychology of Emotions, Springer Science & Business Media,1991. P. 39, 63.
5. Oatley K. Best Laid Schemes: The psychology of emotions. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. 55 p.

Козак С. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Ящук І. О.

студентка факультету іноземної філології
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Волинська область, Україна

ФРЕЙМ «BENEHMEN» У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У сучасному світі існує велика кількість наукових розвідок, де головними об'єктами залишаються проблеми лінгвістики. Особливої актуальності набувають дослідження із застосуванням когнітивного аналізу. До центральних напрямків когнітивної лінгвістики належить когнітивна семантика, що передбачає співвіднесення відповідним чином мовних форм із їхнім розумовими структурами (репрезентаціями), визначення шляхів представлення інформації у пам'яті людині та відображення взаємозв'язку, який існує між когнітивними структурами та мовою.

З урахуванням результатів у когнітивних дослідженнях вперше з'явився метод фреймового аналізу. Термін 'фрейм' доволі неоднозначний і суперечливий, позаяк він залишається донині практично недослідженим. Існує чимало визначень фрейму та багато концепцій, які безпосередньо пов'язані із фреймовою теорією, однак однастайності серед учених на сучасному етапі розвитку когнітивної науки не досягнуто.

Метод фреймової семантики є одним із далекосяжних методів, що застосовується у когнітивних розвідках, за допомогою якого можна представити семантику лінгвістичних явищ, поєднавши інформацію мовного й немовного порядку. Ця методика дозволяє представити ментальну структуру у вигляді фрейму, який лежить в основі значення певної групи лексем.

Когнітивний аналіз літературно-художнього дискурсу повинен здійснюватись із врахуванням низки чинників. Термін «дискурс» трактуємо, беручи до уваги різноманітні теоретичні підходи, зокрема, таких відомих дослідників, як Н. Д. Арутюнова, Ф. С. Бацевич, Т. А. ван Дейка, В. І. Карасик, І. С. Шевченко, Д. Шиффрін [1; 2; 4; 5; 7; 10]. А. Д. Белова класифікує художній дискурс за сферами функціонування [3, с. 9], а Г. Г. Почепцов відносить його до безадресатного підвиду письмового типу дискурсу [6, с. 23].

Об'єктом цієї наукової розвідки є фрейми, що описують людську поведінку. Предмет дослідження становлять фреймові структури, які

представляють фрейм «Benahmen» / «Поведінка» у німецькомовному літературно-художньому дискурсі. Дослідження здійснювалось на матеріалі новели австрійського письменника минулого століття Франца Кафки «Die Verwandlung».

У результаті дослідження було проаналізовано поведінку персонажів та її метаморфозу в результаті перевтілення головного героя твору – Грегора Замзи, яке відбулося під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Уже з перших рядків новели автор намагається через поведінку Замзи-комахи відобразити наполегливість, жагу та волю до життя: *Als Gregor schon zur Hälfte aus dem Bette ragte-die neue Methode war mehr ein Spiel als eine Anstrengung, er brauchte immer nur ruckweise zu schaukeln* [9, с. 12].

Перевтілення Грегора Замзи несподіване й непередбачене, та, врешті-решт, ні в кого не викликає співчуття. Сім'я соромиться нещастя, що звалилося на неї, гидує жалюгідною комахою. Страшним є не саме перетворення, а реакція оточуючих людей на нього: *Gregor war nun von der Mutter abgeschlossen, die durch seine Schuld vielleicht dem Tode nahe war; die Tür durfte er nicht öffnen, wollte er die Schwester die bei der Mutter bleiben musste nicht verjagen* [9, с. 57].

У новелі розглядаємо різні фреймові структури, що представляють своєрідну метафоризацію картини світу і вказують на високу компетентність автора в описі поведінки. Наступні фрагменти твору висвітлюють такі деталі поведінки героя новели:

– трагізм існування Грегора Замзи: *begann er zu kriechen, überkroch alles, Wände, Möbel und Zimmerdecke und fiel endlich in seiner Verzweiflung, als sich das ganze Zimmer schon um ihn zu drehen anfing, mitten auf den großen Tisch* [8, с. 1209];

– розпач та страждання: *Gregor trotz seiner gegenwärtigen traurigen und ekelhaften, Gestalt ein Familienmitglied war, das man nicht wie einen Feind behandeln durfte, sondern dem gegenüber es das Gebot der Familienpflicht war, den Widerwillen hinunterzuschlucken und zu dulden, nichts als zu dulden* [8, с. 1212];

– увагу й турботу: *Wer hatte in dieser abgearbeiteten und übermüdeten Familie Zeit, sich um Gregor mehr zu kümmern als unbedingt nötig war?* [8, с. 1214].

Як бачимо, на основі зображення поведінки головних героїв новели «Die Verwandlung» Франц Кафка висвітлює не лише головні проблеми, з якими може стикатися особистість у своєму житті, а й взаємовідносини в сім'ї та соціумі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева – М.: Сов. Энциклопедия, 1990. – С. 136–137.

2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
3. Белова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А. Д. Белова // Іноземна філологія. – К.: Вища школа, 2002. – Вип. 32-33. – С. 7–14.
4. Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Дейк ван Т. А.; [пер. с англ. сост. Петров В. В.; под ред. Гарасимова]. – М.: Прогресс, 1989. – 310 с.
5. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М.: ИТДГК Гнозис, 2004. – 390 с.
6. Почепцов Г. Г. Прагматические особенности текста / Г. Г. Почепцов // Прагматическая интерпретация и планирование дискурса: Тезы совещания-семинара. – Пятигорск: Изд-во Пятигорского пед. ин-та ин. яз., 1991. – С. 12–33.
7. Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу / І. С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / під заг. ред Шевченко І. С.: Монографія. – Харків: Константа, 2005. – С. 105–117.
8. Kafka F. Die Verwandlung. Leipzig, 1915 // F. Kafka [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.deutschestextarchiv.de/book/view/kafka_verwandlung_1915?p=35
9. Kafka F. Die Verwandlung. Leipzig, 1915 // F. Kafka [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bookrix.de/book.html?bookID=bibliothekar_1211810227.5542290211#7956,468,42210
10. Schiffrin D. Approaches to Discourse / D. Schiffrin. – Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1997. – 470 p.

Кравчук О. І.

студент VI курсу факультету романо-германських мов
Національний університет «Острозька академія»
м. Острог, Рівненська область, Україна

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ІМЕННИКА У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ НА ПРИКЛАДІ ЗМІ

При дослідженні асиміляції англомовних запозичених одиниць, що функціонують у системі німецької мови, у першу чергу необхідно звернутися до різниці обсягу категоріальних значень, властивих одиницям даного лексико-граматичного розряду в системі мови-джерела і в системі мови-рецептора.

Слід зазначити, що в першу чергу асиміляції піддаються ті запозичені одиниці, які найбільше перешкоджають процесу взаєморозуміння, порушують цілісність системи мови-рецептора [2, с. 217].

Дані досліджень минулих років, спрямованих на вивчення асиміляційного процесу англіцизмів, які функціонують в німецькій мові, свідчать про наступне: іменники представляють собою першу за частотністю запозичення частину мови [3, с. 8].

Основне значення категорії числа – протиставлення одиничності і множинності предметів. Єдине число передається базисною формою, яка не має закінчень і збігається з основою [1, с. 162]. Множина представлена формально модифікованою формою з наявністю маркерів множинності, які характерні для даної мовної системи.

Аналіз емпіричного матеріалу дозволив виявити наступні закономірності:

а) найбільш поширеним суфіксом множини англіцизмів в мові-рецепторі є суфікс *-s*: *der Deal – die Deals, der Job – die Jobs, das Kid – die Kids, der Display – die Displays, der Slapstick – die Slapsticks, der Slip – die Slips, der Boy – die Boys*.

Наведемо приклади:

– *Der 49-Jährige macht den Armen Hoffnung auf mehr Jobs und bessere Bezahlung* (Stern, 30.06.2018).

– *...in einer Sekunde möglichen Anforderungen von Pageviews erfolgen* (Frankfurter Allgemeine, 17.01.2018).

б) ряд англіцизмів з категоріальним значенням жіночого роду, що закінчуються на *-t(ion), -e, -ess, -in* та тривалий час функціонуючі в мові-рецепторі, утворюють форму множини за участю суфікса *-(e)n*:

die Bowie – die Bowlen, die Branche – die Branchen, die Fusion – die Fusionen, die Layouterin – die Layouterinnen, die Managerin – die Managerinnen.

Наприклад:

– *Die Discount-Branchen sind stark vom Borsenumfeld abhngig* (Frankfurter Allgemeine, 08.12.2018).

– Однак тут трапляються винятки: *die Single – die Singles, die Hotline – die Hotlines, die Connection – die Connections, die Site – die Sites*.

– *...zur Suche nach Sicherheitsliücken von Websites* (Frankfurter Allgemeine, 12.12.2018).

в) англіцизми з категоріальним значенням чоловічого роду, закінчуються на *-ist, – or*, утворюють форму множини з суфіксом *-en*:

der Junior – die Junioren, der Extropist – die Extropisten, der Lobbyist – die Lobbyisten, der Stylist – die Stylisten, der Economist – die Economisten.

Виняток становить форма множини англіцизму *der Sponsor – die Sponsoren/die Sponsors* [4, с. 1489].

г) англiцизми чоловічого роду, які тривалий час функціонують в системі німецької мови, утворюють множину з суфіксом *-e*, при цьому не виключено додавання умлауту:

der Film – die Filme, der Fizz – die Fizz, der/das Fax – die Faxe, der Punsch – die Piinsche, der Frack – die Fracke, der Import – die Importe, наприклад:

– *Europäische Stahlfirmen wol/en zunehmende Importe von Billigstahl aus China...* (Spiegel, 05.10.2018).

– *Von den so genannten Life-Konzernen, die ihr Genwissen sowohl für medizinische als auch landwirtschaftliche Produkte nutzen* (Die Zeit, 15.04.2019).

г) англiцизми з категоріальним значенням чоловічого і середнього роду, що закінчуються на *-er, -el*, у множині не мають суфікса:

der User – die User, der Looser – die Looser, der Teenager – die Teenager, der Talkmaster – die Talkmaster, der Cutter – die Cutter, der Makler – die Makler.

Наведемо приклади:

– *Sogar Banker, Manager und Politiker legen mehr und mehr Wert auf eine gute Erscheinung* (Focus, 11.02.2019).

– *Die Internet-Provider müssen nun den Traffic scannen* (Focus, 11.02.2019).

До винятків належать англiцизми: *der Popper, der Shopper, das Cover*, які оформлюють множину за допомогою суфікса *-s* (*die Poppers, die Shoppers, die Covers*) [4, с. 344, 803, 1225], наприклад:

– *Schweizer Poppers sind die Preistreiber Europas* (Focus, 07.05.2019).

д) ряд англiцизмів іменників має дві форми множини *-e* та *-s*:

der Trick – die Tricks/die Tricke, der Pudding – die PudcUngs/die Puddinge, der Tank – die Tanks/die Tanke, der Chip – die Chipe/die Chips, der Toast-die Toaste/die Toasts.

Наведемо приклади:

– *Teste für alle Mitglieder* [5, с. 319].

– *Tippe für einen schlanken Bauch per Email zugeschickt* (Spiegel, 26.12.2018).

Отже, інтеграція англiцизмів матеріалу в категорію множинності мови-рецептора відбувається, в основному, за допомогою додавання уніфікованого суфікса множини *-s*. Для англiцизмів запозичених одиниць, які довгий час функціонують у системі мови-рецептора або володіють інтернаціональними суфіксами, можливе утворення множини за участю морфем (суфіксів, умлаута) системи мови-рецептора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородич А. Англійські заимствования в німецькому дискурсі новостей. *Современные инновационные технологии и проблемы*

устойчивого развития общества: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 2017. С. 161-163.

2. Геранина Ю.С. Заимствование в современном немецкоязычном медиадискурсе: этимологический аспект. *XI Машиеровские чтения*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Витебск. 2017. С. 217-218.

3. Мангушев В. Закономерности ассимиляции англо-американизмов в немецком языке (на материале прессы и толковых словарей): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Самара: СамГПУ, 2002. 15 с.

4. *Anglizismen-Worterbuch: Der Einfluß auf den deutschen Wortschatz nach 1945/begründet von Broder Carstensen, fortgeführt von Ulrich Busse*. Berlin/New York: Walter de Gruyter – 3 Bde, 2001. 1552 S.

5. *Duden: Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim: Dudenverlag, 1998. 912 S.

Лук'яновець І. М.

студентка факультету романо-германських мов
Національний університет «Острозька академія»
м. Острог, Рівненська область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФАБУЛИ Й СЮЖЕТУ ПОВІСТІ РЕЯ БРЕДБЕРІ «ВИНО З КУЛЬБАБ»

Перш ніж аналізувати й характеризувати фабулу й сюжет твору, його хронотоп, образ оповідача, ми спробуємо визначити сутність цих понять.

Українські теоретики літератури надають таке визначення терміну «фабула»: «Фабула – це подієва основа, перебіг основних подій, що розгортає конфліктне положення, окреслене темою твору, і виступає в ньому як предмет розповіді, який сприймається читачем у вигляді більш-менш цілісної картини або фрагментів життя певних осіб» [2]. Основними відмінними ознаками фабули є її подієвість, конкретизованість описуваних подій. «Фабула – це те, про що розповідається у творі й що існує в ньому у формі більшою чи меншою мірою об'єктивованої від автора або його оповідача, немовби «нічиєї», існуючої «самої по собі» і «насправді» життєподібної реальності, яка є справжньою життєвою реальністю для дійових осіб твору» [1]. Фабула твору може ґрунтуватися на реальних фактах, які мали місце в житті суспільства чи окремих людей, або на умовно-історичній основі (легенди, анекдоти, перекази, запозичення з інших творів), чи бути цілком оригінальною, вигаданою [2, с. 130].

Що стосується сюжету, то його трактують як «перебіг дії та послідовність її розвитку, що служить у творі формою розгортання й конкретизації його фабули» [2, с. 160].

Повість «Вино з кульбаб» складається із сукупності окремих новел, об'єднаних персонажами й місцем дії. Проте внутрішня єдність твору простежується дуже явно, навіть незважаючи на відсутність чіткої сюжетної лінії. Така композиція повісті з великою кількістю розгалужень створює особливий ефект присутності. Читач відчувається приїжджим, який гуляє по місту, знайомиться з його мешканцями. У кожного своя історія, своя мета, мрії і сподівання – люди різного віку гармонійно співіснують і взаємодіють [4].

Світ твору ділиться на кілька зон: яр, що символізує страх і боротьбу Міста з природою, будинок полковника Фрілея, що символізує минуле, будинок міс Роберти і міс Ферн, що символізує безповоротність, будинок Дугласа і ще кілька зон, які всі разом у внутрішньому світі Дугласа і складають Грінтаун [4].

Чималу роль в ефекті повного занурення відіграє те, що автор впливає на всі п'ять органів почуттів читача, описуючи не тільки вигляд предметів і персонажів, а й запахи, смаки, звуки, фактуру.

Початок твору – це перший день літа, коли Дуглас Сполдінг прокидається зранку у вежі вікторіанського будинку своїх дідуся й бабусі. Закінчення – останній день літа, коли хлопчик лягає спати в тій же вежі ввечері останнього літнього дня. Для Дугласа, який за три місяці з хлопчика перетворився на юнака, дізнавшись про життя надто багато за надто короткий відрізок часу, метафорично казкова вежа на початку повісті стає більш реалістичною вежею одного з тисяч містечкових будинків – у кінці [3, с. 878].

Перша частина книги присвячена відкриттям Дугласа про життя: усвідомлення того, що він живий, роздуми про те, що таке життя і як його власне життя співвідноситься із життям навколишнього середовища. Відкриття другої частини книги пов'язані з іншою стороною існування всіх істот і речей на землі (бо все колись руйнується і зникає) – смерті: він теж колись повинен буде покинути цей світ. Урешті-решт, герой розуміє, що всі речі, життя і смерть, природа і людина, рухаються по колах, яким не можна передбачити кінця.

Усе починається з того, що батько приводить Дугласа і його брата Тома в ліс збирати перші ягоди. Як зауважує британський науковець М. Е. Менгелінг, зображуючи те, як хлопці ідуть у тіні їхнього батька, який здається дуже високим, Бредбері використовує алегоричний образ лісу життя, кризь який ти маєш пройти, щоб знайти свій шлях [1]: «Whatever you want ... you got to make your own way. During the night now, let's find that path through the forest..», – думає Дуглас [4]. Окрім того, дослідник наголошує на зверненні в цій сцені до біблійних мотивів. Дуглас проходить своєрідний обряд ініціації, долучається до

світу дорослих – спочатку від збирання ягід його руки закривавлені червоним соком ягід, а потім він осмислює те, що живий: «Douglas, lost and empty, fell to his knees. He saw his fingers sink through green shadow and come forth stained with such color that it seemed he had somehow cut the forest and delved his hand in the open wound» [4].

Чималу роль в ефекті повного занурення відіграє те, що автор впливає на всі п'ять органів почуттів читача, описуючи не тільки вигляд предметів і персонажів, а й запахи, смаки, звуки, фактуру: «there were some days compounded completely of odor, nothing but the world blowing in one nostril and out the other. And some days, he went on, were days of hearing every trump and trill of the universe. Some days were good for tasting and some for touching. And some days were good for all the senses at once» [4]. У кожній з історій, що становлять повість, свої головні герої, але Дуглас Сполдінг, юне альтер-его автора, який у бесідах із молодшим братом Томом пізнає світ, стає старшим із кожним прожитим місяцем, об'єднує всю дію.

Дуглас завжди знає наперед, що станеться в наступну хвилину або на наступний день, адже це вже відбувалося раніше. Хлопчик розуміє, що життя циклічне, а всі події повторюються з року в рік. Доказом цього також служить щоденник, у якому вони з братом записують, скільки разів повторювалися ті чи інші події в році.

Фантастичний елемент у повісті відсутній, але при цьому автор майстерно створює ілюзію дива, яке нуртує в повсякденності. Чудний Лео Ауфмен буде у своєму гаражі Машину щастя, а в полковника Фрілея, за чутками, є справжня Машина часу. Передчуття чогось незвичайного, що лякає, і в той же час приваблює, із перших сторінок захоплює Дуга, але все йде на рівні емоцій і одкровень [3, с. 883].

Для утримання читацького інтересу автору не потрібні ні підступні прибульці, ні підступні чаклуни – справжнє диво таїться в умілих руках бабусі, що готує четверговий обід, у легких парусинових туфлях, які летять швидше чобіт-сороходів, у старому запиленому килимі, де хитромудрий узор запечатав у собі минуле, сьогодні й майбутнє, у дев'яти десятках пляшечок із-під кетчупу, які ввібрали в себе кожен літній день під виглядом терпкого вина з кульбаб, кожен ковток якого таїть у собі цілий букет із минулих надій, мрій і спогадів [4].

Для Дугласа Сполдінга це літо – останнє «прощай» періоду дитинства, далі його чекають уже інші, підліткові проблеми. У цьому плані «Вино з кульбаб» можна розглядати як повноцінну повість дорослішання. Крім звичайних життєвих радостей, хлоп'ячих літніх забав, Дуг робить ряд найважливіших відкриттів: що значить бути живим і як усвідомити неминучість старіння і смерті. Для дорослої людини подібні міркування здаються наївними, але насправді зробити цей крок у своїй свідомості дуже непросто.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горский И. Исторический роман Сенкевича / И. Горский. – М., 1966. – 320 с.
2. Гром'як Р., Ковалів Ю. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром'як, Ю. Ковалів та ін. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с. – Серія : Nota bene!
3. Mengeling M. E. Ray Bradbury's «Dandelion Wine»: Themes, Sources, and Style / M. E. Mengeling // The English Journal. – Vol. 60. – No. 7. – 1971. – Pp. 877–887.
4. Ray Bradbury. Dandelion Wine [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.6lib.ru/books/Dandelion-Wine-216670.html>.

Матковська М. В.

доцент кафедри англійської мови

Кам'янець-Подільський національний університет

імені Івана Огієнка

м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна

СПЕЦИФІКА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ТВОРІВ В. ВУЛФ ТА ДЖ. ДЖОЙСА

Вірджинія Вулф (1882–1941), британський романіст, есеїст і критик, сприяла створенню сучасного роману. В її роботах часто досліджується концепти часу, пам'яті і внутрішньої свідомості людей.

Джеймс Джойс (1882–1941), представник ірландської модерністської і постмодерністської прози, виступив відкривачем нової поезики, нових способів письма, в яких художня форма по суті заміщає зміст, кодуєчи в собі ідейні, психологічні і інші вимірювання.

Концепти, які ми досліджуємо в творах В. Вулф та Дж. Джойса, виражають певні емоції й наміри. Існують шість емоцій, які універсально співвідносяться з мімікою обличчя: щастя, печаль, гнів, страх, здивування та інтерес. Різні похідні слова, подібно до англійського 'досада', 'дратування', показують слабкіші або сильніші ефекти прототипу, в даному випадку, від прототипічного 'гнів'. Вони не завжди володіють прямими еквівалентами в іншій мові ('досада' – в польській або російській мовах розуміється як конструктивний термін, що об'єднує два різні прототипи: 'гнів' і 'печаль').

Наша мета – визначити специфіку аналізу концептуального простору в творах В. Вулф та Дж. Джойса.

Концепт *намірів* походить онтогенетично від примітивного концепту *хотіти*. Обидва вони передують таким концептам як *цілі* й *плани*, які можна вивести шляхом умовиводу як орієнтовані концепти.

Окрім перцептивних/концептуальних принципів називання, що дають початок універсальним концептам і які найбільшого відповідальні за те, що ми називаємо основною частиною лексичного значення, є також чинники іншої природи, які мають обмежену або диференційовану функцію щодо універсальних принципів. Ці соціокультурні, а також характерні (емпіричні) фактори, тісно пов'язані з різними системами переконань (основ фрейму), мають сильний вплив на категоризацію аспекту реальності і можливих стосунків [3, р. 215]. Класифікація універсальних понять, представлених у списку, може розглядатися як вмотивована еволюційними чинниками.

Концепт *простору*, який знаходиться нагорі ієрархії, є центральним виміром людської перцептивно/пізнавальної системи. Не можна сказати з впевненістю чи концепція простору властива, чи перцептивно осягається людьми. Повинні бути деякі вроджені схильності для розвитку чи набуття даного концепту; це підтверджене тим фактом, що сліпі від народження особи розвивають концепт *простору* як інші люди, навіть тоді, коли цей розвиток істотно затримується. *Простір* діє як параметр, який залучений до концептуально/семантичної структури універсальних понять, наприклад: *час* – концептуальне представлення часу є просторове (лінійне) лексичне значення, що позначає час як повторювальний проміжок просторових відображень; *зображення/основа* виступають як прототипічно просторові відносини, розширені до інших видів переднього плану і фону; *его* – перспективне представлення, поєднане з розвитком концепції *річ/особа*. Просторово прототипічна конфігурація включає егоцентризм, що може бути розширений в двох напрямках: – егоцентризм, перенесений на інші пізнавальні/когнітивні області, напр. 'хотіти / мати намір' та егоцентризм, направлений на спікер-центризм і на центризм інших користувачів мови [5, р. 21].

У цьому випадку, як зауважують, те, що є первинним в просторовому сприйнятті і концепції і те, що здається основою для лінгвістичного просторового визначення, не є абсолютним, а суб'єктивним простором, який сприймається індивідуально, окремим представником категорії *homo sapiens*, або індивідумом, членом соціокультурної спільноти [6, р. 402].

Значимість *зображення/основи* вимагає спеціальної уваги. Воно походить від фізичної здатності відділяти об'єкти від їх оточення і від їх перцептивної особливості, і тоді поширюється на когнітивну і лінгвістичну площину. Те, що може вважатися таким же епізодом у зовнішньому світі, може бути забарвлене лінгвістично або умовно – розмовним співтовариством, або суб'єктивно – індивідом, як вираз того, що різні аспекти реальності можуть бути розміщеними у фокусі лінгвістичного виразу тієї реальності [3, р. 121].

Тому лінгвістична форма створює параметри когнітивного значення, що дає в результаті лінгвістичне значення, яке з (морфо-синтаксичної і фонологічної) потреби виражає інтерпретацію світу, який сприймається. Будь-який приклад одиначного, лінгвістично вираженого значення діє так, але особливо яскравими прикладами цього є концепти *кількість* множина як однина, так і множина в різних мовах [6, р. 313].

Інші концепти, запропоновані вище, можуть розглядатися як комплексні, а не як структурно прості конструкції, наприклад: *підбір* включає зображення/основа, ціле/частина і т.п.; *стабільність/зміна* включає в себе час, річ/особу і т.п.

З іншого боку, комбінація концептів може вести до утворення інших понять: *причина* включає час (послідовність), висновок(умовивід) і т. п.; *дія* вимагає особи, зміни, наміру і т.д.

Планування, з іншого боку, окрім побудованої гіпотези дії, передбачає, в першу чергу, бажання і намір. До того ж, включає в себе цілий ряд розумових здібностей (знання), які могли б дозволити підрахунок можливих досягнень і втрати визначеної мети. Розумові здібності роблять можливим підрахунок особливостей, не безпосередньо сприйнятих, як розглядалося раніше в світлі відношення 'частина-ціле', а як умова, результат дії правил, які ведуть до утворення мовно-специфічного значення [1, с. 204].

Концепти виконують ряд функцій, що їх характеризують. Концептуальний аналіз дає змогу ототожити ці функції. Різні мови відображають концепти і відносини на більш специфічних схемах та ієрархіях лінгвістично виражальних значень. Підієрархії, не показані в списку основних універсальних концептів, лежать в основі кожного з примітивних понять й експонуватимуть конфігурації, що змінюються. Вони представляють структуровані концептуальні області, які відображаються в різних мовах. Із-за цієї причини їх організація вмотивована також певними культурно-специфічними та інтерактивними параметрами.

Деякі з цих параметрів, в свою чергу, знайдені в англійській мові, також в польській і російській мовах. Варто зазначити, що англійська мова має 'вищу' ієрархічну структуру, об'єднуючи (у полі і периферії) концепти в *yon* (туди) і *yondeg* (ось той) (зараз застарілі) [6, р. 213].

Концептуальний аналіз тексту дає підстави стверджувати, що всі основні і похідні концепти можуть знаходитися в термінах простору, які містять в собі області значень та прагматично організовані за допомогою (слабких) імплікаційних зв'язків і гіпонімічних відносин. Ієрархічні структури, організовані навколо концепту, розглядаються як концептуальні або когнітивні області. Когнітивні області включають в себе конфігурації, що відповідають одичному лексичному значенню в розмовній мові або комплексному (перифразованому) лексичному значенню, або нульовому лексичному значенню (лексична лакуна) у

мові. До того ж особливо доречно є специфічні значення, пов'язані з концептуальними сферами, доведені як через лінгвістичні системи, так і через певну культурно-специфічну поведінку [2, с. 98].

Твори Дж. Джойса та В. Вулф відзначаються глибоким інтересом до концептів часу, пам'яті, свідомості людини, глибини сприйняття нею зовнішнього світу. Варто зазначити, що вищезгадані автори приділяють дуже велику увагу опису думок героїв, їх почуттів, роздумів, умовиводів. Завдяки стилю письма «потік свідомості» читач має надзвичайну нагоду зазирнути у внутрішній світ героїв романів Дж. Джойса «Портрет Митця Замолоду» та В. Вулф «На Маяк». *«What does it mean then, what can it all mean? Lily Briscoe asked herself, wondering whether, since she had been left alone, it behoved her to go to the kitchen to fetch another cup of coffee or wait here. What does it mean? – a catchword that was, caught up from some book, fitting her thought loosely, for she could not, this first morning with the Ramsays, contract her feelings, could only make a phrase re sound to cover the blankness of her mind until these vapours had shrunk. For really, what did she feel, come back after all these years and Mrs. Ramsay dead? Nothing, nothing – nothing that she could express at all»* [7, p. 213].

У романах наявні також і описи, що включають категорії таких обставин, як місце, спосіб дії, час і т.д. *«Stephen was once again seated beside his father in the corner of a railway carriage at Kingsbridge. He was travelling with his father by the night mail to Cork. As the train steamed out of the station he recalled his childish wonder of years before and every event of his first day at Clongowes. But he felt no wonder now. He saw the darkening lands slipping away past him, the silent telegraph-poles passing his window swiftly every four seconds, the little glimmering stations, manned by a few silent sentries, flung by the mail behind her and twinkling for a moment in the darkness like fiery grains flung backwards by a runner»* [4, p. 98].

Отже, психологічні моделі розглядають як структурні об'єкти, які виникають в процесі розуміння і оцінки подій, що відбуваються в соціумі. Вони відображають знання, установки і переконання мовця. Аналіз текстів дозволяє нам зрозуміти соціальну обумовленість природної мови, розкрити особливості упереджень і описати когнітивні стратегії, якими користуються автори.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ларина Т.В. Категория вежливости в английской и русской коммуникативных культурах. М.: РУДН, 2004. 345 с.

2. Сахно С. Л. «Свое – Чужое» в концептуальных структурах Логический анализ языка. Культурные концепты. Москва : Наука, 1991. С. 95–101.

3. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 345 p.
4. Joyce James A Portrait of the Artist as a Young Man. London : Penguin Popular Classics, 1996. 288 p.
5. Wierzbicka A. Understanding cultures through their key words: English, Russian, Polish, German, and Japanese. New York, Oxford : Oxford University Press, 1997. 328 p.
6. Wierzbicka A. Cross-cultural Pragmatics: The Semantics of Human interaction. Berlin/NY : Walter de Gruyter, 2003. 502 p.
7. Woolf V. To the Lighthouse. London : Penguin Popular Classics, 1996. 306 p.

Михненко В. В.

студентка VI курсу факультету романо-германських мов
Національний університет «Острозька академія»
м. Острог, Рівненська область, Україна

КОНЦЕПТ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОЇ НАУКИ

Ключовим та вагомим поняттям сучасної когнітивної лінгвістики є «концепт», який дедалі частіше використовується як термін у наукових працях дослідників, що вивчають проблеми мовленнєвого мислення. Концепт – поняття, яке не є однорідним і тлумачиться по-різному представниками різних лінгвістичних шкіл, тому єдиного конкретного значення немає. Це пов'язано з тим, що він наділений складною, багатовимірною структурою, який включає крім понятійної основи соціо-психо-культурну частину, яка не настільки мислиться носієм мови, а переживається. Його дослідженням займаються багато вчених, серед них це А. Вежбицька, С. Нікітіна, В. Телія, В. Маслова, О. Кубрякова та інші.

Лінгвістичний енциклопедичний словник дає визначення, що «концепт – явище того ж порядку, що і значення слова, але розглядається у дещо іншій системі зв'язків; значення – у системі мови, поняття – в системі логічних відносин і форм, досліджуваних як в мовознавстві, так і в логіці» [3, с. 384]. У Філософському енциклопедичному словнику поняття концепт трактується як «одна з логічних форм мислення на протигагу думці і висновку, які складаються з понять» [7, с. 354]. Короткий словник когнітивних термінів пропонує таке тлумачення концепту: «концепт – мінімальна структурна одиниця знання; термін, що слугує поясненню одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості та тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини» [6, с. 38]. У плані-перспекті

«Мова в культурі народу», підготовленому Інститутом мовознавства ім.О.О.Потебні НАН України, концепт визначається в термінах когнітивної структури, яка стоїть за мовним значенням і відбиває певні культурно зумовлені уявлення людини про світ [1, с. 4].

Термін концепт у новому «культурному» значенні пов'язаний з певними ідеальними ментальними утвореннями, що потребують з огляду на специфіку своєї отології нетрадиційних методів вивчення, що займаються проблемами мовного уявлення когніцій. Термін концепт в останні час став предметом стрімкої уваги лінгвістів. Поняття концепту, який прийшов із когнітології, виявився важливим і потрібним для вивчення мови і ліг в основу когнітивної лінгвістики. Саме з концептів складається семантичний простір конкретної мови, а по семантичному просторі можна судити про структури знань в їх конкретно-національному переломленні.

Концепти не тільки започатковуються, але й за допомогою них можна пережити та відчувати якісь емоції, зазнати нового досвіду. Вони є предметом емоцій, вподобань та неприязні, а іноді і сутичок. З. Д. Попова, І. А. Стернін визначають концепт як «глобальну психічну одиницю, яка є квантом структурованого знання, ідеальною сутністю, що формується в свідомості людини до її безпосередніх операцій з предметами, що виникають з її об'єктивної діяльності розумових операцій однієї людини з іншою, вже існуючі в її свідомості концепції». За В.І.Карасиком «концепт – значима інформація, яка зберігається в індивідуальній або колективній пам'яті і має певну цінність» [2, с. 128]. Згідно з дослідницькою роботою Ю.С. Степанової, ми можемо визначити це поняття – як «маса культури в свідомості людини, в культурі, яка є частиною психічного світу людини, коли вона входить до культури, в деяких випадках і впливає на неї» Професор В.А. Маслова проаналізувала різні визначення та подала власний варіант: «Концепт – це смислова одиниця, яка має лінгвокультурні особливості та характеризує ораторів будь-якої обраної етнокультури. Відображаючи етнічне мислення, концепт позначає образ світу етнічної мови та слугує так званою цеглою для побудови «будинку нашого буття» [5, с. 80].

Концепт – це одиниця, яка зберігає та обробляє інформацію про реальність. Це етнокультурна група слів і основне психічне явище, яке виражає корінну пізнавальну свідомість. Концепт – це невелика частина ідеальної свідомості та досвіду, яка зберігається в національній пам'яті носіїв мови у словесно визначеній формі. Концепти, що виникають у свідомості людей, базуються не лише на значеннях слів, взятих із словників, а на основі індивідуального, національного, культурного та історичного досвіду, і чим багатший досвід, тим ширші межі концепції, тим більша можливість виникнення емоційної аури слова, що відображається у всіх аспектах. Таким чином, «концепт» є терміном для

декількох наукових напрямів: насамперед для когнітивної психології та когнітивної лінгвістики, стосується мислення та пізнання, зберігання та обробки інформації, а також культурної лінгвістики, яка ще визначає та уточнює межі теорії, сформованої постулатами та основними категоріями.

У лінгвістиці концепт має складну структуру і його зміст поділяється на мовне значення та культурний сенс. Тому й не дивно, чому його часто називають одиницею знань, абстрактною ідеєю або ментальним символом [4, с. 46-47]. Вивчення концепту в сучасній лінгвістиці має першорядне значення. Однак будь-яка спроба осмислити природу концепту пов'язана з численними найрізноманітнішими точками зору. Інтенсивне її дослідження в галузі когнітивної лінгвістики продемонструвало велику невідповідність у розумінні цього терміну.

Таким чином, значень поняттю концепт є досить таки багато в науковій літературі на даний час. Попри різні погляди науковців, концепт залишається одиницею ментального простору. Він структурує знання про світ і відображає національну специфіку поділу світу. Концепт включає всі психічні характеристики явища і забезпечує розуміння реальності. В когнітивній лінгвістиці він визначається як «оперативна одиниця свідомості», що відповідає певній ознаці та стосується категоризації і концептуалізації в процесі тривалої взаємодії. За допомогою проведеного дослідження можна визначити основні характеристики концепту: 1) центральна частина когнітивної лінгвістики; 2) сенс із емоційним та культурним маркуванням; 4) ментальна сутність, відповідальна за формування, обробку, зберігання та передачу знань і досвіду; 5) містить емоційні, експресивні, оцінні компоненти. Очевидно, що вивчення концепту у всіх його аспектах є одним із важливих напрямків дослідження в лінгвістиці в останні роки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоленко С.С., Харитонova Т.А., Ткаченко О.Б., Яворська Г.М., Ткаченко В.Я., Шамота А.М. Мова в культурі народу // «Мовознавство». – 1998. – № 4-5. С. 3-17.
2. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс [Текст] / В. И. Карасик. -Гнозис, 2004. С. 389.
3. Лінгвістичний енциклопедичний словник. М., 1990. С. 384.
4. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие / В.А. Маслова. 3-е изд., испр. М.: Флинта: Наука, 2007. С. 46-47.
5. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика. Минск: ТетраСистемс, 2004. С. 266.
6. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. П. Мартинюк. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. С. 196.
7. Філософський енциклопедичний словник. М., 1997.

Наконечна О. В.
студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Сольська Т. М.**
кандидат філологічних наук, старший викладач
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

ВПЛИВ РЕМАТИЧНОГО ТА ТЕМАТИЧНОГО ЧЛЕНУВАННЯ ВИСЛОВЛЕННЯ НА АСПІРАЦІЮ ГЛУХИХ ПРИГОЛОСНИХ В НІМЕЦЬКОМУ МОВЛЕННІ

На сьогодні існує багато фонологічних та фонетичних, як артикуляторних так і акустичних досліджень, що пов'язані з проблемою редукції приголосних у німецькій мові. Тому саме проблему аспірації приголосних глухих [p], [t], [k] в німецькому озвученому непідготовленому мовленні досліджували у магістерській роботі [1].

Глухі проривні [p], [t], [k] аспіровані, тобто вимовляють з придихом, завжди, крім після сибілянтів, передньоязикових щільних приголосних звуків. Багато південних діалектів не аспірують [p], [t], [k], а деякі північні діалекти роблять це тільки в наголошеному положенні [2].

Мета дослідження – визначити, чи відбувається аспірація приголосних глухих [p], [t], [k] у німецькому озвученому непідготовленому мовленні у тематичних та рематичних частинах речення в наголошеному положенні, та порівняти, наскільки у тематичному та рематичному мовленні є різниця аспірації приголосних [p], [t], [k].

Проаналізувавши по 15 слів у тематичних та рематичних частинах висловлень з глухим приголосним [p], не було виявлено ніяких відмінностей між тематичною частиною речення та рематичною частиною речення. У наголошеному положенні, на всі 100% вимовляється з аспірацією приголосний глухий [p], тобто з придихом у тематичних та рематичних частинах висловлень.

Для глухого приголосного [k] у тематичному та рематичному членуванні висловлення було проаналізовано по 30 слів у тематичній та рематичній частинах речення. У ході експерименту було виявлено, що у двох словах з 30 у тематичній частині речення не відбулася аспірація глухого приголосного [k] у наголошеній позиції. І лише в одному фонетичному слові у рематичній частині не відбулася аспірація глухого приголосного [k] у наголошеній позиції, це можна побачити на рисунку 1.

На рисунку 1 зображений спектральний аналіз фонетичного слова «Wachsen kann», тривалість придихової фази глухого приголосного [k] в даному випадку триває менше 0,030 мс, це свідчить про відсутність

аспірації глухого приголосного [k] у проаналізованому фонетичному слові у рематичній частині речення.

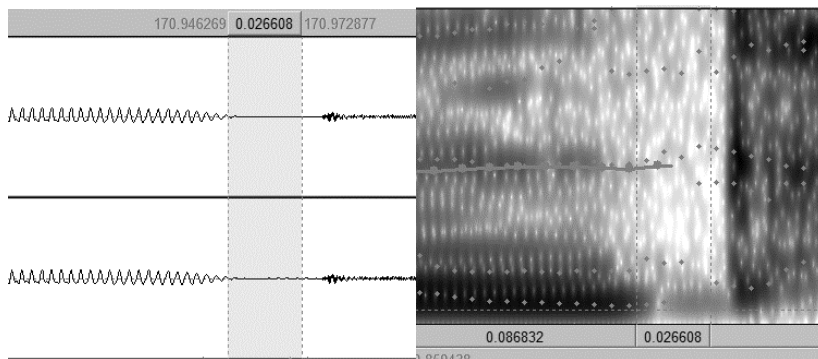

Рис. 1.

Для дослідження глухого приголосного [t] в наголошеній позиції було проаналізовано по 30 слів для тематичного та рематичного мовлення. У тематичній частині висловлення лише у трьох словах з 30 не відбулася аспірація приголосного глухого [t]. У рематичній частині речення усі фонетичні слова з приголосним глухим [t] в наголошеній позиції вимовляються з придибом, тобто відбувається аспірація приголосного глухого [t] в наголошеній позиції.

У ході експерименту встановлено відсутність взаємозв'язку тематичної та рематичної частини речення на вплив аспірації глухих приголосних [p], [t], [k] у наголошеній позиції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Похитун Т. А «Особливості артикуляції німецьких приголосних» 2017.
2. <https://wunderdeutsch.com>

Параска В. С.

студент VI курсу факультету іноземних мов

Науковий керівник: **Іванотчак Н. І.**

кандидат філологічних наук, доцент

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ХОРОБРІСТЬ В ДИТЯЧОМУ КІНОДИСКУРСІ

Одним з універсальних концептів у мовній картині багатьох народів та культур є хоробрість. Говорити про універсальність даного концепту дозволяє вроджений інстинкт самозбереження, притаманний усім людям, який спрацьовує в екстремальних ситуаціях, що загрожують життю людини. Однак за багатовікову історію людського суспільства розуміння хоробрості встигло обрости додатковими значеннями і відтінками, і на даному етапі зміст концепту ХОРОБРІСТЬ являє собою цілий спектр реакцій на різноманітні подразники зовнішнього світу.

Процес сприйняття і засвоєння власної національної лінгвокультури починається з дитячого віку, і на сучасному етапі розвитку дискурсу та медіатехнологій цей процес засвоєння найчастіше відбувається на матеріалі дитячого мультиплікаційного дискурсу. Тому встановлення лєсико-граматичних засобів, що проєктують концепт ХОРОБРІСТЬ у свідомість дітей визначають **актуальність** нашого дослідження.

Тому **метою** дослідження є виявленні методів вербалізації концепту ХОРОБРІСТЬ і з'ясування його стереотипного уявлення в дитячому кінодискурсі на матеріалі англомовних анімаційних фільмів «Відважна» («Brave») та «Як приборкати дракона» («How to Train Your Dragon»).

Когнітивний аспект вивчення кінодискурсу в межах нашого дослідження базується на ідеї, відповідно до якої дискурс часто концентрується навколо певного опорного концепту, а також створює загальний контекст, що описує дійові особи, об'єкти, обставини, часи, вчинки персонажів [1, с. 7].

В нашому дослідженні на матеріалі лексикографічних джерел було проведено компонентний аналіз лексеми *courage*, який дозволив нам визначити наступні семантичні компоненти цієї лексеми: *ability, quality, being brave, mental or moral strength, to withstand fear, to withstand danger, to withstand difficulty, to withstand unpleasant situation, in the face of pain.*

Далі шляхом квантитативного методу, використовуючи формулу В. В. Левицького [2, с. 167] ($W = ((n + 1) - r) / n$, де W – вага компонента, n – кількість компонентів у словниковому тлумаченні, r – ранг компонента), ми встановили вагу для кожного компонента у відповідності з даними словників. В результаті було визначено домінантні семи *хоробрости* – *ability* та *withstand fear*.

Методом контекстуальної інтерпретації ми визначили такі лексико-граматичні засоби вербалізації концепту ХОРОБРИСТЬ у кінодискурсі:

1) лексема-ім'я концепту та її синоніми (*brave, bravery, guts*);
2) лексеми та словосполучення *singlehandedly, bare hands*;
3) спонування виражене наказовим способом; 4) лексеми *just, only*;
5) лексеми *threat, risk*; 6) лексеми *to defend, to strike, to vanquish, to scuttle*; 7) вираження волевиявлення, зокрема в окличних реченнях;
8) модальні дієслова *must, have to*; 9) лексема *legend*; 10) лексема *war*;
11) лексеми *death, hopeless, misery*; 12) лексема *viking*; 13) лексеми та словосполучення *to kill, to knock out, to sneak up, to pop a head off, to take down, to finish, to be rid of, to destroy, to cut out a heart*; 14) лексема *hell*;
15) лексеми *burn, mauling, scar*; 16) лексеми та словосполучення *okay, alright, that's it, here we go*; 17) вигуки; 18) синтагма *«I am sorry»*;
19) лексеми-антоніми *hideous, frighten off, coward, frightened*.

Методом контекстуального аналізу виявлено додаткові когнітивні ознаки концепту ХОРОБРИСТЬ, а саме «здатність протистояти зовнішній загрози», «здатність ризикувати», «здатність наполягати на своєму» та «здатність протидіяти стереотипним суспільним нормам», «проявляти героїзм», «применшувати небезпеку», «виявляти зухвалість», «відданість обов'язку».

На основі дослідження лексико-граматичних засобів вираження концепту ХОРОБРИСТЬ у проаналізованих мультфільмах ми визначили стереотипне уявлення даного концепту.

1. Концепт ХОРОБРИСТЬ несе в собі значну позитивну оцінку. Про це свідчать численні приклади, які демонструють хоробрість як рису, яка високо цінується, викликає захоплення і схвалення, визначає те, яке місце людина займе в суспільстві.

2. Одним з гендерних стереотипів є те, що хоробрість і здебільшого войовничість притаманна чоловікам. Однак досліджені анімаційні фільми відбивають сучасну тенденцію відкидання застарілих гендерних стереотипів і, навпаки, підтримують ідею, що як чоловіки, так і жінки можуть бути хоробрими і войовничими.

3. Хоробрість є однією з ключових рис, що визначають лідера. Хоробрі люди ведуть за собою інших, тому що інші можуть покласти на те, що лідер зможе їх захистити в момент небезпеки.

4. В окремих випадках вияв виняткової хоробрості може стати легендарним. Розповіді про героїчні подвиги стають взірцями еталонної хоробрості, вони вражають і проєктують у свідомість слухачів ідеал хороброї людини, створюють уявлення, що героїзм приносить славу.

5. Хоробрість може проявлятися як самопожертва. В такі моменти людина відкидає свої страхи, нехтує інстинктом самозбереження і ризикує своїм становищем (іноді навіть життям) задля певної вищої благородної мети.

Серед причин, які найбільше спонукають до самопожертви, вважаємо бажання захистити рідних і близьких. Моменти, коли рідні опиняються в небезпеці, більше всього мотивують людину піти на будь-що, лиш би захистити дорогих їй людей. Патріотизм також є виявом хоробрості, оскільки він вимагає самопожертви і ризику. Хоробрі люди стають на захист своєї Батьківщини, тому що вона їм дорога, і вони готові мужньо її боронити.

6. Зовнішній вигляд людини часто сигналізує про її хоробрість. Зазвичай суворий, величний, фізично розвинутий стан будови тіла передбачає відсутність страху перед небезпеками і перешкодами. Однак іноді зовнішність може бути оманливою, і за суворим виглядом може ховатись страх, а людина, яка не відповідає ідеалам мужньої зовнішності, може бути винятково хороброю.

7. До проявів хоробрості також відносимо бунт. Здатність протистояти опору впливовіших сил і взагалі висловлювати своє незадоволення станом речей свідчить про хоробрість.

8. В окремих випадках бунт здатен перерости у щось серйозніше і важливіше – виклик традиціям. Для того, щоб піти проти багатівікового устрою суспільства і запропонувати нову радикально відмінну ідею, потрібно чимало хоробрості.

9. В ході нашого дослідження ми виокремили також і негативні компоненти даного концепту – зухвалість і нерозсудливість.

Зухвалість може трактуватись двоюко: і позитивно, і негативно. Нерозсудливість проявляється в тому, що людина або свідомо не оцінює ризику своїх вчинків, або не думає про їхні наслідки.

10. В ході нашого дослідження ми також прийшли до відкриття, що хоробрість може бути двох видів: «фізичною» та «емоційною».

Фізична хоробрість полягає у відсутності страху перед зовнішніми фізичними чинниками, такими як небезпечні екстремальні ситуації, зброя, напади людей або тварин, тобто те, що може нанести фізичну шкоду. Емоційна ж хоробрість полягає у готовності інтимно довіритись комусь, зізнатися в чомусь або попросити вибачення, тобто йдеться про суто людські стосунки.

Отже, концепт ХОРОБРІСТЬ вербалізується в дитячому кінодискурсі різноманітними лексико-граматичними способами, і домінантними семами імені концепту є *ability* та *withstand fear*. Стереотипне уявлення концепту ХОРОБРІСТЬ є переважно позитивним, однак негативними проявами хоробрості є зухвалість та нерозсудливість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демьянков В. З. Англо-русские термины по прикладной лингвистике и автоматической переработке текста. Москва : ВЦП, 1982. 288 с.

2. Левицкий В. В. Семасиология: монография для молодых исследователей. Винница : Нова Книга, 2012. 680 с.

Савка Я. С.

студентка кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

МЕТАФОРИЗАЦІЯ У КОГНІТИВНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Когнітивна лінгвістика є досить молодим напрямом, який швидко розвивається та зацікавлює багатьох мовознавців. Проте, у науковців виникають різні думки щодо її місця серед інших наук, призначення та зв'язків з іншими дисциплінами.

Сучасна американська дослідниця С. Кеммер у своїй статті «Когнітивна лінгвістика: історичне підґрунття» найвпливовішими дослідниками у цій галузі назвала В. Чейфа, Ч. Філлмора, Дж. Лакоффа, Р. Лангакера і Л. Талмі. На думку С. Кеммер, саме ці мовознавці своїми дослідженнями започаткували новий підхід до опису мови й лінгвістичної теорії [6]. Такий погляд поділяють більшість дослідників, серед яких автори-упорядники авторитетного видання «Оксфордський посібник з когнітивної лінгвістики» Д. Джірерте і Г. Кюйкенс, які називають Дж. Лакоффа, Р. Лангакера і Л. Талмі – «ключовими фігурами» і «батьками-засновниками» когнітивної лінгвістики кінця 70-х – початку 80-х років ХХ ст., але також виділяють ще два хронологічних кола когнітивних лінгвістів наступних поколінь [6].

Дж. Лакофф став добре відомим завдяки своїй розвідці про метафори, метонімії та процеси категоризації у мові. Метафори потрапляють у центр уваги науковців-когнітивістів, оскільки вважається, що саме вони є основою концептуальної системи людини. Серед розвідок, присвячених цій проблематиці, варто відзначити праці М. Осборна, Д. Джеймісон, Дж. Джейнса. Як зазначає Е. Будаєв: «Всі розглянуті дослідження сприяли становленню когнітивного підходу до метафори, але саме в книзі Дж. Лакоффа і М. Джонсона «Метафори, якими ми живемо» (1980) була розроблена теорія, яка принесла системність у опис метафори як когнітивного механізму і продемонструвала великий евристичний потенціал застосування теорії в практичному дослідженні» [2]. Це означає що саме Дж. Лакофф та М. Джонсон є основоположниками сутності метафори і саме це розуміння метафори використовується до тепер.

Отже, головною тезою спільної праці науковців є те, що «Метафора в когнітивістиці – це спосіб пізнання, спосіб концептуалізації і

переконцептуалізації дійсності. Так, метафори в мові – це не прикраса думок, а віддзеркалення концептуальних метафор, що закладені в понятійній системі людини і структурують її сприйняття, мислення і діяльність. Поняття метафори не обмежується її традиційною роллю у мові поезії, вона розглядається як головний засіб нашої концептуальної системи, за допомогою якого ми розуміємо та сприймаємо один тип об'єктів у термінах об'єктів іншого типу» [7].

Протягом останніх десятиліть вивчення метафор набуло іншого ракурсу: дослідники намагаються розкрити механізми метафоризації, які приводять до формування нового змісту.

Проблемою метафоризації займалися такі вчені: Е. Вольф, Н. Арутюнова, М. Блек, А. Річардс, В. Гак та ін. Процес метафоризації безпосередньо пов'язаний із когнітивним процесом порівняння певного предмета з іншим предметом чи явищем на основі певних спільних ознак, що викликають самотутні марковані асоціації. Отже, метафора – це сутності та інтеракції між ними [3].

Існує два шляхи метафоризації у перекладі художніх текстів:

1) внутрішньомовна (розширення семантики слів чи їх поєднання через внутрішньомовне порівняння);

2) міжмовна метафоризація (уподібнення когнітивних сфер функціонування певної лексики через перенесення додаткового значення з іншої мови) [3].

Існує три головних підходи до перекладу метафор:

1. Принципова неперекладність метафор, яка базується на твердженні, що пере вираження метафор цільовою мовою неможливе, оскільки кожний лексичний компонент метафори має специфічні концепти та асоціації у цільовій культурі.

2. Буквальний переклад метафор, що базується на твердженні про те, що «існують спільні метафоричні поля, єдині для всіх мовних та культурних спільнот, а буквальний переклад метафор актуалізує ці метафоричні поля»[8].

3. Підхід, що об'єднує попередні два підходи та базується на тому, що «перекладність метафори залежить від її семантичної структури та функції, яку вона виконує у тексті» [8].

Отже, у когнітивній лінгвістиці метафору досліджували переважно як стилістичний засіб, рідше як засіб номінації, ще рідше як засіб створення мовної картини світу, яка виникає з метою створення нових концептів в результаті когнітивного маніпулювання існуючими у мові значеннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Л.М. Проблемы термина и терминообразования: [Учебное пособие по спецкурсу] / Л.М.Алексеева. – Пермь : , 1998. – 120 с.

2. Будаев Э. Становление когнитивной теории метафоры [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics1/budaev-07.htm>.

3. Скрильник С. Міжмовна інтерференція як функціональне явище в процесі перекладу / С.В. Скрильник // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – 2009. – С. 386-390.

4. Степанов Ю. Константы : Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 40–76.

5. Chomsky N. Three Factors in Language Design / N. Chomsky // Linguistic Inquiry. – Vol. 36. – Num. 1. – Winter 2005. – P. 1–22.

6. Kemmer S. About Cognitive Linguistics: Historical Background [Электронный ресурс] / S. Kemmer. – Режим доступа : <http://www.cognitivelinguistics.org/cl.shtml>.

7. Lakoff G. Metaphors We Live By / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 1980. – 242 p.

8. Snell-Hornby M. Translation Studies: An Integrated Approach / M. Snell-Hornby. – Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1988. – 163 p.

Скворцова С. А.

студентка факультету іноземних мов
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ДІСЛІВ МЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДАНИМИ СЛОВНИКІВ)

Існує декілька методів інвентаризації лексико-семантичного поля, одним з яких є використання декількох одномовних словників. Процедура вилучення лексико-семантичного поля відбувається наступним шляхом: визначається слово-ідентифікатор, яке виражає загальний зміст для всіх слів в найбільш об'єктивній, найбільш розсудливій і найменш емоційній формі [1, с. 44]. Для нашого лексико-семантичного поля таким словом-ідентифікатором було обрано дієслово «denken», яке не лише має нейтральне і загальне значення, а також його вирізняє і можливість замінити більшість лексичних одиниць поля ментальна/розумова діяльність людини.

Далі шляхом суцільної вибірки з тлумачних і синонімічних словників складається список слів, що розтлумачують ім'я поля. Ця процедура необхідна для визначення ядерної і периферійної зони групи.

В основу відбору лексико-семантичного поля зі значенням розумова/ментальна діяльність людини покладено принцип частотності вживання слів-лексем (семантичних компонентів) у словникових тлумаченнях. Високочастотні одиниці характерні для ядра, мало частотні для периферії. Крім того, як зазначає З. Д. Попов, периферію складають ті одиниці, значення яких є більш конкретним, а в ядро входять одиниці з більш абстрактним значенням [3, с. 45].

Досліджуючи лексико-семантичне поле розумової діяльності людини ми визначили домінують дієслово «denken» – одиниця з найбільш абстрактним семантичним значенням. У ході вибірки когнітивних дієслів, що увійшли до досліджуваного поля були використанні наступні словники: *Duden Das Synonymwörterbuch*, *Heuber Wörterbuch*, *Pons Wörterbuch*, *Wahrig Deutsches Wörterbuch*, *Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch*, *Duden Großes Online-Wörterbuch*.

Периферію поля складають поняття з більш конкретним значенням. Адже мислення людини являє собою вирішення різноманітних розумових завдань, спрямованих на розкриття сутності чого-небудь. Це аналіз і синтез, порівняння, абстрагування, конкретизація узагальнення, класифікація. Як і з логічних операцій застосує людина, залежатиме від завдання й від характеру інформації, яку вона піддає розумовій переробці.

У список периферії увійшли дієслова з найменшою частотою вживання, а також, схилившись до думки Попова, ми сюди віднесли слова, які хоч і мають високий показник частотності, мають досить узагальнене значення, але є стилістично обмеженими [3, с.53.]: grübeln (0,60%), klügeln (0,90%), sinnen (0,90%), hirnen (0,60%), meditieren (1,8%), knobeln (0,90%), tüfteln (0,90%), kurven (0,30%), dafürhalten (0,90%), gedenken (1,8%), erwägen (0,90%), vornehmen (1,8%) та інші.

Частота вживання слів (на основі словникових дефініцій)

№	Слово	Кількість вживань	% від загальної кількості
1	2	3	4
1	besinnen	4	1,2
2	grübeln	2	0,60
3	klügeln	3	0,90
4	philosophieren	4	1,2
5	rätseln	4	1,2
6	sinnieren	4	1,2
7	sinnen	3	0,90
8	hirnen	2	0,60
9	meditieren	6	1,8
10	reflektieren	4	1,2

Продовження таблиці

1	2	3	4
11	knobeln	3	0,90
12	ticken	4	1,2
13	tüfteln	3	0,90
14	kurven	1	0,30
15	wähnen	4	1,2
16	dafürhalten	3	0,90
17	gedenken	6	1,8
18	erwägen	3	0,90
19	vornehmen	6	1,8
20	brüten	4	1,2
21	werweißen	2	0,60
22	forschen	6	1,8
23	bebrüten	2	0,60
24	ersinnen	2	0,60
25	tentieren	1	0,30
26	ausgrübeln	3	0,90
27	zurückdenken	3	0,90
28	bedenken	6	1,8
29	sich fragen	5	1,5
30	nachdenken	5	1,5
31	überlegen	6	1,8
32	ahnen	5	1,5
33	annehmen	5	1,5
34	finden	6	1,8
35	glauben	6	1,8
36	wissen	6	1,8
37	meinen	6	1,8
38	vermuten	5	1,5
39	beurteilen	6	1,8
40	bewerten	5	1,5
41	einschätzen	5	1,5
42	urteilen	5	1,5
43	werten	5	1,5
44	erinnern	6	1,8
45	achten	5	1,5
46	aufpassen	5	1,5
47	kümmern	4	1,2
48	sorgen	4	1,2

1	2	3	4
49	beabsichtigen	5	1,5
50	vorhaben	6	1,8
51	wissen	6	1,8
52	rechnen	6	1,8
53	verstehen	6	1,8
54	betrachten	5	1,5
55	ausdenken	6	1,8
56	fantasieren	6	1,8
57	zweifeln	6	1,8
58	planen	5	1,8
	Всього	332	100%

До основного складу або до так званої ближньої периферії (за Поповим) ми віднесли слова з середньою частотою 1,2–1,5%: besinnen (1,2%), philosophieren (1,2%), rätseln (1,2%), sinnieren (1,2%), reflektieren (1,2%), ticken (1,2%), wöhnen (1,2%), brüten (1,2%), kümmern (1,2%), sorgen (1,2%), sich fragen (1,5%), ahnen (1,5%) тощо.

До ядерної зони увійшли наступні слова: wissen, glauben, meinen, verstehen, erinnern, finden, bedenken, überlegen, beurteilen, vorhaben, rechnen, fantasieren, ausdenken, zweifeln. Частота даних слів складає 1,8%. До даної зони ми віднесли ті дієслова розумової діяльності, що мають найбільшу частоту і є найбільш абстрактними за своїм значенням. Окрім того, характерним для них є і їх суперництво за право дати ім'я лексико-семантичному полю, що бачимо з того що частота деяких дієслів відповідає частоті вживаності імені поля (denken) [2, с. 47].

Отже, ми провели розмежування ядерної і периферійної зон на основі частотності вживання дієслів зі значенням розумової діяльності у словникових статтях, до уваги було взято і їх стилістичні особливості. Дослідження підтвердило певну закономірність: периферія (ближня і дальня) є значно більшою за своїм кількісним складом, аніж ядро лексико-семантичного поля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вилюман В.Г. английская синонимика. В.Г. Вилюман. М., Высшая школа, 1980. С. 162-184.
2. Золотова Н.О. К проблеме «ядра» лексикона человека. Калинина, 1981. С. 47.
3. Попов З.Д. Лексическая система языка. З.Д. Попов. Воронеж, изд-во Воронеж, ун-та, 1984. 147 с.

Skubtschenko D. O.
studentin des IV studienjahres
fakultät Wirtschaft und Geisteswissenschaft
die Nationale Universität für Eisenbahnwesen Dnipro
namens des Akademiemitglieds W. Lasarjan
die Stadt Dnepropetrovsk, Ukraine

DEUTSCH ALS EINE WISSENSCHAFTSSPRACHE

Als im 19. Jahrhundert die Wissenschaften einen großen Aufschwung nahmen, in Verbindung mit der Industrialisierung insbesondere Naturwissenschaften und Technik, aber auch die Geisteswissenschaften, entstanden in den verschiedenen Disziplinen nationale und internationale Institutionen, die der Forschung, der Wissensvermittlung und dem wissenschaftlichen Austausch dienen. Im achtzehnten Jahrhundert gingen die Wissenschaftler in ganz Europa zu den Nationalsprachen als Wissenschaftssprachen über, es war solche Situation in Deutschland. Es gilt als die Zeit der empirischen Wissenschaften und der ersten Enzyklopädien und Fachzeitschriften. Sehr wichtig für diesen Prozess war die Erkenntnis, dass man auch in anderen Sprachen als dem Lateinischen forschen, beschreiben und dichten könne [1].

Im 19. Jahrhundert hatte Deutsch als eine Wissenschaftssprache eine sehr hohe Stellung in der Welt, sogar wichtiger als Französisch und zum Teil auch Englisch, da im 19. Jahrhundert und beginnenden 20. Jahrhundert zahlreiche Erfindungen und neue wissenschaftliche Erkenntnisse im deutschsprachigen Raum entstanden. Auf dieser Weise wurden die internationalen Fachzeitschriften auf Deutsch publiziert, Fachkollegen kommunizierten auf Deutsch und in Fächern wie Archäologie, Sozialwissenschaften oder Medizin wurden wichtige Begriffe auf Deutsch formuliert. Sehr oft brauchte man Deutsch für die Berufspraxis. Als Beispiel kann man die Situation zeigen, wenn japanische Ärzte Deutsch benutzten, um ihre Patientenkarteien zu führen.

Es wurde zweihundert Jahre lang, vom Ende des 18. Jahrhunderts bis 1950er Jahre, in den Wissenschaften deutsch geschrieben. In den internationalen Bibliografien war mindestens ein Drittel aller Titel deutschsprachig, aber nicht alle der aufgeführten Werke waren auch von Deutschen geschrieben [2]. Nach dem Ersten Weltkrieg verlor die Wissenschaftssprache Deutsch ihre Weltgeltung, und wurde auf internationalen Konferenzen quasi verboten. Das nationalsozialistische Regime verjagte 1933 viele Wissenschaftler aus Deutschland und nur wenige kehrten nach 1945 zurück. Meist nahmen diese Wissenschaftler die Sprache ihres Exillandes als eine Wissenschaftssprache an.

Nach den beiden Weltkriegen setzte sich dann Englisch als die führende Sprache in den meisten Bereichen des internationalen wissenschaftlichen

Austausches durch. Im globalen Netzwerk internationaler Kooperationen ist Deutsch als Wissenschaftssprache auch heute gefragt. Die moderne deutsche Gesellschaft ist eine Wissenschaftsgesellschaft und die deutsche Sprache hat ihren festen Platz im wissenschaftlichen Denken. Deutsch als eine Wissenschafts- und Fachsprache ist eine wichtige Größe sowohl in Forschung als auch in Bildung. Bei naturwissenschaftlichen Publikationen lagen die prozentualen Anteile der Sprachen Englisch, Deutsch und Französisch zu Beginn des 20. Jahrhunderts ungefähr gleich auf; um 1910-1920 nahm Deutsch die erste Stelle ein. Englisch hatte 1996 einen Anteil von 90 %, Französisch und Deutsch von ungefähr 1 %. Englisch hat sich als alleinige internationale Publikationssprache besonders in den Naturwissenschaften durchgesetzt [3, S. 108-126].

In vielen Disziplinen, vor allem den Natur-, Technik und Wirtschaftswissenschaften, ist Englisch heute die Sprache der Forschung, auch für deutsche Wissenschaftler – als Denkmedium ebenso wie zu Publikation, Vortrag und Korrespondenz. Andere Sprachen spielen international nur noch eine bescheidene Rolle, weil die großen wissenschaftlichen Datenbanken rein Englisch sind. Die englische Sprache dominiert heute die Wissenschaftskommunikation und diese Weltsituation hat zu Folge die nachteiligen Auswirkungen. Es steht fest: wer als Wissenschaftler wahrgenommen werden will, muss Englisch publizieren. Nicht-englischsprachige Wissenschaftler müssen deswegen Zeit und Geld investieren, um Englisch zu lernen. Sie brauchen für die Erstellung der Texte mehr Zeit, haben höhere Korrekturkosten und die Qualität der Texte ist oft schlechter als bei muttersprachlichen Verfassern.

In den Wissenschaften wird fast nur noch Englisch geschrieben. «Englisch wird zunehmend zur Lingua franca der Wissenschaften, wer sie nicht beherrscht, wird ignoriert,» schreibt Dieter E. Zimmer in seinem Artikel «Warum Deutsch als Wissenschaftssprache ausstirbt» [4]. Ein Blick in die Fachzeitschriften anderer Länder zeigt, dass der Hang zum Englischen allgemein ist, egal ob man aus Kroatien, Japan oder der Ukraine kommt. Das ist der Fall, weil Englisch die Sprache ist, die in der ganzen Welt der Wissenschaft mindestens verstanden wird, wenn nicht ganz flüssig gesprochen und geschrieben wird.

Obwohl Englisch die dominierende Sprache in der Wissenschaft ist, ist es zweifellos nicht die Muttersprache vieler Wissenschaftler. Das verursacht ein Dilemma für Leser und Autoren. Autoren möchten normalerweise ihr Renommee national und international erhöhen, und andererseits ist es viel einfacher für Leser, wenn der Artikel in ihrer Muttersprache geschrieben wird. Sprachen waren nicht nur bei Wissensrevolutionen immer im Mittelpunkt der Geschichte, sondern ihre Rolle zur Entwicklung von Wissen spielte nicht nur in ihren Grenzen. In allen Sprachen finden sich die Wörter aus anderen Sprachen, die auf einen Wissenstransfer schließen lassen. Eine

dieser Sprachen, die seit dem 19. Jahrhundert eine wichtige Rolle in Wissenschaft gespielt hat, ist Deutsch.

Deutschkenntnisse sind sehr wichtig für Wissenschaftler und Studenten, obwohl Deutsch nicht mehr die führende Rolle als internationale Wissenschaftssprache hat. Deutschsprachige wissenschaftliche Publikationen belegen den zweiten Platz. Wissenschaftler, die Deutsch lesen können, erschließen sich damit eine weite Welt von Forschungsergebnissen auf allen Gebieten der Wissenschaft (z. B. Unternehmensführung, Medizin, Linguistik, Maschinenbau, usw.).

LITERATUR

1. Glück, H. Deutsch als Wissenschaftssprache: Sprachfreies Denken gibt es nicht. 2008, <http://www.faz.net/s/Rub> (28.05.2008).
2. Körfggen, E. Man sprach Deutsch. 2005, <http://www.sprachkreis-deutsch.ch/index-> (21.04.2008).
3. Trabant, J. Umzug ins Englische: Über die Globalisierung des Englischen in den Wissenschaften. 2000, S. 108-126, <http://www.fu-berlin.de/phin> (27.05.2008).
4. Zimmer, D. E. Warum Deutsch als Wissenschaftssprache ausstirbt // Die Zeit, <http://www.zeit.de/1996/30/deutsch.txt.19960719.xml> (22.05.2008).

Столяр Р. Р.

магістрант кафедри англійської філології
*Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ WATER У TED TALKS НА ЕКОЛОГІЧНУ ТЕМАТИКУ

З інтенсифікацією процесів європейської інтеграції та глобалізації все більш актуальними стають дослідження спрямовані на комплексний, міждисциплінарний підхід до вивчення гуманітарних проблем та явищ. Ця тенденція спостерігається і в галузі лінгвістичних досліджень, що знайшло свій прояв у розвитку мовної екології або еколінгвістики.

Міждисциплінарні наукові дослідження на сьогоднішній день відзначаються тенденцією до міграції термінів із галузі природничих наук у гуманітарні і навпаки. Мовна екологія або еколінгвістика є новим напрямом лінгвістичних студій, що виник наприкінці ХХ ст. на стику соціолінгвістики, психолінгвістики та лінгвофілософії. Мовна екологія або еколінгвістика стала прикладом інтеграції гуманітарних досліджень. Даний напрям перебуває зараз у процесі становлення [2; 3].

У центрі уваги мовної екології дослідження особливостей функціонування мовного довкілля людини та суспільства як визначального фактору розвитку мови та мовлення, тобто дослідження проводяться на засадах екоцентризму. В умовах становлення суспільства сталого розвитку в глобальних масштабах екоцентрична парадигма стає домінуючою парадигмою наукових досліджень загалом, і лінгвістичних досліджень зокрема.

У межах зазначених вище векторів екологічних досліджень мови основоположник еколінгвістики А. Філл запропонував таке розмежування:

- еколінгвістика – загальний термін для всіх сфер дослідження, які об'єднують екологію і лінгвістику;
- екологія мови – досліджує взаємодію між мовами, щоб зберегти той чи інший мовний різновид, що знаходиться під загрозою зникнення;
- екологічна лінгвістика – переносить терміни, методи і принципи екології на вивчення мови;
- лінгвістична (мовна) екологія – вивчає взаємозв'язок між мовою і «екологічними» питаннями [1].

У цьому дослідженні ми проаналізуємо реалізацію концептуальних характеристик TED talks на екологічну тематику, а саме висвітлюємо об'єктивізацію концепту WATER.

В проаналізованому корпусі прикладів виявлено, що концепт WATER має ряд мовних втілень, які показують як кількісні, так і якісні характеристики водних резервуарів. Розглянемо приклади.

В реченні «*Water's one of the most pressing problems.*» («*The route to a sustainable future*» by Alex Steffen May 1, 2007) актуалізується концепт «WATER». З цього відео ми зрозуміли, що вода є найголовнішою речовиною, яка потрібна для нашого життя. Рослини і тварини містять в собі понад 60% води. Велика частина Землі покрита водою. Вода випаровується з поверхні і повертається на неї, перетворюючись у атмосферні опади, здійснюючи постійний кругообіг у природі, тому атмосферні опади і вологість повітря є дуже важливими факторами, які впливають на погоду і клімат. Також вона має велике економічне значення, в тому числі для промисловості і сільського господарства. Також всім рослинам потрібна вода, щоб розчинити поживні речовини ґрунту. Водне середовище є місцем, де відбувається травлення, а таке засвоєння їжі людиною і тваринами. Вона є одним з основних харчових елементів здорового харчування людини поряд з вуглеводами, білками, жирами, вітамінами і мінералами. Недостатня кількість води може бути найгіршою проблемою для людей.

Наступним прикладом буде «rainwater», який згадується в реченні «*Here's a design for harvesting rainwater that's super cheap and available to people in the developing world.*» («*The route to a sustainable future*» by Alex Steffen May 1, 2007). Вода є необхідним ресурсом для людей. Але

вона є саме тим ресурсом, який потрібно не витратити даремно. Нам потрібно економити воду, використовуючи її як в економічному плані чи в побуті. Але є вихід, в цьому нам допомагає дощ. Щоб зібрати дощову воду роблять спеціальні системи збирання дощової води, які є екологічно доцільними. Ця система не є складною. Відбирають воду через фільтр та водостоки. Потрібно також поставити резервуар, з якою буде поступати вода в будинок через насос. Цю воду можна використовувати як у побуті, так і в домашньому господарстві. Тому люди, які збирають дощову воду економлять близько 50% споживання питної води. А, наприклад, квіти корисніше поливати саме дощовою водою, тому що вона не містить хлору. А під час заборон на полив ця вода стане нам в пригоді. Ми зможемо полити сади і поповнимо запаси підземних вод водою, що надходить до системи зливних вод. Отже, за допомогою збору дощової води ми зекономимо на використанні воли з колодязя, а це є важливим чинником, особливо коли влітку рівень води знижується.

«The very last thing we need to do is clean to ocean.» («The surprising solution to ocean plastic» by David Katz February 16,2018). В цьому реченні ми описуємо «ocean», він є прикладом концепту «**WATER**». Спікер звертає увагу на те, що нам необхідно очистити океан. Для океану найбільшу загрозу становить забруднення відходами людської діяльності. Забруднення океану має негативний вплив, а особливо шкодить живим ресурсам. Також приносить велику небезпеку для здоров'я людей. Єдиним способом боротьби з таким «вбивчим» відношенням до океану є усвідомлення людством його незрівнянної ролі і життя на планеті у цілому. З океану пішло життя на планеті, тож, можливо саме там може зародитись ще якась нова його форма. Але при такому відношенні до величі води нічого хорошого від океану для людини очікувати не доводиться.

Отже, аналізовані промови показують актуальність концепту WATER, виявляють його характеристики та спосіб сприйняття у свідомості людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fill A. The Ecolinguistics Reader : Language, Ecology and Environment / Edited by A. Fill. London, New York: Continuum, 2001.
2. Haugen E. The ecology of language: Essays by Einar Haugen. Stanford, CA : Stanford University Press. Originally published in W. Bright (Ed.). 1966. P. 159–190.
3. Mühlhäusler P. Linguistic Ecology. London, New York : Routledge, 1996. 396 p.

Фінчук Г. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов

Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія»

Зубілевич М. І.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов

Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія»

Скрєбкова М. А.

доцент кафедри іноземних мов

Приватний вищий навчальний заклад

*«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»*

м. Рівне, Україна

СУТНІСТЬ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ШИРОКОЗНАЧНИХ СЛІВ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Успішне вивчення широкогозначності вимагає визначення місця цього лексико-семантичного явища в мовній системі, що неможливо без цілісного, системного підходу до широкогозначних слів, без подолання фрагментарності в їх описі, що проявляється в двох планах. За визначенням Е. М. Меднікової, словами широкої семантики називаються такі, які співвідносяться з поняттями, що відображають об'єктивну дійсність в максимально узагальненому вигляді (максимально узагальнене лексичне значення) [7, с. 11].

Категорія слів широкої семантики не є однорідною. У даному випадку це означає, що ступінь узагальнення в них досягає різного рівня. Таких слів в англійській мові, як і в інших мовах, небагато, але вони виконують досить істотну роль у функціонуванні мови. Основна відмінність цих слів від звичних багатозначних слів полягає у тому, що широке значення «залишається основою будь-якого спеціалізованого свого варіанту» [1, с. 103]; при цьому в кожній ситуації реалізується пряме, а не переносне значення. Вживання багатозначного слова «виключає всі його лексичні значення, окрім одного, діючого в даний момент» [2, с. 127].

Н. П. Кудрявцева пише про те, що широке значення слова іноді розчленовують на декілька значень, які потім досліджують окремо. Таке трактування типове також для багатозначних слів, які в одному з своїх значень належать, наприклад, до живих предметів, а в іншому – до неживих. Фрагментарність властива семантичній структурі багато-

значних слів за визначенням: адже саме поняття багатозначності припускає входження в цю структуру багатьох значень. Як відомо, багатозначність виникає, головним чином, в результаті метафоричного і метонімічного походження від первинного значення, не виключаючи первинного; окремі компоненти значення випадають з семантичної структури багатозначного слова, внаслідок чого семантичні зв'язки між значеннями, що збереглися, стають невиразними, іноді зовсім зникають [4, с. 85]. Фрагментарність семантичної структури багатозначного слова полегшує вибір в контексті одного із значень і тим самим відвернення від інших. Найважливішу роль в цьому виконує контекст і «лексичне наповнення валентностей багатозначного слова». З цієї причини багатозначність слова принципово виключає існування у нього єдиного, об'єднуючого значення; можлива лише велика або менша вмотивованість зв'язків дериватів між його значеннями.

У той же час дослідниця відзначає, що для широкозначності властивим є закріплення мінімальної кількості ознак, про що свідчить неможливість їх розкладання на диференціальні ознаки в звичному значенні [4, с. 84]. Саме цей факт створює необхідні умови для співвідношення даного мінімуму ознак з широким колом денотатів та збереження у всіх випадках вживаннях одного, хоча й дуже узагальненого значення. Ще одну характеристику широкозначності, що проявляється на синтаксичному рівні, називає А. С. Кузякін, який проводив дослідження широкозначності слів. На його думку, для широкозначності супутньою є широта сполучуваності, яка може охопити різні синтаксичні моделі. Так, у англійського широкозначного дієслова *get* для трьох синтаксичних моделей – з прямим додатком (*get a book*), з предикативним членом (*get rich*), з обставиною місця (*get home*) приписують три різні значення: «одержувати», «ставати», «досягати» [5, с. 108].

На думку І. С. Лотової, варіативність широкого значення може виходити за рамки лексичної повнозначності, коли широкозначні слова виконують службові функції, зокрема, як зв'язкові і допоміжні дієслова. На цій підставі широкозначність трактується як семантичне спустошення. У цьому випадку слова характеризуються лише морфологічними ознаками якого-небудь класу. Лексична широкозначність в цих випадках створює умови для вживання даних слів як допоміжних службових слів: наприклад, «*one*» – як іменний, «*do*» – як дієслівний заміник: *Give me the blue one; You run faster than I do*. Таким чином, тут на перший план виходить граматичне, а не логічне значення цих слів [6, с. 94].

Отже, цілісна семантична структура широкозначних слів не має фрагментарності, яка властива багатозначності, але може варіювати мовну природу свого значення від лексичного до граматичного.

Пояснення цьому явищу дають А. Н. Степанова та Л. Ф. Кістанова, які вважають, що широkozначність слова завжди вказує на його широкий понятійний зміст, але останнє саме по собі ще не робить слово широkozначним. Широkozначність як особлива лексико-семантична категорія складається в мовах аналітичного складу. Завдяки типологічній характеристиці мовної системи, широkozначність є такою лексико-семантичною категорією, яка найтіснішим чином пов'язана з граматичною будовою [9, с. 52].

Це виявляється не лише в інтенсивному використанні широkozначних слів як синтаксичних і морфологічних показників, але і в самій природі їх семантики. Широке значення дуже схоже на значення, властиві граматичним категоріям і розрядам слів. Так, широким є значення займенників, деяких прийменників. Проте, як справедливо зауважує Г. Б. Давидова, лексико-семантичною категорією широkozначності стає лише тоді, коли вона охоплює слова великих частин мови, перш за все дієслова і іменники.

Широkozначних дієслів більше, і вони об'єднуються в мікросистеми, що формують значення своїх елементів [3, с. 155].

На думку Н. П. Кудрявцевої, іменники з широким лексичним значенням звичайно вживаються для сумарного позначення різних понять і не є специфічною рисою англійської мови, але через особливості граматичної будови англійської мови аналіз їх функцій в англійській мові викликає великий інтерес [4, с. 88].

Ще однією особливістю слів широкої семантики є їх тісний зв'язок з контекстом, причому зв'язок цей може мати різний характер. Наприклад, дієслово *take* несе в собі максимально узагальнене значення дії та відрізняється дуже високою частотою вживання і створює іноземцям певні складнощі в розумінні його значень, а також в процесі спілкування англійською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосова Н. Н. К вопросу о лексическом значении слова. *Вестник ЛГУ*. 1957. Вып. 1. № 2. 103–104 с.
2. Амосова Н. Н. О некоторых типовых конструкциях в английском языке. *Вестник ЛГУ*. 1959. Вып. 2. № 8. 127 с.
3. Давыдова Г. Б. Функциональный анализ конструкций с широkozначными словами в современном английском языке. *Вопросы системной организации речи*. М., 1987. 154–158 с.
4. Кудрявцева Н. П. К типологической характеристике широkozначной номинации в английской разговорной речи. *Теория и практика лингвистического описания разговорной речи*. Горький, 1987. С. 83–88.

5. Кузякин А. С. Роль широкозначных глаголов в речевом общении. *Проблемы оптимизации речевого общения*. Саранск, 1989. С. 102–111.

6. Лотова Н. С. Синтаксические структуры с десемантизированным существительным thing в современном английском языке (к проблеме заместительной функции существительных). Автореф. дис. ... канд. филол. наук. М.: МГПИ им. В. И. Ленина, 1973. 22 с.

7. Медникова Э. М. Семантика слова. Новые аспекты. *Формальные и семантические аспекты слова*. Калинин, 1989. С. 10–17.

8. Милютина В. Д. Семантическая валентность каузативных глаголов. *Проблемы английской грамматики*. Вып. 143. М., 1979. С. 13–17.

9. Степанова А. Н., Кистанова Л. Ф. Широкозначные слова в функциональном аспекте (на материале французского языка). *Романские языки: семантика, прагматика, социолингвистика*. Л., 1990. С. 49–58.

Яременко М. С.

студентка магістратури II курсу

Науковий керівник: **Сольська Т. М.**

кандидат філологічних наук, старший викладач

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

ВАРІАТИВНІСТЬ МЕЛОДІЙНОГО КОНТУРУ У ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПАХ

Під мелодійним контуром мовлення розуміють один із найважливіших параметрів усного мовлення, який формує ритм промови та свідчить про характер тону висловлення, що вказує на комунікативний тип речення та відображає емоційний стан мовця. Даний засіб є важливим для встановлення контакту з аудиторією. Часто у публічних виступах доповідачі використовують саме висхідний тон, спрямовуючи його на адресата, що додає промові більшого забарвлення [3, с. 106].

Також мелодика виконує функцію передачі інформації та впливає на смисл повідомлення [5, с. 19]. Так як людське вухо чутливе до різних тональних змін, воно може відчуті найменші коливання мелодичного контуру. Відповідно до цього носії мови можуть відчувати прагматику і модальність мовлення за незначними змінами частотних характеристик [2, с. 10].

Частотні зміни мовленнєвого сигналу, котрі сприймаються як зміни висоти тону, називаються акустичним корелятором мелодики. Щоб

показати ролі розкритих тональних змін у формуванні мовлення, здійснюються такі дослідження: аналізується локація тональних максимумів та мінімумів у РГ, синтагмі чи фразі, визначається частотний діапазон фонетичних слів та напрямки зміни та швидкість зміни тону на досліджуваних ділянках [3, с. 106].

Для дослідження акустичних змін філологи використовують експериментально-фонетичні методи та програми, за допомогою яких може здійснюватись аналіз одиниць сегментного та супрасегментного рівнів мови. Найчастіше для такого виду дослідження використовують такі програми, як: *Praat Version 4. 5. 12, Sound Forge Version 4.5.*

Статистичне опрацювання отриманих результатів дає можливість виявляти частотність міжнаголошених інтервалів у текстах промов, а також підрахувати рівномірність наголошених та ненаголошених складів у спонтанному мовленні [4, с. 10-11].

За свідченнями А.А.Калити тональний діапазон виконує функцію розпізнання емоційних та нейтральних висловлювань, а також сам характер промови. Отже, коли виступаючий хоче встановити контакт зі слухачами, він користується переважно розширеним діапазоном [4, с. 10].

За дослідженням О.О. Вольфовської тональне оформлення політичних промов реалізується у межах вузького діапазону, тобто інтервал ЧОТ між максимальним і мінімальним значенням у більшості РГ не перевищують 100 Гц. Даний показник слухач сприймає як незначні зміни мелодики. Результати відображають, що вказаний діапазон сприймається слухачами як монотонний. Інші діапазони мелодики (відносно вузький (2-3 Гц), середній (3-4 Гц), розширений (4-5 Гц) та широкий (5 і більше Гц) виступаючі використовують рідше [3, с. 107].

Дослідивши мовлення політиків та науковців можна дійти висновків, що у промовах перших переважну кількість діапазонів займають вузький та відносно широкий, а у других – відносно вузький та широкий. Серед політичних промов також зустрічаються діапазон із широким інтервалом, в той час, як а академічному – вузький. Різні види діяльності доповідаючих пояснюють варіативність інтервалу тонів у мовленні.

Відповідно до даних аналізу таке тональне оформлення фонетичних слів сприймається слухачами як стабільний та плавний ритм, котрий може порушуватись через розширення діапазону ЧОТ певних РГ [3, с. 107].

Також часто для виділення тонального оформлення мелодики використовують фрази, або ритмоодиниці, котрі є цілісними структурами та відносно самостійними за змістом одиницями мовлення [1, с. 502; 6, с. 122]. Прослухані та проаналізовані тексти німецьких

промов засвідчують притаманність їм частотних ознак, що містить важливу інформацію і виділяється за рахунок частотних змін [3, с. 107].

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – [5-е. изд.]. – М. : ЛИБРОКОМ, 2010. – 576 с.
2. Багмут А. Й. Функціонально-семантичний аспект інтонації / А. Й. Багмут // Записки з романо-германської філології. – 2008. – Вип. 22. – Одеса : Фенікс, 2008. – С. 5–12.
3. Вольфовська О.О. Ритмічна організація промов сучасних політичних діячів Німеччини / О.О. Вольфовська. Експериментально-фонетичне дослідження. – К., 2012. – 221 с.
4. Зінченко О. А. Фонетичні параметри усного мовлення чоловіків і жінок (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі німецького спонтанного мовлення) : автореферат. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Зінченко Оксана Анатоліївна. – К., 2011. – 22 с.
5. Калита А. А. Система фонетичних засобів актуалізації смислу висловлювання (експериментально-фонетичне дослідження англійського емоційного мовлення) / А.А.Калита. – К., 2002. – 566 с.
6. Щерба Л. В. Фонетика французского языка. Очерк французского произношения в сравнении с русским / Лев Владимирович Щерба. – [7-е изд.]. – М. : Высшая школа, 1963. – 309 с.

НАПРЯМ 5. ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО- ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Баркарь У. Я.

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри германської філології та перекладу

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЇ ЯК МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ідея дослідження семантики окремих одиниць певного лексичного поля виходить із того, що денотат потрібного слова проявляється й оформлюється у певному оточенні лексичних значень, тобто, у лексичному контексті. Це є необхідною умовою для виявлення окремого значення слів, що мають поширену полісемію. Теорія ієрархічних рівнів Е. Бенвеніста проголошує, що мовні одиниці своїм планом вираження спираються на нижчий рівень, а планом змісту входять до вищого рівня. Тобто, досліджуючи план змісту лексем необхідно виходити до синтаксичного рівня, що й створює необхідний контекст для виявлення значень та відтінків. Фразеологізми, або фразеологічні одиниці (ФО) як одиниці проміжного між лексичним та синтаксичним рівнями за своєю структурою подібні до словосполучень або речень, тобто, у даному випадку ми розглядаємо фразеологію у широкому розумінні, включаючи ідіоми, фразеологічні сполучення, прислів'я, крилаті вирази та ін. Крім того, фразеологія дає нам невичерпне джерело культурно специфічної інформації з огляду на її національно-мовну своєрідність, оскільки вона в кожній мові має неповторний план вираження і, таким чином, фіксує національний колорит мови.

Є декілька спроб класифікації ФО. Генетична класифікація (Л. А. Булаховський, І. К. Білодід, Л. Г. Скрипник) будується на групуванні фразеологічного матеріалу за джерелами походження: 1) питомо національні ФО; 2) запозичені ФО, що є стійкими сполуками слів, які склалися в іншій мові і були перенесені на даний мовний ґрунт без перекладу, типу *тет-а-тет*; 3) фразеологічні кальки або напівкальки [1, с. 53].

За сферами первісного вжитку ФО класифікують так:

– крилаті вирази видатних майстрів слова (наприклад: *Краще бути першим у провінції, ніж другим у Римі.* – Юлій Цезар);

- вирази, які походять з античних джерел (*Плеяди, три грації*);
- вислови біблійного походження (*книга за сімома печатями*);
- вирази народного походження, приказки, прислів'я (*як собаці п'ята нога*);
- вирази професійно-виробничого походження (*три чисниці до смерті* – з ткацько-прядильного ремесла, *підстригати під один гребінець* – з мови перукарів, *на два фронти* – з військової справи) [1, с. 54–55].

За граматичними функціями виділяють дієслівні (*вивести на чисту воду*), субстантивні (*канцелярська душа*), прислівникові (*хоч греблю гати*), ад'єктивні (*кров з молоком*), вигуківі (*хай тобі грець!*), модальні (*як би не так*), сполучникові (*в міру того як*) ФО. Виходячи з граматичної функціональної характеристики, закономірно вважати, що фразеологізми подібно до слів належать до відповідних частин мови [4, с. 153–154]. Але лексико-граматичних розрядів фразем у мові значно менше, ніж лексико-граматичних розрядів слів; не у всіх випадках ФО і слова співвіднесені за граматичним значенням. Так, немає фразеологізмів, які можна було б співвіднести з деякими лексико-семантичними розрядами займенників, часток, прийменників, сполучників і т. ін.

Структура фраземи, на відміну від лексеми, складна; вона характеризується нарізнооформленістю, багатоконтактністю складу. Нарізнооформленість свідчить, що складові елементи ФО теоретично можуть співвідноситися із самостійними відповідними лексемами, тобто лексика наповнює фразеологію реальним матеріалом. Однак компоненти фразеологізму не можуть виконувати самостійної номінативної функції; вони позбавлені лексико-семантичної самостійності. Не можна взяти слово-компонент у тому значенні, у якому воно вживається, не можна також визначити системну значимість цього слова-компонента.

З усіх існуючих думок у цьому питанні можна підкреслити дві протилежні точки зору. Представники першої (напр., В. П. Жуков, О. І. Молотков) розуміють під фразеологізмом вираз, що складається не зі слів, а з компонентів, які втратили ознаки слова. Представники іншої точки зору (напр., В. М. Мокієнко) заперечують цю концепцію, вважаючи, що слова у складі фразеологізмів все ж зберігають автономну семантику [2, с. 25–27]. Ми ж додамо, що лексеми розширюють свою семантику у складі фразеологізмів, проявляючи у такому контексті найрізноманітніші відтінки існуючих і набутих значень.

Утворюючи постійний мовний контекст, компоненти фраземи забезпечують її стійкість. Саме завдяки стійкості компонентного складу фразема набуває здатності до своєї структурно-семантичної відтворюваності.

Таким чином, у створенні цілісного фразеологічного значення, яке становить категоріальну ознаку ФО, компоненти відіграють різну роль. У деяких фразеологізмах вони не мають будь-якого впливу на фразеологічне значення. Це явище спостерігається у таких фразеологізмах, які виникають внаслідок послаблення лексичних значень їх компонентів. В інших, навпаки, один із компонентів може впливати на цілісне значення, а іноді й відігравати значну роль, часто зберігаючи при цьому своє семантичне значення. Наприклад, у фраземі «*перша ластівка*» компонент «*ластівка*» нічого не вносить у денотативно-сигніфікативний елемент значення ФО «*найперші ознаки вияву чого-небудь*», а служить лише для експресивного підсилення ознаки, вираженої іншим компонентом («*перша*»).

Таку форму семантичного перетворення ми зустрічаємо переважно в так званих унілатеральних (однобічних), за термінологією О. Г. Назаряна, фразеологізмах, у яких лексично послаблена частина служить для підсилення або інтенсифікації перетвореної половини. Вважається, що послаблення лексичного значення компонентів як форма семантичного перетворення є наслідком меншої семантичної трансформації (а також і мовної абстракції), ніж переосмислення, у якому всі компоненти втрачають своє значення і будь-який зв'язок з ним [2, с. 28–29]. Отже, у процесі фразеологізації синтаксичних словосполучень і речень відбувається деякою мірою семантичне переродження лексичних компонентів.

Фраземам як одиницям із цілісним значенням властива більша інформативність, ніж лексемам. Під інформацією розуміють в основному повідомлення, дані, все, що складає зміст мовної одиниці. Перша причина великої інформативності криється в основній особливості фразеологічного значення – в його конотативному аспекті, який у ФО є першочерговим. Це пов'язано з природою утворення фразем та їх функціональною значимістю. Фразеологізми як знаки вторинного утворення виникають у зв'язку з необхідністю виразити ставлення інформанта до предмета повідомлення. Цим пояснюється експресія, емоція, оцінка, притаманні цілісному фразеологічному значенню. Природно, що оскільки ФО становлять собою структурно та семантично завершені висловлювання (комунікативні одиниці), то й основною їх загальномовною функцією є комунікативна, бо метою будь-якого процесу комунікації є повідомлення думки. У свою чергу, функція комунікації у ФО пов'язана з функцією впливу, тобто метою її є вплив на адресата. Це теж одна з причин великої ролі експресії, емоції, кваліфікації у фразеології.

Друга причина великої інформативності семантики ФО полягає в тому, що завдяки багатоконтактності фраземи конотація її може формуватися саме на цій основі і виражатися її нарізнооформленістю. Багатоконтактність комплексу, яким є фразеологізм, дає потенційну

можливість варіювати його компонентний склад, що теж спрямовано переважно на створення або зміну конотативного ефекту.

Отже, цілісне фразеологічне значення, крім інформативного, несе в собі ще й оцінно-експресивне повідомлення [2, с. 22–23].

В утворенні цілісного фразеологічного значення значна роль належить також екстралінгвістичним факторам. ФО більше, ніж будь-який шар лексики, тісно пов'язаний з історією, традиціями, матеріальною та духовною культурою народу, який володіє певною мовою, тому багато фразеологізмів створені на образному переосмисленні національно-специфічних ситуацій, побуту, вірувань та забобонів, паралінгвістичних жестів, фольклору народу-носія. Тому фразеологія є надзвичайно багатим лексичним контекстом для розкриття семантики окремих елементів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьєв Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. – Х. : Вища шк. Вид-во при ХДУ, 1988. – 134 с.
2. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк // АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. Думка, 1989. – 156 с.
3. Доброльожа Г. М. Вигукові фразеологізми як відображення світобачення та етносвідомості українця (на матеріалі діалектної фразеології Середнього Полісся) / Г. М. Доброльожа // Волинь-Житомирщина : Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – 2015. – Випуск 26. – С. 152–158.
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. – К. : Видав. центр «Академія», 1999. – 288 с.

Малиновська Г. Р.

асистентка кафедри іноземних мов
*Львівській національній університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «ГРОШІ/MONEY» В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Лінгвістичний аналіз фразеологізмів, їхніх образних компонентів дає можливість об'єктивно встановити деякі ціннісні пріоритети національної культури, виявити особливості національного характеру певного етносу та специфіку його культурно-національного світосприйняття.

Для проведення лінгвістичного аналізу фразеологізмів, які вербалізують концепт ГРОШІ, із загальної кількості фразеологічних одиниць

(ФО) [1, 2, 9, 10, 12-14], шляхом суцільної вибірки відібрано ФО із ключовими номінантами концепту ГРОШІ, а саме: 1) фразеологізми із ключовим словом (лексичним компонентом *гроші/money*); 2) фразеологізми, які здебільшого мають у своєму складі найменування грошових одиниць; та 3) фразеологізми, у яких сема *гроші* представлена імпліцитно.

У даному дослідженні розглядаємо власне фразеологізми (у вузькому розумінні), оскільки фразеологічні вирази, зокрема, паремії було досліджено у наших попередніх працях [3-8].

1. Українські фразеологізми з лексичним компонентом *гроші/грошики*: **за так-гроші**, зі сл. *купити, викупити і т. ін. недорого, дешево; вигідно* [9, с. 705]; **знову за рибу гроші** – *набридло повторювати те саме* [10, с. 443].

Ключове слово – репрезентант концепту у британському фразеологічному фонді – лексичний компонент *money*: **be in the money** *IDIOMS* [14, с. 948] (*informal*) to have a lot of money to spend; **colour of someone's money** If you say that you want to see the colour of someone's money, you are expressing your doubts about their ability or willingness to pay for something [2, с. 127].

2. Аналізуючи фразеологізми без лексичного компонента «гроші/money», але з цілісним значенням, яке має сему «гроші», можна зробити висновок, що для української і британської культури більш характерно говорити про гроші певної номінативної вартості. Варто відзначити, що ФО у цій категорії багаті на архаїчні найменування грошових знаків, що надає їм національно-культурного забарвлення.

Розглянемо найменування грошових одиниць за зменшенням частотності їхнього вживання в українських і британських фразеологізмах. В українських ФО: **копійка/копійчина/копійська, гриш, п'ятак, шеляг, карбованець, шаг, катеринка, червінець** та ін.

Наведемо приклади: **як (мов, ніби; т. ін.)циган копійки**, зі сл. *не хотіти, ірон.* Уживається як категоричне заперечення змісту зазначеного слова; **дуже (хотіти)** [9, с. 756]; **розмінювати/розмінювати честь на п'ятаки**. Поступатися своєю честю, переконаннями, сумлінням заради користі, вигоди [12, с. 754]; **не вартий шага не вартий (варт) [і] [ламаного] гроша (карбованця, [щербатої] копійки, шага, шеляга, п'ятака [в базарний день]** [12, с. 961].

В англійських ФО: **penny** (дрібна британська монета; *pl. pennies or pence*) [14, с. 1077], **twopenny, halfpenny** (дрібна британська монета вартістю півпенні) [14, с. 670, 1077], **pence, twopence/tuppence, sixpence, ninepence, pound** (в одному фунті – 100 пенсів) [14, с. 1135], **farthing** (an old British coin worth one quarter of an old penny) [14, с. 533], **shilling** (британська монет вартістю 12 старих пенсів, була у вжитку до 1971. В одному фунті – 20 шилінгів а British coin in use until 1971, worth 12 old pence. There were 20 shillings in one pound) [14, с. 1348] та ін.

Наведемо декілька прикладів: *not care/give tuppence for sb/sth* (IDIOMS) to think that sb/sth is not important or that they have no value [14, с. 1589]; *not have a penny to your name*. If you say that someone hasn't a penny to their name, you are emphasizing that they have very little money. If someone has a certain amount of money to their name, that is the amount of money that they have [13, с. 255]; *a brass farthing*. If you say that someone will not get a brass **farthing**, you are emphasizing that they will not get any money at all. You can also say that smth does not matter a brass **farthing** to emphasize that it does not matter at all. [mainly British, OLD-FASHIONED] [13, с. 43].

3. Найбільш представленою групою фразеологізмів, які репрезентують концепт ГРОШІ у двох культурах, виступають фразеологізми із компонентом, який має у семантичній структурі сему «гроші», але без цілісного грошового значення, тобто грошова ознака у семантиці ФО присутня імпліцитно. Ця латентна інформація видобувається зі світосприйняття стносу [11:297], оскільки у мові культури слова набувають додаткової, культурної семантики.

Зокрема в українських фразеологізмах сема *groshi* часто закодована у назвах таких продуктів харчування, як *хліб, мед, масло, сир, сметана, мак, ковбаси* та ін., які є українськими національними реаліями: як (*мов, ніби і т. ін.*) у *меду, перев. зі сл. бути, жити*. У достатках, у розкошах [9, с. 384]; *ласий на чужі ковбаси*. Охочий поживитися за чий-небудь рахунок: жадібний [12, с. 416].

Варто зазначити, що найчастіше в українських фразеологізмах у латентному значенні «гроші» вживається номен *хліб*, що підкреслює його значущість для української національної свідомості. Отже, його можна розглядати як найголовнішу національну реалію: *Мати шматок хліба* – добувати засоби, необхідні для існування [10, с. 579]; *лежаний (лежачий) ХЛІБ*. Засоби для існування, здобуті легко, без особливих зусиль [9, с. 745].

У британських фразеологізмах, порівняно з українськими, назви продуктів харчування з прихованим компонентом, які мають у семантичній структурі сему «money», зустрічаються рідше (хоча в англійській ідіоматиці назви харчових продуктів представлені широко. Наприклад: *bread, bean, gravy, fat, cake, butter, dough* та ін.: *take the bread out of sb's mouth* IDIOMS to take away sb's job so that they are no longer able to earn enough money to live [14, с. 171]; *not have a bean* If you say that someone has not got a bean you mean that they have very little money. [BrE, OLD-FASHIONED] [13, с. 21].

Значна кількість ФО третьої групи свідчить про перетин концепту ГРОШІ з іншими концептами: БАГАТСТВО, БІДНІСТЬ, ПРАЦЯ, ВЛАДА, ШАХРАЙСТВО та ін., про метафоричність фразеологізмів загалом та національно-специфічну своєрідність менталітетів двох етносів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К. Т. Баранцев. – 3-тє вид., стер. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. – 1056 с.
2. Англо-русский словарь устойчивых словосочетаний = Collins COBUILD Dictionary of idioms. – М.: ООО «Издательство Астрель», 2004. – 751 с.
3. Малиновська Г.Р. Національні особливості вербалізації концепту «гроші» (на матеріалі паремійного фонду української і англійської мов) // Проблеми семантики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. пр. / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К.: Логос, 2009. – № 16. – С. 295–307.
4. Малиновська Г.Р. Польова структура паремійної зони концепту «money» в англійській мовній картині світу // Лінгвістика: зб. наук. пр. / голов. ред. К. Д. Глуховцева. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2010. – № 1 (19). – С. 85–96.
5. Малиновська Г.Р. Польова структура паремійної зони концепту «гроші» в українській мовній картині світу // Українська мова: наук.теор.журнал./ голов. ред. В. Німчук. – Інститут української мови НАН України, 2010. – № 4. – С. 75–84.
6. Малиновська Г.Р. Концептуалізація поняття «гроші» у паремійному фонді української і англійської мов: зіставний аспект // Мова і культура. (Науковий журнал). – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – Вип. 13. – Т. I (137). – С. 215–223.
7. Малиновська Г.Р. Міжмовні кореляції паремійного представлення концепту «ГРОШІ» в українській і англійській мовах // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. – 2010. – Вип. 20. – С. 39–44.
8. Малиновська Г.Р. Концепт «ГРОШІ» в українській мовній картині світу // Українська мова. – 2010. – № 4. – С. 75–84.
9. Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 2008. – 1104 с.
10. Сучасний фразеологічний словник української мови / Уклад.: Ярещенко А.П. та ін. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2009. – 640 с.
11. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. / Віктор Дмитрович Ужченко, Дмитро Вікторович Ужченко. – К.: Знання, 2007. – 494 с.
12. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін.. – К.: Наук. думка, 1993. – 984 с.
13. Collins Cobuild Idioms Dictionary. – Glasgow: HarperCollins Publishers, 2006. – 410 p. + Thematic Index 87 p.
14. Oxford Advanced Learners Dictionary / Oxford University Press 7th Edition. – 2008. – 1715 p.

Петренко Є. М.
аспірантка
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні
Національної академії наук України
м. Київ, Україна
асистентка кафедри теорії та практики перекладу
Херсонський національний технічний університет
м. Херсон, Україна

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНОГО ВЕРБАЛІЗАТОРА ЕМОЦІЇ «РОЗПАЧ» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ГРАК)

Парадигма гуманітарного знання змістилася в бік антропоцентризму і вивчення емоцій набуває все більшої актуальності, оскільки номінації емоцій належать до часто вживаної лексики, тому їх дослідження дозволить глибше проаналізувати як мовна картина світу відбивається в мовній структурі.

Актуальність цієї наукової праці зумовлена необхідністю поглибленого вивчення основного вербалізатора емоції «розпач» в українській мові. Метою статті є дослідження концептуалізації основного вербалізатора емоції «розпач» в українській мові. Об'єктом дослідження виступає лексема «розпач». Предметом дослідження є її концептуалізація в українській мові. Матеріалом дослідження слугують тексти, зібрані у Генеральному регіонально анотованому корпусі української мови (ГРАК).

Дослідженню емоцій присвячені праці Р. Плучика, А. Вежбицької, І. Голубовської, Ю. Апресяна, В. Шаховського, Дж. Лакоффа та інших дослідників, у яких розроблені дефініції та класифікації емоцій за різними критеріями, сформульовані типові характерні риси як конкретних емоцій, так і емоцій взагалі, а також механізми їх виникнення. Ю.Д. Апресян поділяв емоції на первинні (спільні для людини та тварини) й окультурені, тобто вищі, притаманні виключно людині [2, с. 42].

Емоція «розпач» належить саме до вищих емоцій-почуттів, а такі емоції, як відомо, не розпізнаються однозначно за зовнішніми ознаками, зокрема, за мімікою, пантомімікою, голосовими реакціями та ін. Однак, номінація «розпач» нерідко вживається для опису фізіологічних реакцій людини на такий стан. Так змальовується, наприклад, вираз обличчя, очей і голос: *А ось цей розпач, що бринів у голосі Гарасимовим..., ... те обличчя було позначене тавром страшною безнадії й розпачу..., ...зате в очах і на обличчях моїх товаришів відбивалися переляк, тривога і розпач* [3].

За участю основного вербалізатора емоції «розпач» також описують фізичний стан особи, яка перебуває під впливом такої емоції-почуття,

на тілесному рівні: *Розпач душить Білоконя...*; Коли *перший напад розпачу* пройшов, хлопчик помітив, що...; *Збишко аж зблід від розпачу...*; ...поки не порозбивав кулаки до крові, а *горло не здавили спазми розпачу* [3].

У текстах також зустрічаємо випадки, коли фразеологічна семантика реалізується на тлі «розпачу»: ...і *схопився за голову в смертельному розпачі*.; Там, біля ферми, ридала, *ламаючи в розпачі руки*, молода жінка...; ...не бачив таких, що *рвали з розпачу на собі волосся*... [3]. Таким чином, можна стверджувати, що у людини все ж сформоване певне уявлення про зовнішні прояви емоції «розпач». Однак, цю емоцію інколи асоціюють із гнівом, накладаючи їх зовнішні прояви одне на одного. Так, метафори «кипіти від гніву», «червоніти від гніву» переносяться на «розпач», при чому, як бачимо із наведених нижче прикладів, лексеми «гнів» та «розпач» часто, навіть, вживаються в одному контексті: ...*образа, гнів, розпач палили серця* людей...; Під цим кушиком *червоний розпач* трохи вгомонився...; ...очі все густіше набрякали кров'янистим смутком, аж *горіли червоним розпачем*...; І вже обурювався й *закипав гнівом*, протестом, мстивою злістю, гірким *полином* прокляття й *безвихідного розпачу*... [3].

Метафори дозволяють нам осмислити аспект одного поняття термінами іншого, інколи вони стають настільки звичними, що навіть не сприймаються. Це також стосується багатьох образних схем, що становлять підґрунтя для творення концептуальних метафор. Таким чином, ми говоримо про перебування «в» емоційному стані розпачу (наче всередині нього), отожднюючи його з тілесним досвідом, що, до речі, є первинним для людини, за елементарною образною схемою типу «контейнер» [6, с. 86]. Наприклад: *Кульжан була в розпачі*.; ... не могла б *бути в гіршому розпачі* через неуспіх...; *Мацьошеки і Новаковські були в розпачі* [3].

Орієнтаційні метафори виникають завдяки тому, що людина має фізичне тіло, що взаємодіє з матеріальним світом. Таким чином, чуттєвий досвід, а саме, емоції-почуття, передається за допомогою асоціації з фізичним. Щастя зорієнтоване вгорі (HAPPY IS UP), а тому протилежний йому стан, горе, – зорієнтоване внизу [1, с. 35–36]. Така метафорична орієнтація ґрунтується на фізичному і культурному досвіді, який розділяють більшість народів світу. «Розпач» – це негативний емоційний стан, а тому йому властива метафорична орієнтація вниз: ...може й найсильніших *увігнати в відчай* та розпач; Не *спішіть, не падайте у розпач*; ...багато невідомого попереду, *давайте не впадати в розпач*; *шукування*, які приведуть лише до *безодні сумнівів і розпачу* [3].

У результаті вивчення матеріалів корпусу української мови, встановлено, що емоційному стану «розпач» притаманна метафора «емності та рідини/водойми», про що свідчать наведені приклади: ...

яка сама зглибила безмежну розпач; ...наповнювала серце розпачем, безнадією, апатією відчаю, огидою до всього; ...хвиля дитячого розпачу охопила її; його охопив ще більший розпач, але на дні розпачу був порятунок; ...і враз шалений приплив розпачу, люті й злоби підхопив його з місця [3].

Відомо, що емоційні стани мають свої каузатори. Каузація – мовна репрезентація причинно-наслідкових відношень. Тобто, обставини вказують на сукупність певних умов, за яких здійснюються певні події, які викликають відповідні реакції. Ольга Олексіївна Залужна пропонує представити базову каузативну ситуацію у вигляді формули: «Х дією v1 каузує Y виконувати дію / бути у стані v2». За прийнятою термінологією Х – це агенс, за іншим визначенням каузатор; Y – пацієнс, або за іншою термінологією каузат [5, с. 15].

Існують припущення, що каузаторами розпачу виступають зрада, втрата та підступність [4, с. 146]. Спираючись на 8776 прикладів реалізації «розпачу» у різноманітних контекстах, пропонуємо узагальнити і звести каузатори розпачу до обманутих очікувань і надій. Цікаво, що «розпач» теж, у свою чергу, може виступати каузатором дії. Проілюструємо це прикладами, коли «розпач» виступає обставиною. Пропонуємо розрізнити «розпач» як:

- каузативну обставину: ... і раптом весь затрясся від розпачу; ... були такі, що й стрілялися од розпачу [3];

- темпорально-умовну обставину: хлопці сиділи в розпачі, дивлячись на ті білі сувої...; ... офіцери стукали вже себе в розпачі телефонними трубками...; У розпачі вона кілька разів кидала на підлогу свою чарівну трубу [3];

- обставину міри і ступеня: було смішно, до розпачу регітно: ці люди не лічили часу; Тепер уже було ясно до болю, до крику, до розпачу...; який на розпач людей совісних і відповідаючих за свої слова, надто легко йшов до всілякої демагогії[3];

- обставину способу дії: один із середульших братів не витримав і випалив з розпачем; Миша спохватився і змовк, глянув з розпачем на полковника; очі богоматері, яка з розпачем і безмежною материнською тугою дивиться на мертвого сина [3].

Аналіз матеріалів корпусу української мови вияв сполучуваність «розпачу» з іменниками темпоральної семантики: ...іще малим, у хвилини тяжкого розпачу, мріяв...; У хвилини розпачу Степура думав...; І ось у момент страшного розпачу я побачив...; ...про швидкий кінець одноманітної черги нестерпних днів туги і розпачу; В годину розпачу умій себе тримати [3].

Аналіз корпусу фактичного матеріалу в українській мові вияв деякі етноспецифічні ознаки емоції «розпач», наприклад, в англійській мові сполучуваність «despair» з іменниками темпоральної семантики е

обмеженішою, такі словосполучення як «an hour of despair» або «a day of despair» не є типовими.

Подальші перспективи дослідження вбачаємо у детальному вивченні реалізації лексем на позначення емоції «розпач» у фактичних контекстах із використанням корпусів англійської, німецької та російської мов і встановленні загальних та етноспецифічних рис.

ЛІТЕРАТУРА

1. Lakoff George, Johnson Mark. *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
2. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка попытка системного описания. РИИЦ: 1304. 1995. Вип. 1. С. 37–67.
3. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) / М. Шведова, Р. фон Вальденфельс, С. Яригін, М. Крук, А. Рисін, В. Старко, М. Возняк. Київ, Осло, Єна, 2017–2019: веб-сайт. URL: uacorpus.org (дата звернення 22.11.2019).
4. Жох І. П. Емотивність фразеологічних одиниць з лексемами *Togo, sueno, sara* в іспанській мові. Вісник Львівського університету. Сер. іноземні мови. 2014. Вип. 22. С. 145–151.
5. Залужна О. О. Лексико-стилістичні та структурно-синтаксичні особливості привативних дієслів в англійській та українській мовах: монографія. Вінниця, 2019. 316 с.
6. Кудрявцева Н.С. Лінгвістична відносність і проблеми перекладу філософської термінології: лінгвокогнітивний підхід: монографія. Київ: Видавничий дім Д. Бураго, 2017. 460 с.

Сапун К. В.

аспірант кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології

*Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

ТУРИСТИЧНА ЛЕКСИКА: ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ ТА ЇЇ КОМУНІКАТИВНІ ФУНКЦІЇ

Актуальність теми зумовлюється зростанням мобільності населення, суттєвою роллю туризму як соціально-політичного явища, вагомістю туристичного бізнесу як галузі економіки, а відтак – суттєвою комунікативною роллю туристичної лексики. Автором відстежуються передумови появи даного лексичного матеріалу з огляду на історію розвитку туризму як явища, а також комунікативні функції такої лексики в сучасних умовах.

Суттєвий вклад в розгляд туристичної лексики на матеріалі різних мов внесли такі дослідники як Півньова Л.В., Ільїна О.К., Маркова І.Д., Лагута Т.М., Вержанська О.М. та інші. Певною мірою досліджено структуру, етимологію туристичної лексики та інші суміжні аспекти, але ще недостатньо досліджено передумови появи цього лексичного прошарку і не надано достатньої уваги туристичному бізнесу, який на рівні з туризмом має вплив на формування та використання туристичної лексики.

Сучасний туризм є предметом міждисциплінарних досліджень. Туризм в тлумаченні сучасної економіки і права – це тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійних, ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці знаходження [2, с. 10-22]. З точки зору маркетологів туристична галузь – це частина сфери послуг. З точки зору міжнародних організацій і укладених міжнародних договорів туризм є подорожжю у вільний час і видом активного відпочинку. Туристичний бізнес здійснює продаж туристичних послуг, зокрема путівок, планування ночівлі та переїзду, продаж супутньої продукції, прийом і обслуговування туристів, організація культурної програми, допомога в зборі необхідних документів, консультації, супровід тощо. На відміну від туризму, туристичний бізнес здійснюється на рівні організацій, турфірм, рідше на рівні державних і громадських організацій.

Подорожувати люди розпочали ще в сиву давнину в пошуках кращих умов життя чи необхідних їм ресурсів, а відтак спілкувалися про це, обмінюючись певним досвідом. Активізувалися подорожі з винайденням гужових колісниць та човнів, що дозволяли долати більші відстані. Зароджувалося купецтво, відбувалися різного роду війовничі походи тощо. Але тільки з ХІХ в. туризм саме з метою пізнання або відпочинку ставав більш-менш масовим явищем, а згодом і самостійною галуззю економіки. Вже на початку ХХ ст. стало ясно, що туризм дасть початок самостійній галузі економіки [2, с. 24-30]. До того ж після 2-ї світової війни, яка принесла Європі руйнації, розвиток туризму розглядали як один з шляхів подолання кризи. Згодом, після оголошення незалежності багатьох територій, були розроблені програми, націлені на зменшення відставання в розвитку молодих країн.

Світові тенденції до збільшення ступеня мобільності населення та частки сфери послуг в економіці, зростання відкритості країн, їх глобалізація та інтеграція на тлі швидкого науково-технічного прогресу свідчать, що туристичний бізнес є демонструє тенденції розвитку. Існує безліч точок зору на нього як на галузь або міжгалузевий комплекс. Також це соціально-політичне явище, ринок праці тощо.

Розвиток подорожей, туризму та туристичного бізнесу знаходить відображення у примноженні мовних багатств. Варто відзначити, що в давнину мови збагачувалися словами, що зв'язані з подорожами, досить

неквалісно. Це були переважно дієслова руху та спільнокоренева з ними лексика, назви різних предметів вжитку, необхідних в дорозі тощо. Дискусійним є питання, чи варто включати до складу туристичної лексики ту лексику, яка зародилася в часи купецтва, адже, як уже встановлено, в сучасному тлумаченні туристи здійснюють некомерційні подорожі. Уже в часи активізації туризму як рекреаційного явища набуло вжитку саме поняття «туризм», яке стало міжнародним словом.

У новітні часи багато слів та фраз, які пов'язані з туризмом, є міжнародними. Так, такі вислови, як туруперейтинг, туристичний бізнес, турангентство розуміють без перекладу у багатьох куточках планети. Виникають номенклатура, термінологія, аббревіатури, назви туристичних товарів і пакетів послуг.

Як зазначають Маркова Е. І. та Маркова І. Д., «історичний розвиток туризму і загальнопланетарні глобалізаційні процеси, включаючи глобалізацію на рівні мови, закріпили англійську мову в якості базової мови міжнародного туризму» [4]. Таким чином англійська мова набуває значення інструменту фіксації, збереження, розповсюдження туристичної термінології. Відтак якщо запозичена лексична одиниця відповідає сучасним потребам мовців та не суперечить прийнятому в суспільстві вживанню мовних засобів, то воно закріплюється у мові, стаючи звичним для носіїв даної мови. За даними вищезгаданих дослідників, такі слова, як туризм, турист, пансіон, віза, ваучер, транзит, анімація, круїз, студія, агентство теж колись були запозичені, однак сьогодні сприймаються як цілком «наші» [4], пройшли вже кілька стадій «закріплення» в мові, тобто їхнє іншомовне походження вже майже не відчувається і «лише етимологічний аналіз може допомогти повернутися до витоків таких слів» [4].

Одними з ключових термінів лексико-семантичного поля туристичного бізнесу є мандрівник, «туро-день», подорож тощо [6, с. 50-52]. Між іншим, лексико-семантичні поля туризму і туристичного бізнесу мають певні відмінності і зв'язки та ширина спектру лексичних одиниць, що туди можуть бути включені, залежать від підходу до тлумачення туризму. Наприклад, поїздка може бути туристичною, робочою або якоюсь ще. В зв'язку з цим не варто дуже буквально екстраполювати на мовознавство означення туризму, яке дають економісти, та розуміти, що суміжні лексико-семантичні поля накладаються між собою.

Туристична лексика забезпечує такі комунікативні функції як:

- спілкування представників бізнесу між собою та представниками суміжних сфер;
- спілкування мандрівників між собою, обмін враженнями;
- комунікація «мандрівник-обслуговуючий персонал або гід»;
- комунікація «турагент-клієнт» під час купівлі туристичного пакету або консультацій;
- публіцистика на туристичну тематику;

– рекламні повідомлення у медіапросторі, оголошеннях тощо.

Сучасними дослідниками та сучасним законодавством виділяються різні види туризму в залежності від категорій людей, які здійснюють туристичні поїздки, цілей їх подорожей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, і низки інших ознак. До них відносяться, зокрема, дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; для інвалідів; культурно-пізнавальний; лікувально-оздоровчий; спортивний; релігійний; екологічний (зелений) сільський; підводний; гірський; пригодницький; мисливський; автомобільний; самодіяльний і т. д. [1]. Кожен із видів характеризується власною історією виникнення та відповідно певними пластами лексичного запасу [5].

Таким чином, такі явища як туризм та туристичний бізнес є ґрунтом для утворення туристичної лексики, утворюючи специфічний лексичний запас, який під впливом глобалізації характеризується взаємозбагаченням мов, а також утворює специфічне лексико-семантичне поле.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про туризм» / Сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
2. Ильина Е.Н. Туроперейтинг: Организация деятельности. Москва, Изд. Финансы и статистика: 2014.
3. Ильина О.К. Особенности номинации в лексике туризма (на материале современного русского и английского языков). Режим доступу: <https://mgimo.ru/upload/iblock/e08/Osobennosti-nominatsii-v-leksike-turizma.pdf> (дата звернення: 20.11.2019)
4. Маркова Е. И., Маркова И. Д. Заимствованная лексика в сфере туризма // Молодой ученый. 2014. № 1. С. 682-684.
5. Півньова Л. В. Лексика туризму в українській мові: формування та функціонування. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Інститут української мови НАН України. Київ, 2017.
6. Murrmann J. Profesjolekt branży turystycznej, czyli o specyficznych cechach zawodowego języka turystyki. // Rozprawy naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu. 2014. № 47. S. 47-57

НАПРЯМ 6. ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ТЕКСТОЛОГІЯ

Гладун Д. В.

аспірантка відділу української літератури ХХ століття та
сучасного літературного процесу
*Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

СУЧАСНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ПЕРФОРМАНС І ТЕКСТ. «БЕЗКІНЕЧНА ПОДОРОЖ, АБО ЕНЕЇДА»: ОСОБЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРОПІСУ

«Безкінечна подорож, або Енеїда» – це літературний перформанс Ю. Андруховича, С. Пілявця (*Sergey Glow також відомий як VJ GLOW, учасник VJ group CUBE*), О. Михайлюк, В. Новожилова та М. Токаря, створений для показу у рамках фестивалю «Книжковий Арсенал-2017» [5]. Втім, після прем'єри 17 травня 2017 року, відбулося ще 11 **реперформансів** (повторних виконань перформансу), протягом яких текстова і візуальна складова дійства зазнала змін. Відомо про існування двох редакцій тексту перформансу. Першу – меншу за обсягом – наразі вважаємо втраченою [9]. Дане дослідження зосереджене на аналізі другої редакції тексту літературного перформансу «Безкінечна подорож, або Енеїда», за **комп'ютерописом** [12], отриманим від О. Михайлюк 12 червня 2018 р. [8]. Мета роботи – окреслити загальні риси тексту і його жанрову специфіку, а також дослідити претекст. Для цього використано описовий, аналітичний та індуктивний методи.

Попри те, що файл не містить ані атрибуції, ані датування, маркованого у тексті, було визначено, що його слід датувати 2018 роком. Вказівка на це є у назві файлу (*enejida_new_poltava* [4]) – топонім «Полтава» вказує на перформанс 9 червня 2018 року у рамках фестивалю «*Merydian Poltava*» у м. Полтава [5]. Враховуючи, що перформанс і два реперформанси 2017 року відбулися за текстом першої редакції [10], робимо висновок, що аналізований текст слід датувати 2018 роком. Встановлено також, що текст комп'ютеропису створено у співавторстві О. Михайлюк та Ю. Андруховичем [9].

Назва перформансу містить алюзію на поему «Енеїда» І. Котляревського та вірш «Загибель Котляревщини, або ж Безкінечна подорож у безсмертя» Ю. Андруховича. Комп'ютеропис – колаж

прозових та поетичних фрагментів. Враховуючи, що даний текст призначений для сценічного виконання, (і був виконаний 9 червня 2018 року [8]), пропускаємо його спорідненість із драматичними творами. Втім, текст не має маркованого поділу на репліки та авторських ремарок (окрім технічних: «INTRO», «++», «ТАРАБАРЩИНА» «+++», «1. INTRO – ЮА – авансцена» [4, с. 1-2, 10, 12, 16]).

На структурно-композиційному рівні, аналізований текст є інтерференцією множинних оповідей і має численні претексти. Окрім «Енеїди» І. Котляревського [4, с. 2, 4-15], текст містить також центонні вставки із творів Ю. Андруховича: віршів «Поет запитує» [4, с. 1], «Загибель Котляревщини, або ж Безкінечна подорож у безсмертя» [4, с. 4, 16], «Ваня Каїн» [4, с. 5], «Павло Мацапура, злочинець» [4, с. 9-10] та есеїв «Виклик провінціала» [4, с. 2-3, 15], «*What language are you from*» [4, с. 3-4, 15-16]. Унікальний авторський текст (що раніше не був оприлюдненим) становить менше половини від загального обсягу комп'ютеропису. Структурно-семантичний рівень тексту дозволяє окреслити його як постмодерністський.

У рамках даного дослідження встановлено атрибуцію і датування комп'ютеропису, окреслено його загальні характеристики, визначено претексти. Подальший аналіз текстів літературних перформансів дасть можливість простежити становлення канонів жанру, а також визначити їхнє місце у літературній спадщині письменників-перформерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович Ю. Дезорієнтація на місцевості. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2006. – 127 с.
2. Андрухович Ю. Диявол ховається в сирі. – Київ: Критика, 2007. – 318 с.
3. Андрухович Ю. Листи в Україну. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – 240 с.
4. [Андрухович Ю.], [Михайлюк О.] [Безкінечна подорож, або Енеїда]. Друга редакція. // *enejida_new_poltava.docx*. – [2018]. – З приватного архіву авторки. – 16 арк.
5. Безкінечна подорож, або Енеїда. Мультимедійний колаж. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://artpole.org/projects/eneida/>.
6. Бехта І. Структурно-семантичні кореляції постмодерністського тексту // Вісник ЖДУ ім. І. Франка. – 2006. – Вип. 27. – С. 65-70.
7. Котляревський І. Енеїда. – Київ: Фоліо, 2011. – 473 с.
8. Михайлюк О. Повідомлення Дарині Гладун від 12 червня 2019 року. – Приватний архів авторки.
9. Михайлюк О. Повідомлення Дарині Гладун від 25 серпня 2019 року. – Приватний архів авторки.

10. На «Промприладі» покажуть мультимедійний колаж «Безкінечна подорож, або Енеїда» за участю Юрія Андруховича. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://kurs.if.ua/news/na_prompryladi_pokazhut_multymediynuu_kolazh_bezkinechna_podorozh_abo_eneida_za_uchastyu_yuriya_andruhovycha_63280.html .

Шаповал М. Інтертекст у світлі рампи: міжтекстові та міжсуб'єктні реляції української драми : монографія. – К.: Автограф, 2009. – 352 с.

11. Dodd A. S. Bibliographic References for Computer Files in the Social Sciences: A Discussion Paper // ASSIST Quarterly. – 1990. – С. 14-17 – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://iassistquarterly.com/index.php/iassist/article/view/696/688> .

НАПРЯМ 7. МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Гладищук В. О.

студентка факультету романо-германських мов
Національний університет «Острозька академія»
м. Острог, Рівненська область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглянуто поняття «комунікація», розкриваються особливості використання засобів вербальної комунікації. Вказується, на те, що вербальне спілкування є однією з найважливіших характеристик міжособистісної комунікації. Ключові слова: комунікація, вербальна комунікація.

В статье рассмотрено понятие «коммуникация», раскрываются особенности использования средств вербальной коммуникации. Указывается на то, что вербальное общение является одной из важнейших характеристик межличностной коммуникации.

Ключевые слова: коммуникация, вербальная коммуникация.

The article deals with the concept of communication, reveals the features of the use of verbal communication. It is pointed out that verbal communication is one of the most important characteristics of interpersonal communication.

Keywords: communication, verbal communication.

Комунікація – це акт і процес встановлення контактів між суб'єктами взаємодії за допомогою вироблення загального сенсу переданої інформації. Дії, метою яких є смислове сприйняття, називаються комунікативними. Міжособистісна комунікація протікає як процес одночасної мовної взаємодії комунікантів та їх вплив один на одного [3, с. 57].

Вербальна комунікація використовує знакову систему людської мови, природню звукову мову, тобто систему фонетичних знаків, що включає два принципи: лексичний і синтаксичний. Мова є самим універсальним засобом комунікації, оскільки при передачі інформації за допомогою мови менш за все втрачається сенс повідомлення.

За допомогою мови здійснюється кодування і декодування інформації: комунікатор у процесі говоріння кодує, а реципієнт у процесі слухання декодує цю інформацію. Послідовність дій мовця досліджена досить докладно.

Для комунікатора сенс інформації передує процесу кодування, так як «говорить» спочатку має певний задум, а потім втілює його в систему знаків. Для «слухача» сенс прийнятого повідомлення розкривається одночасно з декодуванням. У цьому випадку особливо виразно виявляється значення ситуації спільної діяльності: її усвідомлення включено в сам процес декодування [2].

Точність розуміння слухають сенсу висловлювання може стати очевидною для комунікатора лише тоді, коли відбудеться зміна «комунікативних ролей», тобто коли реципієнт перетвориться на комунікатора і своїм висловлюванням дасть знати про те, як він розкрив зміст прийнятої інформації.

Успішність вербальної комунікації в разі діалогу визначається тим, наскільки партнери забезпечують тематичну спрямованість інформації, а також її двосторонній характер.

При характеристиці діалогу важливо весь час мати на увазі, що його ведуть між собою особистості, які мають певними намірами, тобто діалог являє собою «активний, двосторонній характер взаємодії партнерів». Саме це зумовлює необхідність уваги до співрозмовника. В іншому випадку буде порушено найважливіша умова успішності вербальної комунікації, а саме розуміння сенсу того, що говорить інший, тобто пізнання іншої особистості. За допомогою мови не просто «рухається інформація», але учасники комунікації особливим способом впливають один на одного, орієнтують один одного, переконують один одного. Можуть існувати дві різні завдання в орієнтації партнера по спілкуванню. А.А.Леонтьєв пропонує позначити їх як особистісно-мовна орієнтація і соціально-мовна орієнтація, що відображає не стільки відмінність одержувачів повідомлення, скільки переважну тематику, зміст комунікації [2].

Всякий оратор повинен володіти вмінням знову включити увагу слухача, чимось привернути його, точно так же підтвердити свій авторитет, удосконалити манеру подачі матеріалу. Особливе значення має і факт відповідності характеру висловлювання ситуації спілкування, міра і ступінь формального характеру спілкування та інші показники [1, с. 23].

Сукупність певних заходів, спрямованих на підвищення ефективності мовного впливу, отримала назву «переконливої комунікації», на основі якої розробляється так звана експериментальна риторика – мистецтво переконання за допомогою мови. К. Ховландом запропонована матриця переконливої комунікації, яка представляє собою свого роду модель мовного комунікативного процесу з позначенням його окремих ланок. Сенс побудови такого роду моделей в тому, щоб при підвищенні ефективності впливу не упустити жодного елемента процесу. Американський журналіст Г. Лассуелл запропонував найпростішу модель для вивчення переконливого впливу засобів масової інформації: [5, с. 154].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г.М. Соціальна психологія, – Аспект Пресс, 2002.
2. Андрієнко О.В. Соціальна психологія, – М., 2002.
3. Витгенштейн Л. Философские исследования / Л. Витгенштейн [Електронний ресурс]. – Доступно з: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000273/st001/>
4. Хейзинга Й. В тени завтрашнього дня. – М.: АСТ, 2004. – 544 с.
5. Sherzer 1983 – Sherzer J. Kuna Ways of Speaking: An Ethnographic Perspective. Austin, 1983

Тукова Т. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства та гуманітарної підготовки
Українська медична стоматологічна академія

Асламова М. В.

викладач кафедри українознавства та
гуманітарної підготовки
*Українська медична стоматологічна академія
м. Полтава, Україна*

УЧАСТЬ СТУДЕНТА-МЕДИКА У РОЗРОБЦІ НДР КАФЕДРИ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

Вступ. Професія лікаря вимагає від особистості самостійного критичного мислення, самоорганізації, цілеспрямованості, вміння орієнтуватися в різних, навіть нестандартних, ситуаціях, здатності до вирішення проблем чи ускладнень, що виникають під час виконання професійних обов'язків. Тому успішне формування компетентного та конкурентоздатного сучасного фахівця передбачає його активне залучення не лише до навчальної, але і до наукової діяльності. На жаль, формуванню вказаних особистісних якостей в середній школі приділяється замало уваги. З огляду на це для студентів першого курсу наукова робота часто стає психологічною проблемою не лише у зв'язку з браком досвіду, невмінням правильно організувати і розподілити власний час для самостійного дослідження, але і з першочерговою орієнтацією на здобуття фахових знань, умінь та навичок.

У Законі України про вищу освіту зазначається, що «наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітньої діяльності і проводиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти» [4]. Дослідницька робота студента реалізується як у межах

обов'язкової навчальної діяльності, так і у добровільній діяльності в рамках наукових гуртків, участі у конференціях, олімпіадах та конкурсах [2]. Студентська науково-дослідна робота розвиває творче мислення, стимулює індивідуальний професійний та особистісний розвиток студента. Вона допомагає у пізнанні методичних основ наукового пошуку, освоєнні оптимального планування наукового дослідження, виробленні навичок ефективного опанування накопиченими знаннями та подальшого стилістично орієнтованого викладу матеріалу, вихованні відповідальності за виконану роботу, набутті вміння відстоювати власну думку [3; 5; 7]. В умовах загальних і галузевих освітніх інновацій, змін у підходах до медицини як специфічного суспільного інституту в сучасній Україні, проблема щоразу відкривається новими гранями, що й зумовило **мету** нашої роботи – схарактеризувати необхідність участі студента-медика у розробці НДР кафедри гуманітарного профілю. На нашу думку, основна задача викладача, який виховує майбутнього медика, – готувати не відтворювачів знань, умінь і навичок, а активних і тактично гнучких учасників перетворень соціосередовища, що володіють аналітичним мисленням, творчістю і самостійністю, готових діяти у нестандартних ситуаціях [1].

Основна частина. Гуманітарна складова у підготовці висококваліфікованого лікаря надважлива. Тому починати її слід відразу після зарахування до лав студентського колективу медичного ЗВО. Загальнокультурний рівень майбутнього лікаря формується поступово. Деонтологічні засади професії формуються не лише при читанні відповідної дисципліни на старших курсах. На кафедрі українознавства та гуманітарної підготовки УМСА діє Студентське наукове товариство – «осередок згуртування спільноти молодих однодумців, які намагаються торувати шлях у науку», який «сприяє розширенню ціннісно-світоглядного досвіду студентів-гуртківців. Злагоджена гурткова робота спрямована на формування високоосвіченої, просвітленої, активної особистості» [6].

Кафедра українознавства та гуманітарної підготовки, викладачі якої одними з перших зустрічають студентів, намагається відразу включити учорашніх абітурієнтів до пошукової діяльності, яка б виявила їхні здібності та потенціал. У гуманізації навчального процесу у медичному ЗВО кафедра вбачає свою місію. Тому розширення культурологічного простору першокурсника – першочергове завдання, що допоможе виховати майбутнього інтелігента нової країни. «Викладачі кафедри прагнуть активізувати інтерес гуртківців до сучасного наукового дискурсу, популяризувати пошукову діяльність у студентських колах, допомогти молодим дослідникам опанувати мову сучасної науки, залучити їх до самостійної та виваженої пошукової роботи» [6]. Наукові

семінари студентів при кафедрі слугують ланцюгом, який поєднує навчальну та наукову роботу.

У процесі розробки науково-дослідної теми «Медичний дискурс: лінгвістичний, лінгводидактичний та соціокультурний аспекти» викладачі-науковці на початку навчального року виявляють серед першокурсників тих, хто має нахил до наукової діяльності. Надважливим завданням постає координування актуальних на даному етапі інтенцій студента із завданнями дослідної роботи кафедри. Формування уявлень про специфіку медичного середовища починається з гуманітарної складової. Науковий керівник ставить перед собою завдання викликати інтерес: до не вповні розроблених проблем жанрів та стилів медичної комунікації, гострих суперечок науковців про термінологічні засади медичної науки, що тісно пов'язані з культурою мовлення у новій для студента царині; до мовних особливостей текстів медико-біологічного циклу, з якими стикається студент при засвоєнні спеціальних дисциплін, але які ще недостатньо опрацьовані у лінгво-методичному плані; до специфіки ідеостилію лікарів-письменників; до психологічних особливостей адаптації студентів-першокурсників у медичній академії; до проблем соціокультурного пристосування студентів до нового життєвого середовища. «Окреслені викладачами кафедри напрями науково-дослідної діяльності ще раз підтверджують міждисциплінарність наукового світу і сприяють лінгвістичному аналізу обраних об'єктів праць на широкому соціокультурному тлі» [6].

Щорічні студентські звітні наукові конференції, що відбуваються в УМСА, засвідчують інтерес майбутніх медиків до неопанованих наукових проблем мови та культури. Студенти, що опрацьовують НДР кафедри, регулярно отримують відзнаки за плідну роботу.

Висновки. НДР гуманітарного спрямування студентів-медиків – важлива складова фахової підготовки. Засвоєні на першому курсі методичні основи наукового дослідження, отримані навички планування наукової роботи від ідеї до її реалізації у позааудиторний час студенти успішно використовують у подальшій участі у науковій роботі на спеціальних кафедрах. Участь у розробці науково-дослідної теми кафедри гуманітарного профілю допомагають формувати творчу, здатну критично мислити, обстоювати власну думку особистість майбутнього лікаря, що може самоорганізуватися у професії та повсякденному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асламова М.В. Формування морального обличчя майбутнього медичного працівника в процесі професійної підготовки / М. Асламова // Вісник Української медичної стоматологічної академії. Актуальні проблеми сучасної медицини. – Полтава, 2017. – Т. 17, Вип. 2(58). – С. 283-287.

2. Види та форми науково-дослідної роботи студентів. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-8404.html>
3. Гаврилюк Л.В. Засоби заохочення студентів вищих технічних навчальних закладів до виконання науково-дослідної роботи іноземними мовами в позанавчальний час. – Електронний ресурс. – Режим доступу: https://www.google.com/search?rlz=1C1GGRV_enUA810UA810&q
4. Закон України про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_viwu_osvitu/statja-65.htm
5. Лещенко Т.О. Контроль опанування студентами навичок редагування медичних наукових текстів як засіб формування професійних компетенцій / Т.О. Лещенко, В.Г. Юфименко // Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах. – Полтава: ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія», 2018. – С. 142-144.
6. Студентський науковий гурток. Кафедра українознавства та гуманітарної підготовки. УМСА. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.umsa.edu.ua/kafhome/ukrainiznavsv/kaf_studentn_nayk.html
7. Тукова Т.В. Научно-исследовательская работа школьника по русскому языку: Учебно-методическое пособие / Н.П. Курмакаева, Т.В. Тукова. – Донецк, ДонНУ, 2013. – 56 с.

НАПРЯМ 8. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Бондаренко О. М.

доцент, доцент кафедри теорії та практики перекладу
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНИЙ ФАКТОР ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ АДЕКВАТНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Студенти-філологи навчаючись майстерності перекладу зустрічаються з багатьма проблемами. Перш за все, це синонімія та омонімія, коли для кращого результату доводиться переглядати багато лексико-семантичних варіантів слова для кращого перекладу враховуючи контекст. Ця задача досить вдало вирішується. Більш складною проблемою є невідповідність вихідної мови та мови перекладу на синтаксичному рівні. У цих випадках доводиться повністю переробляти речення для досягнення адекватності перекладу. Ці проблеми постають перед кожним студентом, вирішуються ними тою чи іншою мірою вдало, тому що існує багато загальних правил, які подаються у підручниках з перекладу.

Ми звернемо увагу на ще один аспект, який треба враховувати при перекладі. Це екстралінгвістичний фактор, що включає знання іншомовних реалій, процесів, які відбуваються у суспільстві. За нашими спостереженнями, студенти мають значні проблеми що до адекватного перекладу саме тому, що недостатньо володіють лінгвокраїнознавчою інформацією.

Це стає складною проблемою при перекладі текстів економічного або соціологічного спрямування. Дуже часто нові лексичні одиниці з'являються семантичним способом, а саме: використовується звичне слово мови, але воно наповнюється новим значенням. З одного боку, це сприяє інтересу до нового слова, але в той же час ускладнює переклад на інші мови.

Так, *unicorn* – це зовсім не міфічний звір, а компанія, вік якої менше десяти років, в той час як активи складають більше мільярда доларів. Існує також *decacorn* – молода компанія з активами більш ніж десять мільярдів доларів. Якщо студент натрапив вперше на слово *decacorn*, скоріш за все він почне шукати розумне пояснення у мережі, а от слово *unicorn*, будучи знайомим, може призвести до значного викривлення змісту повідомлення.

Про складнощі перекладу ідіоматичних виразів відомо кожному перекладачеві, існують певні технології перекладу подібних виразів, але мова породжує нові номінації на основі вже існуючих виразів. Так, на основі виразу *cradle-to-grave* – «від колиски до могили», який відноситься до людського життя, створено за аналогією подібний вираз *cradle to cradle*, значення якого неможливе зрозуміти виходячи з аналізу його компонентів. Цей вираз має значення «життєвий цикл товару, який включає розробку, виробництво, використання, та переробку у щось нове».

Багато новацій, значення яких не можна перекласти без додаткової екстралінгвістичної інформації, пов'язано з особливостями працевлаштування та звільнення робітників в англійських країнах. Так, зустрівши слово *99er*, спадає на думку, що мова йде про людину, яка досягла віку 99 років, на що вказує вживання агентивного суфіксу *-er*. Але насправді слово позначає людину, яка отримувала допомогу у зв'язку з безробіттям більш ніж 99 тижнів, а тому не має права на подальше отримання допомоги. Якщо перекладач занадто впевнений у власних знаннях, його переклад не буде мати нічого спільного з реальним значенням слова, спотворюючи розуміння тексту в цілому.

Подібна помилка можлива при недостатній увазі до сполучення *pink-slip party*. Це не вечірка жінок, як можна подумати, маючи на увазі багато словотворень з лексемою *pink*, які асоціюються із жіночою статтю (*pink-collar worker, pink collar jobs, pink collar crimes*). Вірний переклад після пошуку додаткової інформації буде означати «вечірка тих, кого звільнили з роботи внаслідок скорочення», пояснення цьому слід шукати у рожевому кольорі бланку повідомлення, що отримає людина, яку звільняють.

В англійській мові існує безліч слів, де в якості одного з компонентів використовується колір. Деякі з них вже асимілювались та сприймаються абсолютно однозначно мовцями та перекладачами: *blue-collar-worker, white-collar-worker, pink-collar -worker*. Ми можемо зустріти нові одиниці, які побудовані за аналогією з вже існуючими словами, їх значення вмотивоване реаліями життя: так, *orange-collar worker* має те саме значення, що в українській мові: «робітник, який носить помаранчевий жилет з міркувань безпеки». Це пояснюється універсальністю використання помаранчевого кольору як такого, що попереджає про небезпеку, він сприймається однаково людьми різних національностей.

Але хибні асоціації з певним кольором великою мірою призводять до помилок при перекладі: розглянемо інші лексичні одиниці, які побудовані з використанням кольору *scarlet-collar worker* означає жінку, яка має порнографічний сайт. На нашу думку, при створенні лексичної одиниці використано алюзію на червоний ліхтар як ознаку будинку розпусти. Лексична одиниця *dirty-white-collar* позначає бізнесмена, який веде бізнес

за допомогою корупції, підкупу, тощо. Скоріш за все, використано вираз *white-collar-worker*: «людина, яка займається інтелектуальною працею», але цей вираз змінено для отримання нової номінації.

У виразах, пов'язаних з позначеннями сфери діяльності, присутній елемент *collar*. Він також використовується для творення нових слів, так *open-collar worker* вживається для позначення людини, яка працює вдома, перекладач має змогу здогадатися про значення слова, але *dog-collar-worker* – на позначення священика – не є зрозумілим. При створенні слова використано алюзію на так званий *Roman collar*, українською мовою «колоратка», що є деталлю одягу католицького священика.

Таким чином, екстралінгвістичні знання студента-філолога є дуже важливим фактором поліпшення якості перекладу. Для отримання необхідних відомостей про культурні, економічні реалії життя необхідно користуватися лінгвокраїнознавчими словниками, спеціальними ресурсами Інтернету для пояснення значення того чи іншого слова. Поєднання лінгвістичних та екстралінгвістичних знань підвищує кваліфікацію перекладача, та у кінцевому рахунку призводить до більш якісного перекладу.

Топалова Т. В.

студентка II курсу

спеціальності «Філологія. Переклад»

Маріупольський державний університет

м. Маріуполь, Донецька область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ РЕАЛІЙ ІТАЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДЖ. МАРТИНА «ПІСНЯ ЛЬОДУ ТА ПОЛУМ'Я»

Переклад у сучасному світі є опорним засобом міжкультурної комунікації, діяльністю, яка сприяє розповсюдженню та обміну традиціями, звичаями, мовними та культурними особливостями народів. Серед українських лінгвістів вивченням специфіки перекладацької діяльності займалися О. Бурдейна, Р. Зовірчак, К. Невинна, Н. Новікова, І. Корунець, М. Кочерган, та Н. Миропольська. Також слід відзначити вклад зарубіжних науковців: О. Бруно, С. Влахова, В. Комісарова, К. Райса, В. Россельса, А. Супераньської, С. Флорина та Є. Ширяєва. Сучасні перекладознавці зазначають, що особливі труднощі викликає переклад реалій. Реалія як мовознавче поняття має багато трактувань та семантичних забарвлень. С. Влахова та С. Флорін дійшли висновку, що: «Реалії – це слова і словосполучення народної мови, які відображають найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного

середовища, культури, матеріального побуту або суспільно-історичних особливостей народу, нації, країни, племені, і які, таким чином, стають носіями національного, місцевого або історичного колориту; точних відповідників в інших мовах такі слова не мають, а отже, не можуть бути перекладені «на загальних основах», тому що вимагають особливого підходу» [1, с. 22]. Це визначення, на нашу думку є вузьким та недостатньо повно відображає значення даного мовно-культурного елементу, адже реалії можуть існувати поза об'єктивною реальність, тобто у вигаданому художньому світі автора.

Зважаючи на зростаючу популярність жанру фентезі, нами було обрано саме цей жанр для подальшого аналізу особливостей перекладу реалій. Одним із найпопулярніших творів жанру фентезі у ХІХ столітті став роман Джорджа Мартіна «Пісня льоду та полум'я». Переклад роману було реалізовано італійським перекладачем Серджіо Алт'єрі та Мікела Бенуцці, які здійснили спробу зберегти оригінальну атмосферу і специфічні образи, створені автором, та, водночас, передати італійському читачу важливі сюжетні елементи, натяжки, прихований сенс тощо [2, с. 3]. Їх переклад зазнав серйозної критики через деякі варіанти адаптації тексту, такі як додавання або опущення частини слів, важливих для перекладу. Певні помилки авторів повністю підривають адекватне розуміння книг, наприклад, реалія «Hand of the King», що дослівно перекладається як «рука короля» або «десниця короля», в італійському варіанті було інтерпретовано як «Primo Cavaliere», що можна перекласти як «Перший лицар». Цілоком можливо, що перекладачі намагалися наділити персонажів Мартіна більш звичними для італійців рисами, але через цю невелику заміну понять була втрачена велика кількість посилань, жартів, пов'язаних з грою слів та смислове навантаження нагрудної прикраси у вигляді руки, яку носив десниця короля [3, с. 1].

У ході аналізу перекладу Серджіо Алт'єрі та Мікели Бенуцці було виявлено, що калькування було обрано як основний засіб відтворення реалій. Наприклад, більшість реалій ономастичного типу були перекладені завдяки прийому калькування: англ. «King's Landing» – іт. «Approdo del Re», «The Seven Kingdoms» – іт. «I Sette Regni», англ. «Bear Island» – іт. «Isola dell'Orso», англ. «Red castle» – іт. «La Fortezza Rossa». Слід зазначити, що при перекладі були збережені всі семантичні елементи, але змінена граматична структура словосполучень, адже, згідно з правилами італійської мови присвійний відмінок утворюється за допомогою прийменників: англ. «Gods Eye» – іт. «Occhio degli Dei». Власні імена автори перекладу переважно транслітерували, також зі збереженням закінчень іменників італійської мови: англ. «Andals» – іт. «Andali», англ. «Sept» – іт. «Septa».

Реалії державно-адміністративного устрою та суспільного життя важливі для сюжетної лінії, а отже їх транслітерація є недоцільною. Більшість реалій цієї групи були перекладені на італійську мову за

допомогою калькування: англ. «Night's Watch» – іт. «Guardiani della notte», англ. «City Watch» – іт. «City Watch». Певна частина реалій, що позначають об'єкти довкілля і природні явища також були перекладені за допомогою прийому калькування: англ. «Shadowcat» – іт. «Pantere-ombra», англ. «Lizard-lion» – іт. «Lucertola-leone». Також були зафіксовані випадки застосування прийому додавання англ. «Dusk Rose» – іт. «Rosa Blu dell'Inverno» та прийому адаптації англ. «Direwolf» – іт. «Metalupo».

Калькування як перекладацький прийом також був застосований при відтворенні етнографічних та міфологічних реалій: англ. «The Free Folk» – іт. «Popolo libero», англ. «The Faceless men» – іт. «Uomini senza volto», англ. «Warrior» – іт. «Il Guerriero». В деяких випадках доречним є застосування прийому заміни: англ. «The Red Woman» – іт. «Sacerdotessa rossa». Завдяки заміні слова «жінка» на «жриця» було збережено середньовічний та магічний колорит роману.

Зброя – дуже важлива частина художнього світу роману адже головними героями постають лицарі та воїни, кожен з яких володіє своєю зброєю та дає їй ім'я. Ім'я має відображати характер героя та наганяти страху на ворогів. Проаналізувавши переклад реалій, що позначають зброю, було виявлено, що автори перекладу знов прибігли до використання прийому калькування: англ. «Widow's Wail» – іт. «Lamento di vedova», англ. «Longclaw» – іт. «Lungo artiglio». Також було застосовано прийом додавання англ. «Dawn» – іт. «Spada dell'alba» та прийом опущення англ. «Oathkeeper» – іт. «Giuramento».

Більшість асоціативних реалій також була перекладена за допомогою прийому калькування: англ. «The Long Night» – іт. «Lunga Notte», англ. «Red Wedding» – іт. «Le Nozze Rosse», англ. «Lands of Always Winter» – іт. «Terre dell'Eterno Inverno», англ. «The winter is coming» – іт. «L'inverno sta arrivando».

Побутові реалії віддзеркалюють побут та звичаї, розповсюджені у вигаданому Джорджем Мартіном світі. Автори перекладу Серджіо Алт'ері та Мікела Бенуцці обрали калькування як засіб перекладу реалій цього типу: англ. «Milk of the poppy» – іт. «Latte di Papavero», англ. «Bowl of brown» – іт. «Zuppa marrone», англ. «Kidney pie» – іт. «Pasticcio di rognone».

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що найбільш популярним способом передачі реалій у італійському перекладі роману «Пісня льоду та полум'я» є калькування. Найбільш численну групу реалій, переданих за допомогою даного способу, складають ономастичними реалії, так як калькування традиційно використовується для передачі топонімів та антропонімів. В окремих випадках спостерігається зміна порядку слів згідно з правилами синтаксичного зв'язку в італійській мові. Прийом транслітерації є досить популярним і використовується для передачі назв міст, титулів та імен. У деяких випадках транслітерація і калькування використовуються одночасно, задля більш точного відтворення оригінального

значення та колориту. Випадки передачі реалій за допомогою прийому транскрипції, експлікації, заміни, адаптації та опущення присутні, але не є численними. Окрему нечисленну групу реалій складають реалії, відтворені за допомогою граматичної заміни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Влахов С. Флорин С. Непереводимое в переводе. М.: Международные отношения, 1986. 416 с.
2. Frammartino M. Le cronache del ghiaccio e del fuoco: una traduzione contestata. URL: <https://www.fantasymagazine.it/18518/le-cronache-del-ghiaccio-e-del-fuoco-una-traduzione-contestata> (дата звернення: 20.11.2019).
3. Frammartino M. Revisione in vista per Le cronache del ghiaccio e del fuoco. URL: <https://www.fantasymagazine.it/18625/mondadori-punta-sug-george-rr-martin-mai-piu-unicorni> (дата звернення: 20.11.2019).

Філіппова А. С.

студентка магістратури II курсу
кафедри італійської філології
*Маріупольський державний університет
м. Маріуполь, Донецька область, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ ДЖОЗУЕ КАРДУЧЧІ

Одна з основних форм взаємозв'язків між літературами різних народів – це переклад. Переклад – це не тільки засіб спілкування між народами: він допомагає людям обмінюватись досвідом, культурними та, особливо, літературними надбаннями, тому що йому належить дуже важлива роль у сприйнятті спадщини однієї літератури іншою [2, с. 32].

Переклад художніх творів, а саме поезії – це актуальна наукова проблема у теорії перекладу, літературознавстві та лінгвістиці [3, с. 13]. Практика перекладу засвідчує, що перекладання на іншу мову творів різних жанрів, має вимагати додаткового аналізу першотвору, особливо якщо це стосується віршів. Створення якісного перекладу віршів – це сучасна тема для філологічних дискусій та мета, до якої прагнуть перекладачі. Текст поезії – це завжди багаторівнева система звуків, символів та образів, які потрібно представити та передати читачеві [3, с. 16].

Художній переклад – один із складних видів діяльності перекладачів, де основне завдання – це відображення почуттів, образів

та думок автора прози або поетичного твору за допомогою іншої мови і це, звичайно, породжує труднощі перед перекладачем, проте, такий переклад дає можливість культурно обмінюватися різними цінностями.

Однією проблемою перекладання є дилема між тим, яким повинен бути переклад: якомога точним чи якомога природнішим. Складність викликана тим, що переклад – це відображення художньої дійсності оригіналу. Він зобов'язаний відтворювати форму та зміст оригіналу твору в єдності [3, с. 56-58].

Всі види перетворень або трансформацій, які здійснюються в процесі перекладу, пропонується звести до чотирьох елементарних типів:

- 1) перестановки;
- 2) заміни;
- 3) додавання;
- 4) опущення [4, с. 527].

Зрозуміло, що такого роду розподіл є умовним. По-перше, у ряді випадків, той чи інший спосіб перетворення можна розглядати не тільки один вид трансформації, але і як інший. А по-друге, спираючись на практику, такі чотири типи елементарних трансформацій дуже рідко можуть зустрічатися в чистому вигляді. Зазвичай, вони можуть поєднуватися один з одним та приймати характер комплексних, складних трансформацій.

В контексті модифікацій перекладу розглянемо вірш Джозуе Кардуччі «Roma» в перекладі Василя Білоцерківського. Перейдемо до форми й змісту поетичного твору:

*Roma, ne l'aer tuo lancio l'anima altera volante:
accogli, o Roma, e avvolgi l'anima mia di luce.
Non curioso a te de le cose piccole io vengo:
chi le farfalle cerca sotto l'arco di Tito?
Che importa a me se l'irto spettral vinattier di Stradella
mesce in Montecitorio celie allobroghe e ambagi?
e se il lungi operoso tessitor di Biella s'impiglia,
ragno attirante in vano, dentro le reti sue?
Cingimi, o Roma, d'azzurro, di sole m'illumina, o Roma:
raggia divino il sole pe' larghi azzurri tuoi.
Ei benedice al fosco Vaticano, al bel Quirinale,
al vecchio Capitolio santo fra le ruine;
e tu da i sette colli protendi, o Roma, le braccia
a l'amor che diffuso splende per l'aure chete.
Oh talamo grande, solitudini de la Campagna!
e tu Soratte grigio, testimone in eterno!
Monti d'Alba, cantate sorridenti l'epitalamio;
Tuscolo verde, canta; canta, irrigua Tivoli;
mentr'io da 'l Gianicolo ammiro l'imagin de l'urbe,
nave immensa lanciata vèr' l'impero del mondo.*

*O nave che attingi con la poppa l'alto infinito,
varca a' misteriosi liti l'anima mia.
Ne' crepuscoli a sera di gemme candore fulgenti
tranquillamente lunghi su la Flaminia via,
l'ora suprema calando con tacita ala mi sfiori
la fronte, e ignoto io passi ne la serena pace;
passi a i concilii de l'ombre, rivegga li spiriti magni
de i padri conversanti lung'h'esso il fiume sacro [1].*

За жанром це ліричний вірш, що складається з сьоми катренів. Катрени поєднані між собою змістовно, складені за ритмічним принципом. При перекладі Білоцерківський зберігає форму та послідовність катренів, їх сумарну кількість. Нестандартність перекладацьких прийомів полягає, по-перше, у трансформаціях суто лексико-семантичного характеру, які не впливають на загальну композицію твору; по-друге, вибір максимально еквівалентних одиниць для перекладу словосполучень, буквальні відповідники котрих містяться у мові перекладу (Cingimi, o Roma, d'azzurro, di sole m'illumina, o Roma – Вкрий мене, Риме, блакитно і сонцем осяй мене, Риме; *raggia divino il sole pe' larghi azzurri tuoi* – сонце божественне світить крізь обшири твої блакитні; *l'ora suprema calando con tacita ala mi sfiori la fronte, e ignoto io passi ne la serena pace* – найвищеплинну годину понизивши тихим крилом, і звівши чоло моє; втім, я, не знаючи того, крокую в мирі блаженнім). Підходячи до перекладу творчо, точно, не обмежуючись виключно передачею інформативної складової твору, перекладачу вдається досягти вищого рівня образності.

Отже, зміст та форма не можуть існувати ізольовано одна від одної, саме вони складають поезику твору у своїй сукупності. Тому, на жаль, ні вільний, ні підлеглий переклади не можуть відтворювати оригінал. Але, незважаючи на це, віршований переклад є корисним не тільки як засіб усвідомлення сенсу і суті перекладу, але і як відмінний навик для вдосконалення мови, тому що процес складання віршів нерозривно пов'язаний з активізацією та розвитком пасивного словникового запасу, розвитком почуття мовного ритму, милозвучністю, пошуком нових слів, вмінням знаходити економні форми для вираження думок тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Poesie di Giosuè Carducci. *Poesie d'autore*. URL: <https://www.poesiedautore.it/giosue-carducci/roma>
2. Комиссаров В.Н. Общая теория перевода. М.: Наука, 1999.
3. Науменко О.В. Особенности поэтического перевода. Нижний Новгород, 2012.
4. Трубинова Е. А. Особенности работы с художественным текстом. Переводческие трансформации в художественных текстах. *Молодой ученый*. 2014. № 19. С. 526-528.

НАПРЯМ 9. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Бабятинська Ю. О.

викладач кафедри іноземних мов
Національний університет «Одеська юридична академія»

Гроза І. М.

старший викладач кафедри іноземних мов № 1
*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

ВАГА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Вивченням міжкультурної компетенції (різновиди лінгвокультурної компетентності) займається міжкультурна комунікація. Цей теоретичний і прикладний науковий напрям, що активно розвивається і затребуване суспільством теоретичне та прикладне направлення, знаходиться на стику лінгвістики, культурології, комунікативістики і лінгводидактики. Міжкультурна комунікація має більше прикладний характер, ніж лінгвокультурологія, оскільки включає і вивчення міжкультурних комунікативних компетенцій й знаходиться в тісному зв'язку з викладанням іноземних мов. У цьому відмінність міжкультурної комунікації від лінгвокультурології, яка вивчає не лише міжкультурну, але й інтракультурну компетентність і є більш теоретичною дисципліною.

Термін міжкультурна комунікація багатозначний за своєю природою. Він є процесом спілкування представників різних культур, який вмщує схожість і відмінність їх лінгвокультур, а також і наукова область дослідження процесів міжкультурної взаємодії, академічна дисципліна, та й область викладання іноземних мов, що включає формування міжкультурної комунікативної компетенції в процесі оволодіння іноземними мовами. Формування лінгвокультурної компетенції пов'язане з надбанням індивідом або мікросоціумом інтракультурної і міжкультурної компетентності, передусім в процесі освіти. Порівняльний аналіз підходів, що найчастіше використовуються в освіті у викладанні іноземних мов і міжкультурної комунікації, виявив наявність у порівнюваних методик різноманітних культурно-специфічних засобів на рівні ціннісних установок. Отримані результати цих досліджень виробили рекомендації про необхідність здійснення ретельнішого відбору учбового матеріалу для складання програм навчання.

Викладання іноземних мов доцільно будувати переважно на основі вивчення текстів країнознавчого змісту, джерелом яких виступає різна художня і наукова література. У рамках синтетичного підходу до джерел навчання, мова повинна розглядатися в тісному зв'язку з його носієм, тому що можливе виникнення ситуацій нерозуміння, дисгармонія між учасниками акту спілкування, яка породжує картину культурних бар'єрів. Формою презентації процесу комунікації і його специфіки виступає текст як основа навчання іноземній мові. Враховуючи пріоритетне значення країнознавчого фону вивчення іноземних мов, необхідно досягти того, щоб більшість учбового текстового матеріалу базувалась на оригінальному мовному матеріалі і мали характерну країнознавчу забарвленість.

До основи сучасних інтенсивних методик навчання має бути покладений комунікативно-діяльний підхід, що базується на загальній гуманістичній області знання. У рамках комунікативно-діяльного підходу більше уваги необхідно приділяти аспектам говоріння і аудіювання, які при перевідному/граматичному традиційному підході практично ігнорувалися. Сьогодні сучасні освітні стратегії вимагають розгляду комунікативного навчання іноземним мовам, передусім, з точки зору особливої діяльності з усіма властивими їй характеристиками, оскільки мовне спілкування здійснюється за допомогою мовної діяльності, яка у свою чергу служить для вирішення завдань продуктивної людської діяльності в умовах соціальної взаємодії людей, що спілкуються. Усі реципієнти в результаті такого спілкування об'єднані загальним завданням – вирішити реальні та уявні завдання спільної діяльності за допомогою іноземної мови, вступаючи один з одним в процес комунікації. Реалізація форми підходу до навчання, вимагає максимальної уваги до психологічних особливостей тих хто навчається, коли створюються позитивні (стимулюючі) умови для активного і вільного розвитку особистості в процесі навчання. Іншими словами, зростає індивідуалізація/персоніфікація навчання. При такому підході ті, що навчаються можуть діставати можливість вільного вираження своїх думок і емоцій в процесі спілкування. Як наслідок реалізації такого підходу відзначається посилення самовираження особи учня, яке іноді стає важливіше за маніфестацію отриманих ним мовних знань.

Посилення функціональної спрямованості при вивченні будь-якої іноземної мови як засобу спілкування в професійному середовищі неминуче накладається на нерозривний зв'язок з сукупністю регіональних, політичних і соціально-економічних чинників країн мови, що вивчається. У сьогоднішньому світі не можливо уявити сучасну концепцію освіти без урахування ролі інтракультурної і міжкультурної компетентності особи в письмовій і вербальній комунікації, що розвивається через освіту, науку і літературу, яка безперечно грає

величезну громадську роль, оскільки без усвідомлення культурної спадщини усього лінгвокультурного співтовариства неможливий політичний, економічний і інший розвиток в сучасному світі-лише той хто опанував навичку міжкультурної комунікації є соціально мобільним в сучасному суспільстві.

Варава О. Г.

студентка IV курсу кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ПОРІВНЯННЯ КОНЦЕПТУ КОЛЬОРІВ В КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРАХ

Колір є однією з констант або одним з принципів культури, який може служити «своєрідною моделлю розвитку, що відображає шляхи формування, освоєння, закріплення у культурній пам'яті не тільки загальних, але й національно забарвлених культурно-значимих концептів». Багато явищ культури не можуть бути зрозумілі без урахування значення кольору [2, с. 109]. Ця проблема викликає особливий інтерес особливо під час перекладу китайськомовних текстів, у яких мають місце поняття пов'язані з кольором, імена, в яких є ієрогліф на позначення кольору тощо, адже такі ієрогліфи несуть у собі певну символіку, яка може бути не зрозуміла читачеві через кілька факторів. По-перше, нестачу обізнаності у питаннях культурології китайської мови, по-друге, розбіжність у сприйнятті сенсу кольору, зумовлену культурним розривом.

Ієрогліфи на позначення кольору часто зустрічаються в іменах літературних героїв, і, що характерно для китайського символізму, часто наперед дають певну характеристику героя. Розуміння розбіжностей в семантиці та етимології назв кольорів сприяє кращій рецепції та осмислення китайського символізму. Нижче наведено порівняльну характеристику основних кольорів для китайської та української картин світу: червоного, жовтого, білого, чорного, зеленого та синього.

紅色(hóngshè). Червоний колір в китайській культурі традиційно вважається символом щастя, здоров'я, удачі. В стародавньому Китаї вважалося, що червоний – це колір вогню. На відміну від багатьох країн, де вогонь символізував небезпеку та знищення, в Китаї ця стихія, як правило, вважалася хорошою. Взагалі, колір має позитивну

конотацію, саме тому є основним під час святкування Китайського нового року.

В українській культурі червоний – символ крові й вогню, це – «гарячий» колір. У ньому – всі сторони життя: з однієї – повнота життя, свобода та енергія; з іншої – ворожнеча, помста й агресивність.

З однієї сторони – це символ любові, а з іншої – символ страждань, тому можемо стверджувати, що в нашій культурі червоний не має однозначно позитивної конотації. Цей аспект необхідно враховувати при перекладі китайськомовних текстів задля запобігання двозначності.

黄色(huángsè) Жовтий колір традиційно був символом імператорської влади і власне самого Китаю, Піднебесної імперії, стабільності, успіху і вічності, колір розкоші, душевної гармонії. [1, с. 294–335]. У XX столітті жовтий колір набув нетрадиційну для Китаю негативну семантику, тому ієрогліф «黄» вживається у переносному значенні – негідні явища суспільного життя і вживається в значенні «продажний», «зрадницький», «порнографічний» тощо [3, с. 1194-1197].

В українській культурі, жовтий – символ тепла, радощів і поваги. Це – колір золота і стиглого колоса, через які він уособлює сонячне світло. Він може мати й суперечливе значення: з однієї сторони, це – колір сонця, а з другої – колір опалого листя та достиглих хлібів, що означає завершення, кінець, а інколи і загибель. Однак, порівнюючи семантику цього кольору в обох культурах, безперечно можна зазначити, що у сучасній китайськомовній літературі ієрогліф 黄 може привносити більш негативну конотацію.

白色 (báisè) Білий колір у китайській картині світу є аналогом чорного кольору в українській культурі – кольору трауру – білий колір в одязі означає траур, і підкреслює значення предметів які пов'язані з похоронами. Він пов'язаний зі старістю, осіннім періодом, коли в'яне листя – тобто завершенням циклу і виходом за межу світу.

Для українців, білий – символ невинності, чистоти й радості. Він – нейтральний: в ньому – сила денного сонячного світла, що виражає спорідненість із Божественною силою. Білий колір багатий своєю чистотою, бо несе в собі всю гамму веселкових кольорів. Очевидною є різниця в конотації – в китайській культурі білий є більш негативним, а точніше, кольором суму та трауру, що не простежується в українському тлумаченні кольору.

黑色 (báisè) Чорний колір має широкий спектр значень, що включає зло, хвороби, кримінал, жадібність. У палітрі кольорів, на думку китайського народу, він висловлює формалізм і серйозність.

Давні китайці також вважали його кольором вченості, тому і шанували більше, ніж будь-який інший, проте для оформлення подарунків чорний так само, як і білий зовсім непридатний, тому як часом символізує смерть.

З точки зору української картини світу, чорний – це символ темряви, зла і смерті. Взагалі, всіх злих сил, процесів гниття і затемнення. Ніякої позитивної конотації в українській культурі, чорний колір не має, на відміну від китайської культури.

На сьогодні у китайській мові, безперечно, є ієрогліфи на позначення зеленого (绿(lǜ)) та синього (藍(lán)), однак цікавішим є колір 青(qīng), він, згідно зі словником, може позначати зелений, світло- або темно-синій, і навіть чорний кольори. Насправді ж, це колір, який поєднує зелений та блакитний. Цікаво, що саме він, а не окремо зелений і синій вважався одним з основних кольорів у давні часи. Характер кольору походить від ідеї проростання рослин: вважається, що він символізує весну, енергію і життєву силу.

В українській культурі, зелений – символ природи та молодості, синій – символ вірності, довіри і безкінечності. Як і в китайській культурі, ці кольори також мають позитивну конотацію.

Таким чином, можна простежити розбіжності у сприйнятті кольорів з точки зору китайської та української культур. Таке порівняння є важливим етапом розуміння диференціації культур українського та китайського народів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежбицка А. Обозначения цвета и универсалии зрительного восприятия / Анна Вежбицка // Язык. Культура. Познание / Анна Вежбицка. – М. : Русские словари, 1996. – С. 231–290.
2. Жаркынбекова Ш. К. Моделирование концепта как метод выявления этнокультурной специфики // Русское слово в мировой культуре. 134 X конгресса МАПРЯЛ / под ред. Н. О. Рогожиной, В. В. Химика. – СПб., 2003. – С. 108-113.
3. Кубрякова Е. С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Елена Самойловна Кубрякова // Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. – С. 141–172

Машалига М. Ю.
студентка кафедри прикладної лінгвістики
Науковий керівник: **Тищенко О. В.**
доктор філологічних наук, професор
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

МІЖКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ: МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ ДИСКУРС АНАЛІЗ

Сфери маркетингу, брендингу, просування та реклами швидко розвиваються в наш час. Рекламу заслужено вважають однією з ознак сучасного світу, завдання її полягає в тому, щоб переконати потенційного споживача виконати запропоновані в повідомленні дії. Психологи чітко описують механізм впливу реклами на людину: привернути увагу → викликати інтерес → збудити бажання → аргументувати на користь товару / послуги → привести до рішення зробити покупку чи скористатися послугою [1, с. 12].

Розглядаючи рекламний процес як комунікативний акт між рекламодавцем та споживачем, слід відмітити, що рекламний текст представляє собою повідомлення, яке слугує посередником між адресантом та адресатом і передає як вербальну, так і не вербальну – образну, метафоричну – інформацію для необхідного запланованого впливу на адресата.

Посилення ролі реклами в сучасному світі зумовило активізацію інтересу до вивчення цього суспільного феномена, в тому числі і рекламного дискурсу, серед науковців різних галузей. Мовознавці передусім приділяли увагу мовностилістичним особливостям реклами, згодом постали проблеми, пов'язані із прагматичними параметрами рекламного тексту, з-поміж яких питання вербального впливу на адресата залишається малодослідженим в українському та зарубіжному мовознавстві.

Беручи до уваги той факт, що реклама все більше набуває глобального характеру, багато сил віддається на її адаптацію на іноземному ринку. В свою чергу міжкультурна комунікація – це широке поле для дослідження, яке базується на широко поширених культурних дискурсах. Це безперечно зумовлено тим, що культура вважається найважливішою конкурентною перевагою в сучасному суспільстві.

Природна мова є первинним способом, в якому відбувається міжкультурна комунікація. Аналіз лінгвістичної взаємодії завжди передбачає врахування ресурсів, доступних для цих мовців, та власне вербальні та невербальні деталі їхніх взаємодій. У той же час «культура» є настільки всюдисущою, що інтерактанти можуть дуже добре орієнтуватися на неї, навіть якщо вони її ніколи не згадують.

Аналіз дискурсу має важливий внесок у відстеження цих «забутих контекстів» [6] «культури», визначаючи дискурси, де «культура» дійсно важлива, явно чи більше неявно. Ключове питання міжкультурної комунікації повинно переходити від неминучих уявлень про культурну різницю в дискурсах у фокусі, де «культура» насправді стає актуальною та використовується як комунікативний ресурс.

Міжкультурна комунікація – це поле, яке використовувало різноманітні теоретичні та методологічні підходи до питання, як взаємодіють люди з різних культур. Аналіз дискурсу – це теоретико-методологічний підхід до конкретних прикладів спілкування, який можна використовувати для аналізу найрізноманітніших запитань.

Сьогодні, в епоху комп'ютерів, рекламний дискурс підтримується мультимодальними та мультимедійними методами, тобто технологіями, які дозволяють рекламодавцям поєднувати різні способи викладу (візуальні, естетичні та розповідні) з різними носіями (текстовими, аудіо-, візуальними). Їх можна охарактеризувати як мову звуку, зору та почуття, яка проникає у несвідомі смисли, що перегукуються з людьми.

Рекламний дискурс допомагає створювати сенс, емоційні відповіді для споживачів [12]. Один з підходів, які використовують для дослідження рекламного дискурсу, – це мультимодальний аналіз дискурсу, що відповідає дослідженням Кресса та Ван Лівена [8; 9] та Махіна [10]. Цей підхід включає аналіз елементів режиму. У візуальному режимі такі елементи включають колір, освітленість, композицію тощо [8; 9]. Підхід стверджує, що кожен з елементів має сенсовий потенціал, і їх повний зміст реалізується при аналізі як відносно один одного [9; 10]. Велика частина аналізу, описаного Кресс та ван Лівеном [9] та Махіном [10], зосереджується на нерухомих зображеннях, таких як реклама на афішах.

Врахування багатовимірності тексту в побудові та передачі смислу є головною метою мультимодального дискурс аналізу. Відповідно до цієї мети, важливо враховувати не тільки те, як кожен спосіб спілкування передає сенс, але і як взаємодія між режимами працює на створення сенсу. У Кресс та ван Лівена [9] один елемент у мультимодальному тексті називається «значущим потенціалом». Це сенс реалізується лише в поєднанні з іншими елементами. Це було запропоновано ван Лівеном [13] та Маєром [11, с. 453-478], що словесний режим і візуальний режим слід розглядати як такі, що працюють в тандемі, причому режим або розширює, або пояснює значення іншого режиму. Незалежно, кожен режим може розглядатися як такий, що має лише «смысловий потенціал», однак аналізуючи кожен як кооперативний підрозділ, їх значення можна краще зрозуміти.

Отже, реклама є особливим видом тексту, який є одним з інструментів, що стимулюють економічні процеси, і одночасно має велику психологічну дію на суспільство. Вже одна ця обставина

викликає інтерес філолога, який вивчає, наприклад, способи мовного впливу і маніпуляцій, які складають основу будь-якого рекламного повідомлення і підкріплені візуальним та звуковим оформленням тексту. Сучасна реклама є однією із видів міжкультурної комунікації, який на сьогоднішній день активно розвивається.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бугайова О. І. До питання про тлумачення терміна «реклама» // *Культура слова*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. С. 177–183.
2. Іванова І. Б. *Історія української реклами: мовностилістичний аспект : монографія / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова*. Харків : Юрайт, 2016. 371 с.
3. Розенталь Д. Э. *Язык рекламных текстов : [учеб. пособ. для фак. журналистики вузов / Розенталь Дитмар Эльяшевич, Кохтев Николай Николаевич]*. – М. : Высшая школа, 1981. – 125 с.
4. Aldridge, M. Gene. (2004). What is the basis of American culture? In Fred E. Jandt (ed.). *Intercultural Communication: A Global Reader*. Thousand Oaks, CA: Sage. 84–98.
5. Baumann, Gerd. (1996). *Contesting Culture: Discourses of Identity in Multi-Ethnic London*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Blommaert, Jan. (2005). *Discourse: A Critical Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Hofstede, Geert H. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations across Nations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
8. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes of media of contemporary communication*. London: Arnold.
9. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: the grammar of visual design*. London: Routledge.
10. Machin, D. (2007). *An Introduction to Multimodal Analysis*. London: Arnold Publication.
11. Maier, C. D., Kampf, C., & Kastberg, P. (2007). Multimodal analysis: An integrative approach for scientific visualizing on the web. *J. Technical Writing and Communication*, 37(4), 453-478.
12. Martin, J.R. and White, P.R.R. (2005). *The Language of Evaluation. Appraisal in English*. Basingstoke: Palgrave/MacMillan.
13. Van Leeuwen, T. (2005). *Introducing social semiotics*. London: Routledge.

Рокіцька Н. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології
та методики навчання німецької мови

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

Здобуття універсальних знань, які виходять за межі географічних і політичних, взаємне пізнання і взаємодія культур у цьому процесі виступає одним із вагомих принципів вищої школи у сучасному світі. Інструментом і рушієм реалізації даного принципу слугують знання іноземних мов, адже саме володіння іноземними мовами розширює професійну компетентність спеціалістів, відкриває їм доступ до світових надбань, формує їхню конкурентноспроможність.

Вивчення іноземних мов відіграє у вищих школах Німеччини важливу роль, їх різноманітність, значимість та послідовність введення неоднакова у різних федеральних землях та залежить від ролі окремих мов у різних регіонах, від типів шкіл, національних традицій. Німеччина, як одна з провідних країн ЄС, не стоїть осторонь європейських процесів. Вона підтримує інтенсифікацію вивчення іноземних мов. Іноземна мова є постійною складовою пропозиції навчальних закладів різного рівня, унаслідок інтеграційних процесів та прагненні громадян до мобільності. В оцінці Конференції ректорів вищої школи (Hochschulrektorkonferenz) та німецької служби академічних обмінів (DAAD) з приводу проголошення 2001 року Європейським роком мов зазначено, що вищі навчальні заклади мають бути націлені на те, щоб зробити можливим вивчення двох сучасних іноземних мов, що вимагає від них: у вимогах до іспитів зазначити про обов'язкове знання іноземних мов; організувати обов'язкове вивчення англійської та другої іноземної мови для деяких спеціальностей; використовувати кредитно-трансферну систему при вивченні іноземних мов з метою підвищення мотивації та запровадження єдиної системи стандартів [4; 5].

Іноземна мова для студентів немовних спеціальностей без урахування їх спеціалізації є продовженням вивчення мов, розпочатих у школах. Такі студенти також мають можливість відвідувати курси, які є відкритими для слухачів будь-яких факультетів та курсів навчання, а також для осіб, які зацікавлені у вивченні іноземної мови і не прагнуть отримати після закінчення навчання документ, що підтверджує рівень їх знань. Найбільш поширеними є курси англійської, французької та

іспанської мови, хоча у деяких федеральних землях представлені також і інші іноземні мови, передусім мови сусідів та мови економічно розвинутих держав.

Студенти самостійно визначають темп навчання у відповідності до своїх можливостей. З одного боку, така свобода дає можливість досягти бажаного, обираючи не тільки той матеріал для вивчення, який є пріоритетним, але й форми і методи роботи. Однак з іншого боку це позбавляє можливості зіставлення відповідності курсу однієї вищої школи курсам іншої або навчальних закладів сусідніх держав [2].

Дослідники вважають, що вирішити це питання можливо лише завдяки впровадженню різного роду надрегіональних та міжнародних екзаменів, розроблених на загальноєвропейському рівні і в кредитно-модульній системі. Їх цінність полягає в тому, що кожен курс має містити визначений зміст навчання, завершуватися відповідним іспитом, а ті, хто його завершує, мають демонструвати відповідні знання і навички [3].

Навчання іноземних мов у вищих школах Німеччини має свої специфічні риси. Воно суттєво відрізняється від навчання мов як у системі шкільної освіти, так і від навчання у системі освіти дорослих. З одного боку, ті, хто вивчають іноземну мову у вищих школах підходять до навчання з різних позицій, а з іншого, – навчання у вищій школі відрізняється від навчання у системі освіти дорослих, адже навчання в університеті відбувається у академічному середовищі, що надає змісту навчання особливого характеру і переслідує іншу, у порівнянні з народною вищою школою або мовними курсами у мовних школах, мету. Викладання іноземних мов характеризується такими основними особливостями:

- у сфері вищої освіти йдеться про дорослих, які свідомо обрали певні курси іноземних мов з їх відповідним змістом навчання; навчання в таких випадках виявляє ознаки автономного;
- зазвичай студенти розуміють, про який тип навчання йдеться обирають адекватні стратегії навчання. Це свідчить про те, що вивчення іноземної мови у вузі набуває ознак самокерованого навчання;
- такі аспекти впливають на результативність вивчення іноземних мов, саме тому, відповідальність за результати навчання беруть на себе самі студенти [6].

Поряд з цим варто зазначити, що у вищих школах Німеччини популярним стає заочне навчання іноземних мов. Заочне навчання дозволяє гнучке та не пов'язане з місцем розташування закладу освіти вивчення іноземних мов. Слухачам курсів заочного навчання є переважно дорослі, що мають постійне місце роботи і потребують знання іноземних мов для своєї професійної діяльності. Існують також курси іноземних мов, які готують до виконання професійних обов'язків, основою яких є іншомовне спілкування. Деякі курси готують слухачів

до іспитів різного рівня, але сам іспит складається поза межами інституції, тому що навчальні заклади заочного навчання не мають права приймати такого роду іспити [6].

Термін навчання на курсах, які мають на меті надати додаткову кваліфікацію становить приблизно один рік, але програма курсів, що готують до перекладацької діяльності, розрахована на три-чотири роки заочного навчання. Що стосується навчальних курсів екзотичних мов, то такі курси як правило двомовні і супроводжуються вивченням англійської як базової іноземної мови.

Вагому роль відіграють програми обміну різних навчальних закладів та програми так званої «мобільності» викладачів і студентів. Серед таких програм варто відзначити програму «SOKRATES», яка пропонує обміни студентів терміном на один семестр або на цілий навчальний рік з інтегрованими мовними курсами. Однак якщо це стосується німецької мови як іноземної, то учасникам обміну пропонується в рамках фахового навчання спеціальні курси, наприклад, бізнес-курс німецької мови, курси німецької мови для юристів, для технічних спеціальностей, для інженерів тощо. Орієнтовані на підготовку до навчання за кордоном курси іноземної мови є відносно новою з точки зору організаційного (навчальні плани та програми) та методико-дидактичного забезпечення сферою навчання іноземних мов [2; 5].

Вже з кінця ХХ століття почалися жваві дискусії щодо контролю та забезпечення якості іншомовної освіти. Нове бачення освіти має на меті створення мотиваційного середовища для всіх бажаючих долучитись до процесу вивчення іноземних мов, а сучасні технології допомагають реалізувати особистісно-орієнтовний підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію та диференціацію навчання з урахуванням можливостей студентів, їх рівня мовної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаманюк В.А. Карикюлярні аспекти навчання іноземних мов у системі освіти ФРН / В.А. Гаманюк // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / за заг. ред. проф. В.І. Сипченка. – Вип. LVIII. – Ч.І. – Слов'янськ: СДПУ, 2011. – 245 с.
2. Гаманюк В.А. Навчання іноземних мов у системі вищої освіти ФРН в умовах інтеграційних процесів / В.А. Гаманюк // Вища освіта в Україні – Додаток 2 до № 3, том 1(26). – 2011. – Тематичний випуск «Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К.: Гнозис, 2011. – 700 с.
3. Гладченко М.М. З досвіду становлення профільного навчання учнів старших класів гімназій у Німеччині / М.М. Гладченко. – К. – 2000. – 313 с.
4. Отрощенко Л. Особливості формування іншомовної професійної комунікативної компетентності у вищих навчальних закладах

Німеччини / Л. Отрошенко // Наукові записки кафедри педагогіки : зб. наук. праць. – Харків : Видавничий центр ХНУ, 2007. – № 19. – С. 152–157.

5. Christ H. Geschichte des Fremdsprachenunterrichts in deutschsprachigen Ländern seit 1945 / H. Christ, R. de Cillia // Handbuch Fremdsprachenunterricht / [K.-R. Bausch, H. Christ, H.-J. Krumm].

6. Reiske H. Fremdsprachenunterricht in der Erwachsenenbildung in deutschsprachigen Ländern / H. Reiske // Handbuch Fremdsprachenunterricht / [K.-R. Bausch, H. Christ, H.-J. Krumm]. – 5. Auflage. – Tübingen ; Basel : A. Francke, 2007. – 656 S. – S. 86–91.

Сорокина И. В.

студентка II курса

*Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»*

г. Харьков, Украина

МЕЖЪЯЗЫКОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И ЗАМЕЩЕНИЯ ЛАКУН

В работе рассматривается определение понятий, связанных с лакунарными единицами, их классификация и методы преодоления трудностей перевода. Показано, что процесс возникновения лакун активно продолжается и настоящее время в связи с неравномерным развитием технологий. Это объясняет актуальность данной проблемы в современном мире.

Впервые термин «лакуна» был введен французскими лингвистами М. Галлио, Ж. Вине и Ж. Дарбельне, для обозначения случаев, когда у слова одного языка отсутствует соответствие в другом языке. Более широко понятие лакуна можно определить, как несовпадение возникающие при сопоставлении понятийных, языковых, эмоциональных и других категорий двух или нескольких лингвокультурных общностей [1; 2].

Лакуны возникают как «ситуации недопонимания», «неправильного перевода» при взаимодействии разных этносов, культур, конфессий, общностей. Основными признаками лакун являются непонятность, непривычность, экзотичность, чуждость и другие впечатления, возникающие у человека при столкновении с чем-то новым и непривычным. Лакуна как лингво-культурологическое явление может быть обнаружена в научном языке, но в групповом или индивидуальном сознании она может быть заполнена. В таком случае, концепт носит групповой характер, он номинирован внутри этой группы людей, но

языковая единица неизвестна широкому кругу носителей языка. В процессе размышления над межъязыковыми лакунами соответствующий концепт возникает в сознании исследователя, но его нельзя считать общенациональным [3; 4].

На межличностном уровне лакуны – результат коммуникации, обусловленный различием персональных тезаурусов, лексико-этнографической памяти.

Различие картин мира и менталитета означает, что понимание мира и собственной идентичности у контактирующих социальных субъектов принципиально не тождественно. Крайним выражением взаимного недопонимания, происходящего на бессознательном уровне, является терроризм, войны и другие столкновения [1].

Самобытность языка состоит в том, что каждый народ по-своему членит и называет реальность. Человек, выделяя релевантные признаки явлений и событий и обобщая их, дает имена тем или иным отрезкам действительности [5; 6].

При сопоставлении языков лакуны обнаруживаются во всех областях знаний и на всех уровнях восприятия картины мира. Этим фактом объясняется различия при систематизации и классификации лакун разными исследователями [1; 3; 4].

Основным методом выявления межъязыковых лакун является сопоставление семантически близких лексических единиц разных языковых систем для определения, существует ли для них эквивалентный перевод. При отсутствии переводного эквивалента в языке, на который осуществляется перевод, фиксируется лакуна [5].

Общий алгоритм заполнения лакуны следующий:

1. Устанавливается наличие лакуны в исследуемом языке на фоне другого языка.
2. Определяется значение (семный состав) языковой единицы фонового языка.
3. Данное значение в семной формулировке используется для описания содержания лакуны в исследуемом языке.
4. Лакунарная единица передается одним из способов в лексическую систему языка-реципиента.

Возможны следующие варианты соотношения концепта, семемы и лексемы:

1. Есть концепт, есть семема, есть лексема.
2. Есть концепт, есть потенциальная семема, нет лексем. О наличии потенциальной семемы можно говорить только в том случае, если в лексической парадигме того или иного языка «подготовлено место» для какого-либо слова, но самого слова нет (по крайней мере, в кодифицированном литературном языке).
3. Есть концепт, нет семемы, нет лексем. В этом случае не фиксируется наличие даже потенциальной семемы, что происходит

обычно из-за отсутствия соответствующей четкой языковой (лексической или грамматической) парадигмы, которая бы системно поддерживала семему и обусловила ее формирование и существование.

4. Нет концепта, нет семемы, нет лексемы – это крайний случай проявления национальной специфики языка и международной лакуарности.

Проблема соотношения лексемы и концепта осложняется тем, что кроме концептов, выявляющихся при анализе лексических единиц, существуют также такие, которые не выражаются какими-либо отдельными лексическими единицами и обнаруживаются лишь в результате логико-семантического анализа классов и парадигм лексических единиц [5].

В переводческой практике возможны случаи, когда концепты не вписываются в систему имеющихся в языке лексических парадигм, стоят в мыслительной сфере человека по отдельности, индивидуально либо входят в очень большие парадигмы, которые оказываются мало приспособленными для формирования потенциальных семем. Если такой концепт надо вербализировать, переводчики используют свободные словосочетания или объяснения, прибегают к аналогичным словоформам.

Заемствованные концепты, особенно абстрактные, обычно относятся к разряду одиночных, несистемных – им не сразу находится парадигма, не сразу формируется семный состав называющего их слова, переводчики могут их выразить описательными оборотами, транслитерировать, давать с пояснениями или объяснить через перечислительный или синонимический ряд.

Переводчик может объяснить словами практически любой концепт, следовательно, любая лакуна может быть компенсирована. Практика общей переводимости любого текста на любой язык – свидетельство невербальности концептуального мышления и возможности компенсации любого лексического вакуума [4].

Отсутствие стабильного языкового выражения для какого-либо концепта не свидетельствует о его полном отсутствии, так как концепты могут не иметь общезыкового выражения в силу того, что являются личными или принадлежат малой группе людей, могут не быть коммуникативно релевантными (не нуждаться в обсуждении, но при этом оставаться структурными единицами мышления). Чтобы однозначно утверждать, что в концептосфере языка нет соответствующего концепта, необходимо дополнительно и тщательно проанализировать предметную, мыслительную и коммуникативную сферы нации, чтобы в этом убедиться.

В настоящее время источником возникновения лакун являются современные информационные технологии, поскольку значительная их часть реализуется, документируется на английском языке. Поэтому,

новые термины, которые появляются в данной сфере, заведомо отсутствуют в других языках, хотя общий перевод слов может отсутствовать, но его значение может не соответствовать сути.

Как правило, вновь возникшие термины включаются в другой язык путем транслитерации.

Примером могут служить такие слова:

Bigdata – огромный массив обезличенной информации.

Parsing – в русском языке имеет несколько значений: 1) синтаксический анализ разбора предложений; 2) автоматический анализ HTML-страниц для извлечения текстовых данных с большого количества сайтов.

Concordance – несмотря на то, что перевод этого слова существует как соответствие, согласованность, совпадение, в корпусной лингвистике он имеет другое значение, а именно – фрагмент строки в которой встречается интересующее нас слово.

В английском языке термины предметной области связи с общественностью существуют в единстве звучания (лексемы) и значения: socialsphere, politicimage, politicperformance, imagelegend, publicopinion, publicity, segment, mass-media, pseudo-event, communicationform, spoke performs, special events, identification, crisis planning, crisis controlling, crisis action, crisis reaction, public relations company, preventive и др. В русском языке данные слова отсутствуют как единицы лексической системы. Это значит, что в семантическом пространстве языка нет соответствующих семем, которые, однако, представлены в конкретном составе сем английского языка, его фоновой лексической системе или подсистеме [5].

ЛИТЕРАТУРА

1. Данильченко Т.Ю. Лакуны, их признаки и типология // Культурная жизнь Юга России. 2010. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/lakuny-ih-priznaki-i-tipologiya>
2. Глазачева Н. Л. Модель лакунизации в современном переводе // Вестник ТГУ. 2006. № 2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/model-lakunizatsii-v-sovremennom-perevodovedenii>
3. Титкова С.И. Языковая лакуна в практике преподавания <https://docplayer.ru/71183068-Yazykovaya-lakuna-v-praktike-prepodavaniya-rki.html>
4. Нечаева Е.А. Проблемы перевода профессиональных терминов: причины сложностей и способы их преодоления <https://www.alba-translating.ru/ru/ru/articles/2016/nechaeva-2.html>
5. Нечаева Е.А. К вопросу о лакунах, безэквивалентных единицах и национальных концептах, экзистенционирующих в терминологии предметной области «Связи с общественностью».
6. Проблема лакун в английском и русском языках: сайт ассоциации лексикографов. URL: <http://www.lingvoda.ru/forum/actualthread.aspx?tid=1161>

Стороженко Л. Г.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
*Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва
Державного університету телекомунікацій
м. Київ, Україна*

МАСОВА КУЛЬТУРА ТА МАСОВА КОМУНІКАЦІЯ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сьогодні масова комунікація є суттєвою складовою суспільного розвитку, невід'ємною частиною повсякденного життя особистості. Глобалізація сучасного світу зумовлює докорінні зміни майже в усіх сферах людського буття, враховуючи способи передачі знань, методи соціальної взаємодії, засоби масової інформації тощо. Засоби масової комунікації ХХІ ст. поступово перетворилися із інформаційного джерела на потужний інструмент формування стереотипів та зразків масової культури. Відтак питання взаємодії масової комунікації і масової культури набуває особливої ваги, а дослідження окресленої проблеми дозволяє наблизитися до розкриття механізмів її сучасного функціонування у системі засобів масової комунікації.

Уперше глибокий і системний підхід до феномену «масової культури» запропонував канадський соціолог М. МакЛюен. Дослідник зазначив, що засоби масової комунікації зумовлюють виникнення нового типу культури – «масової». Основним концептом його теорії стало уявлення про світ як «глобальне село». Глобалізація передбачає процес перманентної інтеграції одиничного, самотнього у загальний культурний, соціальний, політичний та ін. контексти «глобального села». Так, за М. МакЛюеном, сучасні засоби масової інформації, створивши «глобальне село», створюють і «нову племінну людину», яка відрізняється від іншої власне «племінної» тим, що її свідомість формує сучасна «електронна інформація»; друкована техніка створила публіку, електронна – маси [1, с. 95].

Розуміючи важливість та значення засобів масової інформації в житті суспільства, П. Лазарсфельд та Р. Мертон вважали, що величезні «порції» інформації можуть стати певним «соціальним наркотиком» для мас, який перетворить їх на «пасивних споживачів новин» [2, с. 502].

Натомість основоположники наукового напрямку «комунікативістика» виділили два типи крайнощів щодо сприйняття масової інформації:

– перебільшення пропагандистських та маніпулятивних можливостей інформаційних систем та їх ролі як джерела соціальних змін;

– виключно стабілізуючий і консервативний впливу на суспільство [3, с. 224].

Сьогодні засоби масової комунікації відіграють суттєву роль у формуванні культури сучасного суспільства і разом з тим, мають значні можливості щодо поширення культурної спадщини.

Формування сучасної масової культури зумовлене низкою чинників. Зокрема, однією з форм впливу засобів масової комунікації на сучасну культуру є ознайомлення мільйонних аудиторій з морально-естетичними цінностями, способом життя, соціальними, політичними та ін. переконаннями представників різних етносів, віросповідання, соціальних груп тощо. Ще одним способом взаємодії можна визначити звичайну ретрансляцію масової інформації будь-якого змісту для конкретної/неконкретної аудиторії. І останнім, найважливішим, аспектом у формуванні сучасної масової культури є можливість охоплення інформацією мільйонних аудиторій за допомогою технічних електронних засобів. На наше переконання, саме ці чинники, визначають найбільш значущі тенденції розвитку сучасної масової культури.

Разом з тим, сьогодні змінилися і самі маси – стали поінформованими, освіченими; не просто суб'єктами масової культури, а її індивідуальними складовими. Відтак суб'єкт «масової культури» можемо розглядати як двоєдиний, масовий та індивідуальний одночасно.

Сублімація культури, соціально-психологічних виявів сьогодення, ринкових умов у поєднанні з потужним розвитком засобів масової комунікації зумовила створення сучасної масової культури (випуск комерційної масової продукції – кіно, телепрограми, реклама тощо). Споживання цієї продукції є масовим, бо споживацька аудиторія – це великі зали, стадіони, мільйони телеглядачів...

Масове поширення однакових/тотожних соціокультурних явищ, відкритість кордонів для культурного впливу, розширення культурної комунікації дають змогу говорити про процес глобалізації сучасної культури.

Окреслене соціальне явище, звичайно, має свої позитивні й негативні моменти. З одного боку масова комунікація дає можливість великим групам людей спілкуватися між собою, вивчаючи історію, традиції, культуру тощо. З іншого, особистість, як і окремо взятий етнос, може втратити власну ідентичність. Адже масова культура орієнтується не на реалістичні образи, а на штучно створювані примітивні стереотипи. Метою масової культури є стимулювання буденної споживчої свідомості комуніканта шляхом популяризації політематичної масової інформації.

Саме тому сьогодні ведеться активна боротьба за доступ до інформаційних джерел мас-медіа, арсенал яких є доміантною

складовою системи масового інформування суспільства, ефективним ресурсом впливу на масову аудиторію.

ЛІТЕРАТУРА

1. МакЛюен М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги. К. : Ніка-Центр, 2001. 464 с.
2. Lazarsfeld P., Merton R. Mass Communication, Popular Taste and Organized Social Action. *Mass Communications. A Book of Readings. Urbana*. N.-Y. : Harper and Brothers, 1960.
3. Сиберт Ф., Шрамм У., Питерсон Т. Четыре теории прессы. М. : Вагриус, 1998. 223 с.

Циганенко В. В.

старший викладач кафедри гуманітарних наук
*Національний фармацевтичний університет
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ГРУПАХ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-ФАРМАЦЕВТІВ

Навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України є важливим чинником рівноправного партнерства нашої держави у створенні світового освітнього простору. На сьогоднішній день в українських вищих навчальних закладах навчається 63 820 іноземних студентів, серед яких 14 860 студентів з Індії, 6 046 студентів з Марокко, 4 858 студентів з Азербайджану та 4 541 студент з Туркменістану. Загальноосвітня мета – сформувати людину моральну, для якої вивчення мови не тільки засіб отримання професії, але й розвиток особистості, здатної та підготовленої вести діалог культур. Українською/Російською мовами іноземці не тільки навчаються майбутній професійній діяльності, через цей могутній провідник вони знайомляться з елементами української культури та через багато років потому приязно пригадують свої роки навчання й довіряють власних дітей українським освітнім закладам для отримання омріяного фаху. Якщо раніше інтерес до навчання в Україні серед іноземних громадян здебільшого обумовлювався дешевою платою у порівнянні з європейськими закладами, то тепер цей фактор вже не такий важливий. Навпаки, якщо іноземні пошукачі освіти роблять вибір на користь нашої держави, це заслуговує на повагу.

Щорічно завдяки глобалізації зростає міжнародний діалог культур, який посилює взаєморозуміння між народами, дає можливість кращого

пізнання власної національної культури, «усвідомлення розходжень в ідеях, звичаях, традиціях, властивих різним народам, здатність побачити спільне і відмінне між різними культурами і подивитися на традиції власного суспільства очима інших народів» [2, с. 47]. Першою необхідною умовою міжкультурного розуміння є оволодіння культурними фоновими знаннями як основою міжкультурного діалогу, «це загальна для комунікантів інформація, яка забезпечує взаєморозуміння при спілкуванні» [1, с. 196]. До фонових знань як компонентів культури із національно-специфічним забарвленням належать культурні традиції; побутова культура, повсякденна поведінка і звички, усталені норми спілкування; національні картини світу, національні особливості мислення; художня культура того чи іншого етносу. Також особливого значення в епоху глобалізації набуває тенденція гуманізації навчання іноземної мови з урахуванням національного менталітету і необхідністю оволодіння системою понять, створених у кожній окремій культурі за допомогою мови даного соціуму. У вищих навчальних закладах діалог культур реалізується через міжкультурний компонент іноземної мови, що створює найкращі умови для виховання у студентів не тільки визнання розбіжностей у своїй і чужих культурах та поважного ставлення до них, але й породжує почуття гордості за свою країну, народ, культуру. Саме міжкультурний компонент іноземної мови сприяє формуванню у студентів уявлення про діалог культур як про єдину можливу в сучасних полікультурних спільнотах філософію існування, яка відрізняється етнічною, расовою, соціальною та релігійною толерантністю й емпатією до представників інших культур, спонукає дискутувати, оцінювати явища з гуманістичних позицій, відстоювати і пропагувати свої переконання. Дослідження теорії діалогу культур було проведено М. М. Бахтінім, а теорії локальних культур – Ю. М. Лотманом. Соціокультурний аспект діалогу культур досліджувався в працях Б. Г. Ананьєва, В. С. Біблера, П. С. Гуревича, М. С. Кагана, Б. Ф. Ломова, В. В. Миронова, Л. П. Якубинського та ін.

Термін «міжкультурна комунікація» виник у 1954 році, коли вийшла у світ книга Є. Холла і Д. Трагера «*Cultureas Communication*» («Культура як комунікація»). Пізніше основні положення та ідеї міжкультурної комунікації були розвинуті у роботі Є. Холла «*The Silent Language*» («Німа Мова», 1959 р.), де автор показав тісний зв'язок між культурою і комунікацією, завдяки чому вважається засновником міжкультурної комунікації як окремої дисципліни.

Аналіз основних питань формування міжкультурної комунікації виконано в працях Ф. С. Бацевича, І. Л. Біма, Є. М. Верещагіна, В. В. Воробйова, П. М. Донця, В. Г. Костомарова, Ю. М. Караулова, Є. І. Пассова, С. Г. Тер-Мінасової, та ін. Саме вона у своїй праці «Мова та міжкультурна комунікація» зазначає, що кожне заняття з мови – «це перехрестя культур, ... практика міжкультурного спілкування, тому що

кожне слово відображає іноземний світ і іноземну культуру» [5, с. 624]. Загалом міжкультурна комунікація визначається в методиці як комплексно-мовний взаємозв'язок і взаємовідношення людей різних національних спільнот, що обмінюються досвідом, духовними цінностями, думками; це соціальний феномен, сутність якого полягає у конструктивній чи деструктивній взаємодії між представниками різних культур (національних та етнічних), субкультурами в межах чітко визначеного просторово-часового континууму. Міжкультурна комунікація в співставленні мов і культур виявляє не тільки загальне, універсальне, але специфічне, національне, самобутнє, що зумовлено розбіжностями в історії розвитку народів, вона має справу з розумінням та порозумінням, що означає розуміти чуже і водночас бути зрозумілим для інших. У центрі міжкультурних взаємодій перебуває людина як носій загальнолюдських і культурних особливостей.

Е. Сепір стверджує, що мова є початком для вивчення будь-якої культури народу, тому пояснення ментальних відмінностей у мовних картинах світу стає одним із провідних завдань при роботі з іноземними студентами. Мовна картина світу містить базові уявлення певного етносу про морально-етичні норми, естетичні ідеали, варіанти поведінки у різних ситуаціях тощо. Формування мовної особистості в процесі навчання міжкультурної комунікації забезпечує соціальну функцію при стабілізації внутрішнього становища в студентському колективі; виконує освітню функцію збагачення людей духовною культурою, спонукаючи їх до духовної співпраці; узгоджує психологічну функцію соціально-етичних якостей в суспільстві [3, с. 46].

Слід зазначити, що під час комунікації мова стає не тільки засобом передачі інформації, а ще й формою культурної поведінки. В концепції мовної полікультурної освіти виокремлюються два методичних принципи навчання культури через мову і навпаки: *принцип культурної варіативності* та *принцип культурної рефлексії*. Ці принципи покладені в основу п'яти типів проблемних культурознавчих завдань, забезпечуючих «полікультурний розвиток студентів мовними засобами:

- визнання себе полікультурним суб'єктом у рідному середовищі;
- розуміння факту існування різних рівнозначних культур;
- виявлення студентами соціокультурних збігів і розбіжностей між представниками різних культурних груп;
- визначення студентом свого місця, ролі і значимості в діалозі культур;
- ініціація та участь у діях, направлених проти культурної агресії, культурної дискримінації, та культурного вандалізму» [4, с. 139].

Спілкування між викладачем та іноземними студентами як представниками різних культур може відбуватись у різних ситуаціях, бути успішним чи призводити до культурного шоку. Умови вдалої комунікації залежать від правильної побудови навчального процесу,

якнайшвидшої навчальної, соціально-психологічної та інших видів адаптації, контакту студентів із викладачем, іншими студентами, наявності навчальних матеріалів, забезпеченості міжнародних факультетів для іноземних громадян грамотними фахівцями, а також від багатьох інших необхідних складових.

Основна частина студентів, які приїжджають на навчання до України, абсолютно не знає культури спілкування, мовленнєвого й побутового етикету, а тому важливим елементом педагогічної діяльності є навчання міжкультурному і міжособистісному спілкуванню в нових умовах, що здійснюється за допомогою умовно-мовних ситуацій, має бути більш різноманітним і природним. Для розвитку основ спілкування викладач обов'язково повинен включати в заняття діалоги, рольові ігри, моделі мовного етикету, налагоджувати контакт з кожним студентом окремо та з групою.

Отже, організація вивчення іноземної мови знаходиться в тісному зв'язку з національною культурою, потребує лінгвокраїнознавчої змістовності навчальних матеріалів, сприяє посиленню комунікативно-пізнавальної мотивації студентів, розширенню їхнього загальнокультурного світогляду, урізноманітнює прийоми і форми робіт, найбільш ефективно поєднує загальнодидактичні вимоги навчання з вихованням. У процесі професійної підготовки фахівців фармації вирішуються складні завдання, пов'язані із зростаючими потребами міжнародної спільноти не лише в галузі охорони здоров'я, але й освіти, культури, науки та інших сферах людської діяльності. Таким чином, людина визначається як суб'єкт культури і індивідуального розвитку; освіта розуміється як культурно розвиваюче середовище майбутнього фахівця; творчість і діалог виступають способами існування і саморозвитку в культурно-освітньому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахтін М. М. Естетика словесної творчості / М.М. Бахтін. – М. : МДУ, Науково-методичний збірник, вип. 3, 2006. – 196 с.
2. Лапшин А.Г. Перспектива кросс-культурной грамотности / А. Г. Лапшин. – Владимир : Науково-методичн. сб. вып. 2. – 2009. – 47 с.
3. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М.: Прогресс, 1993. – 655 с.
4. Сисоев П. В. Концепція мовної полікультурної освіти (на прикладі дослідників США): дис. д-ра пед. наук / П. В. Сисоев. – М. наук-метод. зб. – Вип 3. – 2008. – С. 136–139.
5. Тер-Мінасова С.Г. Мова та міжкультурна комунікація. (Навчальний посібник) / С. Г. Тер-Мінасова. – М. : Слово/Slovo, 2009. – 624 с.

НОТАТКИ

Міжнародна науково-практична
конференція

«ДОСЛІДЖЕННЯ РІЗНИХ НАПРЯМІВ
РОЗВИТКУ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК»

29–30 листопада 2019 р.
м. Одеса

Видавник – Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»

Адреса для кореспонденції: 65001, м. Одеса, а/с 332

Електронна пошта: nauka@fcenter.org.ua

Сторінка: www.fcenter.org.ua, Т: 099 415 08 03

Підписано до друку 02.12.2019 р. Здано до друку 03.12.2019 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 10,7.

Тираж 100 прим. Зам. № 0312-19.